

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO: 29

1. BASKI

ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE

KAPADOKYA BÖLGESİ

(MS. I. VE II. YÜZYILLAR)

DR. HASAN TUNCER

ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE
KAPADOKYA BÖLGESİ
(MS. I. VE II. YÜZYILLAR)

Dr. Hasan TUNCER

Nevşehir-2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 29

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir. Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğere yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2021 by Nevşehir Hacı Bektaş Veli University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, Reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University.

Kapak Düzeni: Öğr. Gör. Bülent BİLGİN

Tasarım-Dizgi: Öğr. Gör. Bülent BİLGİN

ISBN: 978-605-4163-47-2

1. Baskı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2021.

ÖNSÖZ

Tarihin en önemli imparatorluklarından birisi olan Roma, birçok kıtaya ve ülkeye hakim olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun hakim olduğu bölgelerden birisi, Anadolu'dur. Anadolu, Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz hakimiyeti açısından çok önemli bir yere sahiptir. Kapadokya bölgesi, Anadolu'nun stratejik öneme sahip olan bir toprağıdır ve Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını oluşturan bir bölge konumundadır.

Kapadokya bölgesi, Anadolu'nun göbeğinde bulunur. Doğuda Armenia'dan batıda Galatya'ya, kuzeyde Pontus'tan güneyde Kilikya'ya kadar uzanır. Kapadokya bölgesi, önemli geçiş yolları üzerinde yer alır. Bunun yanında, bölge doğal güzellikleri bakımından da ön plana çıkmaktadır.

Bu eserde, Roma İmparatorluğu'nun MS. I. ve II. yüzyılları ve bu süreç içerisinde Kapadokya bölgesinin durumu ele alınmıştır. Öncelikle Kapadokya adını ve coğrafyasını, bölgenin Roma öncesi durumunu ve Kapadokya'nın Roma eyaleti olmasından Galatya Eyaleti ile birleşmesine kadar geçen süreci ele almaya çalıştık. Ardından Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin oluşumu ve yine bu eyaletin ayrılması, bu süreçten itibaren M.S. II. yüzyıla kadar Kapadokya bölgesindeki olayları anlatmaya çalıştık. Eserimizin son bölümünde ise, Kapadokya bölgesinin sosyal, ekonomik ve idari yapısını incelemeye çalıştık.

Eserimin oluşturulması esnasında her an yanımda olan ve her türlü desteğini hissettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. L. Gürkan GÖKÇEK'e, eserimi oluştururken benden desteğini esirgemeyen ve her an yanımda olan kıymetli hocam Doç. Dr. Kürşat KOÇAK'a, eserimi oluştururken benden yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN'e ve son olarak eşim Dilara AYDOĞDU TUNCER'e ve canım anneme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAPADOKYA BÖLGESİNİN ROMA ÖNCESİ TARİHİ ve ROMA EYALETİ OLMASINDAN İTİBAREN GALATYA EYALETİ İLE BİRLEŞTİRİLMESİNE KADAR KAPADOKYA BÖLGESİ.....	5
1.1. Kapadokya Adı ve Coğrafyası.....	5
1.1.1. Kapadokya Adı.....	5
1.1.2. Kapadokya Coğrafyası.....	6
1.2. Roma Eyaleti Haline Gelene Kadar Kapadokya Bölgesinin Tarihi.....	11
1.3. İmparator Tiberius Dönemi (MS. 14-37) ve Kapadokya Bölgesinin Bir Roma Eyaleti Haline Getirilmesi.....	19
1.3.1. Kapadokya'nın son Kralı: Archelaus.....	19
1.3.2. Roma'da Provincia Kavramı.....	21
1.3.3. Kapadokya Bölgesinin Bir Roma Eyaleti Haline Getirilmesi.....	22
1.4. Romalılar ile Parthlar.....	27
1.4.1. Romalılar ile Parthlar Arasında İlk İlişkilerin Başlaması.....	27
1.4.2. İmparator Tiberius Dönemi Parthlar ile Problemler (MS. 34-37).....	30
1.5. İmparator Caligula Dönemi (MS. 37-41).....	32
1.5.1. İmparator Caligula Döneminde Kapadokya Eyaleti.....	33
1.6. İmparator Claudius Dönemi (MS. 41-54).....	34

1.6.1. İmparator Claudius Döneminde Kapadokya Eyaleti ve Parthlar ile Münasebetler.....	35
1.7. İmparator Nero Dönemi (MS. 54-MS. 68).....	39
1.7.1. İmparator Nero Döneminde Kapadokya Eyaleti.....	39
1.7.2. Kapadokya Eyaleti Valisi Domitius Corbulo, Büyük Armenia Bölgesi ve Parthlarla Mücadeleler.....	40
1.7.3. Kapadokya Eyaleti Valisi Lucius Caesennius Paetus, Büyük Armenia Bölgesi ve Parthlarla Mücadeleler.....	43
1.8. İmparator Galba, Otho ve Vitellius Dönemleri (MS. 68-69).....	47
2. BÖLÜM: GALATYA ve KAPADOKYA EYALETLERİNİN BİRLEŞTİRİLMESİNDEN AYRILMASINA KADAR KAPADOKYA BÖLGESİ.....	49
2.1. İmparator Vespasianus Dönemi (MS. 69-79).....	49
2.1.1. İmparator Vespasianus Dönemi Parthlarla Münasebetler.....	50
2.1.2. İmparator Vespasianus Döneminde Kapadokya Eyaleti.....	51
2.1.2.1. Kapadokya Eyaleti'ndeki XII Fulminata ve XVI Flavia Firma Lejyonları.....	51
2.1.3. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Oluşturulması.....	53
2.1.3.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Anadolu'daki Askeri Önemi.....	57
2.2. İmparator Titus Dönemi (MS. 79-81).....	61
2.3. İmparator Domitianus Dönemi (MS. 81-96).....	62
2.3.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Geçici Olarak Ayrılması.....	64
2.4. İmparator Nerva Dönemi (MS. 96-98).....	65
2.4.1. İmparator Nerva Döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti.....	65
2.5. İmparator Traianus (Trajan) Dönemi (MS. 98-117).....	66
2.5.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin İkiye Ayrılması.....	68

2.5.2. Trajan'ın Part Savaşı ve Büyük Armenia'nın Kapadokya Eyaleti'ne Eklenmesi.....	70
2.6. İmparator Hadrianus Dönemi (MS. 117-138).....	75
2.6.1. İmparator Hadrianus Döneminde Kapadokya Eyaleti ve İmparatorluğun Doğu Sınırı.....	75
2.6.2. İmparator Hadrianus'un Anadolu Gezisi (MS. 129).....	77
2.6.3. Kapadokya Eyaleti Valisi Flavius Arrianus ve Faaliyetleri.....	78
2.6.3.1. Alanilerin Anadolu'yu İstilas ve Flavius Arrianus'un Başarısı (MS. 134).....	78
2.7. İmparator Antoninus Pius Dönemi (MS. 138-161).....	80
2.8. İmparator Marcus Aurelius (MS. 161-180) ve İmparator Lucius Verus Dönemi (MS. 161-169).....	82
2.8.1. Parth Savaşı ve Kapadokya Eyaleti Valisi M. Sedatius Severianus'un Mağlubiyeti (MS. 161-166).....	82
2.9. İmparator Commodus Dönemi (MS. 180-192).....	86
2.10. İmparator Septimius Severus Dönemi (MS. 193-211).....	87
2.10.1. Septimius Severus'un Roma İmparatorluğu Tahtına Geçme Sürecinde Diğer İmparatorlarla Mücadelesi.....	87
2.10.2. İmparator Septimius Severus Döneminde Kapadokya Eyaleti ve Parthlarla Mücadeleler.....	89
3. BÖLÜM: KAPADOKYA BÖLGESİNDE İDARİ ve SOSYAL HAYAT.....	91
3.1. Kapadokya Bölgesinde İdari Hayat.....	91
3.1.1. Kapadokya Bölgesinde İdari Yapılanma.....	91
3.1.1.1. Kapadokya Bölgesindeki Satraplar ve Krallar.....	91
3.1.1.2. Kapadokya Bölgesindeki Yerel Yöneticiler.....	93

3.1.1.3. Kapadokya Eyaleti'ni Yöneten Valiler.....	94
3.2. Kapadokya Bölgesinde Sosyal Hayat.....	97
3.2.1. Kapadokya Halkı.....	97
3.2.2. Kapadokya Bölgesindeki Yerleşim Yerleri.....	100
3.2.2.1. Mazaka /Caesarea (Kayseri).....	101
3.2.2.2. Tyana (Kemerhisar).....	105
3.2.2.3. Melitene (Eski Malatya/Battalgazi).....	109
3.2.2.4. Nyssa (Nevşehir).....	110
3.2.2.5. Satala (Gümüşhane).....	111
3.2.2.6. Kapadokya Bölgesindeki Diğer Önemli Yerleşim Yerleri.....	112
3.2.3. Kapadokya Bölgesinde Konuşulan Dil.....	114
3.2.4 Kapadokya Bölgesinde Ekonomik Durum.....	116
3.2.4.1. Kapadokya Bölgesinde Tarım, Hayvancılık ve Ticaret.....	116
3.2.5. Kapadokya Bölgesinde Din.....	121
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA.....	133
EKLER.....	149

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Lat.	: Latince
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Trans.	: Translate
Vol.	: Volume

GİRİŞ

Kapadokya bölgesinin geçmişi, prehistorik dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu bölge, önemli yolların kavşak noktasında ve stratejik bir konumda bulunmaktadır. Roma İmparatorluğunun Anadolu'ya tam anlamıyla hakim olması için, Kapadokya bölgesi kilit bir noktada bulunmaktadır. Bu durumun farkında olan Roma, bölgeyi ele geçirmek ve Anadolu'ya bir bütün halinde egemen olmak istemiştir.

Bu çalışmada, "Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (MS. I. ve II. Yüzyıllar)" konusunu ele aldık. Bu çalışmadaki amacımız, bölge ile ilgili bilgileri açığa çıkarmak, yine bölge ile ilgili dağınık bilgileri bir bütün olarak sunmak ve Kapadokya bölgesinin Roma dönemi, dönemin şehirleri, halkı, ekonomik-idari ve siyasi yapısı hakkındaki bilgileri sunmaktır. Bunların yanında, bölgenin Roma hakimiyetinde geçirdiği dönemi kronolojik bir sıraya göre aktarmaya çalıştık.

Kaynak toplama süreci içerisinde, Ankara'daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün kütüphanesinde uzunca bir süre çalışmalarda bulunduk. Bu süreç içerisinde, Roma ile ilgili kaynaklar bakımından zengin olan kütüphanede, kaynak taraması yaptık. Kütüphanedeki çalışmalarımız sonucunda, çok önemli bilgilere ulaştık. Elde ettiğimiz bilgiler, genellikle yabancı dilde yayınlanmıştı.

Kaynak toplama sürecinin ardından, eserler genellikle batı dillerinden olduğu için, bu eserleri Türkçe'ye çevirdik. Eserle ilgili işlemlerimizi yaparken, konunun içeriğiyle ilgili önemli bilgiler edindik. Bunların katkısıyla, eserin içeriği yavaş yavaş belli olmaya başladı. Yine bu sırada, eserin ana ve alt başlıkları ortaya çıkmaya başladı.

Çalışmalarımız esnasında ayrıntılı bir kaynak taramasının yanında, bölgenin çeşitli yerlerinde saha araştırmaları yaptık. Bunlardan bazıları; Tyana¹, Aksaray ve Kayseri gibi Kapadokya bölgesinin ön plana çıkmış olan önemli yerleşim merkezleridir. Bu araştırmalar, bölge tarihini daha iyi anlamamıza katkıda bulundu.

Eserin birinci bölümünü "*Kapadokya Bölgesinin Roma Öncesi Tarihi ve Roma Eyaleti Olmasından İtibaren Galatya Eyaleti ile Birleştirilmesine Kadar Kapadokya Bölgesi*" ana başlığı adı altında inceledik. Bu bölümde, öncelikle Kapadokya bölgesinin adı, coğrafyası ve Roma döneminden önceki durumu

¹ Bugün Niğde'nin Bor ilçesine bağlı Kemerhisar Beldesi'ndedir.

hakkında bilgiler verdik. Ardından, Kapadokya bölgesinin bir Roma eyaleti haline gelmesi, İmparator Tiberius dönemi, Roma ile Parthlar arasındaki münasebetler, İmparator Caligula, İmparator Claudius ve İmparator Nero dönemleri hakkında bilgiler verdik. Bu bölümün en sonunda İmparator Nero döneminde Büyük Armenia (Armenia Major) bölgesindeki olayları ve Parthlarla mücadeleleri inceledik. Ayrıca İmparator Galba, Otho ve Vitellius dönemlerinden de bahsettik.

Eserin ikinci bölümünü “*Galatya ve Kapadokya Eyaletlerinin Birleştirilmesinden Ayrılmasına Kadar Kapadokya Bölgesi*” ana başlığı altında ele aldık. Bu bölümde, İmparator Vespasianus dönemini, bu dönemde Roma’nın Parthlarla olan münasebetlerini ve Kapadokya Eyaleti’nin durumunu inceledik. Yine İmparator Vespasianus döneminde Kapadokya Eyaleti’nde kurulan XII Fulminata ve XVI Flavia Firma isimli lejyonlar², Galatya-Kapadokya Eyaleti’nin oluşumu, İmparator Titus ve İmparator Nerva dönemlerinde Galatya-Kapadokya Eyaleti hakkında bilgiler vermeye çalıştık. Ardından İmparator Trajan döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti’nin ikiye ayrılması ve Parth savaşları hakkında bilgiler verdik. Yine eserin ikinci bölümünde, İmparator Hadrianus dönemini, bu dönemdeki Kapadokya Eyaleti’ni, Hadrianus’un Anadolu gezisini, Kapadokya Eyaleti Valisi Flavius Arrianus ve faaliyetlerini, İmparator Antoninus Pius, İmparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus, İmparator Commodus ve İmparator Septimius Severus dönemlerini ve bu süreçlerde Kapadokya Eyaleti’nin durumunu ele almaya çalıştık.

Eserin üçüncü bölümünü “*Kapadokya Bölgesinde İdari ve Sosyal Hayat*” ana başlığı adı altında inceledik. Bu bölümde, Kapadokya bölgesindeki satrap ve kralları, yerel yöneticileri ve bölgeyi yöneten valileri inceledik. Bu bölümün diğer bir kısmında, Kapadokya bölgesindeki halktan bahsettik ve Tyana, Caesarea³, Melitene⁴, Nyssa⁵ ve Satala⁶ gibi önemli yerleşim yerleri hakkında bilgiler vermeye çalıştık. Yine bu bölümde, Kapadokya bölgesindeki ekonomik hayatı, bölgedeki tarım, hayvancılık ve ticari faaliyetleri ele almaya çalıştık. Bunların yanında, bölgedeki dili ve dini hayatı ele alarak bu bölümü tamamladık.

² Lejyon, Roma’da askeri birlik anlamına gelmektedir.

³ Bugünkü Kayseri kentidir.

⁴ Bugünkü Malatya’nın Battalgazi (Eski Malatya) ilçesidir.

⁵ Yeri tam olarak belli olmamakla beraber, bugünkü Nevşehir ilinin sınırları içerisinde yer aldığı tahmin edilmektedir.

⁶ Günümüzde Gümüşhane’nin Kelkit ilçesinin Sadak Köyü’nün doğusunda bulunmaktadır.

Bazı konuların açıklamalarına dipnotlarda yer verdik. Dipnotlarımızı, metin altında dipnot şeklinde kullandık. Dipnotların haricinde, eserin ekler kısmında çeşitli resimler ve haritalar kullanarak, eserde adı geçen gerek şehirler ve gerekse ülkelerin coğrafi konumlarını görsel olarak aktarmaya çalıştık.

Eserimizi meydana getirirken, bazı antik kaynaklara başvurduk. Bunlardan birisi, Cassius Dio'nun toplamda 80 kitaptan oluşan *Roma Tarihi* adlı eseridir. Romalı ünlü bir tarihçi olan ve MS. 163-229 yılları arasında yaşayan Dio, bu eserini 22 yılda oluşturmuştur. Eserde Kapadokya ile ilgili çok önemli bilgilere yer verilmiş ve eserimizi yazarken bu bilgilerden faydalanılmıştır. Herodotos'un (MÖ. 5. yüzyıl) dilimize çevrilen ve *Herodot Tarihi* olarak bilinen eseri de, bize büyük katkı sağlamıştır. Bunun yanında, dünyanın ilk coğrafyacısı olarak bilinen Strabon'un (MÖ. 64-MS. 24) eseri *Antik Anadolu Coğrafyası* olarak dilimize çevrilmiştir. Bu eser, Kapadokya bölgesindeki şehirler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu yazarların dışında, MS. 23-79 yılları arasında yaşamış olan Gaius Plinius Secundus (Yaşlı Pliny), insanlık tarihinin ilk ansiklopedisi sayılan ve 37 kitaptan oluşan *Naturalis Historia* (Doğa Tarihi) adlı eserini oluşturmuştur. MS. 2. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı kabul edilen Claudius Ptolemy'nin "coğrafya" ile ilgili derleme eseri vardır. MS. 56-117 yılları arasında yaşayan Cornelius Tacitus'un *Annals* isimli eseri bulunmaktadır. MS. 70'lerden 130'lu yıllara kadar hayatını sürdürmüş olan Romalı Tarihçi Gaius Suetonius Tranquillus'un *De Vita Caesarum* (Oniki Sezar) adında eseri mevcuttur. Bu bahsettiğimiz eserlerin orijinallerinden değil, İngilizce'ye çevirilerinden yararlanılmıştır. Bu yazarların dışında Charles Texier'in (1802-1871) dilimize çevrilmiş olan *Küçük Asya* adlı eserinden ve W. M. Ramsay'ın (1851-1939) dilimize *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* adı ile çevrilmiş olan eserinden faydalanılmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz eserlerin dışında, tetkik eserlerden de çalışmamızda faydalanılmıştır. Bunlardan bazıları, David Magie tarafından 1950 tarihinde iki cilt olarak yazılmış olan *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century*, Mehmet Ali Kaya tarafından 2011 yılında yazılmış olan *Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi*, Friedrich Hild-Marcell Restle tarafından 1981 yılında yazılmış olan *Tabula Imperii Byzantini 2: Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos*, Oktay Akşit'in 1985 yılında iki cilt halinde yayınlanan *Roma İmparatorluk Tarihi* (MÖ. 27-MS. 395), Nezahat Baydur'un 1970 tarihinde

yayınlanan *Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İ. S. 395 Yılına Kadar)* ve William Emmett Gwatkin tarafından 1930 yılında çıkarılmış olan *Cappadocia as a Roman Procuratorial Province* gibi eserlerdir. Bunların dışında, bölge ile ilgili önemli bilgiler veren yerli ve yabancı makalelerden de faydalanarak çalışmamızın içeriğini zenginleştirmeye çalıştık.

MS. I. ve II. yüzyıllar arasındaki belirli dönemlerde, Kapadokya ile ilgili bilgiler bulmakta zorlandık. Örneğin; İmparator Commodus (MS. 180-192) döneminde, Kapadokya bölgesi ile ilgili çok az bilgilere ulaştık. Yazım esnasında konular arasında bir bütünlük oluşturabilmek için, MS. I ve II. yüzyılın her dönemiyle ilgili bilgilere ulaşmak çok önemliydi. Ancak yukarıda bahsettiğimiz örnekteki gibi, bazı zorluklarla karşılaştık. Bu durum, çalışmamızı kaleme almamız esnasında, bizi en çok zorlayan noktaydı. Ayrıca, çalışmamızda bölümler arasındaki dengeyi sağlamaya özen gösterdik.

Yaptığımız çalışmayı, sonuç kısmı adı altında bir değerlendirmeye tabi tuttuk. Bu bölümde, ulaştığımız bilgilerden yola çıkarak elde ettiğimiz tespitleri paylaşmaya çalıştık. Bu kısımda, kendi fikirlerimizi de ortaya koyarak eserin sonucunda nelere ulaştığımızı aktarmaya çalıştık.

Gerek akademisyen araştırmacılar gerekse diğer okuyucu ve araştırmacıların eserden rahatça faydalanabilmeleri için, sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya özen gösterdik. Eserde yer alan ve eski isimleriyle bahsettiğimiz önemli yerleşim yerlerinin, dipnotlar kullanarak günümüzde nerede olduklarına dair açıklamalar yaptık. Bunun yanında, anlaşılması zor ölçü birimi, Latince kelimeler ve diğer kavramlarla ilgili olarak dipnotlarda bilgilendirmeye yönelik açıklamalarda bulunduk.

Sonuç olarak; Roma döneminin MS. I ve II. yüzyıllarındaki Kapadokya bölgesini ele aldığımız eserimizde, bölgenin sosyal, ekonomik, siyasi ve idari durumları hakkında çeşitli bilgiler vererek, okuyucuya bir bütün halinde sunmaya özen gösterdik. Çeşitli kaynaklardan faydalanarak, bu kaynakları birbiriyle harmanlayıp eserimizi ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızın, ilerde Roma dönemindeki Kapadokya bölgesini araştırmak isteyen araştırmacıların ulaşabilecekleri ve rahatça faydalanabilecekleri önemli bir eser olmasını ümit etmekteyiz

1. BÖLÜM: KAPADOKYA BÖLGESİNİN ROMA ÖNCESİ TARİHİ ve ROMA EYALETİ OLMASINDAN İTİBAREN GALATYA EYALETİ İLE BİRLEŞTİRİLMESİNE KADAR KAPADOKYA BÖLGESİ

1.1. Kapadokya Adı ve Coğrafyası

1.1.1. Kapadokya Adı

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kapadokya bölgesinin tek bir ismi yoktu. MÖ. VI. yüzyıl öncesinde Kapadokya bölgesinin orta kesimine Tabal (Tevrat'ta Tubal), Kızılırmak Nehri'nin kuzeyindeki bölümüne Kuşka, güneybatı bölümüne Tukhana (Tuvana) ve doğu ucuna da Melid isimleri verilmişti.⁷

Texier, Kapadokya ile ilgili olarak Anadolu'nun batısı hakkında bilgi elde edilmesinin daha kolay olduğunu; bunun aksine Halys (Kızılırmak) Nehri'nin doğusu ile ilgili bilgi sahip olunmasının, burada yaşayan kavimlerin kökenlerinin bilinmesinin ve bölgenin bir takım değişiklikler göstermesinin bilgiye ulaşmayı zorlaştırdığını açıklamıştır. Eski Kapadokya'yı araştırırken bize yardımcı olacak öğenin kayalara oyulmuş mağaralardan ibaret olduğunu belirtmiştir.⁸

Pliny, Kappadoks Nehri'nin⁹ adını Kapadokyalılardan aldığını ve bu Kapadokyalıların da daha önce Beyaz Suriyeliler olarak adlandırıldıklarını belirtmektedir.¹⁰ Bu bahsedilen Kappadoks Nehri, Halys Nehri'nin bir koludur.

Kapadokya adı, etnik bir anlam taşımamaktadır. Bu isme ilk kez Pers Kralı Darius'un (MÖ. 522-486) Behistun kayaklıklarına kazdırdığı ve kendisine bağlı ülkelerin sıralandığı Behistun Yazıtları'nda *katpatuka* şeklinde rastlanır.¹¹

Kesin olarak bilinmemesine rağmen, *katpatuka* kelimesinin Pers dilinde "Tukha" ya da "Dukha Ülkesi" veya "Güzel Atlar Ülkesi" anlamına geldiği tahmin edilmektedir.¹²

⁷ Veli Sevin, "Tarihsel Coğrafya", **Kapadokya**, (Ed.: Metin Sözen), İstanbul 1998, s. 47.

⁸ Charles Texier, **Kapadokya**, (Haz.: Faruk Yılmaz), Niğde 1998, s. 1.

⁹ Kızılırmak'ın bir kolu olan Delice Çayı'dır.

¹⁰ Pliny, **Natural History**, (Ed.: H. Rackham), Vol. II, Books. 3-7, Cambridge 1961, s. 345.

¹¹ Sevin, *a.g.m.*, s. 47.

¹² F. W. Walkbank, **A Historical Commentary on Polybius**, Vol. III, Oxford 1979, s. 747; Sevin, *a.g.m.*, s. 47.

Texier, Kapadokya kelimesi ile ilgili olarak bu kelimenin aslını aramanın gereksiz bir şey olduğunu belirtir. Buna sebep olarak da eski yazarların bu konuda bir görüş birliğine varamadıklarını gösterir. Yine Texier, bazılarının bu ismin Halys Nehri'nin bir kolu olan Kapadoks suyunun isminden türediğini ve diğer bazılarının da İran dilinden alınma olduğunu söylediğini belirtir.¹³

N. Baydur bu konuda, "Güzel Atlar Ülkesi" adının mantığa son derece uygun geldiğini, fakat bunun sağlam bir temele dayanmaktan yoksun olduğunu belirtir. Bu konuda bazı yazarlar, ismin Mısır dilinde 'Kadavadu' ve Armenia dilindeki "budak" kelimesi ile ilgili olduğunu belirtir. Bunun dışında bu sözcüğün "Hititler Ülkesi" anlamına geldiğini, Kizuwadna-Katpatuka-Kapadokya şeklinde olduğu ve ismin nerden geldiğinin bilinmediğini söyleyenler de mevcuttur.¹⁴

Gerçekten de *katpatuka* kelimesinin anlamı ile ilgili olarak birçok görüş mevcuttur. Ancak yazarlar, bu konu ile ilgili bir görüş birliği içerisine varamamışlardır. "Güzel atlar ülkesi" tabirinin bölgede yetişen atların meşhur olmasından dolayı yakıştırıldığını söylemek yanlış olmaz. Bölgede eski dönemlerden itibaren at yetiştirildiği ve bunların kimi zaman hediye kimi zaman da vergi olarak verildiği bir gerçektir. Bölgedeki atların otlaması için çok uygun alanların olması da bölge atlarının önemini arttırmaktadır. Kısacası bölgedeki atların kalitesi gerçekten üst düzeydedir. Tüm bu sebeplerden dolayı, bu kelimenin "güzel atlar ülkesi" anlamına gelmesi mantığa son derece uygundur.

1.1.2. Kapadokya Coğrafyası

Kapadokya bölgesi, bulunduğu konum itibarıyla üç tarafı büyük dağ sırası ile çevrili bir alanı kapsamaktadır. Deniz seviyesinden oldukça yüksek olan bölge, diğer dağlarla kesişme noktasında bulunur.¹⁵ Yüksek bir plato üzerinde yer alan Kapadokya bölgesi, Yakın Doğu ile Grek uygarlıkları arasında bir köprü konumunda

¹³ Texier, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁴ Nezahat Baydur, **Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İ. S. 395 Yılına Kadar)**, İstanbul 1970, s. 114-115.

¹⁵ J. A. Cramer, **A Geographical and Historical Description of Asia Minor**, Vol. II, Oxford 1832, s. 111.

bulunmaktadır.¹⁶ Anadolu'nun doğusuna doğru uzanan bir bölge konumunda olan Kapadokya bölgesi, genel anlamda dağlık bir bölge olmasının yanında kurak topraklara sahiptir.¹⁷

Günümüzde daha çok Kayseri-Niğde-Nevşehir üçgeni arasındaki bölgeyi ifade eden Kapadokya bölgesi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştı ve bu bölgenin sınırları da dönemin şartlarına göre değişmişti. Öyle ki bugün Kapadokya denildiği zaman, Nevşehir ve çevresindeki ilçeler akıllara gelmekteyken eski dönemlerde durum bundan çok daha farklıydı. Sırasıyla eski Anadolu uygarlıkları ve Pers hakimiyetine giren, ardından Kapadokya Krallığı'nın kurulduğu ve daha sonra Roma İmparatorluğu tarafından bir eyalet haline getirilmiş olan bu güzelliklerle dolu bölgenin sınırları, sürekli olarak değişim geçirmiş ve bölge birçok tarihi olaya sahne olmuştu.

Kapadokya bölgesi, bundan 25 milyon yıl önce başlayan farklı aşınmalar sonucunda ortaya çıkan güzelliklerle dolu bir bölgedir. Olağanüstü bu güzellikler binlerce yılın getirdiği doğal değişimlerin birer sonucudur.¹⁸ Gerçekten de bugün Nevşehir ve civar bölgelerdeki doğal oluşumlar, dünyada eşi benzeri olmayan bir güzellik sunmaktadır.¹⁹

Anadolu'nun orta yerinde yükselen Kapadokya bölgesinin sınırlarını çizerken bugünkü şehirler üzerinden yola çıkılacak olunursa, Kapadokya bölgesi Kırşehir, Nevşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Malatya şehirlerinin tümünü, Ankara'nın doğusunu, Yozgat ve Sivas'ın güneyini ve Adana'nın da kuzeyini kapsamaktadır.²⁰

Strabon, Kapadokya'nın çeşitli kısımları olan ve birçok değişiklik geçirmiş olan bir bölge olduğunu söyler. Bölgedeki halkın aynı dili kullandığını belirten Strabon, Kapadokya'nın güneyde Kilikya Toros'ları diye adlandırılan dağlar, doğuda Armenia, Kolkhis²¹ ve değişik dil konuşan aradaki halklar, kuzeyde Halys Irmağı'nın

¹⁶ Raymond Van Dam, **Kingdom of Snow Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia**, Philadelphia 2002, s. 13.

¹⁷ Antony Meredith, **The Cappadocians**, New York 2000, s. 2.

¹⁸ Metin Tuncel, "*Oluşum Çağları*", **Kapadokya**, (Ed.: Metin Sözen), İstanbul 1998, s. 19-20.

¹⁹ Kapadokya bölgesi, bundan yaklaşık 60 milyon yıl önce Erciyes Dağı, Hasandağı ve Güllüdağ'ın püskürttüğü lav ve küllerin oluşturmuş olduğu yumuşak tabakaların milyonlarca yıl boyunca yağmur ve rüzgar aşındırılmasıyla oluşmuştur.

²⁰ Sevin, *a.g.m.*, s. 47.

²¹ Antikçağda Kolkhis denen bölgenin güneyinde Armenia, kuzeyinde İskitler, batısında Karadeniz ve doğusunda İberia ve Albania yer almaktadır. Bkz. Murat Arslan, "*Kolkhis Bölgesinin Tarihi Coğrafyasına İlişkin Bazı Notlar*", **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, S. 97, İstanbul 2000, s. 26.

ağzına kadar Eukseinos (Karadeniz) ve batıda hem Paphlagonia'lı kabileler ve hem de Frigya'da yerleşmiş olan Lykaonia'lılara kadar uzanan Galatya'lılar ve Kilikya Trakheia (Dağlık Kilikya)'da oturan Kilikyalılar tarafından çevrilmiş olduğunu ifade etmektedir.²²

Ptolemy, Kapadokya bölgesinin coğrafi sınırlarından bahsederken, bölgenin batıda Galatya, güneyde Toros Dağları'nın bir sınır oluşturduğu Kilikya ve Suriye'nin bir kısmı, doğuda Büyük Armenia ve kuzeyde ise Pontus bölgesi ile çevrili olduğunu belirtir.²³

Kapadokya, Anadolu platosunun stratejik öneme sahip olan bölgelerinden birisidir. Güneyde Kilikya ile sınırı oluşturan yüksek Toros dağları uzanır. Kapadokya bölgesi, bir yandan doğuya doğru kuzey Torosların yüksek dağları ve derin vadileri yoluyla yukarı Fırat vadisine; bir yandan da kuzeye doğru Yukarı Fırat üzerinden Pontus sınırlarını şekillendiren alçak tepelere ulaşır.²⁴

Strabon, Makedonyalıların Kapadokya'yı ele geçirdikleri dönemde, bölgenin Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış halde olduğunu belirtir ve bu satraplığın krallığa çevrildiğini, bu krallıklardan birine 'Asıl Kapadokya' veya 'Toros yakınındaki Kapadokya' hatta 'Büyük Kapadokya' denildiğini ve diğerine de başkaları 'Kapadokya Pontika' ismini vermiş olsa da, Makedonyalıların bunları 'Pontus' olarak adlandırdığını aktarmaktadır. Yine Strabon, Kapadokya bölgesinin, eyalet olmadan önce, Kral Archelaus ve bu kraldan önceki zamanlarda, valiliklere ayrıldığını ve bu valiliklerden Toros yakınındakilerin Melitene, Kataonia, Kilikia, Tyanitis ve Garsauritis şeklinde beş tane olduğunu; Lauiansene, Sargarausene, Sarauene, Khamanene ve Morimene'nin de diğer beş valiliği oluşturduğunu belirtir. Strabon, on birinci valilik olarak ise, daha sonra Roma tarafından Kastabala²⁵ ve Kybistra²⁶ civarında bulunan Kilikya'dan alınmış ülkenin Kapadokya Kralı Archelaus'a verilmesiyle oluşturulduğunu ve bunun dışında da korsanlık işlerinin

²² Strabon, **Antik Anadolu Coğrafyası**, (Çev.: Adnan Pekman), İstanbul 2012, s. 1.

²³ Claudius Ptolemy, **The Geography**, (Trans.: Edward Luther Stevenson), Vol. 5, New York 1932, s. 117.

²⁴ A. N. Sherwin-White, **Roman Foreign Policy in the East 168 B.C. to A.D.**, London 1984, s. 40.

²⁵ Ceyhan Nehri'nin kuzeyinde Kesmeburun ile Bahçeköy arasındaki küçük ovaya hakim olan bir kaya çıkıntısı üzerindedir. Adana'ya 110 km., Osmaniye'ye ise 12 km mesafededir.

²⁶ Bugünkü Kayseri şehrinin Yeşilhisar ilçesidir.

örgütlendiği bütün bölgeyle birlikte, Elaioussa²⁷ civarındaki Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikya)'nın da Archelaus'a verildiğini belirtir.²⁸

Kapadokya bölgesi, yönetsel anlamda diğer bölgelerden farklı bir politik organizasyondaydı. Strabon'un bahsettiği ve Kapadokya bölgesinde uygulanan sistem *strategia* adıyla bilinmektedir. Bu sistem; ülkeyi yönetenler tarafından etkili şekilde sürdürülmüştü. *Strategia* sistemi sebebiyle, Kapadokya bölgesinde genel anlamda bir şehir oluşumu görülmemiştir. Durumun bu şekilde olmasında, Kapadokya bölgesindeki feodal yapının büyük önemi vardır. Feodal beyler, *strategialarda* en önde gelen kişiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu nüfuzlu kimselerin emri altındaki kişiler, köle sıfatıyla çalışmaktadır. Alt tabakadaki kimseler, küçük köylerde nüfuzlu kimselerin etkisi altında varlıklarını sürdürmektedir. Bu sebeple, bölgede şehir oluşumu çok yavaş bir şekilde gelişmiştir. Bunun yanında, Kapadokya bölgesindeki tapınakların ön plana çıktığı yerlerde de şehir oluşumu göze çarpmamaktadır. Komana (Comana)²⁹ ve Venasa³⁰ gibi yerler, Kapadokya bölgesinin en önemli dini merkezleri olarak ön plana çıksa da, özellikle Venasa'da Roma İmparatorluğu bölgeye hakim olduktan sonra bir şehir oluşumu görülmemiştir.³¹

Strabon'un bahsettiği 10 *strategia*'dan yalnızca ikisi bu konu hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Buralar, Garsauritis ve Tyanitis'tir. Çünkü diğerlerinin isimleri - Kilikia istisna olmak üzere- kökeninde muhtemelen Kilikia'nın Pers satraplığının bir kısmı olarak şekillendirildiği için kabilevi bir yapı olarak adlandırılır. 10 *strategia*'dan biri olan Kataonianlılar kesinlikle kabiledir. Diğerleri için bir kanıt eksikliği olsa da, onların eyalet isimlerinden dolayı kabilevi bir kökene sahip oldukları söylenebilir. Ancak Melitene ve Saravena istisnai bir durum oluşturmaktadır. Bu bölgelerin isimlerinin sonunda -ene eklerinin bulunması bize bu iki bölgenin yönetimleri ve kökenleri hakkında bilgi verir. Bu şekilde çağın gerisinde bir ülke olan Kapadokya'daki durumu bize eyalet isimlerinin karakterleri gösterir.

²⁷ Sebaste adıyla da bilinir. Bugün Mersin'in Erdemli ilçesinin Ayaş Belediyesi sınırları içerisinde.

²⁸ Strabon, **a.g.e.**, s. 3.

²⁹ Adana'ya 196 km. uzaklıktaki Tufanbeyli ilçesinin 15 km. kuzeydoğusundadır. Şar adıyla da bilinir.

³⁰ Bugünkü Nevşehir ilinin Avanos ilçesidir.

³¹ William Emmett Gwatkin, **Cappadocia as a Roman Procuratorial Province**, Vol. 5, Missouri 1930, s. 17-18.

Zaten bu süreçte, nüfusun genelde köylerde yaşadığı Kapadokya bölgesinde kabilesel bir yönetimin ötesine geçilememiştir.³²

Strategia'nın dahili organizasyonu hakkında elde çok az bilgi vardır. Ancak ülke feodal çizgiler etrafında teşkilatlanmış gibi görünmektedir. Bu da bir veya daha fazla feodal beyin *strategia*'daki en üst düzeydeki kişiler olarak bölgeyi yönetmesiyle olmaktadır. Bu sistem Selevkos egemenliği öncesine tarihlenmekle beraber İskender veya İskender'in halefleri tarafından gerçek anlamda ele geçirilmiş bir ülkede, bu sistem üzerinde asla ısrar edilmemiştir.³³

Kapadokya bölgesinin sınırlarının oluşmasında ve bölgenin şekillenmesinde Halys (Kızılırmak) Nehri ve Euphrates (Fırat) Nehri'nin önemi çok büyüktür. Ksenophon, Halys Nehri'nden bahsederken buranın iki *stadion*³⁴ uzunluğundan daha az olmadığını ve bu nehri gemisiz bir şekilde geçmenin de mümkün olmadığını belirtmiştir.³⁵ Texier ise; Halys Nehri'nin yalnızca büyük olaylara şahit olmasıyla değil aynı zamanda kökenleri Asya olan kavimler ile Avrupa'dan gelmiş olan kavimler arasında bir sınır hattı oluşturduğundan bahsetmektedir.³⁶ Gerçekten de bir sınır nehri olarak karşımıza çıkan Halys nehri, Anadolu'yu doğu-batı yönünde ayırmıştır. Anadolu ile ilgili yer tarifi yapılırken de, 'Halys'in içinde' ve 'Halys'in ötesinde' gibi tarifler kullanılmıştır.³⁷

Herodotos, Halys Nehri'nden bahsederken bu nehrin Armenia dağlarından çıktığını Medler ile Lidyalılar arasında sınır oluşturduğunu, Kilikya'dan geçtiğini, Mateinleri sağına ve Frigya'yı soluna alıp bu iki ülke arasında aktığını, buralardan geçtikten sonra kuzeye doğrularak Kapadokya Suriyelileri ile sol kıyıda bulunan Paphlagonia arasında sınır çizdiğini belirtir ve Halys Nehri'nin hemen hemen bütün Asya'yı bir kıyıdan öbür kıyıya kestiğini, bir yanda Kıbrıs Adası'nın karşısında rastlayan kıyı, diğer yanda ise Karadeniz kıyısına ulaştığını ve bu iki yer arasının beş günde alınabileceğini ifade eder.³⁸ Halys nehri, bölgeye ekonomik zenginlik katması

³² A. H. M. Jones, **Cities of the Eastern Province**, New York 1937, s. 178.

³³ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 18.

³⁴ Bir *stadion* ortalama 185 metreye denk gelmektedir.

³⁵ Ksenophon, **Anabasis Onbinlerin Dönüşü**, (Çev.: Oğuz Yarlığaş), İstanbul 2011, s. 399-401.

³⁶ Charles Texier, **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, (Çev.: Ali Suat), c. 3, Ankara 2002, s. 57.

³⁷ W. M. Ramsay, "On the Early Historical Relations between Phrygia and Cappadocia", **Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland**, Vol. 15, Cambridge 1883, s. 103.

³⁸ Herodotos, **Tarih**, (Çev.: Müntekim Ökmen), İstanbul 2012, s. 41.

ve verimlilik sağlamanın yanında, stratejik açıdan da tarih boyunca Kapadokya bölgesi için çok önemli bir yere sahip olmuştur.

Kapadokya bölgesi için şüphesiz diğer önemli bir nehir, Euphrates (Fırat) Nehri'dir. Euphrates, Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti haline geldiğinde, imparatorluğun Doğu sınırını çizmesi bakımından çok önemli bir mevkide bulunur. Burayı kendilerine bir sınır hattı olarak belirleyen Romalılar, bölgede sürekli olarak Parthlar ile bir çatışma halinde olmuşlardır ve Euphrates Nehri de bu çatışmalara tanık olmuştur.

Euphrates ötesine zaman zaman seferler düzenleyen Romalıların, bu seferleri düzenlemelerindeki en büyük amaçları Parthların bölgedeki etkinliğini azaltıp Büyük Armenia bölgesini ele geçirmektir. Ancak Roma imparatorları, genel anlamda Euphrates'i kendilerine sınır olarak görmüşlerdir. Bu sınır bölgesini koruyan en önemli eyalet de Kapadokya Eyaleti idi. Melitene ve Satala gibi iki önemli lejyona sahip bir yer olan bu eyalet, askeri bir eyalet konumundaydı. Öyle ki, Roma İmparatoru Hadrian, bu eyaletin sınır bölgelerini bizzat denetleyerek, bu eyalete ne kadar çok önem verdiklerini ortaya koymuştu.

1.2. Roma Eyaleti Haline Gelene Kadar Kapadokya Bölgesinin Tarihi

Anadolu, tarih boyunca birçok yerleşim yerini içerisinde barındırmış ve dünyadaki en büyük medeniyetlerin kurulduğu yerlerden birisi olmuştur. Burada zamanla kaybolan medeniyetlerin yerlerini yenileri almış ve Anadolu tüm bu medeniyetlerin harmanlandığı bir yer olmuştur.

Anadolu'nun merkezinde bulunan Kapadokya bölgesi, bölgedeki diğer yerler gibi tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kapadokya bölgesinde birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. Araştırmaların devam ettiği bölgede, tarihin gün ışığına çıkarılması için eski yerleşim yerleri ile ilgili kazılar devam etmektedir.

Kapadokya bölgesinin prehistorik dönemini Civelek Mağarası,³⁹ Köşk Höyük ve Aşıklı Höyük'ten öğrenebiliriz. Önemli buluntuların çıktığı ve kalkolitik döneme ait izlerin olduğu Civelek Mağarası'nın yanında, Köşk Höyük de Kapadokya bölgesi için önemli bir merkezdir. Niğde'nin Bor ilçesine bağlı Bahçeli Beldesi yakınlarında bulunan bu yerleşim merkezi, Melendiz Dağları'nın yakınında bulunur. Burada

³⁹ Bugün Nevşehir'in Gülşehir ilçesinin 4 km. doğusunda bulunan Civelek Köyü yakınlarındadır.

Kalkolitik ve Neolitik çağların izleri görülür.⁴⁰ Bölgenin diğer önemli bir yerleşim merkezi ise Kapadokya bölgesinin geçmişine ışık tutan Aşıklı Höyük'tür. Akeramik Neolitik Çağ'a tarihlenen höyükler arasında hiç şüphesiz Aşıklı Höyük önemli bir yer tutar. Bu dönemdeki diğer höyükler gibi Aşıklı Höyük de vadi tabanında bir akarsuyun yakınında bulunur. Aşıklı Höyük'ün bulunduğu yer; Aksaray il merkezinin 25 km. doğusunda bulunan Melendiz Suyu'nun doğu kısmıdır.⁴¹ Genellikle hayvansal proteinlerle beslenen Aşıklı insanları arasında, bölgede bulunmuş olan tarıma alınmış buğdaylar, ilk çiftçilerin de bulunduğunu ortaya koymaktadır.⁴²

Prehistorik dönemlerden sonra da Kapadokya bölgesinin önemi devam etti ve bölgede yerleşim yerleri kuruldu. Texier, Asurlular devrinde Kapadokya bölgesinin medeniyete doğru yol alıp gelişmesindeki kilit noktayı Asur Kraliçesi Semiramis'in seferleri ve icraatlarına bağlar. Semiramis'in bölge için çok önemli faaliyetlerde bulunduğunu söyleyen Texier, Kızılırmak Nehri'nin arazi ve ırk bakımından ayırdığı ve Asur krallarının yönetimi altındaki Kapadokya bölgesinde, Semiramis'in bir şehir ve bir de kale bıraktığı bilgisini aktarır.⁴³ Asur Ticaret Kolonileri Çağ'ında ise, Kapadokya bölgesini en iyi Kültepe (Kaniş) ortaya koyar. Bu bölge, döneminin en önemli ticaret merkezlerine sahiptir. Bölgedeki Asurlu tüccarlar son derece organize bir şekilde ticari faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Coğrafi konumu göz önüne alındığında Anadolu, Asya ile Avrupa arasında bir köprü konumunda bulunmuştur. Anadolu'nun da kendi içinde köprü konumunda olan bölgesi Kapadokya'dır. Yüzyıllar boyunca savaşların ve işgallerin görüldüğü bu bölgede, Koloni Çağ'ından sonra Hititleri görmekteyiz.⁴⁴ MÖ. 2000'lerde Anadolu'ya Hititler yayılmaya başlayınca, Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağ'ının da sona erdiğini görürüz. Bu süreçte Anadolu'da Luvica, Palaca ve Neşaca

⁴⁰ Uğur Silistreli, "1988 Köşk Höyük Kazısı", **XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara 1990, s. 92-93.

⁴¹ Sevil Gülçür, "Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1995 Ortak Yüzey Araştırması", **XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, Ankara 1997, s. 404.

⁴² Ufuk Esin, "1990 Aşıklı Höyük Kazısı (Kızılırmak Köyü-Aksaray İli)", **XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara 1992, s. 140.

⁴³ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 4.

⁴⁴ Friedrich Hild-Marcell Restle, **Tabula Imperii Byzantini 2: Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)**, Band 2, Wien 1981, s. 62.

adıyla bilinen diller konuşulmaktaydı. Kızılırmak Nehri'nin geçtiği bölgelerde ve Kapadokya'da konuşulan dil Neşaca, yani bugün bilinen Hititçe'ydi.⁴⁵

MÖ. 1200'lü yıllarda ortaya çıkan Ege göçleri, Hititlerin sonunu getirmiştir. Hititlerin kültürel ve siyasal açıdan birçok mirasçısı ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi, Tabal Krallığı'dır. Tabal ülkesi, yıkılan Hitit Devleti'nin en batıda olan kısmını kapsamaktadır. Tabal'ın kabaca Kayseri, Nevşehir ve Niğde illerini kapsayan bir bölge olduğu söylenebilir.⁴⁶ Tabal ülkesi, Asurlular için önemliydi. Asurlular, bütün gücünü ordusundan almaktaydı. Bu sebepten dolayı, Asur'un madene ve özellikle de demire ihtiyacı vardı. Asurlular, Kapadokya sınırları içerisinde olan Tabal ülkesindeki madenlerden faydalanmak istiyorlardı. Tabal ülkesindeki madeni en kolay şekilde Kilikya aracılığıyla kendi ülkelerine aktarıyorlardı. Ayrıca Kilikya bölgesinde de maden çıkarılıyordu ve Asurlular bu madenden de faydalanıyordu. Bu durum, Asurlular için hem Kapadokya'yı hem de Kilikya'yı ekonomik ve stratejik açıdan çok önemli bir konuma getirmişti.⁴⁷ Demir madeninin yanında, gümüş madeni de Asurlular için önemliydi. Anadolu topraklarından çıkan gümüş madenlerinin bir kısmı Tabal toprakları içerisinde yer almaktaydı. Asur krallarının yıllıklarında "Tunni" Dağı (Gümüş Dağları-Modern Toros Dağları) adıyla geçen bu bölgeler, Asur krallarının ilgi alanındaydı. Bunun yanında, antik kaynaklarda Tabal krallarının at yetiştiriciliğindeki hünerlerinden övgüyle söz edilmektedir. Tabal kralları, Asur ülkesine ödedikleri verginin bir kısmını, doğrudan at olarak ödemekteydiler.⁴⁸

MÖ. II. binin son yüzyılında Friglerin, Anadolu'da etkili olduğunu görmekteyiz. Frigler, MÖ. 750'lerde bölgede daha hakim bir konuma gelmişlerdir. Frigler hakkında elde çok az bilgi vardır. Az da olsa Asur kaynaklarında Friglerden bahsedilmiştir.⁴⁹ Hitit İmparatorluğunun çöküşünden sonra gelişen Friglerin egemenlik alanlarını belirlemek güç olsa da çömlek buluntuları ve yazıtlar, Tuz Gölü bölgesinden Kapadokya'ya kadar uzanan alanın Friglerin hakimiyeti altında

⁴⁵ Seton Lloyd, **Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları**, (Çev.: Ender Varinlioğlu), Ankara 2012, s. 28.

⁴⁶ Turgut Yiğit, "*Tabal*", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, c. 40, S. 3-4, Ankara 2000, s. 177.

⁴⁷ Mehmet Kurt, "*Que Ülkesi ve Yeni Asur Devleti'nin Anadolu Politikası Bakımından Önemi*", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, c. 10, S. 3, Afyon 2008, s. 129.

⁴⁸ Selim Pullu, **Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Tabal Krallığı'nın Siyasal ve Ekonomik Tarihi**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2006, s. 27.

⁴⁹ Lloyd, **a.g.e.**, s. 59.

olduğunu düşündürür.⁵⁰ Geç Hitit dönemi dediğimiz süreçte, Kapadokya bölgesinde Topada Yazıtları⁵¹ yazdırılmıştır. Bu yazıtları Tabal ülkesinin kralı Wasusarma yazdırmıştır. Bu belgeye göre; Wasusarma'nın babasının ismi Tuwatis'tir. Yazıtlarda, bu isim 'Büyük Kral' unvanı ile birlikte yer almaktadır.⁵²

MÖ. 650'lerden itibaren Anadolu'da İskitlerin hakimiyetini ve etkilerini görmekteyiz. Akınlarını Medlerin bölgelerine kadar yayan İskitler, Kızılırmak ve çevresini tahrip etmişlerdir.⁵³

Herodotos, Kapadokya bölgesinin Pers hakimiyetine girmeden önce Medlere bağlı olduğunu ve Medlerin, Lidyalılar ile sınır olduğunu, bu sınırın da aslında Halys (Kızılırmak) Nehri olduğunu belirtir.⁵⁴ Ancak bölgede Med egemenliği çok uzun sürmemiş ve Pers Kralı Kyros ile Lidya kralı Kroisos arasında yapılan savaşı Pers güçleri kazanınca, Kapadokya bölgesi de bütün Anadolu ile beraber Pers hakimiyetine girmiştir.⁵⁵

MÖ. 585-334 yılları arasında Anadolu'da Pers egemenliği görülmektedir. Pers döneminde satraplıklardan oluşan bir yönetim göze çarpar ve bu satraplıklar arasında Kapadokya da bulunur.⁵⁶ Kapadokya bölgesi Pers Kralı Darius zamanında Anadolu'daki üç satraplıktan üçüncüsüne dahildi.⁵⁷ Bu satraplık, Herodotos'un aktardığına göre, 360 talent⁵⁸ vergi ödemekteydi.⁵⁹

Anadolu, Pers boyunduruğu altına girmeden önce bazı milletler bu duruma karşı çıkmak için direnseler de Kapadokya halkı Pers hakimiyetine ve bu yeni hakimlerine çabuk ısındı. Bu süreçte, zaten Kapadokyalıların herhangi bir isyan faaliyetine giriştiği konusunda bir bilgi yoktur.⁶⁰

Pers hakimiyeti döneminde, Pers Kralı Darius ile Makedonya kralı İskender arasında MÖ. 333 yılında bugünkü Erzin yakınlarında İssos Savaşı yapıldı. İssos

⁵⁰ Amelie Kuhrt, **Eski Çağ'da Yakındoğu (M.Ö. 3000-3000)**, (Çev.: Dilek Şendil), İstanbul 2000, s. 243-244.

⁵¹ Nevşehir'in Acıgöl İlçesi'ne bağlı Ağıllı Köyü'nde bulunmaktadır.

⁵² Yiğit, *a.g.m.*, s. 180.

⁵³ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 6.

⁵⁴ Herodotos, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁵ Baydur, **a.g.e.**, s. 88-89.

⁵⁶ Van Dam, **a.g.e.**, s. 16.

⁵⁷ Baydur, **a.g.e.**, s. 89.

⁵⁸ Talent, antik bir ölçü birimidir. 1 talent yaklaşık olarak 27 kiloya denk gelmektedir.

⁵⁹ Herodotos, **a.g.e.**, s. 259.

⁶⁰ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 7-8.

Savaşı'nda Pers Kralı Darius mağlup oldu. Darius'un generallerinin emrinde, Kapadokyalı askerler de vardı. Güçlü ve genç diye tabir edilen bu Kapadokyalı askerler, generalleriyle beraber geri çekilmeye çalışmışlardı.⁶¹

İssos Savaşı'ndan sonra, Kapadokya bölgesi Makedonyalıların egemenliğine girdi. Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış durumda olan bu bölgeyi Makedonyalılar, ülkenin bir kısmını isteyerek bir kısmını da istemeyerek krallığa çevirdiler.⁶²

Büyük İskender, Perslere karşı yaptığı seferde Kapadokya'ya doğru ilerlemiş ve Halys'in güneyinde kalan kısımlarını ele geçirdikten sonra, Sabiktas adlı bir Persi Kapadokya satrapı olarak atamıştı. Ancak karargahı Gaziura (Turhal)'da bulunan ve Pontus Kapadokya'sı olarak bilinen yere ise I. Ariarathes hakimdi. I. Ariarathes, İskender'in Perslere karşı yaptığı sefer sırasındaki karışıklıktan faydalanarak yaklaşık olarak MÖ. 332 yılında kendisini bağımsız Kapadokya satrapı olarak ilan etti. İskender'in ölümünden sonra Makedonya ordusunun başına geçen Perdikkas, MÖ. 322 yılında Ariarathes ve ailesini öldürdü. Ancak Ariarathes'in oğullarından birisi Armenia'ya kaçmayı başardı. Ariarathes'in ölümünden sonra yaklaşık 20 yıl boyunca Kapadokya bölgesini Makedonyalı satraplar yönetti. MÖ. 301 yılında İpsos Savaşı esnasında çıkan karışıklıklardan faydalanan II. Ariarathes, Kapadokya'ya hakim oldu. Ancak bölge, Makedonya İmparatorluğu parçalandıktan sonra ortaya çıkan ve Hellenistik bir imparatorluk olan Selevkosların hakimiyetinde idi.⁶³

Romalılar, Selevkoslarla birçok mücadeleye girişmiştir. MÖ. 190 yılının sonbaharında Scipio'nun komutasındaki Roma ordusu, Magnesia (Manisa) kentinin kuzeyinde kendisinden sayıca üstün olan Selevkos ordusu ile karşılaşmış, bu orduyu mağlup etmiştir. Kapadokya kralının Antiokhos'un yanında yer aldığı ve Magnesia Savaşı diye tarihteki yerini alan bu mücadelede, Roma'ya Attalos'un en büyük oğlu ve Bergama kralı olan II. Eumenes de yardım etmiştir. Bu savaş sonunda Anadolu'daki Selevkos egemenliği son bulmuştur. Savaştan bir yıl sonra imzalanan anlaşma ile Selevkos'ların başında bulunan Antiokhos, ötesinde Kapadokya Krallığı'nın bulunduğu Toros dağlarının kuzeyindeki bölgelerden ve Halys Irmağı'nın

⁶¹ Quintus Curtius, **History of Alexander**, (Trans.: John C. Rolfe), Vol. 1, Cambridge 1962, s. 173.

⁶² Strabon, **a.g.e.**, s. 3.

⁶³ Oğuz Tekin, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İstanbul 2012, s. 162-163.

(Kızılırmak) orta kıvrımının batısındaki yerlerden çekilmiştir.⁶⁴ Ayrıca Attalos döneminde Bergama Krallığı, Ariarathes'e Kapadokya Krallığı'nı koruması amacıyla yardım etmişti.⁶⁵

MÖ. 163 yılında Kapadokya Kralı V. Ariarathes ülkesini yönetmekteydi. Bu kral, bölgede Hellenistik kurumları en iyi biçimde tanıttı ve burada birkaç tane de önemli şehir kurdu.⁶⁶ Bergama Kralı II. Attalos, tahta geçtikten sonra barışçıl politikalar izlemiş ve kardeşi Eumenes'in ölümünün ardından dul kalan eşi Stratonike ile evlenerek, Stratonike'nin kardeşi ve Kapadokya kralı olan V. Ariarathes ile de ittifakını güçlendirmişti.⁶⁷

Eyaletlerin aksine krallıklar, Roma İmparatorluğu tarafından doğrudan yönetilmedi. İmparatorluk, bölgelere görevliler göndererek buraları yönetmeye çalıştı. Krallık bölgelerindeki kral seçimleri çok önemli bir yer tutmakta idi. Roma İmparatorluğu, krallık seçimlerinde kendi seçtikleri veya kendilerine bağlılığını bildirmiş ve güvenilir kimselerin kral olmasını arzu etmişti. Aksi bir durum ortaya çıktığında ise, Romalılar bölgedeki kontrole daha çok önem vermişlerdir.⁶⁸

MÖ. 110 yılında Pontus tahtına genç yaştaki Mithridates Eupator geçmişti. Mithridates, Pontus Krallığı'nı sistemli ve bilinçli bir şekilde ekonomik ve askeri anlamda geliştirdi. Kısa zamanda Anadolu'da çok güçlü bir konuma ulaşan Mithridates, bölgedeki gücünü korumak için büyük bir ordu kurmuştu. Mithridates, Anadolu'da Roma ile çekişme içerisindeydi. Bunun en büyük sebebi; Kapadokya Krallığı idi.⁶⁹ MÖ. 104 yılında Paphlagonia bölgesini⁷⁰ ele geçiren Mithridates'e, MÖ. 103 yılında Roma tarafından elçi gönderilmiş ve onun ele geçirdiği bu bölgeden geri çekilmesi istenmişti. Ancak Mithridates, Anadolu'daki ilerlemesine devam edip önce Galatya'yı, ardından MÖ. 99 yılında da Kapadokya Krallığı'nı ele geçirmiş ve Kapadokya Krallığı'nın başına oğullarından birisini IX. Ariarathes Eusebes

⁶⁴ David Magie, **Anadolu'da Romalılar I Attalos'un Vasiyeti**, (Çev.: Nezih Başgelen-Ömer Çapar), İstanbul 2001, s. 39-40.

⁶⁵ Polybius, **The Histories**, (Trans.: Robin Waterfield), New York 2010, s. 135.

⁶⁶ Jones, **a.g.e.**, s. 175.

⁶⁷ Magie 2001, **a.g.e.**, s. 60-61.

⁶⁸ Hugh Elton, **Frontiers of the Roman Empire**, London 1996, s. 30.

⁶⁹ Lloyd, **a.g.e.**, s. 202.

⁷⁰ Anadolu'nun kuzeyinde yer almaktaydı. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Frigya ve Galatya, doğusunda Kızılırmak ve batısında Sakarya Nehri ile çevriliydi.

Philopator sıfatıyla atamıştı. Böylelikle bu sırada Kapadokya Kralı olan VIII. Ariarathes de tahtını bırakmak zorunda kalmıştı.⁷¹

Pontus Kralı Mithridates, Kapadokya Krallığı üzerinde hakimiyeti ele geçirmek için Ariarathes kraliyet hanedanlığını ortadan kaldırdı. Kendi taraftarı olan birisinin başa geçmesini isteyen Mithridates'in bu faaliyeti, Roma'yı endişelendirdi. Kapadokya'daki yeni kral seçiminde Roma Senatosu Kapadokyalıların yerel halkından olan Ariobarzanes'i destekleyip bu kişinin tahta çıkmasını sağladı. Bu şekilde Mithridates'in bölgedeki etkinliği de azaltılmaya çalışıldı.⁷² Bu süreçte Kapadokyalılar, Mithridates'in Kapadokya'da egemen olmasını istemiyorlardı. Kapadokyalılar, ne bu kişinin ve ne de onun taraftarı olan bir kişinin Kapadokya kralı olma fikrini benimsememişlerdi.⁷³

Mithridates, gerçekten de güçlü biriydi ve Roma'yı Anadolu'da çok uğraştırdı. Kapadokya, Bityhnia, Pamphylia ve Kilikya gibi yerlerin kontrolünü ele geçirerek ne kadar güçlü birisi olduğunu kanıtlayan Mithridates'in bu faaliyetleri karşısında Roma harekete geçti.⁷⁴ Roma'nın en önemli komutanlarından Lucius Cornelius Sulla, Anadolu'ya görevlendirilmiş ve MÖ. 86 yılında Mithridates'in güçlerini mağlup etmişti. Böylelikle Anadolu'da güvenliği sağlayan Sulla, bölgede bazı düzenlemelere girişti. MÖ. 84 yılında Anadolu'nun yönetimini *legatusu*⁷⁵ Murena'ya bırakan Sulla, İtalya'ya döndü. Ancak Murena, Galatya bölgesinden topladığı birliklerle Kapadokya ve Pontus bölgelerine girip Komana kentini ve bu kentin tapınağını yağmaladı.⁷⁶

MÖ. 69 yılına gelindiğinde Roma komutanı Lucullus, Armenia Kralı Tigranes'i mağlup etti ve bölgede Roma hakimiyetinin oluşumunu başlattı. Kapadokya bölgesi, Roma'nın bu galibiyetinde kilit bir rol oynamıştı. Çünkü Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes, Pontus Kralı Mithridates'e karşı Roma'nın yanında yer almıştı. Kapadokya kralının bu hareketine karşılık, Roma ödül olarak Fırat'ın geçiş noktasında olan Tomisa'yı I. Ariobarzanes'e verdi. Kapadokya

⁷¹ Murat Arslan, **Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı kavmi Galatlar**, İstanbul 2000, s. 132-134.

⁷² Van Dam, **a.g.e.**, s. 17.

⁷³ Richard D. Sullivan, "*The Dynasty of Cappadocia*", **Aufstieg und Niedergang Der Römischen Welt II**, Berlin 1980, s. 1129.

⁷⁴ Liv Maria Yarrow, **Historiography at the End of the Republic Provincial Perspectives on Roman Rule**, Oxford 2006, s. 328.

⁷⁵ Roma ordusunda görevli olan ve modern ordulardaki general rütbesine karşılık gelen ünvanıdır.

⁷⁶ Murat Arslan, "*Sulla'nın Küçük Asya Politikası*", **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, S. 94, İstanbul 2000, s. 32-36.

bölgesinin Roma'nın yanında yer almasıyla hem Armenia bölgesi savunulmuş hem de Kapadokya bölgesi gibi stratejik bir bölge Roma'nın hakimiyetinde kalmıştı.⁷⁷ Ancak MÖ. 67 yılına gelindiğinde Mithridates yeniden bölgede egemen olmaya başladı. Tigranes de Kapadokya bölgesini zaptetti. Bunun üzerine Pompey, Roma tarafından geniş bir yetki ile Anadolu'ya görevlendirildi ve Mithridates mağlup edildi.⁷⁸

MÖ. 66 yılında, Mithridates'in yenilgisiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmak ve Anadolu'nun doğusu ve Fırat'ın batısının kontrolünü sağlamak adına Pompey, kapsamlı bir plan ortaya koydu. Bu plan çerçevesinde Kapadokya ve Kommagene (Commagene-Adıyaman)⁷⁹ gibi daha birçok yer bağımlı krallık haline getirildi. Bu sistem, MÖ. 59 yılında onaylandı ve İmparator Nero dönemine kadar da devam etti.⁸⁰

Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti haline getirilmeden önce, MÖ. 27-MS. 14 yılları arasında Roma İmparatoru, Augustus idi. Augustus döneminde Kapadokya Krallığı barışçıl bir bölge olarak görünmekteydi.⁸¹ Pompey'in bağımlı krallıklar kurup bunları ele geçirme politikasını Augustus da destekleyip sürdürmüştür. MÖ. 25'te Galatya ele geçirildi ve daha sonra bölgedeki krallar ölmeye başlayınca Kapadokya da yavaş yavaş genişlemeye başladı. Kapadokya, artık Pontus sınırlarına dayanıyordu ve MÖ. 3 yılında Pontus'lu Polemon'un dul eşiyle Kapadokya kralı Archelaus evlenince Pontus ve Kapadokya birbiriyle daha çok kaynaştı. Augustus bundan sonra artık gözünü Armenia'ya çevirdi fakat onun amacı bölgeyi Parthlara karşı savunmaktı.⁸²

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz Pompey'in bağımlı krallıklar oluşturması ve İmparator Augustus'un da bu politikayı sürdürme durumu, ilerleyen süreçlerde Roma tahtına gelecek olan imparatorlar için de geçerlidir. Roma imparatorları, bir bölgeyi ele geçirmek ve güvende tutmak için, o bölgenin eyalet veya bağımlı krallık olmasına özen göstermişlerdir.

⁷⁷ Timoty B. Mitford, "*Cappadocia And Armenia Minor: Historical Setting Of The Limes*", **Aufstieg Und Niedergang Der Römischen Welt II**, Berlin 1980, s. 1171.

⁷⁸ Sabahat Atlan, **Roma Tarihinin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri**, İstanbul 1970, s. 145.

⁷⁹ Antikçağda Orta Anadolu'nun güneyinde bulunan, batısında Kilikya, kuzeyinde Kapadokya ve doğusunda Fırat Nehri ile çevrili olan bölgedir. Bugünkü Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini kapsamaktadır.

⁸⁰ Mitford, *a.g.m.*, s. 1172.

⁸¹ A. H. M. Jones, **Augustus**, London 1970, s. 108.

⁸² Mitford, *a.g.m.*, s. 1172-1173.

MS. 17 yılına gelindiğinde İmparator Tiberius devrinde Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti haline getirildi. Bu süreçten sonra Kapadokya'nın Roma için önemi, daha da arttı. Kapadokya Eyaleti, Roma İmparatorluğunun Doğu sınırındaki en önemli eyaleti haline geldi.

1.3. İmparator Tiberius Dönemi (MS. 14-37) ve Kapadokya Bölgesinin Bir Roma Eyaleti Haline Getirilmesi

1.3.1. Kapadokya'nın son Kralı: Archelaus

Kapadokya Krallığı'nın son kralı Archelaus idi. Bu kral, ülkeyi 50 yıl (MÖ. 36-MS. 17) yönetmişti. Bu dönemde krallık çok güçlenmişti ve Archelaus, doğu ve kuzey bölgelerinden denize kadar (Akdeniz) olan bölgeye hakim olmuştu.⁸³ Archelaus, Ariarathes'i deviren Marcus Antonius tarafından tahta geçirilmişti ve antik yazarlara göre o, yükselişini annesi Glaphyra'nın Antonius üzerindeki etkisine borçluydu. Doğal olarak, bu kral Antonius ile Octavianus arasındaki mücadelede Antonius'un yanında yer almıştı.⁸⁴ Ayrıca Augustus ile Antonius arasındaki mücadeleler sebebiyle ortaya çıkan iç savaşta Archelaus yine Antonius'un yanında yer almıştı. Ancak Augustus yapılan mücadele sonucu Antonius'u yenilgiye uğratmış ve Archelaus da bu davranışından dolayı tahtını kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalmıştır. Archelaus'un kendisine muhalefet ettiğini ve Antonius'un yanında yer aldığını bilmesine rağmen Augustus, Kapadokya Kralı Archelaus'a dokunmadığı gibi⁸⁵ ona kendi imparatorluğu döneminde Armenia Minor (Küçük Armenia)⁸⁶ ve MÖ. 20 yılında Cilicia Tracheia bölgesini vermişti.⁸⁷

Archelaus, Kapadokya bölgesinin Hellenleşmesine büyük katkıda bulunup Hellenistik hükümdarların geleneğini sürdürerek Mazaka (Kayseri)'yi yeniden adlandırdı ve bu kente Caesarea adını verdi. Komana, bu dönemde tapınak-köy örgütlü bir toplum haline geldi ve buraya Archelaus'u "kurucu ve kurtarıcı" sıfatıyla öven bir anıt dikildi. Garsaura (Aksaray), Lycaonia'dan Kapadokya merkezi boyunca

⁸³ Texier 2002, **a.g.e.**, s. 22.

⁸⁴ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 7.

⁸⁵ Bono Simonetta, **The Coins Of The Cappadocian Kings**, Fribourg 1977, s. 45.

⁸⁶ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 7.

⁸⁷ Stephen Mitchell, **Anatolia Land, Men, And Gods İn Asia Minor The Rise Of The Church**, Vol. II, Oxford 1993, s. 152.

Fırat'a uzanan bir yol üzerinde bulunur. Bereketli topraklara sahip olup iyi sulanabilen bir yerleşim yeri olan bu bölge, ilk yüzyılın ortalarında bir Roma kolonisi olmadan önce hızlı bir şekilde büyümüştü. Bu bölgede de Hellenleşme izlerini ortaya koyan Archelaus⁸⁸, bu yolla önem kazanmış olan Garsaura kentinin adını, kendi adına benzer bir isim olan Arkhelais adıyla değiştirmişti. Archelaus'un Pontuslu kraliçe Pythorodis ile evlenmesiyle, Pontus ve Kapadokya ülkeleri bir bakıma Roma'nın, Anadolu'daki kuzeydoğu sınırını korumayı paylaşmış oluyorlardı.⁸⁹ Böylece Kapadokya bölgesinin doğudaki gücü de pekişmiş oluyordu.⁹⁰ Daha önceden de Anadolu'da önemli bir yere sahip olan Kapadokya bölgesinin, bu dönemde Anadolu'nun en önemli merkezi haline gelmesinde bu evliliğin büyük bir rolü vardı. Zaten Kapadokya ve Armenia bölgesinde büyük bir güce sahip olan Archelaus, bu evlilikle beraber Pontus ve Kilikya bölgelerindeki etkinliğini de artırmıştı.⁹¹

Kapadokya Kralı Archelaus Rodos'ta iken, Tiberius'a karşı saygı göstermeyip onu ihmal edince, bu davranışı ona pahalıya mal oldu.⁹² İmparator Tiberius, Kapadokya Kralı Archelaus'a karşı öfkeliydi. Zaten Augustus döneminde bazı olaylar sebebiyle suçlanan Archelaus, şimdi de Tiberius'un hoşuna gitmeyecek davranışlarda bulunmaktaydı.⁹³ Archelaus, "doğunun valisi" denen Gaius Caesar'a karşı da büyük bir saygı duyardı ve bu durum Tiberius'un Archelaus'a karşı bir kıskançlık psikolojisine girmesine sebep olmuştu.⁹⁴ Roma Senatosu tarafından suçlanan ve bunun üzerine Roma'ya çağrılan Archelaus'u, Senato'dan önce Tiberius sorguya çekti.⁹⁵ Bu sırada Senato'nun vereceği karar Archelaus'un kaderini belirleyecekti. Archelaus, Tiberius'un ayaklarına kapanmış bir halde durumun ciddiyetinin farkındaydı. Archelaus yıllarca hastalıklarla uğraşmıştı ve aynı zamanda gut (damla) hastalığına da yakalanmıştı. Archelaus'un delirdiği bile düşünülüyordu. Augustus zamanında Archelaus'un egemenlik sahasına yetkili bir kişi atanınca,

⁸⁸ David Magie, **Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ**, Vol. I, Princeton 1950, s. 494.

⁸⁹ Lloyd, **a.g.e.**, s. 239.

⁹⁰ Sullivan, *a.g.m.*, s. 1159.

⁹¹ Richard D. Sullivan, "*Priesthoods Of The Eastern Dynastic Aristocracy*", **Etudes Preliminaires Aux Religions Orientales Dans L'Empire Romain**, Leiden 1978, s. 922-923.

⁹² Cornelius Tacitus, **Annals**, (Trans.: Alfred John Church-William Jackson Brodribb), London 1906, s. 447-449.

⁹³ Cassius Dio, **Roman History**, (Trans.: Earnest Cary), Vol. VII, Books 56-60, Cambridge 1955, s. 157-159.

⁹⁴ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 22.

⁹⁵ Tacitus, **a.g.e.**, s. 447-449.

Archelaus'un aklını kaybettiği bile söylenir. Bu durumun şüpheli tarafları vardır ve Archelaus delirdiğinin düşünülmesini isteyip rol yaparak, bu durumun kendisini koruyabileceği fikrine inanmış olabilir. Aksi bir durumda şimdiye kadar bu kral idam edilmiş olabilirdi. Senato karşısına çıkan Kral Archelaus, söz aldığı çok kısa şeyler söylemişti ve onun sağlık durumu çok ciddi bir haldeydi. Tüm bu durumlar karşısında canı bir süreliğine bağışlandı. Ancak aradan çok zaman geçmeden başka sebeplerden dolayı vefat etti (MS.17).⁹⁶

1.3.2. Roma'da Provincia Kavramı

Roma ülkesi, İtalya'da egemenliğini sağlayıp güçlenince İtalya dışında fetihlere başladı. Roma'nın İtalya dışında ele geçirdiği yerlerde uyguladığı sistemin adına *provincia* denildi. *Provincia* sistemi; Roma egemenliğinin genişleyip bir cihan devletinin kurulmasında ve Roma devleti ve halkının zenginleşmesinde büyük bir rol oynadı. Ancak sistemin çöküşüyle beraber ağır bir yük altına giren Roma'nın çöküşünü hazırlayan sebeplerden birisi, yine bu sistemdi. Aslında *provincia* kelimesi, Roma'da askeri anlamda yüksek bir memura verilen görevin karşılığı idi. Ancak yeni yerlerin ele geçirilmesiyle beraber bu kelime, ele geçirilen bölgeler için kullanılmaya başlandı. Kısaca *provincia* sözü yüksek memurların iş sahalarını yani Roma'ya tabi olan sahaları ifade etmeye başladı.⁹⁷

Latince bir kelime olan ve 'memuriyet yetkisi' anlamına gelen *provincia* kelimesi, modern dillerdeki memleket, eyalet anlamlarından çok memurlara verilen yetkileri ifade ederdi. Roma'nın İtalya dışındaki memleketlere girmesiyle, birtakım yeni olaylar da meydana geliyordu. Denizaşırı yapılan savaşlarda yeni topraklar elde eden Roma hükümeti, bölgede kendilerinin ve vatandaşlarının güvenliklerini sağlamak için belli kurallar çerçevesinde bölgeyi yönetiyorlardı. Ele geçirilen bölgeleri düzenleme ve yönetim yetkisi memurlara veriliyordu. Bölgeler en kolay

⁹⁶ Dio, a.g.e., s. 157-159.

⁹⁷ Halil Demircioğlu, "Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cograyfa Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. 5, S. 8, Ankara 1967, s. 443.

şekilde nasıl idare edileceklerse, buna göre düzenleniyor ve öncelikle bölgedeki barışın ve düzenin sağlanmasına önem veriliyordu.⁹⁸

Birçok toprakta egemenliğini kabul ettiren ve gittiği bölgelerde hakimiyetini sağlamak için belli başlı düzenlemeler yapan Roma İmparatorluğunun, Anadolu'daki genişleme politikası ve bölgede kendi yönetimini oluşturması sistematik bir şekilde organize edilmemişti. Roma tarafından ele geçirilen bölgeler, imparatorluk tarafından sınırlarında önemli değişiklikler yapılmadan birer eyalet haline getirildi.⁹⁹ Roma'nın bu genişleme politikası doğrultusunda İmparator Tiberius, Augustus'tan aldığı mirası politika olarak devam ettirdi.¹⁰⁰

Romalılar, yeni eyaletler oluşturup bunları organize ederken iki şeye en çok önem vermişlerdir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi; "*divide et impera*" yani "böl ve yönet" politikasıdır. İkinci politika ise; "*praedia poluli Romani*" yani "Roma halkının çiftlikleri" düşüncesidir.¹⁰¹ Birinci politika, Roma ve bu ülkeyi yöneten imparatorlar için hayati bir öneme sahiptir. Çünkü Roma imparatorları, hemen her dönemde "böl ve yönet" politikasını uygulayarak ele geçirdikleri bölgelerdeki hakimiyetlerini güçlendirmek ve bu hakimiyetin kalıcı olmasını sağlamak istemişlerdir. İkinci politikada amaçlanan durumun en önemli cümlesi; ele geçirilen bölge Roma'nındır. Roma, bu bölgelerden istediği kadar vergi alabilir ve bölgenin zenginlilerinden istediği ölçülerde faydalanabilir. Roma halkı da, bu bölgelerin sahibidir ve bu zenginliklerden faydalanabilmektedir.

1.3.3. Kapadokya Bölgesinin Bir Roma Eyaleti Haline Getirilmesi

Roma İmparatorluğu, Kapadokya Eyaleti'nden önce Anadolu'da MÖ. 129 yılında Asia, MÖ. 101 yılında Cilicia, MÖ. 74 yılında Bithynia ve MÖ. 63 yılında Pontus-Bithynia ve MÖ. 25 yılında Galatia eyaletlerini kurdu.¹⁰² Kapadokya bölgesinin bir Roma eyaleti haline gelmesiyle de bu bölge Anadolu'yu şekillendirecek olan beşinci eyalet oldu. Eyaletin sınırları kuzeyde Pontus Krallığı'nın sınırlarını oluşturan dağlardan güneye Toros Dağları'na, doğu-batı yönlü

⁹⁸ Atlan, *a.g.e.*, s. 102-103.

⁹⁹ Theodor Mommsen, *The Provinces of the Roman Empire From Caesar To Diocletian*, (Trans.: William P. Dickson), c. 1, New York 1887, s. 349.

¹⁰⁰ Mitford, *a.g.m.*, s. 1173-1174.

¹⁰¹ Demircioğlu, *a.g.m.*, s. 446.

¹⁰² Bülent İplikçiöğlü, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, İstanbul 2007, s.104.

olarak da Fırat Nehri'nden Tuz Gölü ve Lycaonia'ya kadar uzanan bir hattı kapsamaktadır.¹⁰³

MS. 17 yılında Kapadokya kralı Archelaus'un ölümüyle Tiberius, bölgeyi bir Roma eyaleti haline getirdi.¹⁰⁴ Kapadokya'nın bir Roma eyaleti haline gelmesiyle beraber, İmparator Tiberius bölgede yaşayanlar için sevindirici bir durumu ilan etti. Bu dönemden sonra, daha önce Kapadokya'dan alınan 1/100'lük verginin yarıya düşürüldüğünü açıkladı.¹⁰⁵ Ancak Kapadokya'nın hangi kraldan itibaren Roma'ya vergi ödediğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Böyle bir verginin MÖ. 63 yılında Pompeius'un Doğu'yu düzenlemesi ve Kapadokya'nın Roma'nın bağımlı ülkesi oluşundan sonraki süreçte söz konusu olması muhtemeldir.¹⁰⁶ Ayrıca bölgeyi yönetmek için Roma tarafından buraya atılı sınıftan bir vali (Quintus Veranius) görevlendirildi.¹⁰⁷

Kapadokya Eyaleti oluşturulduğunda, bölgeye herhangi bir askeri birlik gönderilmemişti. Yine yukarıda bahsettiğimiz gibi, bölgeye atılı sınıftan bir vali olan Quintus Veranius gönderilmişti. Bu iki durum, Tiberius'un bölgeyi işletilebilir bir gelir kaynağı olarak görmediğinin ve biraz da küçümseyip fazla önemsemediğinin bir göstergesiydi. Ancak stratejik bağlamda Tiberius da aynı Augustus gibi Kapadokya bölgesinin önemini farkındaydı. Fırat Nehri üzerinde uzanması bakımından bir sınır bölgesi olan Kapadokya, zaten Gaius Caesar ve Parth hükümdarının karşılaşma alanı olduğu için önceden de tanınmaktaydı. Tiberius ise bu sınır eyaletini doğrudan kontrolü altına alarak bir anlamda Augustus'un politikasını sürdürmüş oldu.¹⁰⁸

Roma tarafından ilhak edilen Kapadokya bölgesinde, daha önce Anadolu'da uygulanmayan fakat Mısır'da uygulanan bir yönetim şekline benzer bir sistem kuruldu. Mısır'daki yönetim şeklinde, Mısır Roma tarafından ilhak edilmiş olan ve bölgede Roma kurallarının uygulandığı bir yerdi. Romalılar bunu bölgedeki hanedanlığın veya krallığın hükümdarlarının haleflerini vali sıfatıyla atayarak yapıyordu. Bunun dışında, Augustus veya Tiberius zamanında oluşturulan bir

¹⁰³ Magie 1950, **a.g.e.**, c.1, s. 491.

¹⁰⁴ Dio, **a.g.e.**, s. 159; Suetonius, **The Lives Of The Caesars**, (Trans.: J. C. Rolfe), Vol. 1, Cambridge 1979, s. 349; Texier 1998, **a.g.e.**, s. 30; Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 64.

¹⁰⁵ Tacitus, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁰⁶ Baydur, **a.g.e.**, s. 100.

¹⁰⁷ Jones 1937, **a.g.e.**, s.182; Gwatkin, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁰⁸ Barbara Levick, **Tiberius The Politician**, London 1999, s. 111.

*procurator*¹⁰⁹ sorumluluğunda olan ve bölge gelirlerinin doğrudan imparatorluğa ait olduğu bölgeler de vardı. İşte şimdi Tiberius aynı planlamaları Kapadokya bölgesinde yapmak istiyordu. Bu nedenle Archelaus'un yerine bir halef atayarak bölgeyi bu şekilde yönetmeyi amaçlıyordu. Bu yeni eyaletten gelecek gelirlerin, Augustus ve Tiberius'un ordudan tahliye edilen kimselere verilen ödüller için gerekli fonların temini amacıyla MS. 6 yılında ortaklaşa kurdukları askeri hazineye aktarılmasına karar verildi.¹¹⁰

Kapadokya Eyaleti'nin kuruluşu konusunda antik yazarların bu eyaletin kuruluşu ile ilgili görüşleri açık ve hemen hemen ortaktır. Birbirlerine benzer cümleler kuran antik yazarlar, Archelaus'un krallığının Roma toprağı yapıp bir Roma eyaletine dönüştürüldüğünden bahsetmişlerdir.¹¹¹ Ancak A. H. M. Jones, Kapadokya Kralı Archelaus'un son dönemlerinde ilerlemiş yaşından dolayı yönetim konusundaki eski gücünü kaybetmiş ve bu süreçte bölgenin zaten bir Roma görevlisinin sorumluluğu altında olduğunu belirtmiştir.¹¹²

İmparator Tiberius, Kapadokya bölgesini bir Roma eyaleti haline getirerek imparatorluğun Doğu bölgesinde Roma'ya yeni bir kol eklemekle beraber kendi prestijini de arttırmış oldu.¹¹³ Tiberius, Germanicus'u Kapadokya bölgesini düzenlemek adına bölgeye görevlendirmişti. Bu sırada Germanicus, Palmyra'nın mali yönetimini denetledi ve Asya'da meydana gelen depremlerden dolayı buradaki çeşitli kentleri de inceledi.¹¹⁴ Germanicus bölgede Roma hakimiyetini yerleştirmek için bütün gücüyle görevini yerine getirmeye çalıştı. Bunun sonucunda tatmin edici bir şekilde buradaki görevini başarıyla tamamladı.¹¹⁵

Germanicus, Kapadokya Eyaleti'ne Quintus Veranius'u vali olarak atadı. Quintus Veranius, Kapadokya eyaletinin ilk Roma valisi oldu.¹¹⁶ Kapadokya'da

¹⁰⁹ Roma'da maliye memurudur. Vekil veya temsilci anlamlarına gelir.

¹¹⁰ Magie 1950, **a.g.e.**, c.1, s. 495.

¹¹¹ Von Marco Vitale, **Eparchie Und Koinon İn Kleinasion Von Der Ausgehenden Republik Bis İns 3. Jh. N. Chr.**, Asia Minor Studien, Band 67, Bonn 2010, s. 231.

¹¹² Bkz. Jones 1937, **a.g.e.**, s. 182.

¹¹³ Velleius Paterculus, **Compendium Of Roman History Res Gestae Divi Augusti**, (Trans.: Frederick W. Shipley), Cambridge 1967, s. 135.

¹¹⁴ T. E. J. Wiedeman, "*Tiberius to Nero*", **The Cambridge Ancient History: The Augustan Empire 43 B.C.-A.D. 69**, (Ed.: Alan K. Bowman-Edward Champlin-Andrew Lintott), Vol. X, Cambridge 2008, s. 210.

¹¹⁵ Robin Seager, **Tiberius**, Malden 2005, s. 85.

¹¹⁶ Tacitus 1931, **a.g.e.**, s. 475; Stephen Dando-Collins, **Blood Of The Caesars:How The Murder Of Germanicus Led To The Fall Of Rome**, 2008, s. 54; Magie 1950, **a.g.e.**, c.1, s. 499.

düzeni sağladıktan sonra Antiokheia (Antakya) bölgesine gelen Germanicus, burada uzun süre hasta yattı ve genç yaşta hayatını kaybetti. Roma halkı tarafından çok sevilen ve üstün niteliklere sahip olan Germanicus'un zehirlenerek öldürüldüğü şeklinde söylentiler de yayıldı.¹¹⁷ İmparator Claudius döneminde Lycia ve Pamphylia eyaletlerinin de organizasyonu için buralara ilk vali olarak atanacak olan Quintus Veranius,¹¹⁸ bölgedeki görevini tamamladıktan sonra MS. 20 yılından önce Roma'ya döndü. Veranius'un yerine MS. 18 veya 19 yılında Kapadokya Eyaleti'ne başka bir vali atandı. İmparator Nero dönemine kadar Kapadokya bölgesine atanan valilerin atılı sınıftan kişiler olduğu bilinse de, Quintus Veranius'tan sonra Kapadokya Eyaleti'ne vali olarak kimin görevlendirildiği ne yazık ki bilinmemektedir.¹¹⁹ Ancak bu konuda N. Baydur, Kapadokya'nın ilk valisi olan Quintus Veranius'tan sonra Sura adında bir valinin Kapadokya valisi olduğunu ve Sura'nın muhtemelen Quintus Veranius'tan hemen sonra bölgede görev aldığını bildirmektedir.¹²⁰

Kapadokya'nın son kralı Archelaus'un ölümünden sonra, bölgenin bir Roma eyaleti haline getirildiği esnada diğer bölgelerde de başka olaylar oldu. Kısacası MS. 17 yılında Kapadokya bölgesi kontrol altına alınan tek bölge değildi. Aynı yıl Kommagene Kralı III. Antiochus ölmüştü.¹²¹ Bunun dışında, Amanus Kralı Philopator'un da ölmesi, Anadolu'nun güneydoğu bölgesinde karışıklıklar çıkmasına sebep oldu. Kommagene'de ülkenin gelecekteki statüsü ile ilgili önemli problemler vardı. Antiochus'un bir oğlu ve bir kızı vardı. Bölge halkının arzusu ise, ülkenin bağımsız şekilde yönetilmesi gerektiği yönündeydi. Diğer taraftan bölgedeki üst sınıflar Kommagene'nin Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmesi arzusunda idi. Çok zaman geçmeden Antiochus'un çocuklarının hak iddia etmesi görmezden gelindi ve Kommagene imparatorluk sınırlarına dahil edildi. Buna benzer bir durumun Philopator'un krallığına da yapıldığı kabul edilebilir.¹²²

MS. 17 yılında Kapadokya Eyaleti'nin kurulmasıyla daha önce Kapadokya'nın son kralı Archelaus'a İmparator Augustus tarafından bağışlanmış

¹¹⁷ Gaius Suetonius Tranquillus, **On İki Caesar'ın Yaşamı**, (Çev.: Fafı Telatar-Gül Özaktürk), Ankara 2008, s. 122-123.

¹¹⁸ Graham Webster, **Rome Against Caratacus The Roman Campaigns In Britain AD 48-58**, London 2003, s. 104.

¹¹⁹ Julian Bennett, "*The Origins And Early History Of The Pontic-Cappadocian Frontier*", **Anatolian Studies**, Vol.56, Ankara 2006, s. 79.

¹²⁰ Bkz. Baydur, **a.g.e.**, s. 108.

¹²¹ Levick, **a.g.e.**, s. 110.

¹²² Tacitus 1931, **a.g.e.**, s. 449, Magie 1950, **a.g.e.**, Vol.1, s. 496.

olan Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikya) ile karısı Pythodoris dolayısıyla krallığın bir parçası olan Küçük Armenia, yeni Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde yer almadı.¹²³

Kapadokya bölgesinin eyalet haline getirilmesinin birçok sebebi vardı. Her şeyden önce, Kapadokya Krallığı bölgede çıkabilecek problemlerde her zaman Roma'nın yanında yer alan bir krallık olmuştu. Kapadokya'nın son kralı Archelaus da, olası bir Parth tehlikesi karşısında Roma'ya sadık bir dost olarak kalmıştı.¹²⁴ Bölge kurak topraklara sahip olsa bile, Kapadokya'nın potansiyel bir ekonomik değeri vardı. Ayrıca bölge yer altı zenginlikleri ile de ünlüydü.¹²⁵ Kapadokya'nın merkezi olan Caesarea'ya, Toros Dağları'ndan çıkarılan demir madeni doğrudan gönderiliyordu. Bu maden, Caesarea bölgesinde silah yapımında kullanılıyordu.¹²⁶ Bölgedeki meyve ve tahılın kalitesi ve miktarı küçümsenmeyecek derecedeydi. Burada hayvancılık da yapılıyordu. Bölgede çok sayıda at, koyun ve katır yetiştiriliyordu. İlerleyen dönemlerde koyun yetiştiriciliğine önem verilmeyip bu alanda azalma olacak olsa da, at yetiştiriciliği önemini koruyacaktı.¹²⁷ Bunun yanı sıra Tiberius'un Kapadokya'yı ilhak etmesindeki amaçlarından birisi, zaten bir Parth prensi tarafından yönetilen Büyük Armenia'ya karşı kendisini Doğu bölgesinde daha güçlü hissetme isteğiydi.¹²⁸ Batıya doğru yapılacak olan olası bir Parth saldırısını püskürtmek için mevcut olan tek lejyon, Mısır'daki Legio XXII idi. Bu birlik, Anadolu'ya herhangi bir saldırı esnasında Suriye üzerinden gelmek zorundaydı. Kapadokya'nın eyalet haline getirilmesiyle birlikte Galatya ve Suriye eyaletleri arasındaki iletişimi sağlayan doğal çizgi konumunda olan Kilikya Kapıları ile doğrudan bağlantı kurulmuş oldu. Ayrıca Suriye üzerinden Armenia'ya doğrudan ulaşım imkanı, Kapadokya'nın doğu kısmındaki Yukarı Fırat sayesinde olabiliyordu. Parth tehlikesinde olan ve saldırılara maruz kalan bir bölge konumundaki Armenia'nın hükümdarlarının Roma'ya itaat etmesi için, Roma'nın güvenebileceği bir bölgeye ihtiyacı vardı. Zaten diğer bölgelerde böyle bir sistem kurulmuştu.

¹²³ Mehmet Ali Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 24, S. 38, Ankara 2005, s. 20-21.

¹²⁴ Gwatkin, *a.g.e.*, s. 7.

¹²⁵ Bennett, *a.g.m.*, s. 79.

¹²⁶ Mitchell, *a.g.e.*, s. 76.

¹²⁷ Bennett, *a.g.m.*, s. 79.

¹²⁸ Barbara Levick, “Greece and Asia Minor”, *The Cambridge Ancient History: The Imperial Peace A. D. 70-192*, (Ed.: S. A. Cook-F. E. Adcock-M. P. Charlesworth), Vol. XI, Cambridge 1936, s. 608.

Örneğin; Pontus Krallığı, Karadeniz boyunca ani bir istilaya karşı bölgeyi güvenlik altında tutabilir ve Roma'ya destek olabilirdi. Kapadokya bölgesi de konum olarak stratejik bir yerde bulunuyordu ve Büyük Armenia bölgesinin korunması açısından tampon bir bölge konumundaydı. Kısacası, Büyük Armenia bölgesi Parth etkisinden ve tehlikesinden ne kadar uzak tutulursa durum Roma için o kadar tehlikesiz ve normal olurdu. Bu sebepten dolayı Kapadokya bölgesi Büyük Armenia bölgesindeki tehlikeler açısından çok önemli bir konumdaydı.¹²⁹

Kapadokya bölgesi eyalet olduktan sonra, bölgeye büyük bir birlik gönderilmedi. Bölgede küçük bir yardımcı kuvvet vardı. Bölgenin yalnızca bu kuvvetle korunmaya çalışılması bölge için tam olarak uygun değildi. Kapadokya bölgesi, Roma ve Parth ülkesi tarafından istenen tampon bir devlet konumunda idi. Bu nedenle Kapadokya'da bir *legatus*¹³⁰ ve en az bir lejyonun olması daha uygun bir durum olacaktı. İmparator Tiberius'un stratejik öneme sahip olan bölgedeki bu durumu görmezden gelmesi bazı modern tarihçiler tarafından da bir başarısızlık olarak kabul edildi. Ayrıca Tiberius'un Kapadokya'yı bir eyalet haline getirmesinin en temel sebeplerinden birisi, bölgedeki gelirlerin doğrudan imparatorluk kasasına gidecek olmasıydı. Tiberius, imparatorluğun zenginliğine önem veren bir imparatordu ve tahttan ayrıldığında imparatorluğun kasasını dolu bıraktı.¹³¹

1.4. Romalılar ile Parthlar

1.4.1. Romalılar ile Parthlar Arasında İlk İlişkilerin Başlaması

Roma ülkesi, doğudaki komşularıyla sürekli bir savaş halinde olmuştu. Bu savaşlardaki başarılarla göre sınırlar zaman zaman değişmiş ve Roma, bölgede özellikle stratejik önemi olan noktalar için çarpışmıştı. Bu çarpışmaların ardından bazen galip gelen tarafın karşı tarafı tamamen imha edeceği durumlarda bile toprak ilhakından vazgeçilip barış yapılmıştı. Bu gibi durumların sebepleri, ülkelerdeki iç meseleler ve diğer hudut bölgelerindeki sıkıntılar olabilmekteydi. Ayrıca ülkeler

¹²⁹ Gwatkin, *a.g.e.*, s. 10-11.

¹³⁰ Legatus, Roma ordusunda görevli olan ve modern ordularda general rütbesine gelen askeri unvandır.

¹³¹ Bennett, *a.g.m.*, s. 80.

çoğunlukla alışageldikleri sınırlarda kalma politikası izlemişler ve özellikle buraları kaybetmemek için mücadeleler vermişlerdi.¹³²

Romalılar ile Parthlar arasındaki ilk ilişkiler MÖ. 90'lı yıllara kadar gider. Bu dönemde Roma'nın Kilikya Eyaleti valisi Sulla, Parth Kralı Arsakes'in elçisi Oroarzanes ile bir araya gelip Parthların eski ismi olan Euphrates yani Fırat'ın batısına geçmemesi ve ancak bu şekilde bir barışın olacağı konusunda anlaşma sağladı. Bu sözlü anlaşma, Romalı bir proconsul olan Lucullus'un Fırat Irmağı'nı Roma ile Parthlar arasında bir sınır olarak tanımasıyla resmileşti.¹³³ Roma'nın Anadolu'nun doğusunda rakibi konumunda bulunan ve imparatorluğun sınırları üzerinde kurulmuş olan tek uygar devlet olan Parthlarla Romalılar arasındaki ilk temaslardan sonra, Romalılar genellikle MÖ. 64 yılında Pompey tarafından kurulan stratejik politikayı sürdürdü. Suriye'nin bir eyalet haline getirilmesiyle beraber, bölge Parthlara karşı stratejik bir nokta olarak ön plana çıktı. Roma burada bir de garnizon kurdu ve askerler Kuzey Suriye'de Parthlarla yüz yüze kaldılar.¹³⁴

Roma ile Parthlar arasındaki en büyük sorunlardan birisi, Büyük Armenia bölgesi idi. Antonius ile Octavianus arasındaki iç savaş sırasında Parthlarla ittifak yapan Armenia Kralı II. Artaksias, MÖ. 20 yılına kadar Augustus'a karşı düşmanca bir tavır sergiledi. Bunun üzerine aynı yıl Augustus, Tiberius'u Armenia Kralı II. Artaksias'ın muhaliflerine yardım etmesi için bölgeye gönderdi. Muhaliflerin amacı, zaten Parth Kralı Phraates'in isyancı kardeşi III. Tigranes'i Armenia kralı yapmaktı. Tiberius ordusuyla beraber bölgeye geldiğinde hiçbir direnişle karşılaşmadı ve zaten II. Artaksias de öldürülmüştü. Tiberius da III. Tigranes'e ordunun önünde taç giydirerek onu Armenia kralı ilan etti. Böylece Parthlar, Armenia'daki egemenlik mücadelesinde Roma'ya boyun eğmek zorunda kaldılar. Ancak Tiberius'un bu başarısı, Parthları Armenia konusundaki isteklerinden vazgeçirmiş değildi. MÖ. 6 yılında Parthlar, III. Tigranes'i tahttan indirip IV. Tigranes'i Armenia Krallığı'na getirdiler. Aynı yıl Augustus'un emri ile IV. Tigranes Armenia tahtından kovuldu. Yerine Roma yanlısı III. Artavastes kral ilan edildi. MÖ. 2 yılında Parth Kralı Phraates öldü ve yerine oğlu V. Phraates geçti. Bu olayın hemen ardından Romalılar ile Parthlar arasındaki ilişkiler yeniden gerildi. Çünkü V. Phraates, III. Artavastes'in

¹³² Ernst Honigmann, **Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**, (Çev.: Fikret Işıltan), İstanbul 1970, s. 1.

¹³³ Mehmet Ali Kaya, **Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi**, Konya 2011, s. 147.

¹³⁴ S. Thomas Parker, **Romans and Saracens: A History of the Arabian Frontier**, Winona Lake 1986, s. 120.

muhafiflerini kışkırtmıştı ve muhalifler de Parth askerlerinin yardımıyla III. Artavastes'i Armenia tahtından indirmişti. Bu kralın yerine de daha önce Armenia'dan kovulmuş olan IV. Tigranes yeniden Armenia tahtına oturdu. Üç yıl sonra Augustus, torunu Gaius'u Armenia bölgesine gönderdi. Gaius, MS. 2 yılında Parth Kralı Phraates ile Fırat Irmağı'nda karşı karşıya geldiğinde Armenia Kralı IV. Tigranes'in öldürüldüğü haberi geldi ve taraflar savaştan vazgeçti. Uzlaşma sonucuna göre Parth kralı Armenia bölgesine müdahale etmeyecekti ve bunun karşılığında da Roma, elinde tuttuğu V. Phraates'in muhalif kardeşlerini deniz aşırı yerlerde muhafaza edecekti. Ardından muhaliflerin istememesine ve isyan çıkarmasına rağmen Armenia tahtına Ariobarzanes geçirildi.¹³⁵

Büyük Armenia bölgesindeki sorunlar, İmparator Augustus'un ölümüyle yeniden başladı. MS. 14 yılında imparatorun ölümüyle¹³⁶ Parth Kralı III. Artabanus, Armenia'yı oğlu Orodes'e armağan ettiğini bildirdi. Orodes de Armenia'nın o dönemdeki kralı Vonones'i tahtından indirdi. Armenia'da hiçbir sıkıntı yaşamadan iki yıl boyunca hüküm sürdü.¹³⁷

İmparator Tiberius, Anadolu'da büyük bir birliğin olmadığını fark etmişti. Fırat bölgesinin de savunmasız bir halde olduğunu biliyordu. Ayrıca sadece Kapadokya bölgesinde -büyük bir birlik olmasa da- eyalet milisleri vardı.¹³⁸ Anadolu'daki krallıklar, ancak kendi iç güvenliklerini sağlayabilecek ufak birliklere sahipti. Buna karşın krallıklar, Roma İmparatorluğu bölgede sorun yaşadığı zaman, bu ülkeye askeri ve lojistik destek sağlamaya çalışmışlardı. Ancak bu destek bölgede Roma'nın ihtiyacını karşılayabilecek seviyede değildi.¹³⁹ Kısacası herhangi bir Parth saldırısı karşısında Roma'nın bölgeyi savunacak bir gücü yoktu. Anadolu'yu güvende tutmanın yolunun Armenia'daki sorunların çözülmesi olduğunun farkında olan Tiberius, imparatorluğun Doğu bölgesini düzenlemesi için Germanicus'u bölgeye sevk etti.¹⁴⁰

¹³⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 148-149.

¹³⁶ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 490.

¹³⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 149-150.

¹³⁸ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

¹³⁹ Parker, **a.g.e.**, s. 120.

¹⁴⁰ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

1.4.2. İmparator Tiberius Dönemi Parthlar ile Problemler (MS. 34-37)

Üstün bir askeri zekaya sahip olan Germanicus tarafından yapılan Doğu'daki başarılı planlamalar ve düzenlemeler sayesinde, Anadolu'nun doğusunda Parthlar ile barış sağlandı. İki ülke arasında 16 yıl sürecek olan bu barış döneminde Kapadokya'ya çok az askeri görev düştü. Kapadokya'nın ilk valisi Quintus Veranius ve bu valinin ardından bölgede görev yapmış kişiler, bu barış sürecinde Kapadokya bölgesini çok iyi bir şekilde kademeli olarak organize ettiler.¹⁴¹

MS. 34/35 yılına gelindiğinde Parth Kralı Artabanus, Büyük Armenia tahtının sahibi Artaxes'in öldüğü haberini aldı. Bu olay üzerine Artabanus, Armenia tahtına oğlu Arsaces'i getirmek istedi.¹⁴² Bu sırada Arsaces'in öldürülmesi üzerine Artabanus, diğer oğlu Orodes'i tahta aday olarak gösterdi ve Armenia'ya gönderdi.¹⁴³ Bu olayın ardından Tiberius tarafından Artabanus'a herhangi bir tepki gösterilmeyince, Artabanus Kapadokya üzerine de bir girişimde bulundu. Armenia ve Kapadokya'daki olaylar bu şekilde devam ederken, Artabanus kendi halkına da kötü davranmayı sürdürüyordu. Ayrıca Parth ülkesinde de bu sebepten dolayı sorunlar vardı. Bunun üzerine bazı Parthlar, Tiberius'a bir elçi gönderip Tiberius'tan Roma'da esir tutulan kişiler arasından kendilerine bir kral gönderilmesini talep ettiler. Roma İmparatoru Tiberius, bu kimselerin isteklerine kayıtsız kalmadı. Tiberius tarafından bölgeye ilk olarak IV. Phraates'in oğlu Phraates gönderildi. Bu kişi ölümüne kadar Parth tahtında kaldı. Ardından Tiberius bölgeye Tiridates'i gönderdi. Tiberius, hem Tiridates'in tahttaki egemenliğini kolayca sürdürmesi ve hem de Armenia konusunda sıkıntıları engellenmek için, Artabanus'u başka meselelerle oyalamaya çalıştı. Bu amaçla Tiberius, İberia Kralı'nın kardeşi Mithridates'e haber gönderip onun Armenia'yı istila etmesini istedi. Tiberius'un bundaki amacı, Artabanus'un bölgede olan oğluna yardım etmesi için onu kendi alanına çekilmek zorunda bırakmaktı. Ancak Tiridates'in Parth tahtındaki egemenliği çok sürmedi. Artabanus yaşadığı zorluklara rağmen Parth tahtının yeniden hakimi oldu.¹⁴⁴

¹⁴¹ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁴² Dio, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁴³ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁴⁴ Dio, **a.g.e.**, s. 251-253.

Bu süreçte Büyük Armenia'daki olaylara yeniden dönecek olursak, Armenia Kralı Artaxes'in ölümünün ardından bölgeyi oğlunun egemenliğine vermek isteyen Artabanus, bunun dışında hem Suriye hem de Kilikia'da Vonones tarafından bırakılmış olan hazineyi talep etmek için Tiberius'a elçi gönderdi.¹⁴⁵ Bu sırada Doğu bölgesinde kendisine fazla güvenen Artabanus'un ilk hedefi Kapadokya bölgesi gibi gözükmekteydi.¹⁴⁶ Tam bu olaylar sırasında -yukarıda bahsedildiği gibi- tahttaki hakimiyetini kaybeden Artabanus, tahtını yeniden kazanmıştı ve Armenia üzerindeki etkisini de yeniden hissettirmeye başlamıştı.¹⁴⁷ Bu dönemde bölgedeki sınırların korunmasından, buralardaki askeri operasyonların planlanması ve gerçekleştirilmesinden Suriye valisi Lucius Vitellius sorumlu idi. Vitellius'un doğudaki durumuna bakarak Kapadokya'daki yönetimin nasıl olduğu da tahmin edilebilmekteydi. Öyleki, Vitellius bu süreçte bölgedeki sorumluluğundan dolayı Kapadokya Eyaleti üzerinde büyük bir otoriteye sahipti.¹⁴⁸

Bölgedeki olaylar devam ederken Tiberius, Büyük Armenia'da kimin tahta geçeceği konusunda diplomatik bir çözüme gitti.¹⁴⁹ Parth Kralı Artabanus, oğlu Orodes'i Büyük Armenia'yı istila etmesi için bölgeye gönderdiğinde Roma İmparatoru Tiberius bölgeye Suriye valisi Vitellius'u görevlendirmişti. Vitellius da ordusuyla beraber Fırat Irmağı'na ulaştığı haberini yaymıştı. Bu söylentilerden korkan Orodes, bölgedeki hareketine son vermek zorunda kaldı. Parth ordusunun bu şekilde geri çekilmesi Parth Kralı Artabanus'un itibarına büyük zarar verdi. Daha da önemlisi Artabanus bu karmaşık durumdan yararlanamayarak Büyük Armenia bölgesinde etkili olma şansını yitirdi.¹⁵⁰ Böylelikle Parth istilasından kurtulan Büyük Armenia bölgesi, bu kez de kralsız kaldı. Bu sırada İberia Kralı Pharasmanes, kardeşi Mithridates'i Armenia'yı ele geçirmesi için bu ülkeye gönderdi. Pharasmanes Roma'nın müttefiki bir kişiydi. Tiberius Mithridates'in Armenia bölgesine girmesini olumsuz karşılamadı.¹⁵¹ Bu şekilde Mithridates, Tiberius'un da onayı ile Büyük Armenia tahtının yeni sahibi oldu.¹⁵²

¹⁴⁵ Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 169.

¹⁴⁶ Seager, **a.g.e.**, s. 205; Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 507.

¹⁴⁷ Dio, **a.g.e.**, s.251-253.

¹⁴⁸ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 31.

¹⁴⁹ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

¹⁵⁰ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 508.

¹⁵¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 150-151.

¹⁵² Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

1.5. İmparator Caligula Dönemi (MS. 37-41)

Caligula, Germanicus ve Agrippina'nın oğlu idi. MS. 37 yılında Roma İmparatorluğu tahtına oturdu.¹⁵³ Roma'nın yeni imparatoru Caligula, Roma halkını temsil etmek adına çok kararlı bir şekilde iktidara geldi. İmparatorluğu elde ettikten sonra ailesini de onurlandıran Caligula, Senato'dan kendisinden önce ülkeyi yöneten Tiberius'un tanrısallaştırılmasını istedi.¹⁵⁴ Caligula'nın Roma İmparatoru olmasını Parth Kralı Artabanus da büyük bir memnuniyetle karşıladı. Tiberius'u hiçbir zaman sevmeyen, ondan nefret eden ve ona her zaman tepeden bakan Artabanus, Caligula ile dost olmak amacıyla Suriye Eyaleti yöneticisi ile konuşmak için bu bölgeye hareket etti. Artabanus, bölgeye gelirken Fırat'tan geçtiği sırada Roma kartallarına, sancaklarına ve "caesar"ların heykellerine taparcasına saygı sundu.¹⁵⁵

Caligula'nın dış politikasına bakıldığı zaman, bu imparatorun ilk başta Parthlar üzerine herhangi bir plan yapmadığı görülebilir. Caligula daha çok Germany ve Britain üzerinde etkili olmak istedi. Parth Kralı Artabanus da, bu yeni imparator ile uzlaşma politikasına gitmeyi arzuladı. Çünkü Caligula, diplomatik becerisi ve kişisel nitelikleri ile Parthlar üzerinde büyük bir etki bırakan Germanicus'un oğlu idi. Bu durum Parthlar üzerinde derin bir etki yaratmıştı. Ancak ortada baba ile oğlun farklı kişiler oldukları ile ilgili bir gerçek de vardı. Caligula'nın imparator olduğu MS. 37 yılında Armenia ile ilgili kararı ve planlaması bilinmemekle beraber, bu fikir her neyse sağlam temellere dayanmadığı ve geçici bir planlama olduğu söylenebilir.¹⁵⁶ Ayrıca Caligula'nın Fırat'ın batısında düşüncesiz bir şekilde uyguladığı planlamaları ve bunların sonuçları bölgede bir nesil daha Roma düşmanlarının hayatta kalmasına sebep oldu.¹⁵⁷ Zaten Caligula, eyaletlerle ve devlet işleriyle pek fazla ilgilenen bir imparator değildi. Geçirdiği bir hastalık sonucu büsbütün dengesini kaybeden bu imparator, pek çok kişiyi katletti ve birçok kişinin mallarına da el koydu.¹⁵⁸

İmparator Caligula döneminde Parthlar ile bir barış süreci oldu. Suriye Eyaleti valisi Lucius Vitellius'un görevi sona erdi. Bu vali Roma'ya geri çağrıldı. Bu

¹⁵³ Dio, **a.g.e.**, s. 261.

¹⁵⁴ Sam Wilkinson, **Caligula**, London 2005, s. 16.

¹⁵⁵ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁵⁶ Antony A. Barrett, **Caligula the Corruption of Power**, London 1989, s. 64.

¹⁵⁷ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

¹⁵⁸ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", **Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, c. 2, İstanbul 1982, s. 386.

dönemde Doğu sınırında üstlenilecek herhangi bir askeri operasyon yoktu. İmparator Caligula döneminin dış politikasında dikkat çeken bir husus, bağımlı devletler politikasına geri dönülmüş olmasıydı.¹⁵⁹ Caligula, kısa hükümdarlığı süresinde Tiberius'un Anadolu'da daha önce krallık sınır eyaletlerinin önemini kavrayıp onları ele geçirme politikasının tam aksini uyguladı. Caligula, Anadolu'da bazı değişiklikler yaptı ve Kommagene geçici olarak IV. Antiochus'un hakimiyetine verildi. Ayrıca Küçük Armenia'da Pontus'lu Polemon'un eşi Phthodoris'in torunu göreve getirilirken, Polemon'un diğer bir torunu da Pontus'ta başa geçirildi.¹⁶⁰

1.5.1. İmparator Caligula Döneminde Kapadokya Eyaleti

İmparator Caligula'nın uyguladığı bağımlı krallara dönüş politikası, Kapadokya bölgesi için geçerli değildi. Kapadokya bölgesi, bağımlı bir prens tarafından yönetilen bir bölge olmadı. Kapadokya'nın bir eyalet olarak kalmasında şüphesiz bölge yöneticilerinin zenginlikleri ve imparatorla olan kişisel arkadaşlıkları önemli birer sebepti. Ayrıca eyalette Caligula'nın emrindeki kişiler, imparatorun kaprisli bir tavır içerisine girmemesini ve bölgeye karşı daha ılımlı davranmasını istiyorlarsa, ona hoş görünmek zorunda olduklarının farkında idi. Kapadokya bölgesinin bu dönemde eyalet olarak kalmasında şüphesiz bölgenin askeri bakımdan avantajlarının da etkisi vardı. Caligula da bu askeri avantajları uzun uzadıya düşünmüş olmalıydı. Bölge ile ilgili bu süreçte fazla bir bilgi olmasa da Fırat üzerinde Roma kontrolünün en azından olumsuz bir durumda olmadığı bilinmektedir. Ekonomik bakımdan ise Kapadokya bölgesi vergi ödeyen bir konumda olduğu için bu durum Roma'ya olumlu açıdan etki etmiştir.¹⁶¹

İmparator Tiberius, Doğu bölgesinde saltanatı boyunca barış ve istikrarı sağlamıştı. Ancak Caligula, onun bu istikrarını yaptığı faaliyetler sebebiyle devam ettiremedi. Aslında başlangıçta Caligula da imparatorluğun bütün komşularıyla birlikte bir varoluş ve barış politikası izlemiş ve özellikle Doğu bölgesinde buna önem vermişti. Ancak Caligula'nın Roma'nın ve kendisinin itibarını korumak için tasarladığı planlar, durumun böyle sürmesine izin vermedi. Ayrıca bölgelerde gelişen olaylar da bu durumu tetikledi. Öyle ki; Tiberius tarafından Armenia tahtına yerleştirilen ve Roma dostu olan Mithridates, Armenialılar tarafından tahtan indirildi.

¹⁵⁹ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁶⁰ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

¹⁶¹ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 33-34.

Bunun yanı sıra Mauretania Kralı Ptolemy'nin tutuklanması, Roma'nın itibarına zarar verdi. MS. 38 yılında Parthların Roma'yı Armenia konusunda çok uğraştıran kralı Artabanus öldü. Armenia'da Mithridates'in tahtan indirilmesiyle karışıklıklar çıktı. Parthlar, Artabanus'un ölümüyle ülkede çıkan iç savaş sebebiyle Armenia bölgesine bu karışık süreçte müdahale edemedi. Bu süreçte Caligula'nın Büyük Armenia bölgesini ele geçirme isteği olsa da böyle bir durum gerçekleşmedi. Zaten MS. 40 yılında Parth ülkesinde iç savaşın sona ermesiyle Roma'nın Armenia'da hakimiyet elde etme isteği de ortadan kalkmış oldu.¹⁶²

“Çizmecik” takma adıyla bilinen Roma İmparatoru Gaius Caesar Germanicus (Caligula) döneminde, Büyük Armenia'da gelişen olaylar ve bu olaylar sonucunda Mithridates'in Armenia tahtından indirilmesi sebebiyle, Caligula'nın imparatorluğunun sonuna kadar Armenia bölgesi kralsız kaldı. 4 yıl gibi bir süre Roma tahtında kalan Caligula, Roma'da öldürüldü. Bu olayın ardından Claudius Roma tahtına oturdu.¹⁶³

1.6. İmparator Claudius Dönemi (MS. 41-54)

İmparator Claudius (Tiberius Claudius Nero Germanicus), Caligula'nın öldürülmesinin ardından MS. 41 yılında Roma imparatoru oldu. O, imparator olduğunda 50 yaşındaydı.¹⁶⁴ Claudius'un imparator olma sürecinde ilginç olaylar yaşandı. Caligula'nın öldürülmesinden sonra Roma'nın her köşesine şehrin korunması için muhafızlar görevlendirildi. Ardından Senato toplandı. Senato'da kimileri demokrasinin kimileri de monarşik sistemin gelmesini ve ülkenin bu sisteme göre yönetilmesini istedi. Bu sırada bazı askerler yağma amacıyla saraya girdi ve Claudius'u bir köşede gizlenmiş şekilde buldu.¹⁶⁵ Bir perdenin arkasında saklanmış şekilde duran ve ayakları gözükken Claudius'un bulunmasının ardından Claudius buradan çıkarıldı ve ordugaha götürüldü. Bu olaydan sonra Claudius imparator ilan edildi.¹⁶⁶

¹⁶² Bennett, *a.g.m.*, s. 81-82.

¹⁶³ Kaya, *a.g.e.*, s. 151.

¹⁶⁴ Tranquillus 2008, *a.g.e.*, s. 154.

¹⁶⁵ Dio, *a.g.e.*, s. 367.

¹⁶⁶ Tranquillus 2008, *a.g.e.*, s. 154.

1.6.1. İmparator Claudius Döneminde Kapadokya Eyaleti ve Parthlar ile Münasebetler

İmparator Claudius döneminde Kapadokya Eyaleti'nin bir *procurator* tarafından yönetilmesine devam edildi. Caligula gibi bu imparator da Kapadokya'nın güneyinde bağımlı devlet kurma politikasını sürdürdü.¹⁶⁷

Bu dönemde İmparator Claudius, Kapadokya Eyaleti'nde Pisidia'da Augustus tarafından benimsenip uygulanan Romalılaştırma politikasını uyguladı. Bu amaçla, Kapadokya Eyaleti'nin önemli bir bölgesi olan Archelais (Aksaray) kenti, bir Roma kolonisi haline getirildi ve Claudiopolis olarak adlandırılmaya başlandı.¹⁶⁸ Bu yeni gelişmenin etkisi ile Roma, Kapadokya'nın önemli bir merkezinde etkisini sağlamlaştırdı ve Kapadokya'nın en uzak köşesiyle olan bağlantılarını da kuvvetlendirmiş oldu. Yine bu dönemde Kommagene'de IV. Antiochus eski görevine getirildi.¹⁶⁹

İmparator Claudius döneminde Büyük Armenia bölgesinde Caligula döneminde de var olan karışıklıklar devam etti. Bilindiği gibi Caligula döneminde Büyük Armenia tahtından Mithridates indirilmiş ve bölge kralsız kalmıştı. Bu sebeple Claudius döneminde MS. 41 yılında Mithridates yeniden Armenia tahtına getirildi ve görevine kaldığı yerden devam etti.¹⁷⁰ Gücünü Roma'dan ve İberia Kralı olan kardeşinden alan Mithridates'in tahtının korunması amacıyla, Gornea (kuşkusuz Erivan yakınındaki Karni) denilen yere bir Roma garnizonu yerleştirildi.¹⁷¹ Bu gelişmeye rağmen İmparator Claudius döneminde Roma'nın Büyük Armenia üzerindeki etkisinin azaldığı görüldü. Bunun Suriye'deki lejyonların Büyük Armenia bölgesine uzaklığı ve özellikle Kapadokya ve Büyük Armenia'daki yardımcı askeri güçlerin, Büyük Armenia bölgesini Roma hakimiyetinde tutacak kadar yeterli olmayışı gibi sebepleri vardı. Bu yüzden Parthlar da zaman zaman Büyük

¹⁶⁷ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁶⁸ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 547.

¹⁶⁹ Mitford, *a.g.m.*, s. 1174.

¹⁷⁰ Dio, **a.g.e.**, s. 387.

¹⁷¹ René Grousset, **Başlangıcından 1701'e Ermenilerin Tarihi**, (Çev.: Sosi Dolanoğlu), İstanbul 2005, s. 104.

Armenia’da etkilerini hissettirmişlerdi.¹⁷² Büyük Armenia’daki olaylar bu şekilde iken, Claudius MS. 43 yılında Lykia ile Pamphylia eyaletlerini birleştirerek, bu bölgeyi kendisine bağlı bir eyalet haline getirdi.¹⁷³

Claudius döneminde, Parth tahtında önemli olaylar oldu. MS. 51 yılına kadar Parth tahtında Gotarzes bulunmaktaydı. Bu kral, MS. 47/48 yılına geldiği zaman kardeşi Vardanes ile çetin mücadelelere girişti. Bu mücadeleler sonucunda Gotarzes, kardeşi Vardanes’i öldürdü ve Parth tahtındaki yerini sağlamlaştırdı.¹⁷⁴ Gotarzes tahttaki yerini sağlamlaştırmasına rağmen, halkına kötü davrandı ve bu sebepten dolayı bir grup Parth soylusu kendi taraftarı olan bir kişiyi Parth tahtına geçirmeye çalıştı.¹⁷⁵ Bu sırada zaten hasta olan Parthların Kralı Gotarzes öldü ve onun yerine Parth tahtına Vonones geçti. Ancak bu dönem kısa sürdü. Vonones döneminde akılda kalan iyi veya kötü bir şey yoktu ve tam anlamıyla belirsiz bir süreç yaşandı.¹⁷⁶ Vonones’in ardından ise tahta MS. 51 yılında Vologaeses geçti. Vologaeses, tahta geçtiğinde diğer kralların aksine kardeşlerini öldürmedi. Bir kardeşini Media kralı yapan Vologaeses, diğer kardeşi olan Tiridates’i Büyük Armenia tahtına geçirmeyi hedefledi. Bu şekilde kardeşi Tiridates’in de Parth tahtı için sıkıntı çıkarmayacağını ve bu durumdan tatmin olacağını düşündü.¹⁷⁷

Büyük Armenia Kralı Mithridates, MS. 51 yılına kadar rahatsız edilmeden tahtta kaldı. Ancak bu tarihte Mithridates için işler iyi gitmedi. Bu krala ihanet edildi. İberya Kralı Pharasmanes’in oğlu Radamistus, amcası olan Mithridates’i tahtından indirip kendisi Armenia tahtına geçmek istedi. Bu konuda da babası Pharasmanes’ten yardım aldı.¹⁷⁸ Hemen hazırlıklara girişen İberya Kralı Pharasmanes, Büyük Armenia’ya bir ordu gönderdi ve bölgeyi istila etti. Bu durumu haber alan Büyük Armenia Kralı ve Pharasmanes’in kardeşi Mithridates, hemen daha önce kendisini korumak için Roma tarafından Gornea’ya konuşlandırılmış olan birliğe sığınmak zorunda kaldı. Bu sırada Radamistus, bu yeri ele geçirmede başarısız oldu ve

¹⁷² Mitford, *a.g.m.*, s. 1175.

¹⁷³ Özsait, *a.g.m.*, s. 386.

¹⁷⁴ Tacitus 1906, *a.g.e.*, s. 186.

¹⁷⁵ Bennett, *a.g.m.*, s. 82.

¹⁷⁶ Tacitus 1905, *a.g.e.*, s. 205.

¹⁷⁷ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 552.

¹⁷⁸ Grousset, *a.g.e.*, s. 104.

bölgedeki garnizonun komutanı olan Caelius Pollio ile anlaşma yoluna gitti. İki taraf karşılıklı önerileri dinlemek için bölgede hazır bulundu.¹⁷⁹

Büyük Armenia bölgesindeki sorunlar bu şekilde devam ederken bölgedeki problemleri çözmek adına Suriye Valisi Ummidius Quadratus, bazı çözüm yolları üretmeye çalıştı. O, bütün kıyı bölgelerince Mithridates'in desteklenmesi veya Mithridates'in teslim edilmesi seçenekleri üzerinde durdu. Bu sırada Büyük Armenia bölgesindeki mevcut durum Roma'ya bildirildi. Roma, İberyia Kralı Pharasmanes'in Armenia'dan çekilmesi ve bu kralın Radamistus'a destek vermemesi konusunda bir mesaj gönderdi. Ancak işler Roma'nın istediği gibi gitmedi.¹⁸⁰ Bu sırada Radamistus, Gornea'daki garnizon komutanı olan Caelius Pollio'yu satın aldı. Pollio Mithridates'e ihanet ederek onu garnizondan çıkmaya ikna etti. Bu durumdan faydalanan Radamistus, Mithridates ve eşine tuzak kurup onları boğdurarak öldürttü. Bu olayın ardından Büyük Armenia tahtına Radamistus çıktı.¹⁸¹

Kapadokya Eyaleti'nin valisi Julius Paelignus, MS. 51 yılında Büyük Armenia'daki olumsuz gelişmeleri haber aldığı anda sorunları çözmek adına hemen bölgeye doğru hareket etti. İmparator Claudius ile yakın bir arkadaşlık kurmuş olan özel hayatında ise boş ve farklı şeylerle vakit harcayan Paelignus,¹⁸² Kapadokya Eyaleti'nden topladığı birliklerle Büyük Armenia bölgesine girdi. Ancak Kapadokya Eyaleti'nde, eyalet kurulduğundan beri, ordu niteliğinde bir askeri birlik yoktu. Nitelik ve boyut olarak alt seviyede olan bu birlik,¹⁸³ sadece yardımcı kuvvetler denilebilecek bir seviyede idi. Bu birlikteki kimseler şüphesiz Kapadokya'daki feodal beylerin veya diğer yöneticilerin emrinde olan kişilerdi. Kapadokya Eyaleti valisi Paelignus, Büyük Armenia bölgesindeki olumsuz durumu haber alınca bu birliği acil bir şekilde toplamıştı. Birlik, belli bir sıra ve düzen içerisinde bölgeye sevk edilememişlerdi. Ayrıca Kapadokya Eyaleti'ndeki sıradan sorunlarda, bölgedeki sorunları çözmek konusunda Kapadokya Eyaleti Valisi Paelignus özgür olmasına

¹⁷⁹ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 551.

¹⁸⁰ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 35-36.

¹⁸¹ Grousset, **a.g.e.**, s. 104.

¹⁸² Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 219-220.

¹⁸³ Robert K. Sherk, "The Innermost Provinces of Asia Minor", **The American Journal of Philology**, Vol. 76, 1955, s. 411.

rağmen bölgedeki olası herhangi bir tehlikede ise Suriye valisi bölgeye birliklerini gönderirdi.¹⁸⁴

Kapadokya Valisi Paelignus, Roma garnizonunu rahatlatmak ve bölgedeki düzeni yeniden sağlamak amacıyla Büyük Armenia bölgesine girdiğinde, Paelignus'un ordusu sorunlar çıkardı. Ordusunun disiplinsiz davranışları ve bölgeyi yağmalamaya girişmeleri sebebiyle Paelignus, bölgede başarılı bir harekette bulunamadı. Paelignus'un birlikleri, düşmanın ilk saldırısında dağıldı ve geri çekildi. Bu sırada Büyük Armenia Kralı Mithridates'in de öldürüldüğü haberini alan Paelignus'un, stratejisi iyice bozuldu. Tüm bu sebeplerden dolayı Kapadokya Eyaleti Valisi Paelignus'un artık bölgedeki sorunları çözebileceği bir ortamı kalmadı. Paelignus, Radamistus'u Büyük Armenia kralı olarak tanımak zorunda kaldı ve bir de ona taç giydirdi.¹⁸⁵

Kapadokya Valisi Paelignus'un başarısızlığının sonucu olarak Radamistus'a taç giydirmesi, Roma için kabul edilemez bir davranıştı. Bu problemi çözmek için MS. 52 yılında Suriye Valisi Quadratus, legatusu Helvius Priscus'u Büyük Armenia bölgesine gönderdi.¹⁸⁶ Ancak Parth Kralı Vologaeses de bölgedeki problemliden faydalanıp burayı ele geçirmek istedi. Quadratus bölgeye gelene kadar Vologaeses, başkent Artaksata'yı ele geçirdi ve Büyük Armenia tahtındaki Radamistus'u kovdu.¹⁸⁷ Helvius Priscus, Armenia'nın Parth kralı tarafından ele geçirildiğini öğrenince Suriye'ye geri dönmek zorunda kaldı. Bu sırada Radamistus Büyük Armenia bölgesini yeniden ele geçirmek istese de başarısız oldu.¹⁸⁸ Yaptığı faaliyetlerle bölgeye hakim olan Vologaeses, ele geçirdiği Büyük Armenia tahtına kardeşi Tiridates'i getirdi.¹⁸⁹ Bu durum çok uzun bir süreden beri Roma'nın etkili olduğu Büyük Armenia bölgesinde ilk defa Parth gücüyle bir kralın görevlendirildiğini gösterdi. Gelişen olaylar ve bunların sonuçları, Roma için kabul edilemez bir durumdu. Daha önceki dönemlerde de bölgede başarısız olan Roma için bu gelişmeler siyasi bir felaket oldu. Bütün bunların sonucu olarak da Roma'nın Doğu bölgesindeki prestiji derinden sarsıldı. Ayrıca Büyük Armenia bölgesi istilalara

¹⁸⁴ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 36-37.

¹⁸⁵ Magie, **a.g.e.**, s. 551-552.

¹⁸⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 152.

¹⁸⁷ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 552-553.

¹⁸⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 152.

¹⁸⁹ Özsait, *a.g.m.*, s. 387.

açık bir hale geldi.¹⁹⁰ Büyük Armenia bölgesinde Tiridates'in hakimiyeti, İmparator Nero'nun ilk yıllarına kadar devam etti.¹⁹¹

İmparator Claudius'un zehirlenerek öldürüldüğüne inanılsa da zehrin ne zaman ve kim tarafından verildiği konusu tartışmalıydı. Yine Claudius öldüğünde kimin imparator olacağı ile ilgili tüm düzenlemeler yapılanaya kadar onun ölümü saklı tutuldu. Roma İmparatoru Claudius, MS. 54 yılında 64 yaşında iken vefat etti. Claudius'un yerine üvey oğlu Nero geçti.¹⁹²

1.7. İmparator Nero Dönemi (MS. 54-MS. 68)

Nero, Lucius Domitius Ahenobarbus ile genç Agrippina'nın oğlu idi. Aslında Roma tahtının varisinin Claudius'un öz oğlu Britannicus olması gerekirken, Claudius'un eşi Agrippina'nın türlü entrikaları ve faaliyetleri nedeniyle Nero Roma tahtına çıktı.¹⁹³ Nero, MS. 54 yılında Roma tahtına çıktı. Nero tahta çıktığında henüz 17 yaşında idi.¹⁹⁴

Nero Roma imparatoru olduğu sırada Armenia bölgesinde Parth hakimiyeti devam etmekteydi. İmparator Nero, praetoria praefectususu Afrinius Burrus ile filozof Seneca'nın önerilerini dikkate alarak, Parthlarla savaşmaya karar verdi.¹⁹⁵

1.7.1. İmparator Nero Döneminde Kapadokya Eyaleti

İmparator Nero döneminde Kapadokya Eyaleti, bu genç imparatorun Büyük Armenia bölgesini ele geçirme çabası nedeniyle büyük ilgi gören bir askeri bölge durumuna geldi. Bu süreçte Kapadokya Eyaleti, büyük bir karargah görünümünde idi. Çünkü savaşın ne zaman ve nasıl seyir edeceği belli değildi. Diğer taraftan Parthların sürpriz saldırılarına karşı Kapadokya Eyaleti, daima hazır tutulmalıydı. Yine Roma'nın da ani saldırıları için destek amaçlı Kapadokya Eyaleti'nin daima savaşa hazırlıklı olması gerekliydi.¹⁹⁶ Ancak tüm bunların bilinmesine rağmen

¹⁹⁰ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 553.

¹⁹¹ Özsait, *a.g.m.*, s. 387.

¹⁹² Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 172.

¹⁹³ Oğuz Tekin, **a.g.e.**, s. 234.

¹⁹⁴ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 176.

¹⁹⁵ Kaya, **a.g.e.**, s. 152.

¹⁹⁶ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 41.

Kapadokya Eyaleti'ne kalıcı bir garnizon yerleştirilmedi ve bu durum Vespasian zamanına kadar bu şekilde devam etti.¹⁹⁷

Kapadokya Eyaleti'ne kalıcı bir garnizon yerleştirilmese de bu eyalet, Roma'nın Büyük Armenia bölgesine en yakın eyaleti idi. Bu stratejik önemiyle ön plana çıkan eyalet, yapılacak olan operasyonlar için bir merkez haline getirildi ve burada bir üs oluşturuldu.¹⁹⁸ Kısacası Nero hakimiyeti altındaki Kapadokya Eyaleti, Parthlar ile yaşanan askeri krizler sürecinde Roma'ya hizmet eden bir bölge oldu.¹⁹⁹

1.7.2. Kapadokya Eyaleti Valisi Domitius Corbulo, Büyük Armenia Bölgesi ve Parthlarla Mücadeleler

MS. 55 yılında Büyük Armenia'daki olumsuz durumu düzeltme görevi Nero'nun danışmanları tarafından seçilen Gnaeus Domitius Corbulo'ya verildi. Corbulo, Kapadokya Eyaleti'nin valisi olmak üzere acil bir şekilde bölgeye gönderildi.²⁰⁰ Daha önce Asia Eyaleti'nin valiliğini yapan ve bölgeye atandığı sırada Germania Eyaleti'nin valisi olan Corbulo, yalnızca Parth savaşlarının komutanı değil aynı zamanda bu dönemde Kapadokya Eyaleti Galatya Eyaleti'ne geçici olarak bağlandığı için hem Galatya hem de Kapadokya Eyaleti'nin valisi oldu. Bu durum; Corbulo'nun bölgedeki hareket alanını genişletti. Böylece bir yandan bölgede rahat hareket edebilecek bir duruma gelen Corbulo'nun, bir vali olarak Doğu'daki konumu da yasallaşmış oldu.²⁰¹ Galatya ve Kapadokya bölgelerindeki önemli işlerle Corbulo ilgilenirken ücra köşelerdeki işleri ise başka bir legate yürüttü.²⁰² Ayrıca Corbulo Nero tarafından Doğu'ya gönderildiği sırada Nero, aynı zamanda Suriye Eyaleti Valisi Quadratus'a da savaş için hazır olmasını emretti. Aynı emir Doğu'da iki bağımlı kral olan Kommagene Kralı IV. Antiochos ve Kolkhis (Ardahan) Kralı II. Herod Agrippa'ya da verildi.²⁰³

¹⁹⁷ Fergus Millar, **The Roman Near East 31 BC-AD 337**, Cambridge 1995, s. 68.

¹⁹⁸ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 554.

¹⁹⁹ Vitale, **a.g.e.**, s. 241.

²⁰⁰ E. G. Hardy, "The Movement of the Roman Legions From Augustus to Severus", **The English Historical Review**, Vol. 2, 1887, s. 632.

²⁰¹ Kaya, **a.g.e.**, s. 153.

²⁰² Wiedeman, **a.g.m.**, s. 672.

²⁰³ Kaya, **a.g.e.**, s. 152.

Corbulo savaş hazırlıklarına başladığı sırada Parth ülkesinde karışıklıklar çıktı. Bu sırada hem Corbulo hem de Suriye Valisi Quadratus, kraliyet ailesinden birilerini Roma'ya rehin vermesi karşılığında Parthlar ile barış yapılabileceği konusunda Parth Kralı Vologaeses ile görüşmeler yaptı. Oğlu Vardanes'in Hyrkania'daki isyanı yüzünden zor durumda olan Parth Kralı Vologaeses, bu teklifi hiç beklemeden kabul etti. Böylece Parthlar ile Romalılar arasında geçici bir barış sağlanmış oldu.²⁰⁴ Vologaeses isyanı bastırmak adına Büyük Armenia bölgesindeki birliklerini geri çekmek zorunda kaldı. Roma'ya rehinelere gönderen Parth kralı, dostça bir barışın yapılması için çok istekliydi. Ancak bu süreçte Büyük Armenia bölgesinde halen Tiridates'in hakimiyeti devam etmekteydi.²⁰⁵

Corbulo, bu geçici barış sürecinde ordusunu toparlamak adına zaman kazanmış oldu. Kapadokya bölgesine gitmeden önce Kilikya Eyaleti'ne giden Corbulo, buradan daha önce kendisi için hazırlanmış olan Legio VI. Ferrata ve Legio III. Gallica birliklerini aldı. Bu birliklerle beraber Kilikya Kapıları aracılığıyla Kapadokya Eyaleti'ne geldi. Kapadokya ve Galatya eyaletlerinden de önemli sayıda kuvvet toplayarak ordusunu güçlendirdi.²⁰⁶ Bu birliklere Germany'den atlı ve yaya birliklerinden oluşan bir kuvvet daha ekledi.²⁰⁷

Corbulo, VI. Ferrata ve III. Gallica birliklerinden şikayetçi idi. Çünkü bu birliklerdeki kişiler disiplinsiz şekilde hareket edip, ordunun düzenini bozmaktaydı. Zaten bu sebeple Galatya ve Kapadokya eyaletlerinden orduya birçok kişi toplayan Corbulo, bir de ordu içerisinde düzeni bozan bu kimseleri ordudan tahliye etme yoluna gitti.²⁰⁸ Yardımcı birliklerini sayıca Kapadokya'dan çok Galatya Eyaleti'nden toplayan Corbulo'nun, Kapadokya Eyaleti'nden topladığı kişiler, bölge atlarının çok verimli ve ünlü olması sebebiyle süvari birlikleri idi.²⁰⁹ Aslında Corbulo, savaş sırasında düşmandan gelecek olan tehlikelerden çok kendi ordusundaki kişilerin ihanetinden ve olası başıboş hareketlerinden çekinmekteydi. Bu durum için de büyük bir çaba sarfetti. Corbulo, orduda düzeni bozan kişileri tahliye etmesinin yanında, ordudaki yaşlı ve hasta kişileri de tahliye etti. Ayrıca ordusunda kıdemli ve tecrübeli kimseler bulduran Corbulo, bölgedeki bütün gelir ve vergileri Kapadokya ve

²⁰⁴ Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 231; Kaya, **a.g.e.**, s. 153.

²⁰⁵ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 554-555.

²⁰⁶ Hardy, *a.g.m.*, s. 632; Gwatkin, **a.g.e.**, s. 42.

²⁰⁷ Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 243.

²⁰⁸ Millar, **a.g.e.**, s. 67; Gwatkin, **a.g.e.**, s. 42.

²⁰⁹ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 44.

Galatya eyaletlerinde topladı. Tecrübeli lider, bu yolla bölgede ordunun giderlerini sıkıntısız şekilde karşılamayı arzu ederken bir yandan da ordunun teçhizatının tam olmasına önem verdi.²¹⁰

Doğu bölgesinde gerekli düzenlemeleri yapmaya devam eden Corbulo, Trapezus (Trabzon)'a da büyük bir önem verdi. Fırat'tan gelip Pontik Alpleri'nden geçerek Trapezus'a ulaşan bir rota oluşturarak Trapezus Limanı'nın önem kazanmasını sağladı ve bu yolda önemli bir adım attı.²¹¹ Ayrıca Trapezus, Karadeniz üzerinden Zigana yoluyla Armenia bölgesine Roma birliklerine teçhizat sağlamak için stratejik önem teşkil eden bir bölge idi.²¹²

Bütün hazırlıklarını barış sürecinde tamamlayan Corbulo, MS. 58 yılına geldiği zaman savaşa hazır durumda idi. Zaman kaybetmeden Kapadokya'dan hareket eden Corbulo, kışı bugünkü Erzurum yakınlarında geçirmeye karar verdi. Ancak soğuk nedeniyle birçok askerini burada kaybetti. MS. 58 baharında buradan ayrılan Corbulo, Satala üzerinden Büyük Armenia'nın başkenti Artaksata'ya girdi. Tiridates'in direnişi ve Parth Kralı Vologaeses'in gönderdiği yardım birlikleri, Artaksata'nın düşmesine engel olamadı. MS. 58 güzünde Corbulo burayı ele geçirdi. MS. 58-59 kışını Artaksata'da geçiren Corbulo, MS. 59 yılı başlarında Büyük Armenia'nın ikinci başkenti olan Tigranokerta üzerine yürüdü ve MS. 60 yılında ciddi bir direnişle karşılaşmadan burayı da ele geçirerek Büyük Armenia bölgesinde Roma egemenliğini yeniden sağladı.²¹³

MS. 60 yılında Roma egemenliğinin sağlandığı Büyük Armenia bölgesinde Roma taraftarı birisinin Büyük Armenia tahtına getirilmesine karar verildi.²¹⁴ Öyle ki; Büyük Armenia Kralı ve Vologaeses'in kardeşi olan Tiridates'in, Corbulo'nun başarılı Doğu politikası ve saldırıları karşısında bölgeyi terk etmek zorunda kalmasının ardından Büyük Armenia bölgesi, bir kez daha kralsız kaldı. Bu olaydan sonra Roma İmparatoru Nero, bölgenin vasal bir krallık yapılmasına karar verdi. Nero, buraya kral olarak Kapadokya'nın son kralı Archelaus'un torununu, ülkenin

²¹⁰ Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 243.

²¹¹ Everett L. Wheeler, "*The Army and The Limes in the East*", **A Companion to the Roman Army**, (Ed.: Paul Erdkamp), Malden 2007, s. 246.

²¹² Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 555.

²¹³ Kaya, **a.g.e.**, s. 154; Grousset, **a.g.e.**, s. 105; Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 556.

²¹⁴ Arthur E. R. Boak, **A History of Rome to 565 A.D.**, New York 1921, s. 279.

geleneklerine göre V. Tigranes diye adlandırarak atadı. Ayrıca savaşlar esnasında Roma'ya yardım eden vasal krallıklara da Armenia topraklarının bir kısmı verildi.²¹⁵

MS. 60 yılında Suriye Valisi Quadratus öldü. Bu sırada Corbulo zaten Armenia bölgesini ele geçirmiş durumda idi. Corbulo, Quadratus'un yerine Suriye Valiliği'ne atandı.²¹⁶ Ayrıca Parth elçisi bir anlaşma zemini arasa da bunu başaramadı.²¹⁷ Nero, Vologaeses'e kesin ve hızlı bir cevap dahi vermedi.²¹⁸

Büyük Armenia tahtına getirilen V. Tigranes, tahta geçtikten kısa bir süre sonra Doğu'da Parthlara ait topraklara saldırdı. Parth Kralı Vologaeses, kardeşi Tiridates'in Corbulo'ya yenilgisi ve krallığını kaybedişi sırasında Roma ile bir mücadeleye giremedi. Ancak Büyük Armenia'nın yeni kralı V. Tigranes'in Roma'ya güvenerek Parth topraklarına saldırması, Vologaeses'in harekete geçmesine sebep oldu ve bunun sonucunda V. Tigranes Parthlara yenildi.²¹⁹

1.7.3. Kapadokya Eyaleti Valisi Lucius Caesennius Paetus, Büyük Armenia Bölgesi ve Parthlarla Mücadeleler

MS. 62 yılında Parthlarla olan savaşlara devam edildi. Bu sırada Corbulo'nun tavsiyesi üzerine Büyük Armenia bölgesine Kapadokya Valisi Lucius Caesennius Paetus atandı.²²⁰ Parth Kralı Vologaeses, Corbulo'nun Büyük Armenia bölgesi için özellikle bir kişi istediğini ve bu kişinin de kendi duyularına göre Kapadokya Valisi L. Caesennius Paetus olduğunu belirtti.²²¹ Paetus, Büyük Armenia bölgesini ele geçirmek ve bir ayaklanma tehlikesine karşılık durumu kontrol etmek amacıyla görevlendirildi.²²² Emrine iki ayrı askeri birlik verilen Paetus Kapadokya, Galatya ve Pontus bölgelerinden de yardımcı kuvvetler topladı.²²³ Ayrıca Paetus'un emrindeki

²¹⁵ Özsait, *a.g.m.*, s. 387.

²¹⁶ Wiedeman, *a.g.m.*, s. 248; Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 556.

²¹⁷ A. D. H. Bivar, "The Political History of Iran under the Arsacids", **The Cambridge History of Iran: The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods**, (Ed.: Ehsan Yarshater), Vol III(I), New York 2000, s. 84.

²¹⁸ Dio, *a.g.e.*, Vol. VIII, s.121.

²¹⁹ Özsait, *a.g.m.*, s. 387.

²²⁰ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 558.

²²¹ Tacitus 1906, *a.g.e.*, s.288-289.

²²² Dio, *a.g.e.*, Vol. VIII, s. 121.

²²³ Cornelius Tacitus, **The Reign of Nero**, (Trans.: G. G. Ramsay), London 1952, s. 86.

askerlerin ücretleri Kapadokya Eyaleti'nde bulunan Caesarea kentinde basılan gümüş sikkelerle ödendi.²²⁴

Kapadokya Valisi L. Caesennius Paetus sorumluluğu üzerine aldı. Fakat o, Corbulo kadar tecrübeli birisi değildi. Daha önce yeteri kadar tecrübe kazanamadan kendisini böylesine önemli bir savaşın içerisinde buldu.²²⁵ MS. 62 yılında valilik görevini üstlenen ve Büyük Armenia bölgesinde çok yanlış politikalar izleyen Paetus, bu bölgeyi ele geçirmekten çok savunmada kalmayı tercih etti.²²⁶ Paetus, Kapadokya bölgesine geldikten sonra Armenia'yı ele geçirip burayı bir Roma eyaleti yapacağını duyursa da, saldırı yerine savunma politikası izlemesi ve yaptığı yanlış faaliyetler buna engel oldu.²²⁷

Paetus, Torosları geçerek Vologaeses'e karşı bir blok oluşturmak istese de bunda başarılı olamadı ve birlikleri dağıldı. Birliklerinden geri kalanlar ise lejyon kamplarında kuşatıldı.²²⁸ Kapadokya Valisi Paetus'un Arsanius (Murat Çayı)'ın yanındaki Rhandaia denen yerde Parthlara karşı bu yenilgisi, bölgedeki Roma nüfuzunu ve gücünü sarstı.²²⁹ Durum Roma tarafından haber alındığında Suriye'de bulunan Corbulo hemen yardım için çağrılmasına rağmen Paetus, Parth Kralı Vologaeses ile Kapadokya'ya herhangi bir sıkıntı yaşamadan geri çekilmesine izin verilmesi karşılığında, kampı terk edeceği ve Büyük Armenia'yı da tahliye edeceği konusunda anlaşta.²³⁰ Ardından Roma'ya gelen Parth elçileri Tiridates'in Büyük Armenia kralı olarak kabul edilmesini, Fırat üzerindeki kalelerin tahliye edilmesini ve ancak bu şartlar kabul edilirse Parth birliklerinin Büyük Armenia bölgesinden çekilebileceklerini Nero'ya ilette. Bu teklifi Nero'nun danışmanları reddetti. Ancak çeşitli hediyeler sunulduğu için müzakere yolu da açık kaldı. Parth elçilerine, Tiridates'in kendisinin Roma'ya geldiği zaman olası bir barışın olabileceği konusunda ipuçları verildi. Ayrıca Nero, Büyük Armenia'yı ele geçirmek amacıyla Parthlar ile savaş yapılmasına karar verdi.²³¹

²²⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 156.

²²⁵ Bihar, *a.g.m.*, s. 84.

²²⁶ Mitford, *a.g.m.*, s. 1177.

²²⁷ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 558-559.

²²⁸ Mitford, *a.g.m.*, s. 1177.

²²⁹ Dio, **a.g.e.**, Vol. VIII, s. 121-123.

²³⁰ Bihar, *a.g.m.*, s. 84.

²³¹ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 560.

Caesennius Paetus'un Parthlar karşısındaki bu başarısızlığı, Roma adına utanç verici bir yenilgi oldu. Bu ağır mağlubiyetin ardından Paetus, MS. 63 yılında Roma İmparatoru Nero tarafından Roma'ya çağrıldı. İmparator Nero, Domitius Corbulo'ya "maius imperium" yetkisi vererek onu Doğu'nun tek komutanı yaptı. Artık Kapadokya, Galatya ve Suriye eyaletleri Corbulo'nun emrinde idi.²³² Corbulo, görevi aldıktan sonra savaş hazırlıklarına başladı. Kapadokya'ya gelen Corbulo, birliklerini Fırat üzerindeki Melitene'de topladı.²³³

Büyük Armenia bölgesine yapacağı saldırı için hazırlıklarını MS. 64 yılında tamamlayan Corbulo, aynı yıl Melitene'deki birlikleriyle beraber Fırat Irmağı'nı geçti. Corbulo, savaş için düşman topraklarına girmeye niyetlendiği sırada Parth Kralı Vologaeses barış yapmak için yeni öneriler sundu. Vologaeses gerçekten de hemen bir barış yapılması konusunda çok istekliydi. Bu olayın ardından taraflar Rhandeia deniz kenarında bir araya geldi.²³⁴ Büyük Armenia Kralı Tiridates, Rhandeia'da tacını Nero'nun suretinin önüne koyup bir daha imparatorun elinden almadan takmayacağına dair söz verdi. İki taraf arasında Rhandeia Anlaşması yapılarak barış sağlandı. Roma, bu barışı kendileri tarafından kazanılmış bir zafer olarak kabul etti. MS. 66 yılında Roma'ya gelen Tiridates, Roma'nın vasal bir krallığı olan Büyük Armenia'nın kralı olarak kabul edildi. Bu merasim sırasında söz verdiği gibi Nero'nun önünde diz çöken Tiridates, tacını Nero'nun elinden giydi.²³⁵ Ayrıca Tiridates'e Artaksata'yı yeniden inşa etmesi için izin verildi. Bu planlamalar doğrultusunda Roma ile Parthlar arasında yarım yüzyıl var olacak bir barış sürecine girildi.²³⁶

Nero döneminde Kapadokya Eyaleti'nin valilerine ayrı bir parantez açmak gerekirse, bu süreçte öncelikle Domitius Corbulo, Doğu bölgelerindeki sorunlara çözüm bulmak adına Nero tarafından bölgeye gönderildi. Corbulo bölgede Kapadokya Eyaleti valisi olarak görev yaptı. Corbulo'nun ardından Caesennius Paetus Kapadokya Eyaleti valiliği görevine getirildi. Paetus'un Rhandeia'da Parthlara yenilmesinin ardından Corbulo, yeniden görevi devralarak bir kez daha

²³² Kaya, **a.g.e.**, s. 156.

²³³ Tacitus 1906, **a.g.e.**, s. 297.

²³⁴ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 561.

²³⁵ Grousset, **a.g.e.**, s. 106.

²³⁶ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 561.

Kapadokya Eyaleti valiliği göreve getirildi. Bunun yanı sıra Corbulo, Galatya ve Suriye eyaletlerinin de valiliğini yapmaktaydı.

Corbulo'nun iki kez (MS. 54-60 ve MS. 63-67) ve Paetus'un da bir kez (MS. 61-62) Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine getirilmesinin yanında, bu süreçte başka bir kişinin valilik yapmış olabileceği konusunda W. M. Calder'in 1912 yılında incelediği bir yazıt önemlidir. Bu yazıtı dayanarak Calder, İmparator Nero döneminde Kapadokya ve Kilikya eyaletlerinin mali vekilliğinin her halükarda belli bir süreliğine Proculus adında bir kişi tarafından yapıldığını belirtmiştir. Böylelikle bu kişi altında Kapadokya ve Kilikya eyaletleri belli bir süre tek bir kişinin vekilliğinde mali anlamda birleştirildi. Ancak bu durum Proculus'un eyalet valisi olduğu anlamına gelmemektedir.²³⁷ Bu konuda Gwatkin, ihtimalleri göz önünde bulundurarak Corbulo ve Paetus'un legati olması durumunda Proculus'un sadece finansal işlerle ilgilenen ve valiye tabi birisi olduğunu belirtir. Corbulo ve Paetus'un legati olmamaları durumunda ise; Proculus'un daha sonra Kapadokya valisi olmuş olabileceğini belirtip normal operasyonlar için eyalet valisinin, Armenia ve Parth meseleleri gibi büyük askeri operasyonlar için ise Roma'dan gönderilen komutanların görev yaptığını açıklamaktadır. Yine Gwatkin, MS. 66 yılında Parthlarla barış sağlandıktan sonra Kapadokya'daki birliklerin ayrılması ve ardından Corbulo'nun da ölümüyle beraber, Proculus'un bölgede muhtemelen küçük bir yardımcı kuvvetten sorumlu olabileceğini belirtmiştir. Gwatkin'e göre, bu durumda Proculus'un vali konumunda olma ihtimali vardır. Proculus'un bölgedeki vazifesi ise; Corbulo ve Paetus'un bahsedilen görevlerde olması durumunda varolmuştur.²³⁸

MS. 64 yılında, Anadolu'da önemli bir olay oldu. Vasal bir krallık statüsünde bulunan Polemon'un ülkesi Pontus, İmparator Nero tarafından Roma topraklarına dahil edildi ve Galatya Eyaleti'ne bağlandı. Böylece Karadeniz'in güney kıyıları doğrudan Roma'nın yönetimi altına girmiş oldu. Anadolu topraklarında Kommagene Krallığı ve Küçük Armenia dışında Roma'ya bağlanmamış bir bölge kalmadı.²³⁹ Bu süreçte diğer bölgelerde de bazı olaylar oldu. İmparator Nero'nun Yunanistan'da bazı festivallere katıldığı sırada (MS. 66-67), Iudaia (Eski Filistin'in güneyi, Yahudiye)'da Yahudiler isyan etti. İsyanın bastırılması uzun sürdü ve Nero'nun

²³⁷ W. M. Calder, "Colonia Caesareia Antiocheia", *The Journal of Roman Studies*, Vol.2, 1912, s. 99-100.

²³⁸ Gwatkin, *a.g.e.*, s. 49.

²³⁹ Özsait, *a.g.m.*, s. 388.

ölümüyle de gecikti. Yine MS. 68 yılında Hispania Tarraconensis valisi Servius Sulpicius Galba, Gallia Lugdunensis Valisi Iulius Vindex'in isyanına destek verdi.²⁴⁰

Roma İmparatoru Nero, ailesinden olmayan kişilere acımazca davrandı ve onları öldürmeye başladı. Bir süre sonra canı kimi isterse öldürmeye devam eden Nero,²⁴¹ etrafındakilerin onu terk etmesiyle yalnız kaldı. Nero'ya en son darbeyi Senato vurdu. Senato, Nero'yu istemediğini açıkça ortaya koyarak onu vatan haini ilan etti. Bu olay üzerine Nero, boğazını keserek henüz 30 yaşında iken (MS. 9 Haziran 68) intihar etti. Nero ile birlikte Julius-Claudius sülalesinin Roma tahtındaki hakimiyeti de son buldu.²⁴²

1.8. İmparator Galba, Otho ve Vitellius Dönemleri (MS. 68-69)

Galba, Nero'nun ölümünden sonra Senato tarafından imparator ilan edildi. Galba, Roma imparatoru olduğu sırada ülkede karışıklık ve huzursuzluklar devam etti.²⁴³ İmparatorluk tahtına gelen en zengin kişi olduğu kabul edilen Galba'ya karşı,²⁴⁴ Yukarı ve Aşağı Germania orduları ayaklandı ve daha da ileri giderek Aşağı Germania komutanı Vitellius'u imparator ilan ettiklerini bildirdi.²⁴⁵ Bu olayı haber alınca tahtını kaybedeceği endişesine kapılan İmparator Galba, hemen Calpurnius Piso'yu evlat edinerek onu tahtının varisi ilan ettiğini Senato'ya bildirdi.²⁴⁶ Ancak bu sırada kendisinin varis ilan edileceğini uman Otho, bu duruma çok büyük bir tepki gösterdi.²⁴⁷ Praetor muhafızlarının desteğini elde eden Otho, onların kendisini imparator olarak selamlamalarını sağladı. Ardından İmparator Galba ve evlat edindiği oğlu Piso öldürüldü.²⁴⁸

Galba'nın öldürülmesinden sonra Otho imparatorluk tahtını ele geçirdi. Otho, eyaletlerin ve buradaki halkların desteğini kazanmak için onlara yeni anayasalar ve oluşumlarla ilgili haklar vermiş olan bir kişiydi. Bu haklardan Kapadokya bölgesi de

²⁴⁰ Tekin, **a.g.e.**, s. 236.

²⁴¹ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 189.

²⁴² Tekin, **a.g.e.**, s. 236.

²⁴³ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 206, Dio, **a.g.e.**, Vol. XIII, s. 195.

²⁴⁴ Plutarch, **Aratus, Artaxerxes, Galba and Otho**, (Trans.: Bernadotte Perrin), Vol. 11, London 1954, s. 211.

²⁴⁵ Tekin, **a.g.e.**, s. 237.

²⁴⁶ Plutarch, **a.g.e.**, s. 255-257.

²⁴⁷ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 213-214.

²⁴⁸ Tekin, **a.g.e.**, s. 237.

faydalandı. Otho'nun verdiği bu haklar, eyaletlerin istikrarlı bir şekilde ilerlemesi sebebiyle verilmiş olan haklardan çok gösteriş amaçlı verilmiş olan haklardı.²⁴⁹ Otho'nun imparator olduğu sırada Germania'daki ordular da Vitellius'a bağlılık yemini etti. Bunu öğrenen Otho, Vitellius'a haberci gönderip imparatorluk görevini paylaşmayı ve onun damadı olmayı teklif etse de bir sonuç alamadı.²⁵⁰ Zaten Vitellius askeri bakımdan güçlü olduğunun farkındaydı. Vitellius'un emrinde Caecina ve Valens adında önemli komutanları vardı.²⁵¹

Vitellius'un subayları MS. 14 Nisan 69 yılında Otho birlikleriyle Cremona'da yaptığı savaşı kazanınca Otho artık yapacak bir şey kalmadığını kabul edip intihar etti. Ardından Vitellius, Senato tarafından imparator ilan edildi.²⁵²

Vitellius'un güçlerine karşı, Vespasian'ı destekleyen Doğu Avrupa orduları Vitellius'un güçlerini yendi.²⁵³ Ardından Vespasian'ın komutanlarından Antonius Primus Roma'yı kuşatıp Vitellius ve taraftarlarını öldürdü.²⁵⁴ Yeni İmparator Titus Flavius Vespasianus da Alexandria (İskenderiye)'da MS. 1 Temmuz 69 yılında imparator ilan edildi.²⁵⁵

Eyaletleri sıkı denetim altında tutan buralarda yolsuzluk yapanları cezalandıran Nero, zalimce davranışları nedeniyle pek çok kişinin nefretini kazandı. Eyaletlerden bazıları Nero'ya isyan etti. Bunun sonunda Nero, Roma tahtından indi. Ardından Galba, Otho ve sırasıyla Roma tahtına geçti. Bu sürecin sonunda tahtı en son Vespasian ele geçirdi. Bu döneme "dört imparatorlar yılı" denildi. Çıkan olaylar sebebiyle MS. 68-69 yılları arasında birçok kent tahrip oldu ve pek çok kişi hayatını kaybetti.²⁵⁶

²⁴⁹ Tacitus, **The Histories**, (Trans.: Clifford H. Moore), Vol. II, Cambridge 1980 s. 131.

²⁵⁰ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 215.

²⁵¹ Plutarch, **a.g.e.**, s. 291.

²⁵² Tekin, **a.g.e.**, s. 237-238.

²⁵³ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 556.

²⁵⁴ Tekin, **a.g.e.**, s. 238.

²⁵⁵ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 566.

²⁵⁶ Özsait, *a.g.m.*, s. 388.

2. BÖLÜM: GALATYA ve KAPADOKYA EYALETLERİNİN BİRLEŞTİRİLMESİNDEN AYRILMASINA KADAR KAPADOKYA BÖLGESİ

2.1. İmparator Vespasianus Dönemi (MS. 69-79)

Vespasian'ın tahta geçiş sürecinde çeşitli ayaklanmalar ve üç imparatorun kıyımı sebebiyle imparatorluk bir belirsizlik içerisinde idi. İmparatorluğun düzeni kalmamıştı. Ancak Vespasian tahta geçince ülkeyi yeniden güçlendirdi.²⁵⁷

MS. 62 yılında Afrika'da valilik yapan Vespasian, İmparator Nero'nun son yıllarında ortaya çıkan Yahudi isyanı sebebiyle Judaea'ya gönderildi. MS. 67 yılında bölgeye gönderilen Vespasian, Judaea valiliğine atandı ve Vespasian'ın emrine üç lejyon verildi. Vespasian'ın oğlu Titus da, babasının *legatusu* olarak bölgede görev yaptı.²⁵⁸ Çalışkan bir kişi olan ve Yahudi isyanını bastırmak hiç tereddütsüz bu göreve getirilen Vespasian, bölgeye geldiğinde hemen ordugahlara çeki düzen verdi. Bölgede önemli çarpışmalara katılan Vespasian, başarıyla görevini tamamladı. Vespasian Judaea'da Yahudi isyanını bastırmakla meşgulken, önce Nero ve Galba ardından da Otho ile Vitellius imparatorluk tahtı için çekişti. Ayrıca Vespasian bir yandan Yahudi isyanıyla ilgilenirken bir yandan da yakınındaki eyaletleri kendi yanına çekti.²⁵⁹

Vespasian, Vitellius ile Roma tahtını ele geçirmek için mücadeleye giriştiğinde, Doğu bölgeleri ve özellikle Anadolu eyaletleri Vespasian'ın yanında yer aldı. Vespasian'ın Vitellius ile yapacağı savaşta gerekli olan para ve askeri sağlayabilmek için bu eyaletler büyük vergiler ödemek zorunda bırakıldı.²⁶⁰

Vespasian, Yahudi isyanlarını bastırma görevini oğlu Titus'a devredip Alexandria (İskenderiye)'ya geçti. Burada imparator olarak selamlandı. Vespasian'ın Alexandria'ya gitmesinin amacı, Roma'ya buğday sevkiyatının kontrolünü ele alarak o sırada Roma tahtında bulunan İmparator Vitellius'u güçsüz bırakmaktı. Bu arada Pannonia'daki lejyonlardan birinin komutanı olan Marcus Antonius Primus, İtalya'ya

²⁵⁷ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 230.

²⁵⁸ Barbara Levick, **Vespasian**, London 2003, s. 23-24.

²⁵⁹ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 232.

²⁶⁰ Özsait, *a.g.m.*, s. 388.

doğru harekete geçip Bedriacum'da Vitellius taraftarı olan orduyu mağlıp etti. Ardından Roma'ya girerek Vitellius ve taraftarlarını öldürdü (MS. 20 Aralık 69). Bu olaydan sonra, daha önce Alexandria'da imparator olarak selamlanan Vespasian'ın imparatorluğu, Senato tarafından da onaylandı. Vespasian imparator olduğunda 60 yaşımda idi.²⁶¹ Vespasian'ın Roma tahtına geçmesiyle Roma tarihinde Flaviuslar sülalesi devri başlamış oldu.²⁶²

2.1.1. İmparator Vespasianus Dönemi Parthlarla Münasebetler

Roma İmparatoru Vespasian'ın imparatorluğunun başlangıcında, MS. 66 yılında Parthlar ile barış yapıldığı için Kapadokya Eyaleti'ndeki birlikler gönderilmiş durumda idi.²⁶³ Yahudi isyanı dolayısıyla Suriye'ye aktarılan birliklerin gitmesiyle Kapadokya ve Galatya gibi Anadolu'nun iki büyük eyaleti silahsız ve savunmasız kaldı.²⁶⁴ Bölgede yardımcı birliklerin kalıp kalmadığı bilinmemektedir. Ancak Fırat boyunca olan bölgenin elde tutulabilmesi için doğal olarak bu birliklerin bölgede var oldukları muhtemeldir.²⁶⁵

Her ne kadar Parth saldırıları bitmiş olsa da Parth Kralı I. Vologaeses Suriye veya Anadolu'ya yapabileceği herhangi bir olası saldırıyı kendisi için şans olarak görmekte idi. Böyle bir durumda Kapadokya, Galatya ve Pontus bölgelerinde huzursuzluk çıkabilirdi. Ancak Vespasian döneminde Parthlarla herhangi bir mücadeleye girişilmese de,²⁶⁶ bu kez Anadolu'yu tehdit eden bir saldırı, Kafkaslardan gelebilecek olan akınlar idi. Öyle ki, Aşağı Don Irmağı ile Aşağı Volga Irmağı arasındaki yurtlarından harekete geçip İberia Krallığı ile Albanialıların kontrolleri altındaki iki önemli geçit olan Dariel (Kafkasya) ve Derbent (Hazar) geçitlerine ulaşmış olan Alanlar, Roma hakimiyeti altındaki bölgelere ve Kapadokya Eyaleti'ne akınlar yapmaya başladı. Aslında Parth savaşları esnasında İberia Krallığı ile müttefik olan Roma, İberialıların Alanlarla birleşip Parth topraklarına saldırımları konusunda İberialılara teşvikte bulunmuştu. O süreçte belli ki Kapadokya ve Galatya eyaletlerinin kuzey ve kuzeydoğudaki bölgelerle bir sorunu yoktu. Belki de Roma,

²⁶¹ Tekin, **a.g.e.**, s. 239,

²⁶² Özsait, *a.g.m.*, s. 388.

²⁶³ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 55.

²⁶⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 159.

²⁶⁵ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 55.

²⁶⁶ Levick 2003, **a.g.e.**, s. 48.

Parthlar ile MS. 66 yılında yapılmış olan anlaşmadan dolayı Kapadokya Eyaleti'ndeki birlikleri geri çekmişti. Ancak MS. 70'li yılların başına gelindiğinde, Alanlar Roma hakimiyetindeki bölgelere de akınlar düzenlemeye başladı. Bu nedenle, İmparator Vespasian yeni önlemler almayı uygun gördü.²⁶⁷

2.1.2. İmparator Vespasianus Döneminde Kapadokya Eyaleti

Vespasian, Doğu'da eyalet sistemlerinin geliştirilmesi ve Roma askeri sisteminin dönüşümü için planlamalar yaptı. Şüphesiz bu planlamalar arasında Kapadokya Eyaleti'nin büyük bir askeri eyalete dönüştürülmesi bölgedeki Roma düzenlemelerinin en önemli noktasını teşkil etti.²⁶⁸ Vespasian döneminden önce atlı rütbeli bir vali tarafından yönetilen Kapadokya Eyaleti, Vespasian döneminden itibaren "consular" bir statüye yükseltildi.²⁶⁹ Kapadokya Eyaleti artık "ex-consul" rütbeli bir vali tarafından yönetilmeye başlandı.²⁷⁰

2.1.2.1. Kapadokya Eyaleti'ndeki XII Fulminata ve XVI Flavia Firma Lejyonları

Vespasian döneminin ilk başlarında Kapadokya Eyaleti'ne yerleştirilmiş olan kalıcı bir birlik yoktu. Ancak Vespasian'ın Doğu bölgelerindeki yeni planlamaları doğrultusunda Kapadokya Eyaleti'ne bir birlik gönderildi.²⁷¹ Legio XII Fulminata adındaki bu birlik, Kudüs'ün Roma tarafından ele geçirilmesinden sonra MS. 70 yılının sonbaharında, Titus tarafından Kapadokya Eyaleti'nin Melitene (Malatya) bölgesine gönderildi. Bu birlik, aslında MS. 66 yılında Yahudiler karşısında başarısız olmuştu. Başarısızlığının bir sonucu olarak Suriye'den Kapadokya Eyaleti'ne gönderilen birlik, Roma tarafından cezalandırılmış oldu.²⁷²

²⁶⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 159-160.

²⁶⁸ Millar, **a.g.e.**, s. 80.

²⁶⁹ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 236.

²⁷⁰ Duncan B. Campbell, **Roman Legionary Fortresses 27 BC-AD 378**, New York 2006, s. 21.

²⁷¹ Selatie Edgar Stout, "*L. Antistius Rusticus*", **Classical Philology**, Vol.21, The University of Chicago Press, 1926, s. 49.

²⁷² R. Knox M'Elderry, "*The Legions of the Euphrates Frontier*", **The Classical Quarterly**, Vol.3, s.45, E. G. Hardy, "*The Movements of the Roman Legions from Augustus to Severus*", **The English Historical Review**, Vol.2, No.8, 1887, s. 644.

İlk defa MÖ. 58 yılında Julius Caesar tarafından toplanmış olan XII Fulminata, Julius Caesar ile birlikte pek çok savaş ve kuşatmaya katıldı. MÖ. 43 yılında İkinci Triumvirate'yi²⁷³ kuranlardan birisi olan Marcus Aemilius Lepidus tarafından yeniden düzenlenen XII Fulminata, Armenia ve Parth topraklarına saldırı yapan Marcus Antonius'un emrine verildi. XII Fulminata, İmparator Nero dönemindeki önemli komutanlardan birisi olan Gnaeus Domitius Corbulo'nun Armenia ve Parth saldırılarında uzun ve yıpratıcı mücadelelere girişti. XII Fulminata'nın yaşadığı en büyük hezimet, MS. 66 yılında Yahudi isyancılardan birisinin saldırısına uğraması ile gerçekleşti. XII Fulminata, bu olaydan sonra Kapadokya Eyaleti'ne gönderildi.²⁷⁴ I. yüzyılın Yahudi tarihçisi olan Josephus bu konu ile ilgili olarak, XII Fulminata'nın Kapadokya ve Armenia sınırında olan ve Fırat üzerinde bulunan Melitene'ye gönderildiğinden bahseder.²⁷⁵ Bölgeye gönderildikten sonra Kapadokya Eyaleti'nde daimi bir karargah olarak kurulan XII Fulminata, MS. IV. yüzyılın sonuna kadar burada varlığını sürdürdü. Birliğin kalesinin Eski Malatya (Battalgazi) olduğu düşünülse de yapılan çalışmalar bu fikri kanıtlamak için yeterli değildir.²⁷⁶

XVI Flavia Firma, yaklaşık olarak yarım yüzyıl boyunca Satala'da kalıcı bir birlik olarak bulundu. Bu lejyon, Vespasian tarafından MS. 70 yılının ilkbaharında Suriye'de oluşturuldu. Kudüs'ün düşmesinden sonra veya yaklaşık MS. 26 Eylül 70 tarihinde, Titus'un lejyonlarının yeniden konuşlandırılması ile XVI Flavia Firma, Suriye'den Kapadokya Eyaleti'ne hareket etmiş gibi gözükmekteydi. XVI Flavia Firma, muhtemelen MS. 71 yılının ilkbaharından önce Kapadokya'ya ulaşmadı.²⁷⁷ Ayrıca XII Fulminata gibi XVI Flavia Firma'nın da şüphesiz daha önceden varacağı yere karar verildi. XVI Flavia Firma, Trajan'ın Parth Savaşı'na kadar Satala'daki garnizonda kaldı. XVI Flavia Firma Satala'daki yılları esnasında *Firma* ünvanını

²⁷³ Devlet kontrolünde olmayan, güç sahibi kişiler tarafından bağımsız kararların alındığı ve mevcut idarenin yıkılmasını hedefleyen kuruluşur.

²⁷⁴ Ercüment Yıldırım, "Roma İmparatorluğu'nun Doğu Sınırını Korumak İçin Fırat Nehri Boyunca Kurulan Lejyonlar", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.13, S.4, Eskişehir 2013, s. 172.

²⁷⁵ Flavius Josephus, *The Jewish War*, (Trans.: Robert Traill), Vol. 2, London 1851, s. 216-217.

²⁷⁶ V. Sevin-Z. Derin, "A Fortified Site to the East of Malatya", *The Eastern Frontier of the Roman Empire*, (Ed.: D. H. French-C. S. Lightfoot), BAR International Series 553 (i), Part II, Oxford 1989, s. 437.

²⁷⁷ XVI Flavia Firma'nın Kapadokya Eyaleti'ndeki Satala bölgesine gittiği tarih konusunda farklı tarihler ileri sürülmektedir; Kaya MS. 75 yılını, Mitford XII Fulminata ile aynı tarihte Kapadokya Eyaleti'ne gittiğini, Jones MS. 72 yılını, Millar MS. 70'li yılların ortalarını, Campbell ise MS. 76 yılını işaret etmiştir. Bkz. Kaya, *a.g.e.*, s. 164-165, Mitford, *a.g.m.*, s. 1186, Jones 1937, *a.g.e.*, s. 182, Millar, *a.g.e.*, s. 81, Campbell, *a.g.e.*, s. 21.

elde etti. Bu unvan hemen hemen hiç değişmeden yazıtlardaki yerini aldı.²⁷⁸ XVI Flavia Firma'nın en önemli görevi, Küçük Armenia bölgesindeki güvenliği sağlamak olsa da bu birlik Trapezus (Trabzon), Satala, Melitene (Malatya), Samosata (Samsat), Zeugma ve Antiochia (Antakya) yolunun güvenliğini de sağladı.²⁷⁹ XVI Flavia Firma, Trajan'ın Parth savaşlarından sonra muhtemelen Samosata (Samsat)'ya²⁸⁰ konuşlandırıldı. Bu şekilde Samosata'ya gönderilen XVI Flavia Firma'nın yerine, Satala'ya XV Apollinaris konuşlandırıldı. XV Apollinaris, MS. 134 yılındaki Alani istilasından önce XVI Flavia Firma'nın Salata'da konuşlanmış olduğu yere yakın bir bölgede XVI Flavia Firma'nın yerini aldı. XVI Flavia Firma ise en azından Severus Alexander (MS. 222-235) dönemine kadar Samosata'da kaldı.²⁸¹

Kapadokya Eyaleti'nde bulunan XII Fulminata ve XVI Flavia Firma lejyonları ile birlikte beş tane daha lejyon Roma İmparatorluğunun Doğu bölgesindeki mücadelelerde ön plana çıktı. Kapadokya'daki lejyonlar dışında Suriye'den III Gallica, III Scythica ve VI Ferrata, Judaea'dan X Fretensis ve Arabia'dan da III Cyrenaica lejyonları Doğu bölgesinde önemli askeri mücadelelerde görev alan lejyonlardan idi.²⁸²

İmparator Vespasian'ın düzenlemelerinin ardından Kapadokya Eyaleti, Anadolu'daki en önemli askeri eyalet konumuna gelmişti. Ancak bölgeye iki tane lejyon gönderilmesine rağmen herhangi bir düzenli ordu konuşlandırılmamıştı.²⁸³

2.1.3. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Oluşturulması

Roma İmparatoru Vespasian döneminde Kapadokya Eyaleti açısından şüphesiz en önemli olay; Kapadokya ve Galatya eyaletlerinin birleştirilmesi idi. Bu geniş bölgenin ve bu birleşik eyaletin oluşturulmasıyla imparatorluğun Doğu sınırının en iyi şekilde korunması amaçlandı.

²⁷⁸ T. B. Mitford, "Some *Inscriptions from the Cappadocian Limes*", **The Journal of Roman Studies**, Vol.64, 1974, s. 166.

²⁷⁹ Yıldırım, *a.g.m.*, s. 173.

²⁸⁰ Kommagene'nin merkezi ve bugün Adıyaman'ın Samsat ilçesinde bulunan yerdir.

²⁸¹ Mitford 1974, *a.g.m.*, s. 168.

²⁸² Julian Bennett, **Trajan Optimus Princeps A life and Times**, London 2005, s. 195.

²⁸³ Gürkan Ergin, **Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen**, İstanbul 2013, s. 422.

Galatya ve Kapadokya eyaletlerinin birleştirilmesinin birçok sebebi vardı. Bunlardan birisi, Vespasian'ın rakibi Vitellius'un adına hareket eden Anicestus adlı bir köle ile Polemo II'nin bir azatlısının MS. 70 yılında çıkarmış olduğu bir isyan idi. Bu isyan, Anadolu'nun özellikle Galatya ve Kapadokya eyaletlerini tehdit etmekte idi. İsyancılar Pontus bölgesinden kuvvet toplayıp Trapezus (Trabzon)'a saldırdı. İsyancıların faaliyetlerini durdurmak için Galatya Eyaleti'nin Pontus Polemoniacus bölgesine bir birlik gönderildi. Galatya ve Kapadokya eyaletlerindeki iç barışı tehdit eden bu isyan, bu bölgelerde daimi lejyonların olması gerektiğini ortaya koydu.²⁸⁴ Roma İmparatoru Vespasian, Doğu bölgesinde sınırları tam olarak çizilmiş olan bir bölge oluşturması gerektiğinin farkında idi. Bu sebeple stratejik bir sınırı olan bir bölge ortaya koymak amacıyla Galatya-Kapadokya Eyaletini oluşturdu.²⁸⁵

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin oluşturulma sebepleri arasında Parth tehlikesi önemli bir rol oynadı. Öyle ki, Parth kralının kardeşi Tiridates, Büyük Armenia'nın kralı idi. Bu durum Roma'da şüphesiz tedirginliğine sebep oluyordu. Bunun yanında İskitler, Sarmatlar ve Alanilere karşı da bölgenin daha iyi korunabilmesi için Galatya-Kapadokya Eyaleti oluşturuldu.²⁸⁶ Bu büyük eyalet askeri bir eyalet şeklini aldı. Bunda bölgeye yapılan saldırıların artmasının büyük rolü vardı. Ayrıca bu birleşik eyaletin kurulması ile Doğu sınırında gerçek anlamda bir savunma hattı oluşturulmuş oldu.²⁸⁷

İmparator Nero döneminde, Corbulo'nun egemenliğinde Galatya ve Kapadokya eyaletleri birer askeri eyalet olma yolunda önemli adımlar atmışlardı.²⁸⁸ Bu iki büyük eyaleti birleştirip Galatya-Kapadokya Eyaleti'ni oluşturma görevi açıkça kaydedilmemiş olsa da M. Ulpius Traianus'a verildi.²⁸⁹ MS. 98-117 yılları arasında Roma imparatoru olan Traianus (Trajan)'un babası olan Traianus, senatörlük ve konsüllük görevleri yaptı.²⁹⁰ X. Fretensis'in komutanlığını yapmış olan Traianus,²⁹¹ Domitius Corbulo gibi iki büyük eyaleti birleştirdi ve Galatya-

²⁸⁴ Kaya, **a.g.e.**, s. 160-161.

²⁸⁵ Fergus Millar-D. Berciu-Richard N. Frye-Georg Kossack-Tamara Talbot Rice, **The Roman Empire and Its Neighbours**, London 1970, s. 106.

²⁸⁶ Brian Campbell, "*War and Diplomacy: Rome and Parthia, 31 BC-AD 235*", **War and Society in the Roman World**, (Ed.: John Rich-Graham Shipley), New York 1993, s.233-234.

²⁸⁷ Magie 1950, **a.g.e.**, s. 574-575.

²⁸⁸ Butcher, **a.g.e.**, s. 43.

²⁸⁹ Kaya, **a.g.e.**, s. 160-161.

²⁹⁰ Tekin, **a.g.e.**, s. 245.

²⁹¹ Levick 2003, **a.g.e.**, s. 115-116.

Kapadokya Eyaleti'ni kurdu.²⁹² Traianus, Galatya-Kapadokya Eyaleti'ni kurduktan sonra MS. 73/74 yılında Suriye Eyaleti valisi olarak atandı.²⁹³

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin kuruluşu MS. 72/73 yılında tamamlandı ve yeni oluşturulacak sistemin ana hatları belirlendi. Bu doğrultuda yine MS. 72 yılında Kommagene ele geçirilip Suriye Eyaleti'ne eklendi. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin oluşturulmasının ardından Küçük Armenia ele geçirilerek Galatya-Kapadokya Eyaleti'ne eklendi. Konsül rütbeli bir vali tarafından yönetilmeye başlanan bu büyük eyalete, *praetorian*²⁹⁴ birliklerin de gönderilmesine karar verildi. İmparator Vespasian'ın bu eyaleti oluşturmasındaki en büyük amaçlarından birisi, Anadolu'nun bir bütünlük içerisinde olmasını hedeflemesi idi. Bu amaçla, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Küçük Armenia ile ve Kommagene'nin de dahil olduğu Suriye Eyaleti ile bütünlleştirilmesine büyük önem verildi. Anadolu'da bu bütünlük sağlandığında, Roma İmparatorluğunun Doğu sınırı daha güvenli bir hale gelecek ve bölgenin de korunması daha kolay bir şekilde olacaktı. Vespasian'ın tüm bu planlamalarındaki amacı, Anadolu'da Karadeniz'den Suriye'ye doğru kuzey-güney yönlü uzanan bir hakimiyet kurmaktı.²⁹⁵

İmparator Vespasian'ın kuzey-güney yönlü bütünlük politikasının yanında doğu-batı yönlü bir bütünlük planlaması vardı. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin özellikle Doğu sınırı Roma İmparatorluğu için büyük önem arz etmekteydi. Çünkü burası Roma'nın Doğu bölgesindeki başlıca düşmanı Parthlar ile bir tampon bölge konumundaydı. Yine aynı bölge, Büyük Armenia bölgesi ile de sınırdı. MS. 66 yılında Roma, Parthlar ile bir barış yapsa da bu Parth tehlikesinin sonlandığı anlamına gelemezdi. Roma, herhangi bir olası tehlikeye karşı yeni ve kalıcı önlemler almalıydı. Doğu sınırında, Parthlar ile daha önceki mücadelelerde, şüphesiz Roma'nın en büyük eksiği bu bölgede kalıcı lejyonlar bulundurmamasıydı. Bu eksikten dolayı Doğu sınırı sürekli olarak tehdit altında kalmaktaydı.

Galatya ve Kapadokya eyaletlerinin tek bir eyalet olarak birleştirilmesinden sonra, bu birleşik ve büyük eyaletin başına vali olarak Cn. Pompeius Collega

²⁹² Kaya, *a.g.e.*, s. 161.

²⁹³ G. W. Bowersock, "Syria under Vespasian", *The Journal Roman Studies*, Vol.63, 1973, s. 133.

²⁹⁴ Roma imparatorları tarafından oluşturulmuş olan ve hem Roma'da hem de savaş alanında imparatorların kişisel güvenliklerini sağlamak amacıyla oluşturulan özel birliklerdir.

²⁹⁵ Mitford, *a.g.m.*, s. 1180-1182.

atandı.²⁹⁶ Bölgenin ilk valisinin Cn. Pompeius Collega olduğu Galatya'nın başkenti Ancyra (Ankara)'daki bir sikkeden de anlaşılmaktadır.²⁹⁷ Cn. Pompeius Collega'nın Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde MS. 74/75-76/77 yılları arasında görev yaptığı kuvvetle muhtemeldir.²⁹⁸

İmparator Vespasian döneminde, Titus ve Domitian'ın da imparatorlukları zamanında görev yapacak olan preatorian legate'leri (muhafız elçileri), Galatya-Kapadokya birleşik eyaletine atandı. MS. 77-84 yılları arasında görev yapan bu elçiler, muhtemelen bu birleşik eyaletin idaresinde valilere yardımcı olmak için özel bir görevi temsil etmekte idi. İmparator Vespasian döneminde bu görevi üstlenen kişi J. Celsus Polemaenus idi.²⁹⁹

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin sınırları konusunda bilgiler yetersizdir. Bu birleşik eyaletin valilerini kaydeden yazıtlardaki bölgeler, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin sınırları hakkında kabaca bilgi vermektedir. MS. 78/79-79/80 yılları arasında valilik yapmış olan M. Hirrius Fronto'nun yazıtında eyalet sınırları içerisinde Küçük Armenia, Hirrius Fronto'nun yardımcı legatusu Ti. Julius Celsus Polemaeanus'un yazıtında Küçük Armenia, Pontus, Paphlagonia ve Pisidia bölgeleri, MS. 80/81-82/83 yılları arasında valilik yapmış olan A. Caessennius Gallus'un yazıtında Küçük Armenia, Pontus, Paphlagonia ve Pisidia bölgeleri, MS. 81/83 yılları arasında valilik yapmış olan C. Antius Aulus Julius Quadratus'un yazıtında Küçük Armenia, Pontus, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia ve Lykaonia bölgeleri, MS. 91-93 yılları arasında valilik yapmış olan L. Antistius Rusticus'un yazıtında Küçük Armenia, Pontus, Paphlagonia, Pisidia, Lykia ve Lykaonia bölgeleri ve son olarak MS. 109 yılında bölgenin valiliğini yapmış olan Valerius Severus'un yazıtında Pontus, Paphlagonia ve Pisidia bölgeleri yer alır. Daha önce tüm valilerde görülen Küçük Armenia bölgesi, Valerius Severus'un yazıtında yoktur. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valileri ile birlikte sayılan bu bölgeler, kuşkusuz düzenli bir şekilde kaydedilemediler. Öyle ki; bazen eyalet sınırları içerisinde olan yerler kaydedilmezken eyalet sınırları dışında olan bazı bölgeler de valilerin "imperium" yani yetki alanları içerisinde sayılmış olabilirler. Daha net ve kısa bir şekilde

²⁹⁶ Vitale, *a.g.e.*, s. 242.

²⁹⁷ Mitford, *a.g.m.*, s. 1182.

²⁹⁸ Paul Gallivan, "The Fasti for A. D. 70-96", *The Classical Quarterly*, Vol.31, 1981, s. 186-220, s. 202.

²⁹⁹ Mitford, *a.g.m.*, s. 1183.

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin sınırlarını vermek gerekirse, sınırlar batıda Asia Eyaleti'nden doğuda Fırat Irmağı'na, kuzeyde Karadeniz ve Büyük Armenia'dan güneyde Suriye Eyaleti'ne uzanır. Galatya, Kapadokya, Küçük Armenia, Paphlagonia, Pontus, Phrgia, Lykaonia, Pisidia ve İsaoria bölgeleri bu birleşik eyaletin toprakları olarak kabul edilmiştir. Burada bahsedilen Pontus ile yalnızca Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus'u içine alan ve doğuda Kolkhis'e yani bugünkü Ardahan'a uzanan topraklar kastedilmektedir.³⁰⁰

2.1.3.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Anadolu'daki Askeri Önemi

İmparator Vespasian'ın Doğu sınırındaki problemlere kesin bir çözüm bulması gerekliydi. Bu amaçla bölgeye kalıcı lejyonlar gönderildi. Melitene bölgesine XII Fulminata ve Satala bölgesine XVI Flavia Firma adlı lejyonlar konuşlandırıldı. Bu şekilde bölgenin güvenliğinin sağlanmasına çalışıldı.

Galatya-Kapadokya birleşik eyaletinin Doğu sınır bölgesine XII Fulminata ve XVI Flavia Firma adlı lejyonların yerleştirilmesi ile bölgede gerçek anlamda bir savunma sistemi kuruldu. Kapadokya bölgesinde yeterli sayıda kuvvet tutularak bölgeye yapılacak saldırıların bu kuvvetlerle önlenmesine çalışıldı.³⁰¹ Bu büyük idari oluşumun sürekli olarak saldırılara maruz kalması sebebiyle askeri anlamda bölgede toplamda yaklaşık 20.000 kişi ve yine yaklaşık 18 yardımcı birlik bulundu. Bölgedeki askeri birlikler MS. II. yüzyılın ortalarına kadar varlıklarını sayıca az çok değişkenlik göstererek sürdürdü.³⁰² Bu şekilde, Fırat üzerinde Büyük Armenia'ya karşı bir tampon bölge oluşturularak Parth tehlikesine karşı önlem alındı.³⁰³ Ayrıca bu birlikler, Büyük Armenia bölgesine yapılacak olan olası saldırılar için önemli bir yer tutmakta idi.³⁰⁴ Bu lejyonların bölgeye gelmesiyle Roma İmparatorluğu bölgede bir köprü vazifesi görmeyi bıraktı. Bölgede eyalet ve askeri sistemin bütünleştirildiği bir politika uygulanmaya başlandı.³⁰⁵ Anadolu'ya verilen önemin arttığını açıkça gösteren bu iki lejyonun oluşturulmasıyla Tuna savunmasının da kısmen devamı

³⁰⁰ Kaya, **a.g.e.**, s. 161-162.

³⁰¹ Magie 1950, **a.g.e.**, s. 575.

³⁰² Julian Bennett, "Agricultural Strategies and the Roman Military in Central Anatolia During the Early Imperial Period", **Olba Dergisi**, S.21, İstanbul 2013, s. 318.

³⁰³ Butcher, **a.g.e.**, s. 43.

³⁰⁴ Millar-Berciu-Frye-Kossack-Rice, **a.g.e.**, s. 116.

³⁰⁵ Millar, **a.g.e.**, s. 80.

niteliğinde olan bir sistem kurulmuş oldu.³⁰⁶ Tüm bunların yanı sıra Satala'ya Orta Asya karayolu ile ulaşımı kolay olan Amisus (Samsun), askeri malzeme girişi için bir liman haline getirildi.³⁰⁷

Ordu ve askeri sistem, İmparator Vespasian döneminde, bu imparatorun gücünün en önemli noktalarından birisi oldu. İmparator Vespasian askeri sisteme özel bir önem verdi.³⁰⁸ Bu anlamda, İmparator Vespasian'ın savunma sisteminin yanında saldırı sisteminde de önemli bir yer tutan XII Fulminata ve XVI Flavia Firma lejyonları, Roma İmparatorluğunun Doğu bölgesine doğru yapacağı hareketlerde önemli bir rol oynadı.³⁰⁹ Galatya-Kapadokya birleşik eyaletindeki bu lejyonların her birinde yaklaşık 4800 kişi vardı. Bunlardan 120'si süvariler ve casus askerlerdi. Ayrıca bunların yanında lejyonun kıdemli memurları, onların hizmetlileri ve memurları da vardı. Bu ortak eyaletin en az 18 tane birliği olan yardımcı garnizonları ise, bölgede Roma savaş politikasının ve taktiğinin temelini teşkil ediyordu. Bu birliklerden 4'ü yaklaşık 512 süvarisi ile süvari alayını ve 3'ü yaklaşık 800 askeri ile piyade alayını oluşturuyordu. Geriye kalan birliklerden 5'inin 480 piyade ve 120 süvarisi, 6'sının da 480 piyadesi vardı.³¹⁰

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde özellikle Kapadokya bölgesi Anadolu'nun ana askeri eyaleti haline getirilirken Galatya'daki yardımcı birlikler de belli ölçüde azaltıldı.³¹¹ Bölgedeki faaliyetler Roma askeri sisteminin değiştiğini ve artık sivillerden de faydalanılacağını ortaya koydu.³¹² Askeri birliğin bulunmadığı Galatya bölgesi ise doğu-batı yönünde askeri iletişimin doğal aracı oldu.³¹³ Satala'da Yukarı Fırat'ın 40 kilometre batısına konuşlandırılmış olan XVI Flavia Firma, imparatorluğun Doğu sınırında artık kalıcı bir askeri birliğin varlığını açıkça ortaya koymuştur. Melitene'ye konuşlandırılmış olan XII Fulminata'nın varlığı ile yine

³⁰⁶ Barbara Levick, **The Government of the Roman Empire A Sourcebook**, London 2001, s. 40.

³⁰⁷ A. N. Sherwin-White, **The Letters of Pliny a History and Social Commentary**, Oxford 1966, s. 687.

³⁰⁸ Stefan Pfeiffer, **Die Zeit Der Flavier Vespasian-Titus-Flavier: Darmstadt Wissenschaftliche Buchgesellschaft**, Darmstadt 2009, s. 14.

³⁰⁹ Ronald Syme, **Tacitus**, c.1, Oxford 1958, s. 237.

³¹⁰ Bennett 2013, *a.g.m.*, s. 324.

³¹¹ Sherk, *a.g.m.*, s. 40.

³¹² W. M. Ramsay, "*Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age*", **The Journal of Roman Studies**, Vol.6, 1916, s.83-134, s. 93.

³¹³ Sherk, *a.g.m.*, s. 407.

Doğu sınırının güvenliği artırıldı. Bu birlik sayesinde Fırat sınırı genişledi. Bu sınır Yukarı Fırat'tan Kommagene boyunca Zeugma'ya³¹⁴ kadar uzandı³¹⁵

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin oluşturulması, Karadeniz'in hayati önem taşıyan limanları ile olan iletişimin daha iyi sağlanmaya başlamasını sağladı. Bunun yanı sıra Ege ve Boğaz kıyıları ve genel anlamda Anadolu ile bu geniş eyaletin iletişimi artmış oldu. Ancak bu eyaletin oluşturulmasıyla özellikle iki durumda kalıcı bir başarı sağlanamadı. Bunlardan birincisi; Roma'nın Doğu sınırında güçlü ve kontrol edilemeyen komşuları vardı ve bu komşular ile mücadeleler son bulmadı. İkincisi ise; bu eyaletin kurulmasına rağmen Roma tam anlamıyla Fırat üzerinde hakmiyet kuramadı. Bu iki problem de ilerleyen dönemlerde çözüme kavuşacaktı.³¹⁶

MS. 72 yılında, Kommagene Krallığı kalıcı olarak Roma İmparatorluğuna dahil edildi. Bölge, Fırat'ın batısının sıkı bir şekilde kontrol edilmesi gerekliliği ve bölgeye eyalet kurallarının yerleştirilerek yeni bir sınır sistemi kurma ihtiyacı sebebiyle ele geçirildi. Ayrıca Kommagene; Suriye ve Kapadokya sınır eyaletleri arasında bir geçiş bölgesi idi. İmparatorluğun Doğu sınırını güvenlik altına almaya çalışan Vespasian'ın başarısı için bu bölgenin doğrudan kontrol edilmesi çok büyük bir önem arz ediyordu.³¹⁷ Kommagene Krallığı'nın merkezi, Doğu sınırında Fırat üzerinde bulunan Samosata (Samsat) idi.³¹⁸ Burası Suriye Eyaleti'nin gelişimi için önemli ve stratejik bir noktada idi.³¹⁹ Kommagene Krallığı'nı ele geçirme görevi, Suriye Valisi L. Caesennius Paetus'a verildi. Paetus, Kommagene Kralı IV. Antiochus'u Parthlar ile beraber plan yapmakla suçladı. Ardından krallığın merkezi olan Samosata ele geçirildi. Ancak Vespasian'a karşı Kommagene Kralı IV. Antiochus ve çocuklarının tavırları, Suriye Valisi Paetus'un suçlamalarının bir bahaneden daha ötesi olmadığını gösterdi. Kommagene Krallığı'nın ele geçirilmesiyle beraber buraya belki de bir lejyon gönderildi. Gönderilmesi muhtemel olan bu lejyon, VI Ferrata idi.³²⁰

³¹⁴ Bugün Gaziantep'in Nizip ilçesine 10 km uzaklıktaki Belkıs Köyü eteklerinde bulunmaktadır.

³¹⁵ Millar, **a.g.e.**, s. 81.

³¹⁶ F. A. Lepper, **Trajan's Parthian War**, London 1948, s. 111.

³¹⁷ Margherita Facella, "*Coinage and the Economy of Commagene (First Century BC-First Century AD)*", **Pattern in the Economy of Roman Asia Minor**, (Ed. Stephen Mitchell-Constantina Katsari), Swensea 2005, s. 239.

³¹⁸ G. W. Bowersock, "*Syria under Vespasian*", **The Journal of Roman Studies**, Vol.63, 1973, s. 135.

³¹⁹ Kevin Butcher, **Roman Syria and the Near East**, London 2003, s. 43.

³²⁰ Mitford, *a.g.m.*, s. 1181.

Vespasian döneminde Doğu sınırındaki önemli bir olay, Küçük Armenia'nın Roma İmparatorluğu tarafından ilhak edilmesi idi. Trapezus (Trabzon) ve Yukarı Fırat arasında bir bölgede bulunan Küçük Armenia, stratejik bakımdan önemli bir konumda olmasıyla ön plana çıkmış ve Corbulo'nun da bölgedeki operasyonlarında hayati bir rol oynamıştı.³²¹ MS. 72 yılında İmparator Vespasian döneminde Küçük Armenia tahtında Aristobulus vardı.³²² Bu kral, İmparator Nero döneminde MS. 54 yılında tahta getirilmişti.³²³ Uzun süredir Küçük Armenia tahtında olan Aristobulus'un bölgedeki hakimiyetine, İmparator Vespasian döneminde son verildi.³²⁴ Bu şekilde, MS. 72 yılında Kommagene Krallığı'nın Suriye Eyaleti'ne eklenmesi gibi, Küçük Armenia da yine MS. 72 yılında Galatya-Kapadokya birleşik eyaletine eklendi. Böylelikle Kapadokya bölgesini tehdit eden Alani tehlikesi ve saldırılarına karşı önemli bir önlem alınmış oldu.³²⁵

Galatya-Kapadokya Eyaleti kurulduktan sonra bölgede yol inşaları için düzenlemeler yapıldı. Bu birleşik eyaletin valisi Cn. Pompeius Collega, MS. 76 yılında eyalette kalıcı bir yol ağı oluşturma işine girişti.³²⁶ Bölgenin stratejik yol sistem ağı muhtemelen Vespasian döneminde düzenlendi. Bu durum ilerleyen dönemlerde de devam etti. Bölgedeki yollarla ilgili bilgiler miltaşlarından elde edilebilir. Öyle ki, bunlardan birisi Karadeniz'den Suriye'ye kadar uzanan ve Ancyra (Ankara), Caesarea (Kayseri) ve Melitene (Malatya) aracılığıyla bağlantı kuran ayrıca buralarda olan kalelerle de bağlantısı olan yoldur. Yollardan bir diğeri ise Melitene'den güneye doğru inen yoldur.³²⁷

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde konsül olarak da görev yapan M. Hirrius Fronto Neratius Pansa,³²⁸ MS. 78-79 yılları arasında Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptı. İmparator Vespasian tarafından bir ordunun komutanı olarak Büyük Armenia'ya gönderilen Pansa'nın bölgeye gönderilmesinin sebebi, MS. 66 yılında Parthlarla barış yapıldığı için Parth tehlikesi veya Parthlara karşı herhangi bir saldırı

³²¹ Levick 2003, **a.g.e.**, s. 165.

³²² Gwatkin, **a.g.e.**, s. 64.

³²³ Magie 1950, **a.g.e.**, s. 574.

³²⁴ Bennett 2001, *a.g.m.*, s. 89.

³²⁵ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 64.

³²⁶ Bennett 2001, *a.g.m.*, s. 89.

³²⁷ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1183-1184.

³²⁸ W. M. Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia", **The Journal of Roman Studies**, Vol.16, 1926, s.102-119, s. 117.

girişiminden dolayı değildi. Pansa'nın Alan tehlikesine karşı Büyük Armenia'ya gönderilme olasılığı olsa da bunu kanıtlayabilecek herhangi bir bilgi yoktur.³²⁹

2.2. İmparator Titus Dönemi (MS. 79-81)

Babası Vespasian'ın ölümünün ardından Roma İmparatorluğu tahtına Titus geçti. Babasıyla aynı lakabı taşıyan (Vespasianus) Titus, imparator olmadan önce ordu komutanı olarak hem Germania'da hem de Britannia'da görev yaptı. Titus'un bu askeri kabiliyeti büyük bir ün kazanmasını sağladı. MS. 69 yılında babası Vespasian tarafından Judaea'ya gönderildi. Vespasian, Titus'u Judaea'daki savaşı bitirmekle görevlendirdi. Titus da askeri yeteneğini kullanarak Kudüs'ü ele geçirdi ve savaşı bitirdi. Savaşın sonra devlet işlerinde daha çok rol almaya başlayan Titus, hem halk temsilciliği ve hem de yedi kez konsüllük yaptı.³³⁰ MS. 71 yılında Vespasian tarafından imparatorluğun yönetimine ortak olan Titus, bu tarihten sonra babasının ardından tahta çıkacak kişi olarak ilan edilmiş oldu.³³¹

İmparator Vespasian döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliği görevinde bulunan M. Hirrius Fronto Neratius Pansa, İmparator Titus'un imparatorluğunun ilk yılı olan MS. 79 yılında da Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptı.³³² Böylelikle Pansa'nın hem İmparator Vespasian hem de İmparator Titus dönemlerinde Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptığı söylenebilir.

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valisi Pansa'dan sonra bu eyalete Aulus Caesennius Gallus vali olarak atandı. Askeri bir yazıttan anlaşılabilir olan bu valiliğe Gallus, MS. 80 yılında atandı. Gallus, bu geniş eyaletin valiliğini yaparken kendisinden önceki valiler gibi yol yapım çalışmalarına büyük önem verdi. Pontus, Kapadokya ve Küçük Armenia'da geniş bir yol yapım ağı çalışmalarına girişti.³³³ Daha önce Corbulo'nun komutanlığı altında lejyonerlik görevini üstlenmiş olan Gallus,³³⁴ bu geniş kapsamlı yol yapım ağı çalışması için kredi aldı.³³⁵ Ayrıca

³²⁹ Kaya, **a.g.e.**, s. 166.

³³⁰ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 242-243.

³³¹ Tekin, **a.g.e.**, s. 240.

³³² Mario Torelli, "The *Cursus Honorum* of M. Hirrius Fronto Neratius Pansa", **The Journal of Roman Studies**, Vol.58, Part 1-2, 1968, s. 170-175, s. 171.

³³³ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 172.

³³⁴ Frederick Juliaan Vervaeke, "Domitius Corbulo And The Rise Of The Flavian Dynasty", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd.52, H.4, 2003, s. 436-464, s. 454.

İmparator Titus döneminde preatorian legate'si olarak görev yapan J. Celsus Polemanus'un görevi, İmparator Vespasian döneminde de devam etti. Bu kişinin ardından ise bu göreve L. J. Proculeianus getirildi. İmparator Titus döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde görev yaptığı bilinen sadece bu iki kişi vardı.³³⁶

Roma İmparatoru Titus MS. 13 Eylül 81 yılında öldü.³³⁷ Titus'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğunun tahtına Domitianus geçti.

2.3. İmparator Domitianus Dönemi (MS. 81-96)

Titus'tan sonra MS. 81 yılında Domitian Roma İmparatorluğu tahtına oturdu. İmparator Domitian döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin varlığı devam etti. Bu büyük eyalette yeni valiler bölgeyi yönetme sorumluluğunu üzerlerine aldı. Bu dönemde, Roma ile Parthlar arasında doğrudan bir mücadele olmasa da Roma'nın Galatya-Kapadokya Eyaleti Doğu'da bir sınır eyaleti olarak önemini korumaya devam etti.

İmparator Domitian döneminde, bu imparatorun Doğu politikası aslında babası Vespasian'ın politikasından çok da farklı değildi. Öyle ki; Vespasian da, İmparator Nero'nun MS. 66 yılında Doğu bölgesindeki faaliyetlerini kabullenip Nero'nun uyguladığı politikanın dışına çıkmamıştı. İmparatorluğun Doğu bölgesinde iki büyük güç vardı. Bunlardan birisi Parthlar ve diğeri de Parth Kralı Vologaeses'in kardeşi ve Büyük Armenia'nın kralı olan Tiridates idi. Bu iki önemli güce karşı koyulması için Galatya ve Kapadokya eyaletleri birleştirilmişti. Buna ek olarak, Kommagene ve Küçük Armenia gibi iki önemli stratejik nokta da ele geçirilmiş idi. Bunlardan Kommagene, Suriye Eyaleti'ne ve Küçük Armenia, Galatya-Kapadokya Eyaleti'ne eklenerek Anadolu'da bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştı. İmparator Domitian döneminde de savunmaya büyük önem verildi. Özellikle Galatya-Kapadokya Eyaleti çok geniş bir alanı kapsamaktaydı ve var olan iki lejyonu ile de Doğu bölgesinin savunulması için önemli bir yer tutmakta idi.³³⁸

³³⁵ Magie 1950, **a.g.e.**, s. 579.

³³⁶ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1183.

³³⁷ Tranquillus 2008, **a.g.e.**, s. 246.

³³⁸ Brian W. Jones, **The Emperor Domitian**, London 2002, s. 155.

İmparator Titus'un imparatorluk döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapmış olan Aulus Caesennius Gallus'un MS. 80-82 yılları arasında valilik yaptığı³³⁹ göz önüne alınarak bu valinin İmparator Domitianus döneminde de valilik görevinin devam ettiği söylenebilir. Gallus Kapadokya, Pontus ve Büyük Armenia bölgelerinde yol çalışmalarına önem verdi ve çeşitli yol inşa faaliyetlerinde bulundu.³⁴⁰

Aulus Caesennius Gallus'tan sonra Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin başına kimin geçtiği konusundaki bilgiler yeterli değildir. Ancak P. Valerius Patruinus'un MS. 83/84-86/87 yılları arasında Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapmış olması ihtimali vardır. Ancak bu durum kesin değildir. Daha sonra Suriye Eyaleti'ne giden Patruinus, MS. 87/88-89/90 yılları arasında Suriye bölgesinde görev yapmıştır.³⁴¹ Ayrıca Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapacak olan L. Antistius Rusticus'tan hemen önce, bu birleşik eyaletin başına MS. 90 yılında Tiberius Julius Candidus Marius Celsus geçmiş olabilir. Yine kesin olmayan bu valiliğinin süresinin bir veya iki yıl sürmüş olma ihtimali bulunmaktadır.³⁴²

İmparator Domitian döneminde valilere yardımcı olmak amacıyla görev yaptığı bilinen ve praetorian legate olarak adlandırılan kişi C. Antius A. J. Quadratus idi.³⁴³ Aulus Caesennius Gallus'tan sonra Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine getirildiği kesin olarak bilinen ilk kişi; L. Antistius Rusticus idi. Rusticus, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde MS. 92/93 yılındaki bir kıtlık sürecinde valilik yaptı.³⁴⁴ Bölgenin geniş bir alanı kaplaması ve stratejik bir konumda bulunması sebebiyle hem askeri hem de diplomatik niteliklere sahip bir valinin yönetebileceği bir bölgeyi yönetti.³⁴⁵ Rusticus yine valilik yaptığı bölge olan Kapadokya'da öldü.³⁴⁶ Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde geçici düzenlemeler yapan Rusticus'un ölüm tarihi ile ilgili farklı bilgiler vardır. Bu konuda Syme, MS. 93 yılının sonları işaret ederken,³⁴⁷

³³⁹ G. A. Harrer, "The Latin Inscription From Antioch", **American Journal of Archaeology: Archaeological Institute of America**, Vol.29, No.4, 1925, s. 432.

³⁴⁰ Mitford 1974, *a.g.m.*, s. 172.

³⁴¹ Gallivan, *a.g.m.*, s. 211.

³⁴² Harrer, *a.g.m.*, s. 431.

³⁴³ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1183.

³⁴⁴ W. Jones, **a.g.e.**, s. 111.

³⁴⁵ Ronald Syme, "Antistius Rusticus A Consul From Corduba", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd.32, H.3, 1983, s. 369.

³⁴⁶ Stout, *a.g.m.*, s. 49.

³⁴⁷ Syme 1983, *a.g.m.*, s. 371

Magie bu valinin MS. 93-94 yılları arasında valilik yaptığını belirtmiş³⁴⁸ ve Harrer ise Rusticus'un MS. 92-94 yılları arasında valilik yaptığını açıklamıştır. Yine Harrer, MS. 92-94 tarihinin Rusticus'tan önce Tiberius Julius Candidus Marius Celsus'un MS. 90 yılında bir veya iki yıl valilik yaptığı için uygun bir tarih olduğunu ortaya koymuştur.³⁴⁹ Bu duruma göre valiliğinden sonra yine Kapadokya'da ölen Rusticus'un, MS. 94 yılında öldüğü fikri öne sürülebilir.

2.3.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin Geçici Olarak Ayrılması

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valisi L. Antistius Rusticus'un ölümünün ardından, bu eyalet geçici olarak bölündü. Hem Rusticus'un ölümü hem de konsüllerin halef sıkıntısı çekmesi, eyaletleri kötü bir şekilde etkileyen veba salgını ile ilişkilendirildi. Rusticus'un halefinin bir preatorian (imparator muhafızı) olan L. Caessennius Sospes olduğu açıktı. Ancak Sospes'in sorumluluk kapsamında olduğu bölgeye birleşik eyaletin en önemli kısmı olan Kapadokya dahil değildi. Bir yazıtta bu durumun bir hata olmadığı belirtildi. Sospes de şüphesiz bir preatorian olarak bölgede sadece valilik görevi yaptı. Bu vali görevini sürdürürken belki de Kapadokya bölgesi Melitene'deki XII Fulminata'nın legate(vekil)'sinin sorumluluğuna verildiği için, geniş bir alanı kapsayan Galatya-Kapadokya Eyaleti'nden bilerek ayrıldı.³⁵⁰

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılması çok uzun sürmedi.³⁵¹ MS. 95 yılından 100 yılına kadar T. Pomponius Bassus bölgede valilik yaptı.³⁵² Bassus'un valiliği MS. 95 yılından itibaren 5 yıl olarak belirtilse de valiliğinin MS. 101 veya 102 yılına kadar olduğunu gösteren yazıtlar da vardır.³⁵³ Galatya ve Kapadokya eyaletleri Bassus'un hakimiyetinde yeniden birleştirildi.³⁵⁴

İmparator Domitian, kendisinden önce imparatorluk yapmış olan Vespasian ve Titus'un imparatorluk içerisinde kurduğu düzeni bozdu. Pek çok kişiyi öldüren ve pek çok kişinin de mallarına el koyan Domitian, kötü bir yönetici olarak Roma

³⁴⁸ Magie 1950, *a.g.e.*, s. 1596.

³⁴⁹ Harrer, *a.g.m.*, s. 431.

³⁵⁰ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1194-1195.

³⁵¹ Ronald Syme, "The Enigmatic Sospes", *The Journal of Roman Studies*, Vol.67, 1977, s. 42.

³⁵² Syme 1958, *a.g.e.*, c.1, s. 51.

³⁵³ Stephen Mitchell, "R.E.C.A.M. Notes and Studies No.3: A Latin Inscription from Galatia", *Anatolian Studies*, Vol.28, 1978, s. 93-96, s. 94.

³⁵⁴ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1195.

tarihine geçti. Yaptığı faaliyetlerle halkın da nefretini kazanan Domitian,³⁵⁵ MS. 96 yılında öldürüldü.³⁵⁶

2.4. İmparator Nerva Dönemi (MS. 96-98)

İmparator Domitian'ın ölümünden sonra Roma İmparatorluğu tahtına Nerva oturdu. MS. 96 yılında tahta geçen İmparator Nerva, kısa süren saltanatı sürecinde imparatorluğun kurumlarının düzenli olarak çalışması için büyük çaba sarfetti.³⁵⁷

İmparator Nerva döneminde de önceki imparatorlar Vespasian ve Domitian dönemindeki gibi yol yapım çalışmalarına büyük önem verildi. Vespasian ve Domitian dönemindeki yol çalışmalarına nazaran Nerva dönemindeki yol çalışmaları daha batıda görüldü. Bu dönemde büyük yolların inşası daha çok Khavza (Havza) ve Kızılırmak üzerindeki Roma köprüsü arasında gerçekleşti.³⁵⁸

2.4.1. İmparator Nerva Döneminde Galatya-Kapadokya Eyaleti

MS. 95 yılından itibaren Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapan T. Pomponius Bassus, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin askeri valisi konumunda idi.³⁵⁹ Bassus'un görevi Domitian'dan sonra İmparator Nerva döneminde de devam etti.

İmparator Nerva döneminde çok büyük ve önemli lejyonlara sahip eyaletler vardı. MS. 97 yılında Pannonia Eyaleti'nde³⁶⁰ beş ve Suriye Eyaleti'nde ise dört lejyon bulunmakta idi. Bu eyaletler oldukça büyük birliklere sahipti. Galatya-Kapadokya Eyaleti de iki birliği ile Roma'nın Doğu sınırında önemli bir bölgede yer almakta idi. Olası bir Parth tehlikesine karşı ve Roma İmparatorluğunun Doğu sınırının korunması amacıyla Suriye Eyaleti valisi ile Galatya-Kapadokya Eyaleti valisi bir bütün olarak bölgeyi korumakta idi.³⁶¹

³⁵⁵ Özsait, *a.g.m.*, s. 389.

³⁵⁶ Jones, *a.g.e.*, s. 193.

³⁵⁷ Özsait, *a.g.m.*, s. 389.

³⁵⁸ Bernard William Henderson, **Five Roman Emperors: Vespasian, Titus, Domitian, Nerva, Trajan, A.D. 69-117**, Cambridge 1927, s. 69.

³⁵⁹ White 1966, *a.g.e.*, s. 301.

³⁶⁰ Günümüzde Macaristan'ın sınırları içerisinde olan bir bölgedir.

³⁶¹ John D. Grainer, **Nerva and the Roman Succession Crisis of AD 96-99**, New York 2004, s. 71.

İmparator Nerva döneminde, Kapadokya Eyaleti'nin merkezi konumunda olan Caesarea'da basılan bir sikke üzerinde "halkın hürriyeti" yazısı bulundu.³⁶² Öyle ki; İmparator Nerva döneminde çeşitli bölgelerde kendi içlerinde özgür şehirler vardı. Bu bilgiler ışığında ve Caesarea'daki sikke üzerinde bulunan yazı göz önüne alındığında, Kapadokya bölgesinin genel anlamıyla bağımsız bir bölge olduğu iddia edilmese de Caesarea kentinin kendi içerisinde bağımsız, kendi kurallarını ve kanunlarını kendisi koyan bir şehir olduğu söylenebilir.³⁶³

Asker olmadığı için bazı önemli sorunlarla karşılaşan Nerva, ölümünden önce kendisine Yukarı Germania Valisi M. Ulpius Traianus'u ortak imparator seçti. Traianus'u evlat edinerek ortak imparator ilan eden Nerva, Roma tarihinde parlak bir dönemin açılmasını sağladı.³⁶⁴ İmparator Nerva MS. 98 yılında vefat etti. Nerva'nın yerine Roma tahtına Marcus Ulpius Traianus (Trajan) geçti.

2.5. İmparator Traianus (Trajan) Dönemi (MS. 98-117)

İmparator Trajan, MS. 98 yılında Roma tahtına geçti. MS. 95 yılından itibaren Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapan ve İmparator Domitian ve İmparator Nerva dönemlerinde de bölgenin valisi olan Titus Pomponius Bassus'un valiliği, İmparator Trajan döneminde de devam etti. Bassus, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valisi olarak MS. 100 yılı veya daha sonrasına kadar bölgeye hizmet etti. Bassus, Anadolu'nun ve bu birleşik eyaletin doğusunu inşa etmeyi sürdürdü. Yol inşası konusunda gerçekten de çok önemli işler başaran Bassus, Mazaka-Caesarea'dan Tyana'ya ve buradan Kilikya Kapıları'na kadar olan yolları tamir ettirdi. Ancak bu valinin yol inşası konusundaki en büyük başarısı Pontus bölgesinde görüldü. Bassus, Galatya'daki Ancyra'dan Pontus'taki Amaseia (Amasya)'ya ve buradan da ya Lycus (Denizli) vadisine ya da Güney Pontus boyunca ilerleyip Kapadokya'ya kadar olan yolları tamir ettirdi. Tüm bunların yanında Bassus, Lycus'tan Paphlagonia ve Bithynia'ya kadar uzanan büyük ve önemli yolları yeniden inşa ettirdi.³⁶⁵

³⁶² Baydur, *a.g.e.*, s. 100.

³⁶³ Magie 1950, *a.g.e.*, s. 593-594.

³⁶⁴ Özsait, *a.g.m.*, s. 389.

³⁶⁵ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 595.

T. Pomponius Bassus'tan sonra Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine getirilen kişi Q. Orfitasius Aufidius Umber idi. MS. 97 yılında consul olan Umber, bölgede MS. 100 yılından itibaren valilik yaptı.³⁶⁶ MS. 100-102 yılları arasında Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapan Umber,³⁶⁷ iletişimin iyi bir şekilde geliştiği bu geniş eyaletteki kurumları geliştirmeye çalıştı.³⁶⁸

Yaklaşık 100 yılında Galatya-Kapadokya birleşik eyaletinin mevcut garnizonlarında yaklaşık 10 bin lejyoner, 10 bin yardımcı asker ve yine yaklaşık 3 bin at bulunmaktaydı.³⁶⁹

Aufidius Umber'den sonra Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine getirildiği bilinen ilk kişi, Publius Calvisius Ruso Julius Frontinus idi. MS. 79 yılında consul olarak görev yapan ve MS. 92/93 yılında pro-consul olan Frontinus'un,³⁷⁰ Galatya-Kapadokya Eyaleti'nde vali olmasıyla birlikte, bu kişi Anadolu'nun Fırat bölümü kadar yine Anadolu'nun merkezine ve doğu bölümüne de hakim oldu. MS. 107 yılında Frontinus'un Galatya-Kapadokya Eyaleti'ndeki valilik görevi sona erdi.³⁷¹ Vespasian tarafından Patrician (yönetici sınıf)'lar arasına kaydedilen Frontinus',³⁷² MS. 104/105/106-107 yılları arasında bölgede görev yaptı.³⁷³ Frontinus, yol yapımı ve tamiri işleriyle doğrudan ilgilenmedi. Philomelion (Akşehir)'da bulunan bir mil taşı, Frontinus'un Asia Eyaleti'nde yapılan yolların Galatya Eyaleti'nin sınırlarına ulaşan kısmını Philomelion'a bağlama görevini üstlendiğini ortaya koydu.³⁷⁴

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin bilinen en son valisi C. Julius Quadratus Bassus idi.³⁷⁵ Bassus, MS. 102/103 yılından MS. 104/105 yılına kadar Judaea'da

³⁶⁶ John D. Grainger, *Nerva and the Roman Succession Crisis of AD 96-99*, London 2003, s. 123.

³⁶⁷ Magie 1950, *a.g.e.*, c.2, s. 1597.

³⁶⁸ Mitchell 1978, *a.g.m.*, s. 96.

³⁶⁹ Bennett 2013, *a.g.m.* s. 324.

³⁷⁰ R. Syme, "P. Calvisius Ruso. One Person or Two?", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 56, Bonn 1984, s. 173, C. F. Konrad, "Domitius Calvisius in Plutarch", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 103, Bonn 1994, s. 139.

³⁷¹ H. Dessau, "A Roman Senator under Domitian and Trajan", *The Journal of Roman Studies*, Vol.3, Part 2, 1913, s. 308.

³⁷² Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 579.

³⁷³ Eric Birley, "The Enigma of Calvisius Ruso", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 51, Bonn 1983, s. 264; White, 1984, *a.g.e.*, s. 175.

³⁷⁴ Kaya, *a.g.e.*, s. 166.

³⁷⁵ Mitchell, *a.g.e.*, s. 155.

legate olarak görev yaptı.³⁷⁶ Quadratus Bassus, MS. 107/108/109-112/113 yılları arasında Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptı.³⁷⁷

İmparator Trajan döneminde özellikle MS. 112-117 yılları arasında, krallık zamanından beridir darphaneye sahip olan Caesarea (Kayseri)'da çok fazla sikke bastırıldı. Bu dikkat çekici durum, Trajan'ın doğudaki genişleme politikası için gerekli olan maddi kaynağı sağlamak amacıyla ortaya çıkmış olmalıdır.³⁷⁸

2.5.1. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin İkiye Ayrılması

Galatya-Kapadokya Eyaleti kesin olarak bilinmeyen bir tarihte ikiye ayrıldı. Uzunca bir süre Roma İmparatorluğunun Doğu sınırını oluşturan ve koruyan bu geniş eyaletin ikiye ayrılmasının sebepleri kesin olarak bilinmese de İmparator Trajan'ın şüphesiz bu olayı yaparken aklında belli başlı planları vardı.

İmparator Trajan döneminde Anadolu'da bazı eyaletlerde önemli değişimler ve gelişmeler oldu. Bunlardan birisi, Bithynia valisi Pliny'nin valilik görevini tamamlaması idi. İki yıldan daha az bir süre Bithynia valiliği görevini yapan Pliny, başarılı bir valilik süreci geçirmişti. İmparator Trajan'ın Bithynia'da kendi etkisinin devam etmesi için bölgeye Pliny'nin de halefi ve imparatorluk valisi olan Gaius Julius Cornutus Tertullus'un bölgeye atamıştı. İmparator Trajan döneminde Anadolu'daki diğer ve önemli bir değişiklik ise, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılması idi.³⁷⁹

Anadolu'nun en önemli noktalarından birisini oluşturan Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin kurulmasıyla birlikte, bölge tek bir kişinin yönetimine verilmiş idi. MS. 72/73 yılından yine MS. 112/113 yılları arasında yaklaşık olarak 42 yıllık bir dönemde, bu iki eyalet Roma İmparatorluğunun Anadolu'daki en önemli bölgelerinden birisini oluşturdu. Bu eyaletin kurulmasıyla birlikte, Karadeniz'den

³⁷⁶ E. Mary Smallwood, "Atticus, Legate of Judaea under Trajan", *The Journal of Roman Studies*, Vol.52, Part 1-2, 1962, s. 132.

³⁷⁷ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1195; Kaya, *a.g.e.*, s. 168; Baydur, *a.g.e.*, s. 109.

³⁷⁸ Baydur, *a.g.e.*, s. 101.

³⁷⁹ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 605.

Samosata (Samsat)'ya ve buradan Suriye Eyaleti'ne kadar kuzey güney yönlü uzanan bir sınır sistemi oluşturuldu.³⁸⁰ Bu geniş eyalet, MS. 112/113 yılında ikiye ayrıldı.³⁸¹

Doğu sınırını güçlendirmek isteyen İmparator Trajan, Galatya-Kapadokya Eyaleti'ni ayırmak üzere Quadratus Bassus'u görevlendirdi. Bassus, bu geniş eyaleti yeniden iki ayrı eyalet olarak düzenledi. MS. 112/113 yılında Galatya Eyaleti yeniden *praetor* eyalet yapıldı. Galatya Eyaleti'nin valiliğine, Quadratus Bassus'un yardımcı legatusu Caesennius Sospes atandı.³⁸² Galatya-Kapadokya Eyaleti ikiye ayrıldıktan sonra Quadratus Bassus, MS. 112/113 yılında Roma'ya döndü.³⁸³

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılmasının tabii ki önemli sebepleri vardı. Roma İmparatoru Trajan, Büyük Armenia üzerine bir sefer planı yapmakta idi. Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılma sebeplerinden birisi bu sefer idi.³⁸⁴ Bunun yanı sıra Galatya-Kapadokya Eyaleti gibi sınırları geniş bir eyaleti tek valinin yönetmesi zor bir iş idi. Eyaletin ayrılmasında bu konu önemli bir etken idi. Roma İmparatorluğunun Fırat'ın doğusunda olası bir savaşta hareket üssü olarak hizmet etmesi için Kapadokya'yı daha güçlü bir konuma getirmek istemesi, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılma sebepleri arasında idi.³⁸⁵ Bahsedilen bu sebeplerin temelinde Roma'nın Doğu sınırında sürekli olarak mücadele ettiği Parth problemi yatmakta idi. Bu yüzden Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ikiye ayrılması ve bu iki eyaletin yeniden düzenlenmesi, Parth sorununun nihai bir çözüme kavuşturulması için yapılmış olan planlamalar idi.³⁸⁶

İmparator Trajan tarafından Galatya-Kapadokya Eyaleti ayrılınca, Kapadokya Eyaleti Roma imparatorları tarafından eski consuller (ex-consul) atanan *legatus*lar tarafından yönetilmeye başlandı. Diğer bir ifadeyle Kapadokya Eyaleti, artık bir *praetor* olan Galatya Eyaleti'nden ayrıldıktan sonra imparatorluğun *consul* eyaletiydi.³⁸⁷

³⁸⁰ Kaya, **a.g.e.**, s. 164.

³⁸¹ Sherk 1979, *a.g.m.*, s. 166; Bennett, **Trajan Optimus Princeps A life and Times**, London 2005, s. 114; Kaya, **a.g.e.**, s. 168.

³⁸² Kaya, **a.g.e.**, s. 168.

³⁸³ Sherk 1979, *a.g.m.*, s. 166.

³⁸⁴ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1195.

³⁸⁵ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 605-606.

³⁸⁶ Sherk 1979, *a.g.m.*, s. 166.

³⁸⁷ Kaya 2005, *a.g.m.*, s. 25.

Marcus Junius Homullus, J. Quadratus Bassus'tan sonra Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptı. MS. 112/113-114 yılları arasında görev yapan bu valinin Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin mi yoksa yalnızca Kapadokya Eyaleti'nin mi valisi olduğu kesin değildir.³⁸⁸ Ancak Kapadokya Eyaleti'nin merkezi olan Caesarea (Kayseri)'de İmparator Trajan'ın 16. yılına ait bir sikke, Homullus'un MS. 113 yılında bölgede olduğuna dair kanıttır.³⁸⁹ Bu konuda Roma tarihinin önemli yazarlarından C. Dio, Marcus Junius Homullus'tan bahserken bu valiyi yalnızca Kapadokya valisi diye gösterir. Ancak burada Dio'nun zikrettiği tarih, MS. 114 yılıdır.³⁹⁰ Bu konuda Kaya, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin en son valisinin Quadratus Bassus olduğunu³⁹¹ ve Sherk de buna benzer bir fikir sunarak yine Quadratus Bassus'un Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin en son valisi olduğunu ve Homullus'un da Galatya'dan ayrılmış olan Kapadokya Eyaleti'nin valisi olduğunu belirtir.³⁹² Tüm bunlardan yola çıkarak, Homullus'un Galatya'dan ayrılmış olan Kapadokya Eyaleti'nin ilk valisi olduğu söylenebilir. Ancak buradaki diğer bir ihtimal, belki de Homullus'un hem Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ve daha sonra hem de yalnızca Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapmış olma ihtimalidir. Bu konudaki fikirlerin farklı olmasının belki de esas sebebi budur.

2.5.2. Trajan'ın Parth Savaşı ve Büyük Armenia'nın Kapadokya Eyaleti'ne Eklenmesi

Roma İmparatorluğu ile Parthlar arasında İmparator Nero döneminden beri bir barış hakim idi. MS. 110 yılında Parth Kralı Pacorus II.'nin ölümünden sonra, onun yerine kardeşi Chosroes geçti. Pacorus ölmeden önce büyük oğlu Axidares'i Büyük Armenia tahtına getirmişti. Ancak Pacorus'un ölümünden sonra Parth tahtına geçen Chosroes Axidares'i Büyük Armenia tahtından indirildi.³⁹³ Chosroes, MS. 114 yılına gelindiğinde Pacorus'un diğer oğlu Parthamasiris'i Büyük Armenia tahtına

³⁸⁸ Mitford 1980 , *a.g.m.*, s. 1195.

³⁸⁹ William McDermott, "Homullus and Trajan", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 29, H. 1, 1980, s. 114-119, s. 117.

³⁹⁰ Dio, *a.g.e.*, Vol. VIII., s. 397.

³⁹¹ Kaya, *a.g.e.*, s. 168.

³⁹² Sherk 1979, *a.g.m.*, s. 166-167.

³⁹³ Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 395)*, İstanbul 1985, s. 185.

geçirdi. Bu sırada Roma İmparatoru Trajan zaten Doğu sınırında bazı değişiklikler yapmış ve Büyük Armenia'nın istilası için de hazır bir duruma gelmiş idi.³⁹⁴

Dac Savaşları (MS. 101-106)'ndan sonra 7 yıl Roma'da kalan İmparator Trajan, MS. 114 yılında yeniden savaş arenasına çıkmak zorunda kaldı. İmparatorun asıl hedefi Doğu sınırını tam anlamıyla güvence altına almak idi.³⁹⁵ İmparator Trajan'ın amacı Antioch (Antakya)'a doğru ilerleyip doğu eyaletlerindeki lejyonları alarak Büyük Armenia bölgesine girmekti. Buna ek olarak Galatya ve Paphlagonia'dan yardımcı birlikler aldı. Ardından Kommagene'nin kuzeyine doğru ilerleyişine devam etti. Parthlar ile karşılaşmadan önce Büyük Armenia bölgesini ele geçirmeyi amaçlayan Trajan, Samosata (Samsat)'ya geldi ve ilerlemesini Fırat'ın doğu kıyısından Kapadokya'daki Melitene (Malatya)'ya doğru sürdürdü. Melitene, Kapadokya Eyaleti'nin çok önemli bir merkezi olup İmparator Vespasian döneminden beri içerisinde bir de lejyon barındıran bir yer idi. Bu sebeple Melitene'den de birlik alınıp Trajan'ın ordusuna eklendi. Ardından Trajan Satala'ya doğru ilerledi.³⁹⁶

İmparator Trajan Büyük, Armenia bölgesine çeşitli bölgelerden birlikler alarak ilerlemesine devam ederken bu sırada Büyük Armenia bölgesini hakimiyeti altında tutan Parthamasiris ise Büyük Armenia üzerinde Roma hakimiyetini kabul etmeyi Trajan'a teklif etti.³⁹⁷ Ancak Parthamasiris'in de kendince planları vardı. Bu kişi Büyük Armenia tahtında kalıcı olarak bulunmak istiyordu. Bu amaçla Parthamasiris, İmparator Trajan'a iki tane mektup gönderdi. Ancak ilk mektubunda oldukça şiddetli şekilde davranıp kendisini "kral" ünvanı ile tanıttı. Parthamasiris'in ilk mektubuna cevap gelmedi. Ardından ikinci mektubunu yazan Parthmasiris, bu kez "kral" ünvanını kullanmadı. Ayrıca bu süreçte Kapadokya Eyaleti'nin valisi Marcus Junius idi. Parthmasiris, Marcus Junius aracılığıyla Büyük Armenia tahtında kalma talebine olan cevabının kendisine iletilmesini ima etti. Bu sırada Roma İmparatoru Trajan bir yandan herhangi bir çabaya ihtiyaç duymadan Arsamosata'ya doğru ilerlerken bir yandan da Marcus Junius'un oğlunu Parthamasiris'e göndermeyi uygun gördü.³⁹⁸ İmparator Trajan, Büyük Armenia bölgesine ilerlemesine devam

³⁹⁴ Boak, **a.g.e.**, s. 294.

³⁹⁵ Tekin, **a.g.e.**, s. 247.

³⁹⁶ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 607.

³⁹⁷ Boak, **a.g.e.**, s. 294.

³⁹⁸ Dio, **a.g.e.**, Vol.VIII, s. 397.

etmesi ile zaten Parthamasiris'in tekliflerini kabul etmediğini de açıkça ortaya koydu. Çünkü Trajan artık Büyük Armenia meselesinin kökten çözülmesini ve Parthların sürekli olarak problem çıkardığı bu bölgenin Roma hakimiyetine girmesini istiyordu.

Trajan'ın Büyük Armenia üzerine imparatorluğunun son yıllarında yürüttüğü bu mücadele ile Roma İmparatorluğu ile Doğu bölgesinin ilişkileri de yeni bir döneme girmiş oldu. Trajan'ın Fırat'ın ötesine yaptığı bu saldırıdaki amaç, sadece Kapadokya Eyaleti üzerinden Büyük Armenia'ya girmek değil aynı zamanda Suriye Eyaleti'nden de Kuzey Mezopotamya'ya ulaşmaktı.³⁹⁹

Roma İmparatoru Trajan, Anadolu'nun belli noktalarından kuvvet topladıktan sonra Büyük Armenia bölgesini ele geçirmek için ilerlemesine devam etti. İmparator Trajan ilerlemesine devam ederken çeşitli prenslikler ve satraplıklar ona hediyeler verdi. Bu bölgelerdeki kişiler Roma'ya bu şekilde bağlılıklarını bildirdi.⁴⁰⁰ Parthların Büyük Armenia'nın iç işlerine karışmasını ve Parthamasiris'i tahta getirmesini Rhandeia Antlaşması'nın bozulması olarak değerlendiren Trajan, hangi şartta olursa olsun bölgeyi kesin olarak ele geçirmeyi hedefledi. Elegeia (Ilıca) bölgesinde, Büyük Armenia bölgesinde kral olarak kalma isteğini ileten Parthamasiris'in bu isteğini de geri çeviren Trajan'ın,⁴⁰¹ Büyük Armenia üzerine yaptığı seferi MS. 114 Ağustos'undan önce gerçekleşti.⁴⁰² Büyük Armenia bölgesini ele geçiren İmparator Trajan, Parthamasiris'in de herhangi bir yere gitmesine müsaade etti.⁴⁰³ Ancak Parthamasiris geri çekilirken muhafız alayı tarafından öldürüldü. Büyük Armenia bölgesi bir Roma toprağı haline getirildikten sonra, Lusius Quietus komutasında hareket eden bir Roma birliği Aras'ı geçip Parth topraklarındaki Mardların ülkesine ve daha sonra da Atropatene (İran Azerbaycan'ı)'ye girdi. Böylelikle Büyük Armenia bölgesinin ele geçirilmesinin ardından Transkafkasya da vasallaştırılmış oldu. MS. 116 yılında ilerlemesine devam eden Roma ordusu, Parthların elinden Mezopotamya'yı, Asur'u ve ardından Babil'i aldı. Ancak MS. 117 yılında ortaya

³⁹⁹ Millar, **a.g.e.**, s. 99-100.

⁴⁰⁰ Dio, **a.g.e.**, Vol.VIII, s. 397.

⁴⁰¹ Grousset, **a.g.e.**, s. 107-108.

⁴⁰² R. P. Longden, "Notes on the Parthian Campaigns of Trajan", **The Journal of Roman Studies**, Vol.21, 1931, s. 10.

⁴⁰³ Dio, **a.g.e.**, Vol.VIII, s. 399.

çıkan Yahudi İsyanı ve aynı yıl İmparator Trajan'ın da ölmesi Roma taarruzunun durmasına sebep oldu.⁴⁰⁴

Büyük Armenia bölgesini ele geçirdikten sonra ilerlemesine devam eden ve birçok bölgeyi ele geçiren Trajan, Büyük Armenia bölgesini, Anadolu'nun en önemli eyaletlerinden birisi olan ve Doğu sınırının güvence altında tutulabilmesi için kilit bir noktada bulunan Kapadokya Eyaleti'ne ekledi. Böylelikle Küçük Armenia, Büyük Armenia ve Kapadokya Eyaleti birleşerek tek bir eyalet halini aldı. Bu durum MS. 114-117 yılları arasındaki Trajan'ın Parth Savaşları esnasında Kapadokya Eyaleti'nin Büyük ve Küçük Armenia bölgelerini de kapsayacak biçimde geniş ve tek bir eyalet olduğunu gösterir.⁴⁰⁵

Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin ayrılmasından sonra, Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde olan yerler Pontus Galaticus, Pontus Polemoniacus ve Küçük Armenia idi.⁴⁰⁶ Ptolemy, Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus bölgelerini Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde olarak belirtti.⁴⁰⁷ Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus bölgelerinin, Galatya-Kapadokya Eyaleti'nin iki ayrı eyalet olarak düzenlenmesinden hemen sonra değil de; Trajan'ın Parth seferine çıktığı MS. 114 yılında Kapadokya Eyaleti'ne eklenmesidir. Öyle ki, Kapadokya Eyaleti'nden ayrılan Galatya Eyaleti'nin ilk valisi Caesennius Sospes'e ait bir yazıtta Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus'un Sospes'in imperium (etki alanı)'una dahil olduğu görülür. Bununla birlikte Galatya Eyaleti'nden Kapadokya Eyaleti'ne aktarılan yerler sadece bunlarla sınırlı değildi. Yaklaşık dört asır Galatya Eyaleti'nin önemli bir merkezi olan Tavion/Tavium⁴⁰⁸ da, Kapadokya Eyaleti'nin bir parçası oldu. MS. 226-229 yılında Kapadokya Eyaleti valiliği görevini üstlenen Aurelius Basileus adına Kapadokya'daki Caesarea (Kayseri) kentinde bulunan bir mil taşı, Tavion/Tavium'da da bulunmuştur. Bu durum, Tavion/Tavium kentinin ya Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniacus ile

⁴⁰⁴ Grousset, **a.g.e.**, s. 108.

⁴⁰⁵ Wheeler, *a.g.m.*, s. 246.

⁴⁰⁶ Franz Cumond, "The Frontier Provinces of the East", **The Cambridge Ancient History: The Imperial Peace A.D. 70-192**, (Ed.: S. A. Cook-F. E. Adcock-M. P. Charlesworth), Vol. 11, Cambridge 1936, s. 609; Jones 1937, **a.g.e.**, s. 182.

⁴⁰⁷ Ptolemy, **a.g.e.**, s. 117.

⁴⁰⁸ Yozgat il merkezinin 40 km. batısında Büyük Nefes Köyü sınırları içerisinde yer alır.

birlikte ya da MS. 226 yılından önceki bir tarihte Kapadokya Eyaleti'nin sınırları içerisinde olduğunu ortaya koyar.⁴⁰⁹

Kapadokya Eyaleti'nin yeni sınır planlaması ile bu bölge, Küçük Armenia'yı da içine alarak Pontus'un iç kısımlarına kadar uzandı.⁴¹⁰ Bu eyalete Büyük Armenia bölgesi de eklenerek Kapadokya Eyaleti çok geniş sınırlar içerisinde oturdu. Bu düzenleme -Büyük Armenia bölgesi hariç- ta ki İmparator Diocletianus (MS. 284-305) döneminde Kapadokya Eyaleti'nin yeniden düzenlenmesine kadar devam etti.⁴¹¹

Büyük Armenia bölgesini ele geçiren ve Doğu sınırı için büyük bir başarı elde eden İmparator Trajan, bu yeni ve geniş Kapadokya Eyaleti'ni L. Catilius Severus Julianus'un hakimiyetine verdi.⁴¹² L. Catilius Severus Julianus, MS. 114/115 tarihinden İmparator Trajan'ın öldüğü yıl olan MS. 117 yılı arasında Kapadokya Eyaleti'nin valiliği görevini üstlendi. Bu dönemdeki bir yazıtta Galatya Eyaleti'nin zikredilmemesi, bu dönemde Galatya ve Kapadokya eyaletlerinin zaten ayrılmış durumda olduğunu açıkça gösterdi.⁴¹³ L. Catilius Severus'un valiliği esnasında, onun hakimiyeti altında T. Haterius Nepos adında bir procurator vardı. Bu kişi, Büyük Armenia'nın Kapadokya Eyaleti'ne eklenmesi sürecinde bölgede bulunmakta idi.⁴¹⁴ Ayrıca yine bu dönemde deneyimli birisi tarafından Kapadokya ve Büyük Armenia bölgelerinde, bölgeyi düzenlemek amacıyla bir nüfus sayımı yapıldı.⁴¹⁵

İmparator Trajan Doğu bölgesindeki düzenlemelerini bitirdikten sonra Roma'ya dönmek üzere yola çıktı. Ancak MS. 117 yılında Kilikya'nın Selinus kentine geldiği zaman hastalandı. Bu sırada Suriye Eyaleti valisi olarak bulunan akrabası Publius Aelius Hadrianus'u evlat edindi ve kısa süre sonra öldü. İmparator Trajan'ın ölümünden sonra Selinus kentine onun anısına Traianopolis adı verildi.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ Kaya, *a.g.e.*, s. 168-169.

⁴¹⁰ Magie 1950, *a.g.e.*, s. 605.

⁴¹¹ Jones, *a.g.e.*, s. 182.

⁴¹² Mitford 1980, *a.g.m.*, s.1199.

⁴¹³ Barbara Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967, s. 228.

⁴¹⁴ Longden, *a.g.m.*, s. 10.

⁴¹⁵ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1199.

⁴¹⁶ Özsait, *a.g.m.*, s. 390.

2.6. İmparator Hadrianus Dönemi (MS. 117-138)

Roma İmparatoru Hadrian, MS. 117-138 yılları arasında Roma tahtında bulundu. Hadrian döneminde Roma İmparatorluğu bambaşka bir hal almış ve imparatorluk sınırları çok uzak bölgelere yayılmış durumda idi. Öyle ki, Germany, modern İngiltere, Afrika, Anadolu, Suriye ve daha birçok bölgede İmparator Hadrian döneminde Roma etkisi görülmekte idi. Ayrıca bu dönemde Roma İmparatorluğuna bağlı birçok eyalet vardı.⁴¹⁷

İmparator Publius Aelius Hadrianus, Trajan'ın sadece evlat edindiği bir kimse değil aynı zamanda onun yakın arkadaşı idi. Trajan'ın Parth savaşları esnasında Suriye Eyaleti valiliği görevinde bulunan Hadrian'ın evlat edinilip imparator olarak ilan edilmesinde Trajan'ın eşi Plotina'nın da büyük desteği ve önemi vardı. Trajan öldükten sonra, Senato tarafından Roma İmparatoru olarak ilan edilen Hadrian, bu sırada Suriye Eyaleti'ndeki Antioch şehrinde bulunmakta idi.⁴¹⁸

2.6.1. İmparator Hadrianus Döneminde Kapadokya Eyaleti ve İmparatorluğun Doğu Sınırı

Hadrian Roma İmparatorluğunun tahtına oturduktan sonra, MS. 117 yılında Fırat'a çekildi. Burayı Roma İmparatorluğunun Doğu sınırı olarak kabul etti. Hadrian'ın asıl hedefi savunma idi.⁴¹⁹ Trajan'ın politikasından farklı bir politika izleyen İmparator Hadrian döneminde, Roma İmparatorluğu daha geniş alanlara yayılmadı. Çünkü imparatorluk bu kadar geniş bir alanı kontrol etmekte zorlanabilirdi. Hadrian, bu sebepten dolayı Doğu sınırında Parthlar barışçıl politikalar izledi.⁴²⁰

Kapadokya Eyaleti'nde Satala ve Melitene'de bulunan iki önemli Roma lejyonu bu dönemde çok önemli bir görevi üstlenerek Doğu sınırını savunmakla görevlendirildi. Öyle ki, Armenia bölgesinden bacağına iki yana açmış bir şekilde bir yanda Satala ve diğer yanda da Melitene bölgeleri bulunmaktaydı. Bu bölgeler himaye ettikleri lejyonları ile olası istilalara engel olacaklardı. Hadrian döneminde

⁴¹⁷ Mary Taliaferro Boatwright, **Hadrian and the Cities of the Roman Empire**, Princeton 2000, s. 3.

⁴¹⁸ Dio, **a.g.e.**, vol.VIII, s. 425.

⁴¹⁹ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1200.

⁴²⁰ Akşit, **a.g.e.**, s. 195.

Kapadokya ve Büyük Armenia bölgeleri, Galatya Eyaleti ile yeniden bir birleşme durumunda kalmadı. Bu bölgeler Karadeniz'den Suriye'ye, Pontus bölgesinin bir kısmını da kapsayacak bir şekilde tek bir vali tarafından yönetildi.⁴²¹

Hadrian döneminde Kapadokya Eyaleti'nin bilinen ilk valisi C. Bruttius Praesens L. Fulvius Rusticus idi. MS. 127-128 yılları arasında Kapadokya valiliği görevinde bulunan Rusticus,⁴²² inişli çıkışlı bir kariyere sahipti. Domitian'ın son savaşında askeri bir lider olarak görev yaptıktan sonra preatorshipliğe ulaştı. Bu olaydan sonra Trajan'ın Parth savaşına kadar olan süreçte çok fazla bir ilerleme gösteremedi.⁴²³ Pliny'nin de yakın arkadaşı olan Rusticus, Trajan'ın son yılında Kilikya Eyaleti valisi olarak görev yapmakta idi.⁴²⁴ Bu vali Küçük Armenia'dan Fırat'a kadar olan yolların yapımı ve onarımı ile görevlendirilmişti.⁴²⁵

C. Bruttius Praesens L. Fulvius Rusticus'tan sonra Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine MS. 128/129 yılında T. Prifemius Paetus Rosianus Geminus getirildi. Muhtemelen Flavius Arrianus Kapadokya Eyaleti'nin valisi olana kadar bu görevi yürüttü.⁴²⁶

İmparator Hadrian döneminde Kapadokya valileri Karadeniz'in doğusu, Kafkas krallıkları ve Armenia bölgelerinden de sorumlu idiler. Bu valiler geniş bir alanı kapsayan bir eyalette valilik yaptılar. Yine Hadrian döneminde Kapadokya Eyaleti'ndeki birlikler yeni bir düzenlemeye tabi tutuldu. XII Fulminata birliği yine Melitene'de kalırken Samosata (Samsat)'ya hareket eden XVI Flavia Firma birliğinin yerini XV Apollinaris aldı.⁴²⁷ Diğer bölgelerdeki birliklerin aksine, İmparator Hadrian zamanında Melitene ve Satala'daki lejyonlar varlıklarını önemlerini bu dönemde de sürdürmekte idi. Bu lejyonlara ek olarak yardımcı kuvvetler bulunmakta idi.⁴²⁸

⁴²¹ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1200-1201.

⁴²² David French, "Latin Inscriptions from Aksaray (Colonia Archelais in Cappadocia)", **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, Vol. 27, 1977, s. 248.

⁴²³ White 1966, **a.g.e.**, s. 404.

⁴²⁴ David French, *a.g.m.*, s. 352.

⁴²⁵ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1201.

⁴²⁶ French, *a.g.m.*, s. 248.

⁴²⁷ Wheeler, *a.g.m.*, s. 246-247.

⁴²⁸ H. F. Pelham, "Arrian as Legate of Cappadocia", **The English Historical Review**, Vol. 11, Oxford 1896, s. 637.

2.6.2. İmparator Hadrianus'un Anadolu Gezisi (MS. 129)

MS. 129 yılında İmparator Hadrian Anadolu gezisine çıktı. Bu gezi esnasında Hadrian Kapadokya, Phrygia, Kilikya ve Kommagene'ye uğradı.⁴²⁹ Hadrian gezi sırasında şüphesiz askeri birlikler tarafından korunan yol hattını takip ederek gezisini sürdürdü. Hadrian, Anadolu gezisinde Kapadokya Eyaleti'ne ayrı bir önem verdi. Kapadokya Eyaleti'ndeki özellikle sınır bölgelerini inceleyen Hadrian, bu bölgelerde sınır sistemlerinin oldukça gelişmiş olduğunu gördü. Ayrıca Kapadokya ordusunu ve sınır güçlerini de inceleyen Hadrian, burada yeni kalelerin inşa edildiği ve mevcut kalelerin onarıldığı askeri istasyonları da denetledi. Bu durum Hadrian'ın Kapadokya sınır hattına ne kadar çok önem verdiğini açıkça ortaya koydu.⁴³⁰ Hadrian'ın Kapadokya'da uğradığı en önemli bölgelerden birisi, Melitene idi.⁴³¹ Öyle ki, Melitene'de lejyon bulunan bir sınır bölgesi konumunda idi. Roma'nın Doğu sınırının güvenliği açısından kilit bir noktada bulunuyordu. İmparator Hadrian da burayı denetleyerek hem buradaki lejyonun güçlendirilmesini hem de yardımcı kuvvetlerin artırılmasını amaçladı.⁴³²

İmparator Hadrian'ın Anadolu gezisinde, Kapadokya Eyaleti'nin başkenti Caesarea'ya uğradığına dair elde hiçbir belge yoktur. Ayrıca Caesarea'da basılmış olan bir Hadrian sikkesi üzerindeki XII. Legio Fulminata yazısının da neden dolayı yazıldığı bilinmemektedir.⁴³³ İmparator Hadrian Kapadokya Eyaleti'ni denetledikten sonra gezisini Galatya'ya ve ardından Bithynia'ya doğru sürdürdü.⁴³⁴

İmparator Hadrian'ın Kapadokya Eyaleti'ne geldiği zaman yaptığı önemli faaliyetlerden birisi, bu bölgeden köleler alması idi.⁴³⁵ Ordu tarafından kullanılmak üzere Kapadokyalılardan hediye olarak alınan bu köleler, hem bir savaşçıya dönüştürülmek istendi hem de kamplarda hizmet etmeleri için alındı.⁴³⁶

⁴²⁹ Oğuz Tekin, *Eski Anadolu ve Trakya Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12.-M.S. 4. Yüzyıllar Arası)*, İstanbul 2007, s. 183.

⁴³⁰ Pelham, *a.g.m.*, s. 631.

⁴³¹ Ronald Syme, "Journays of Hadrian", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 73, Bonn 1988, s. 163.

⁴³² Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 621.

⁴³³ Baydur, *a.g.e.*, s. 101.

⁴³⁴ Syme 1988, *a.g.m.*, s. 161.

⁴³⁵ The Scriptores, *Historiae Augustae*, (Trans.: David Magie), Vol. 1, Cambridge 1967, s. 43.

⁴³⁶ Jonathan P. Roth, *The Logistics of the Roman Army at War (246 B.C.-A.D. 235)*, Brill 1999, s. 104.

2.6.3. Kapadokya Eyaleti Valisi Flavius Arrianus ve Faaliyetleri

T. Prifemius Paetus Rosianus Geminus'tan sonra Kapadokya Eyaleti'nin valiliğine MS. 131 yılında Flavius Arrianus getirildi. Arrianus'un Kapadokya Eyaleti valiliğine nasıl atandığı bilinmemektedir.⁴³⁷ Arrianus gerçekten de kültürlü ve bilgili bir kişi idi. Kapadokya'yı yönetmesinin yanında garnizon komutanlığı da yapmakta idi. Öyle ki, Arrianus'un emrinde Satala ve Melitene'de iki tane lejyon bulunmakta idi.⁴³⁸ Arrianus'un emrindeki birlikler gerçekten de çok iyi bir şekilde organize edilmişti. Farklı taktiksel özelliklere sahip olan bu birliklerde, okçu sınıfı ve atlar da çok fazla bulunmaktaydı.⁴³⁹

Kapadokya valisi Arrianus döneminde Kapadokya Eyaleti geniş sınırlara ulaşmış bir durumda idi. Bölgede yaşayan asi kabileler, dağınık bir şekilde varlıklarını sürdürmekte ve birbirlerinden farklı unsurlardan oluşmaktaydı. Bu süreçte bölgedeki iki lejyonu ve yardımcı birlikleri ile Kapadokya Eyaleti önemli bir hudut eyaleti konumunda idi. Bölgedeki kişilerin görevleri bu sebepten dolayı çok daha ciddi ve önemliydi. Buradaki en önemli durum, Roma'nın Doğu sınırındaki düşmanı Parthları iyi bir şekilde dikkatli gözlerle kontrol etmektir. Bu sebeple Kapadokya valisi Arrianus'un işi hem politik hem de askeri anlamda zordu. Eyaletin sınırları artık kuzeyde Trapezus (Trabzon)'dan Karadeniz kıyısındaki limanlardan birisi olan Dioscurias (Sohum)'a kadar uzanıyordu. Sınırların bu derece büyük olması bölgenin kontrolünü zorlaştıran etkenler arasında idi.⁴⁴⁰

2.6.3.1. Alanilerin Anadolu'yu İstilas ve Flavius Arrianus'un Başarısı (MS. 134)

İmparator Hadrian Anadolu seyahatine çıktığında, ilerde Doğu sınırında meydana gelebilecek istilaları sezmiş gibi Kapadokya Eyaleti'nin sınır bölgelerine ayrı bir önem verip buradaki hudutların güçlendirilmesini istemişti. MS. 134 yılına gelindiğinde hem Büyük Armenia bölgesini hem de Kapadokya Eyaleti'ni tehlikeye atan bir istila gerçekleşti.⁴⁴¹ İberia Kralı Pharasmanes'in kışkırtmasıyla başlayan

⁴³⁷ Pelham, *a.g.m.*, s. 625-626.

⁴³⁸ Levick 2001, *a.g.e.*, s. 36.

⁴³⁹ Adrian Keith Goldsworthy, *The Roman Army At War 100 BC-AD 200*, Oxford 1996, s. 19.

⁴⁴⁰ Pelham, *a.g.m.*, s. 629.

⁴⁴¹ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 621.

saldırı, Alanlar tarafından gerçekleştirildi.⁴⁴² Bu sırada Büyük Armenia bölgesi Parthlar tarafından korunurken Kapadokya Eyaleti'nin başında ise vali Arrianus vardı.⁴⁴³ Alanların istilası sırasında, Kapadokya valisi Arrianus'un Kapadokya'daki ordusu ve yardımcı birlikleri dörtlü bir hizada sıralanmış olup düşmanın süvari sınıfına karşı koymak için şekillendirilmişti.⁴⁴⁴ Anadolu'yu tehdit eden bu istilayı Kapadokya Eyaleti'nin valisi Arrianus çok iyi bir şekilde geri püskürterek büyük bir başarı elde etti.⁴⁴⁵

L. Flavius Arrianus çok iyi bir tarihçi olmasının yanında, Kapadokya'daki Roma birliklerini çok iyi bir şekilde yönetmiştir. Kapadokya'daki yardımcı kuvvetlere de büyük önem veren Arrianus, bu birliklerin savaşa hazır bir hale getirilmesine büyük katkı sağlamıştı. Bu durum Arrianus'un iyi bir tarihçi olmasının yanında, askeri bir deha olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır. Arrianus'un Kapadokya Eyaleti valiliğini yaptığı bu faaliyetler Alani saldırılarının önlenmesini sağlamıştı.⁴⁴⁶

MS. 131 yılında Kapadokya askeri eyaletini yönetmeye başlayan Arrianus,⁴⁴⁷ yaklaşık olarak MS. 137 yılında Kapadokya Eyaleti'ndeki görevini tamamladı.⁴⁴⁸ Ardından Arrianus, İmparator Hadrian'ın ölümünden kısa bir süre önce Kapadokya'dan ayrıldı. Daha sonraki süreçlerde Arrianus'un başka bölgelerde valilik yapmış olma olasılığı olsa da bununla ilgili herhangi bir epigrafik ve edebi kayıt bulunmamaktadır.⁴⁴⁹

İmparator Hadrian Yahudi savaşları sona erince MS. 134 yılında Roma'ya döndü. MS. 136 yılında hastalanan Hadrian, kendisine Antoninus Pius'u evlat edindi. MS. 138 yılında İmparator Hadrian hayatını kaybetti.⁴⁵⁰

⁴⁴² Dio, **a.g.e.**, Vol. VIII., s. 451.

⁴⁴³ J. B. Bury, **A History of the Roman Empire from Its Foundation to the Death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.)**, New York 1893, s. 505.

⁴⁴⁴ Goldsworthy, **a.g.e.**, s. 180.

⁴⁴⁵ Michael Grant, **Greek and Roman Historians Information and Misinformation**, London 2005, s. 100.

⁴⁴⁶ A. B. Bosworth, "Arrian and the Alani", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol. 81, 1977, s. 217.

⁴⁴⁷ Ronald Syme, "The Career of Arrian", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol. 86, 1982, s. 181.

⁴⁴⁸ G. A. Harrer, "Was Arrian Governor of Syria?", **Classical Philology**, Vol.11, No. 3, 1916, s. 338.

⁴⁴⁹ A. B. Bosworth, **From Arrian to Alexander**, Oxford 1988, s. 24.

⁴⁵⁰ Akşit, **a.g.e.**, s. 204-205.

2.7. İmparator Antoninus Pius Dönemi (MS. 138-161)

MS. 138 yılında Roma İmparatorluğu tahtına oturan Antoninus, imparatorluğunun ilk yılında Pius adını aldı. Antoninus Pius, Hadrian'ın barışçıl politikasını sürdürmeye çalıştı.⁴⁵¹

MS. 135 yılında konsül olan L. Burbuleius Optatus Ligarianus, MS. 138 yılında Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapmıştı.⁴⁵²

L. Burbuleius'tan sonra Kapadokya Eyaleti'nin başına geçtiği bilinen vali L. Aemilius Carus idi. Bu vali MS. 148-151 yılları arasında Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yapmıştı.⁴⁵³

L. Aemilius Carus'tan sonra Kapadokya Eyaleti'nin valisi olarak M. Cassius Apollinaris göreve getirildi.⁴⁵⁴ Apollinaris yaklaşık olarak MS. 151-153 yılları arasında görev yaptı.⁴⁵⁵

Apollinaris'ten sonra Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptığı bilinen kişi P. Aelius Severianus idi. Ancak bu valinin hangi tarihlerde Kapadokya Eyaleti'nin valiliğini yaptığını bilinmemektedir.⁴⁵⁶

İmparator Antoninus Pius döneminde MS. 139 yılında Büyük Armenia ile ilgili önemli gelişmeler oldu. Bu tarihte Büyük Armenia bölgesi Roma İmparatorluğunun bağımlı bir krallığı haline getirildi. MS. 140-144 arasındaki sikkelerden de durumun bu şekilde olduğunu öğrenebiliriz. Antoninus Pius'un bu faaliyeti ile Nero'nun politikasına geri dönmüş oldu. Bu bağımlı ülke politikası Kapadokyalı lejyonlar tarafından desteklendi. Zaten İmparator Hadrian döneminde barışçıl bir politika izleyen Roma İmparatorluğu, Antoninus Pius döneminde de Hadrian'ın diplomatik planlamalarını açık bir şekilde sürdürdü. Antoninus Pius, Anadolu'nun kuzey bölgesinde bir faaliyete girişip MS. 141 yılında bağımlı ülke sistemini burada yerleştirmeye çalıştı. Pius, Pacorus'u da Karadeniz'in güneydoğu

⁴⁵¹ Boak, **a.g.e.**, s. 297.

⁴⁵² Ronald Syme, "Donatus and the Like", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 27, H. 4, 1978, s. 594; Ferit Baz, "Ein neues ehrenmonument für Flavius Arrianus", **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik**, Bonn 2007, Bd. 163, s. 125.

⁴⁵³ Jörg Rüpke, **Fasti Sacerdotum A Prosopography of Pagan, Jewish, and Christian Religious Officials in the City of Rome 300 BC to AD 499**, (Trans.: David Richardson), New York 2008, s. 514.

⁴⁵⁴ Mitford 1974, *a.g.m.*, s. 164.

⁴⁵⁵ Magie 1950, **a.g.e.**, c. 2, s. 1593.

⁴⁵⁶ Baydur, **a.g.e.**, s. 110.

kıyılarında yaşayan Lazi'lere kral olarak atadı. Antoninus Pius'un bu planlamayı yapmasındaki amacı, Karadeniz kıyısındaki kabilelerden düzenli şekilde vergi alma isteği idi. Antoninus Pius'un Doğu sınırındaki planlamaları ile bu bölgede yaklaşık 20 yıl boyunca barış hakim oldu.⁴⁵⁷

Antoninus Pius döneminde Parth Kralı III. Vologaeses'in Büyük Armenia bölgesine bir savaş hazırlığı vardı. Bu durum Roma'nın Doğu sınırını yani Kapadokya Eyaleti'ni de tehdit etmekteydi. Antoninus Pius durumu öğrenince Parth Kralı III. Vologaeses'e bir mektup yollayıp onu savaştan vazgeçirdi. Böylelikle Roma'nın Doğu sınırındaki barış ve huzuru korunmuş oldu.⁴⁵⁸

Antoninus Pius, Anadolu'ya hiç gelmedi. O, Hadrian'ın aksine ülkeyi Roma'dan yönetti.⁴⁵⁹ Antoninus Pius döneminde çıkan isyanlar, bu isyanların bastırılması ve kazanılan zaferlerle hareketli bir imparatorluk süreci yaşandı. Bu dönemde Britannia'da zaferler kazanıldı. Dac'ların isyanları bastırıldı ve daha birçok gelişme yaşandı. Tüm bunlara rağmen Antoninus Pius, barışı seven ve korumak isteyen bir kişi oldu. Ancak gerekli olduğunda da yine barışı korumak için savaştan kaçınmadı.⁴⁶⁰

Antoninus Pius döneminde Anadolu ile ilgili çok fazla bilgi mevcut değildir. Bu dönemde Anadolu'da iki büyük deprem olmuş ve birçok şehir yıkılmıştı. İmparator Antoninus Pius yıkılan şehirlerin yeniden yapımı için yardımda bulunmuştu. Yine bu dönemde İsuara ve Lykaonia bölgelerinin güney tarafları Galatya'dan alınıp Kilikya'ya bağlandı.⁴⁶¹

Antoninus Pius, MS. 161 yılının Mart ayında Marcus Aurelius ve Lucius Verus'u evlat edindi.⁴⁶² Yine bu süreçte rahatsız olan Antoninus Pius, kumandanların huzurunda kızını ve devleti Marcus Aurelius'a emanet ettiğini bildirdi. MS. 161 yılının 9 Mart'ında öldü.⁴⁶³

⁴⁵⁷ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1202-1203.

⁴⁵⁸ Akşit, *a.g.e.*, s. 217.

⁴⁵⁹ Tekin 2012, *a.g.e.*, s. 183.

⁴⁶⁰ Akşit, *a.g.e.*, s. 215-217.

⁴⁶¹ Özsaıt, *a.g.m.*, s. 391.

⁴⁶² Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 660.

⁴⁶³ Akşit, *a.g.e.*, s. 218-219.

2.8. İmparator Marcus Aurelius (MS. 161-180) ve İmparator Lucius Verus Dönemi (MS. 161-169)

İspanya kökenli bir aileden gelen Marcus Aurelius, aynı zamanda Trajan ve Hadrian'ın karısı Sabina'nın da akrabası idi. Küçüklüğünde çok iyi bir eğitim gören Marcus Aurelius MS. 145 yılında Antoninus Pius'un kızı Faustina ile evlenerek yönetimde söz sahibi olmaya başladı.⁴⁶⁴ Antoninus Pius'un ölümü üzerine Marcus Aurelius manevi kardeşi Lucius Verus Commodus'a *augustusluk* ve *caesarlık* ünvanı vererek Lucius Verus ile birlikte Roma İmparatorluğu tahtına oturdu. Böylelikle Roma İmparatorluğunda ilk defa iki imparator ülkeyi yönetmeye başladı.⁴⁶⁵ Bu duruma rağmen imparatorluğun gerçek gücü Marcus Aurelius'un ellerindeydi. Öyle ki, Lucius Verus üşengeç ve tembel bir kişi idi.⁴⁶⁶

2.8.1. Parth Savaşı ve Kapadokya Eyaleti Valisi M. Sedatius Severianus'un Mağlubiyeti (MS. 161-166)

Kapadokya Eyaleti Anadolu'nun göbeğinde, buradaki eyaletlerin en hayati organı pozisyonundaydı. Bu eyalet, bölgedeki tehlikeli durumlarda bünyesinde barındırdığı askeri birlikler ve bunlara ek olarak yer alan yardımcı birlikleri ile ön plana çıkmaktaydı. Bölgeyi ve Doğu sınırından Anadolu'ya gelebilecek olan tehlikeleri önleyerek bölgedeki önemini ortaya koymaktaydı.

Marcus Aurelius ve Lucius Verus Roma tahtına geçtikten sonra, Parthlar Büyük Armenia bölgesinde yeniden problem çıkarmaya başladı.⁴⁶⁷ Parth Kralı III. Vologaeses, Roma'daki imparator değişikliğini fırsat bilip yeni imparatorun başa geçme sürecinde Kapadokya ve Suriye eyaletlerindeki ilgi eksikliğini ve gevşek yönetimi fark etti. Bu durumun lehine olduğunu düşünen Parth Kralı III. Vologaeses hemen harekete geçti.⁴⁶⁸ Parth Kralı III. Vologaeses bir yandan Suriye Eyaleti'ne bir yandan da Büyük Armenia bölgesine saldırdı. Parth birlikleri Suriye Eyaleti'nde bölgenin valisi L. Attidius Cornelianus ile mücadele edip bu valiyi yenilgiye

⁴⁶⁴ Özsait *a.g.m.*, s. 391-392.

⁴⁶⁵ Akşit, *a.g.e.*, s. 225-226.

⁴⁶⁶ Boak, *a.g.e.*, s. 298.

⁴⁶⁷ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 660.

⁴⁶⁸ Frank McLynn, *Marcus Aurelius A Life*, Cambridge 2009, s. 137.

uğrattılar.⁴⁶⁹ Bu sırada Parth Kralı III. Vologaeses, Büyük Armenia bölgesinde Roma tarafından tahta çıkarılan kralı kovarak Pacorus adında birisini tahta getirdi.⁴⁷⁰

Parth kralı, Büyük Armenia bölgesinde problem çıkarmayı başarmıştı. Büyük Armenia bölgesine doğru ilerleyen Parth ordusunun başına da Osroes adında bir komutan getirilmişti.⁴⁷¹ Bu esnada Büyük Armenia'daki sorunları çözmek için, Roma İmparatorluğu tarafından Kapadokya valisi M. Sedatius Severianus görevlendirildi. Parth komutanı Osroes'in Büyük Armenia bölgesine doğru ilerlediğini haber alan Severianus, emrindeki birlikler ile Fırat boyunca hareket etti. İki ordu bugün Erzincan'ın doğusunda yer alan Elegia (Ilıca) bölgesinde karşılaştı. Parth ordusu tarafından etrafı kuşatılan Kapadokya Eyaleti valisi Severianus, birlikleriyle beraber katledildi. Roma bölgede büyük bir yenilgi ve yara almış oldu.⁴⁷² Severianus'un yenilgisinin ardından Suriye valisi L. Attidius Cornelianus da başarısız oldu. Suriye ordusunun gevşek ve disiplinsiz tavırları sebebiyle Roma bir kez daha yenilgiye uğramış oldu.⁴⁷³

Hem Kapadokya Eyaleti valisi Severianus'un hem de Suriye Eyaleti valisi Cornelianus'un, MS. 161 ve 162 yıllarında mağlup olmasıyla Suriye Eyaleti'ndeki Samosata bölgesi ve Kapadokya Eyaleti'nin Doğu sınırı doğrudan tehdit altına girdi.⁴⁷⁴

Anadolu, Suriye ve Büyük Armenia bölgesi tehditlere maruz kalınca durumu haber alan İmparator Lucius Verus, en üst rütbeye sahip bir komutan sıfatıyla Roma İmparatorluğunun Doğu sınırına doğru harekete geçti. Bu sırada Marcus Aurelius Roma'da kalmayı tercih etti. MS. 162 yılının sonunda Antiochia (Antakya)'ya ulaşan Lucius Verus, Doğu sınırında hem asker hem de deneyimli komutan eksikliğini görerek bu sorunları gidermeye çalıştı. Bu planlamada Lucius Verus'un komutanlarından birisi, Kapadokya Eyaleti valisi Statius Priscus idi.⁴⁷⁵

⁴⁶⁹ Mitford 1980, *a.g.m.*, s. 1203.

⁴⁷⁰ Grousset, *a.g.e.*, s. 109.

⁴⁷¹ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 1, s. 600.

⁴⁷² L. J. F. Keppie, "The Fate of the Ninth Legion a Problem for the Eastern Provinces?", *The Eastern Frontier of the Roman Empire*, Part 1, (Ed.: D. H. French-C. S. Lightfoot), Oxford 1989, s. 250.

⁴⁷³ Antony R. Birley, *The African Emperor Septimius Severus*, London 1988, s. 64.

⁴⁷⁴ Jaap-Jan Flinterman, "The Date of Lucian's Visit to Abonuteichos", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bd. 119, Bonn 1997, s. 281.

⁴⁷⁵ Jurij G. Vinogradov, "The Goddess 'Ge Meter Olybris' A New Epigraphic Evidence from Armenia, East and West", *Istituto Italiano per l'Oriente (IsIAO)*, Vol. 42, No. 1, 1992, s. 19.

İmparator Marcus Aurelius'un Roma'da kalmayı tercih etmesinin çeşitli sebepleri vardı. MS. 162 yılında Britannia'da Britonlar ayaklanmış ve Chatti kavmi Germania'ya saldırmış durumdaydı. Bunların yanında MS. 161 yılında Tiber Nehri de taşmıştı. Bu sebeple birçok hayvan telef olmuş ve birçok bina yıkılmış durumdaydı. Bunlardan dolayı Roma kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmış durumdaydı. Diğer taraftan Doğu bölgesinden gelen haberler de Roma'yı daha da zor duruma sokuyordu. Tüm bu sebeplerden dolayı Marcus Aurelius Roma'da kalarak buradaki problemleri önlemeye çalışacak, Lucius Verus ise Doğu sınırındaki problemleri çözecekti.⁴⁷⁶

Bütün sorunlar içerisinde Lucius Verus imparatorluğun Doğu sınırına geldi. Bu sırada Büyük Armenia bölgesine Sedatius Severianus'un halefi olarak görevlendirilen Marcus Statius Priscus, Büyük Armenia içlerine doğru harekete geçti ve Parthları bu ülkenin dışına itmeyi başardı. Büyük bir başarı elde eden Priscus'un bu başarısı ile Büyük Armenia'da Roma egemenliği yeniden sağlanmış oldu. Böylelikle MS. 163 yılında Büyük Armenia'dan Parthlar tarafından başa getirilmiş olan Pacorus da kovulmuş oldu. Kapadokya Eyaleti valisi Priscus'a bu başarısından dolayı Armeniacus soyadı verildi.⁴⁷⁷ Priscus, Büyük Armenia bölgesini Parthlardan kurtarıırken bölge oldukça zarar görmüş ve özellikle bölgenin merkezi olan Artaxata yıkılma noktasına gelmişti. Bu durumu gören Priscus, bölgede tahrip olan yerleri eski haline getirmeye çalıştı.⁴⁷⁸ Pacorus'un Büyük Armenia tahtından kovulmasından sonra yerine Roma taraftarı olan Sohaemus getirildi. Roma kuvvetleri Parth tehlikesini önledikten ve Büyük Armenia bölgesinde güvenliği sağladıktan sonra MS. 164 yılında Mezopotamya'yı istila etti. MS. 165 yılında ise Seleucia (Dicle kıyısı) ve Ctesiphon (Bağdat'ın güneyi) bölgeleri zapt edildikten sonra Parth savaşı tamamlanmış oldu.⁴⁷⁹

Parth savaşıdan sonra Romalılar Germanlarla savaştı. Roma topraklarına saldıran German kabileleri (MS. 166-167), Marcus Aurelius ve Lucius Verus MS. 168 baharında Germanlara karşı birlikte sefere çıktı. Bu sırada Germanların geri

⁴⁷⁶ Antony R. Birley, **Marcus Aurelius a Biography**, New York 2001, s. 120.

⁴⁷⁷ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 660-661.

⁴⁷⁸ Vinogradov, *a.g.m.*, s. 19.

⁴⁷⁹ Akşit, **a.g.e.**, s. 228.

çekildiğini öğrendiler. Bu sefer sırasında Lucius Verus rahatsızlandı ve hayatını kaybetti (MS. 169).⁴⁸⁰

Kapadokya Eyaleti'nde MS. 172-175 yılları arasında P. Martius Verus vali olarak görev yaptı.⁴⁸¹ Martius Verus'un Kapadokya'daki valilik görevi devam ederken MS. 175 yılında Suriye valisi Avidius Cassius, Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un öldüğü haberini alınca isyan etti. Cassius'un amacı Roma tahtına oturmaktı.⁴⁸² Mısır valisinden de yardım alacağı vaadine inanan Cassius'un karşısında yalnızca Kapadokya valisi Martius Verus durmuştu. Senato tarafından vatan haini ilan edilen Cassius'un isyanının güçlü olduğu Antiocheia gibi yerlerde, Kapadokya valisi Martius Verus bu hareketleri bastırdı. Verus, Roma İmparatoru Marcus Aurelius bölgeye gelene kadar Doğu bölgesindeki yönetimi idare etti. Marcus Aurelius Suriye'ye geldiğinde burada iyi bir şekilde karşılandı. Ardından karısı Faustina ile Mısır'a gitti. Buradan dönüşte Faustina öldü.⁴⁸³

Marcus Aurelius'un karısı Faustina'nın intihar ettiği veya zehirlenerek öldüğü şeklinde iki ihtimal vardır.⁴⁸⁴ Marcus Aurelius, karısı Faustina'nın Kapadokya Eyaleti'ndeki Halala'da ölmesi üzerine -özel durumlarda imparatorluk lütuflarını şehirler üzerinde kullanan bazı Roma imparatorları gibi- bu yerin adını Faustinapolis olarak değiştirdi.⁴⁸⁵

Kapadokya Eyaleti'nde Martius Verus'tan sonra MS. 175 yılında C. Arrius Antoninus vali olarak görev yaptı.⁴⁸⁶

Roma İmparatoru Marcus Aurelius, oğlu Lucius Aurelius Commodus'u MS. 176 yılında ortak imparator ilan etti. MS. 178 yılında Marcus Aurelius oğlu Commodus ile Marcoman'lara karşı savaştı. MS. 180 yılına gelindiğinde ise Marcus Aurelius öldü.⁴⁸⁷

⁴⁸⁰ Tekin 2012, **a.g.e.**, s. 254-255.

⁴⁸¹ Magie 1950, **a.g.e.**, c. 2, s. 1594.

⁴⁸² Dio, **a.g.e.**, Vol. IX, s. 39.

⁴⁸³ Akşit, **a.g.e.**, s. 235.

⁴⁸⁴ Robert M. Grant, "Five Apologists and Marcus Aurelius", **Vigiliae Christianae**, Brill, Vol. 42, No. 1, 1988, s. 3.

⁴⁸⁵ Andrew Pearce Gregory, **Village Society in Hellenistic and Roman Asia Minor**, 1997, s. 18.

⁴⁸⁶ Baydur, **a.g.e.**, s. 110; Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 2, s.1594.

⁴⁸⁷ Boak, **a.g.e.**, s. 300.

2.9. İmparator Commodus Dönemi (MS. 180-192)

Marcus Aurelius'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğu tahtında MS. 176 yılında ortak imparator ilan edilen Lucius Aurelius Commodus tek başına Roma tahtının sahibi oldu. Commodus çok zalim ve gaddarca davranışlara sahip olan bir kişiydi ve bu konuda Nero ve Domitian'ı da çoktan geride bırakmıştı.⁴⁸⁸

İmparator Commodus tahta geçtiğinde daha 19 yaşındaydı ve çok tecrübesizdi. Bu sebepten dolayı, Senato'daki en tecrübeli kişiler, Roma tahtında tecrübesiz bir kişi olarak görülen İmparator Commodus'a yardımcı olmak için sıraya girdiler. Ancak Commodus kendisine yardımcı olmak isteyen bu kişileri ve bunların öneri ve tavsiyelerini önemsemedi.⁴⁸⁹

Bu dönemde Kapadokya Eyaleti'nde L. Claudius Herminianus vali olarak görev yapmıştı (MS. 180-196?).⁴⁹⁰ Yine İmparator Commodus döneminde MS. 184-185 yılları arasında Caellus Calvius'un Kapadokya Eyaleti'nin valilik görevini üstlendiği bilinmektedir.⁴⁹¹

İmparator Commodus'un olumsuz tavırları sebebiyle bu imparatora MS. 182 yılında bir suikast girişimi olmuş, ancak bu girişim başarısız olmuştu. Yine bu dönemde MS. 185 yılında Britannia'da ayaklanma olsa da bu ayaklanma Pertinax tarafından bastırıldı. MS. 186 yılında Gallia'da bir isyan çıkmış ve bu isyan da Pescennius Niger tarafından bastırılmıştı. Yine MS. 187-188 yılında Germania'da karışıklıklar çıktı. Roma İmparatoru Commodus buraya bir sefer yapmayı planlarsa da senato ve halk buna müsaade etmedi.⁴⁹²

İmparatorluğunun son yıllarına doğru psikolojik bir değişim içerisine giren Commodus, etrafındaki kişileri korkutuyordu ve özellikle Senatörler hayatlarından şüphe ediyorlardı. Hiç kimse artık kendisini güvende hissetmiyordu. İmparatora suikast planlamak ve imparatoru öldürmek, insanlar için bir kurtuluş olarak görülüyordu. Tüm bu sebeplerden ve imparatorun zalimce yaklaşımlarından dolayı

⁴⁸⁸ Özsait, *a.g.m.*, s. 392.

⁴⁸⁹ Dio, *a.g.e.*, Vol. IX, s. 73.

⁴⁹⁰ A. R. Birley, "*Caescilius Capella: Persecutor of Christians, Defender of Byzantium*", *Greek, Roman and Byzantine Studies*, Vol. 32, 1991, s. 82; Baydur, *a.g.e.*, s. 110.

⁴⁹¹ Magie 1950, *a.g.e.*, Vol. 2, s. 1594.

⁴⁹² Akşit, *a.g.e.*, s. 241-243.

MS. 192 yılı sonunda Commodus'a suikast yapıldı ve bu imparator öldürüldü.⁴⁹³ İmparator Commodus döneminde Kapadokya Eyaleti'yle ilgili çok fazla bir bilgi yoktur. İmparatorluğun diğer bölge ve eyaletlerinde çeşitli olaylar çıkmıştır.

2.10. İmparator Septimius Severus Dönemi (MS. 193-211)

2.10.1. Septimius Severus'un Roma İmparatorluğu Tahtına Geçme Sürecinde Diğer İmparatorlarla Mücadelesi

İmparator Commodus MS. 31 Kasım 192 yılında öldürüldüğü zaman, Roma İmparatorluğu yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştı. Bu kriz de kimin imparator olacağı idi. Commodus'a suikast kuranlar, P. Helvius Pertinax'ın Roma tahtına geçmesine isteyip ona haber gönderdiler. Pertinax, 3 aydan daha kısa bir süre Roma İmparatorluğu tahtında kaldı. Pertinax'ın imparatorluğu bir saray muhafızının onu öldürmesiyle son buldu.⁴⁹⁴

Pertinax'ın öldürülmesinin ardından Roma İmparatorluğu tahtı için yaşanan gelişmeler daha da karmaşık bir hal aldı. Pertinax'tan sonra resmi olarak Roma tahtına praetor'lara yüklüce para vaadinde bulunan ve Senato'nun da onayı ile Didius Julianus geçti.⁴⁹⁵ Bu sırada Septimius Severus Pannonia valisi, Pescennius Niger Suriye valisi ve Clodius Albinus ise Britain valisi idi.⁴⁹⁶ Didius Julianus'un imparator olarak seçilmesine kızan bir grup, bu durumu protesto etti. Problemleri çözmek için en uygun kişinin Suriye valisi Pescennius Niger olduğuna karar verildi. Niger olayları alır almaz lejyonları tarafından imparator ilan edildi. Bu sırada Pannonia valisi Septimius Severus da Pertinax'ın ölüm haberini almış durumdaydı ve bu kişi de lejyonları tarafından imparator olarak selamlandı. Severus öncelikle rakibi konumunda olan Britain valisi Clodius Albinus'a caesar'lık vererek onu hareketsiz bıraktı ve Roma'ya doğru harekete geçti. Bu sırada Roma tahtında halen Didius Julianus bulunmaktaydı. Severus'un gelmekte olduğunu haber alan Julianus endişeye kapıldı ve Senato'yu topladı. Ancak Severus, praetorlarla müzakerede bulundu ve onların hayatlarına dokunmayacağını söyledi. Bunun üzerine Senato, Julianus'a

⁴⁹³ Tekin 2012, **a.g.e.**, s. 257-258.

⁴⁹⁴ Akşit, **a.g.e.**, c. 2, s. 29-30.

⁴⁹⁵ Tekin 2012, **a.g.e.**, s. 260.

⁴⁹⁶ Dio, **a.g.e.**, Vol. IX, s. 151.

destek vermeyi kesti. Julianus MS. 1 Haziran 193 yılında öldürüldü. MS. 9 Haziran 193 yılında Roma'ya gelen Septimius Severus imparator olarak selamlandı.⁴⁹⁷

Roma İmparatorluğunu resmi olarak elde eden Septimius Severus, Pescennius Niger'in üzerine yürüme kararı aldı ve Doğu bölgesine doğru harekete geçti. Severus bu hareketinde Niger ile Bithynia, Kapadokya ve Kilikya bölgelerinde mücadeleler verdi.⁴⁹⁸

Pertinax'ın ve Julianus'un öldürülmesinin ardından Septimius Severus, Senato tarafından imparator ilan edilince bunu haber alan Pescennius Niger Severus'a karşı asker toplamaya başladı. Ayrıca Doğu'daki eyaletlere olası bir savaşta kendi yanında olmaları için haber gönderen Niger'e, Armenia kralı, olası bir savaşta herhangi bir tarafla ittifak yapmayacağını ve yalnızca Severus Armenia'ya saldırırsa ülkesini koruyacağını bildirirken Parth kralı ise valisine ordu toplamasını ve yetiştirmesini emrettiğini bildirdi. Ayrıca Atrenais kralı da Niger'e bir okçu birliği göndermişti. Bunun yanı sıra Niger'in ordusunda özellikle Antioch (Antakya) sakinlerinin çoğu genç olan kişileri bulunmaktaydı.⁴⁹⁹ Severus ile yapacağı savaş için kendisine üs olarak Byzantion (İstanbul)'u seçen Niger, ordu komutanlığına da Asia Eyaleti valisi Acellius Aemilianus'u getirdi. İlk başlarda Byzantion'daki hareketlerinde başarılı olan Aemilianus, daha sonra Bithynia'ya çekildi ve zaten Anadolu'da Severus ile Niger arasındaki savaşlarda Bithynia, Kilikya ve Kapadokya bölgeleri ön plana çıkmıştı. Bithynia'daki mücadelelerde galip gelen taraf Severus oldu.⁵⁰⁰

MS. 194 yılında Severus ile Niger arasında en şiddetli mücadele gerçekleşti. İssos Savaşı diye adlandırılan bu savaş özellikle Kilikya Kapıları'nda çok şiddetli geçti.⁵⁰¹ Severus'un bu savaşta en büyük amacı Niger'i mağlup edip Roma tahtındaki

⁴⁹⁷ Akşit, **a.g.e.**, c. 2, s. 33-35.

⁴⁹⁸ Özsait, *a.g.m.*, s. 393.

⁴⁹⁹ Herodian of Antioch, **History of the Roman Empire**, (Trans.: Edward C. Echols), Los Angeles 1961, s. 77-78.

⁵⁰⁰ Mehmet Ali Kaya, "*Roma İmparatoru Septimius Severus Devrinde Anadolu*", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. 25, S. 39, Ankara 2006, s. 29-31.

⁵⁰¹ Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 65.

yerini sağlamlaştırmak istemesi olsa da onun diğer bir amacı galip gelerek imparatorluğun Doğu bölgesinde Niger taraftarı olan kesimi ortadan kaldırmaktı.⁵⁰²

Septimius Severus'un ordusu İssos Savaşı'na giderken Bithynia, Galatya ve Kapadokya üzerinden bölgeye ulaşmıştı. Hatta bu ordu Kapadokya bölgesinde durup bazı savunma çalışmalarına girişti. Bu küçük bir girişim değildi. Buradan Kilikya Kapıları'nı aşip bölgeye girmek de oldukça zordu. Bu savaşta Kapadokya bölgesi stratejik konumu ile bir geçiş bölgesi olmuştu.⁵⁰³ Kilikya Kapıları'nın Severus'u ciddi bir şekilde zora soktuğu İssos Savaşı'nı Severus kazandı.⁵⁰⁴ İssos Savaşı'ndan sonra Severus'un orduları Fırat'ın ötesine geçti. Niger'i destekleyenleri çok ağır bir şekilde cezalandırdı.⁵⁰⁵

Niger'in etkisiz hale getirilmesinden sonra Septimius Severus'a engel olabilecek tek bir kişi vardı. Bu kişi, Clodius Albinus idi. Daha önce Severus'un caesar'lık ünvanı verdiği Albinus, Severus'un kendisiyle birleşme niyetinde olmadığını anlamıştı. Albinus'u ortadan kaldırıp kesin olarak bu soruna da çözüm bulmak isteyen Severus, MS. 197 yılında bu kişiyle yaptığı savaşı kazandı. Severus Roma tahtının tek sahibi oldu.⁵⁰⁶

2.10.2. İmparator Septimius Severus Döneminde Kapadokya Eyaleti ve Parthlarla Mücadeleler

Septimius Severus döneminde Kapadokya Eyaleti önemini korudu. Belli bir süre Roma tahtındaki hakimiyetini sağlamlaştırmak isteyen Severus, bu sıkıntılı süreci atlattıktan sonra eyaletlere genel anlamıyla büyük bir önem verdi. Bu dönemde Kapadokya Eyaleti valisi olarak bilinen kişi C. J. Flaccus Aelianus idi. Yine bu dönemde Kapadokya Eyaleti'nde yol yapım çalışmalarına büyük önem verilmişti.⁵⁰⁷

⁵⁰² Maurice Platnauer, "On the Date of the Defeat of C. Pescennius Niger at İssos", **The Journal of Roman Studies**, Vol. 8, 1918, s. 147.

⁵⁰³ Herodian of Antioch, **a.g.e.**, s. 83.

⁵⁰⁴ G. A. Harrer, "The Chronology of the Revolt of Pescennius Niger", **The Journal of Roman Studies**, Vol. 10, 1920, s. 163.

⁵⁰⁵ Birley 1988, **a.g.e.**, s. 115.

⁵⁰⁶ Akşit, **a.g.e.**, s. 40-41.

⁵⁰⁷ Mitford, *a.g.m.*, s. 1206.

MS. 198 yılında, Anadolu'daki eyaletlerde genel anlamıyla büyük bir yol yapım çalışmasına girişildi. Bu dönemde Caesarea'dan Komana ve Melitene'ye kadar olan bütün yollar inşa edildi. MS. 199 yılında Melitene'den Suriye'ye giden yol inşa edildi. Yol inşası konusunda Kapadokya Eyaleti'nde iki önemli güzergah ortaya çıktı. Bunlardan birisi Kapadokya merkezinden Fırat'a uzanan güzergah, diğeri ise Fırat'tan Suriye'ye doğru uzanan güzergah idi.⁵⁰⁸

Roma İmparatorluğundaki iç olaylardan faydalanmak isteyen Parthlar, mevcut durumu fırsat bilip Mezopotamya'yı istila ettiler. Bu olumsuz duruma karşı Severus, iç problemleri çözüp imparatorluğun tek sahibi olduktan sonra bir yandan eyaletlerde yol yapım çalışmalarına önem verirken diğeryandan da MS. 197 yılında Parthlara karşı harekete geçti. MS. 199 yılında Parth seferini sonlandıran ve büyük bir başarı elde eden Septimius Severus, Mezopotamya'nın da bir Roma eyaleti haline getirilmesini sağladı.⁵⁰⁹

Parth seferinde Roma'nın başarılı olması, Roma'nın Anadolu'daki iki önemli eyaleti olan Kapadokya ve Suriye'nin güvenliğinin sağlanması açısından da önemli idi. Çünkü Parthların kolayca ulaşabileceği Büyük Armenia bölgesinden sonra karşılaşacağı yerler Kapadokya ve Suriye bölgeleri idi. Roma'nın Fırat üzerindeki gücünü arttıran bu zaferle, Parthların yapabileceği herhangi bir olası saldırıya karşı bu iki bölgenin daha iyi bir şekilde korunabileceği de görülmüş oldu.⁵¹⁰

Parth seferinden sonra, bu seferde Severus'un yanında olan önemli kişilerden C. Pulvius Plautianus, MS. 200 yılında Kapadokya Eyaleti'ndeki Tyana'da rahatsızlandı. İmparator Septimius Severus bu kişiyi ziyarete geldi.⁵¹¹

Septimius Severus, eyaletlere önem vermesinin yanı sıra orduya da büyük bir önem vermişti. Çünkü Severus bir imparatorluğu yaşatacak olan en önemli kurumun ordu olduğunun farkında idi. Bu sebeple bu kuruma gerekli önemi vermişti. Septimius Severus MS. 211 yılında öldü. Severus'un yerine Caracalla ve Geta birlikte imparatorluğun başına geçti.⁵¹²

⁵⁰⁸ Magie, **a.g.e.**, s. 676-677.

⁵⁰⁹ Akşit, **a.g.e.**, s. 42-43.

⁵¹⁰ Peter M. Edwell, **Between Rome and Presia: The Middle Euphrates, Mesopotamia and Palmyra under Roman Control**, New York 2008, s. 29-30.

⁵¹¹ Dio, **a.g.e.**, Vol. IX, s. 233, Birley 1988, **a.g.e.**, s. 141.

⁵¹² Özsait, **a.g.m.**, s. 393.

3. BÖLÜM: KAPADOKYA BÖLGESİNDE İDARİ ve SOSYAL HAYAT

3.1. Kapadokya Bölgesinde İdari Hayat

3.1.1. Kapadokya Bölgesinde İdari Yapılanma

Tarih boyunca birçok uygarlığın önemli yerleşim yerlerinden birisi olan Kapadokya bölgesi, en eski dönemlerden itibaren bir mücadele alanı olmuştur. Kapadokya, gerek stratejik konumu gerekse bir geçiş bölgesi olması nedeniyle; Asurlular, Hititler, Frigler ve Medler gibi birçok ülkenin hakimiyeti altında kalarak Anadolu'nun en önemli bölgelerinden birisi haline gelmişti. Bu ülkelerden sonra Kapadokya'da, Pers hakimiyeti görüldü. Ardından bölgede Kapadokya Krallığı kuruldu ve MS. 17 yılında da bölge bir Roma eyaleti haline getirildi.

3.1.1.1. Kapadokya Bölgesindeki Satraplar ve Krallar

Kapadokya bölgesi, MÖ. VI. yüzyıldan başlayarak yaklaşık olarak MÖ. 255 yılına kadar Persler, daha sonra İskender'in halefleri zamanında satraplar tarafından yönetildi. MÖ. 255 tarihinde Kapadokya'da krallık yönetimi kurulunca bölge krallar tarafından, on bölgeye ayrılarak yönetildi. Bu bölgelerden her birine 'strategia' adı verildi.⁵¹³

Pers egemenliği altında iken Kapadokya bölgesi, iki satrap tarafından yönetilmişti. Zaten bölge doğal şartları sebebiyle kendiliğinden ikiye ayrılmış durumda idi. Bunlardan birinci bölge; çorak ve susuz olan bölge diğeri ise ormanlarla kaplı ve nehirlerle sulanan bölge idi. Birinci bölgeye Büyük Kapadokya (Asıl Kapadokya), ikinci bölgeye ise Pontik Kapadokya adı verildi. Birinci bölge, Kapadokya ismini daima korumuştur. Pers hükümdarı Keyhüsrev (MÖ. 559-MÖ. 530), kendisini bir aslanın saldırısından kurtarmış olan Farbanos adlı bir kişiye mükafat olarak Kapadokya bölgesinin bulunduğu dağdan bakıldığı zaman görülen bütün yerleri vermişti. İlk kez bir Kapadokya kralından bahsedilmesi bu olaya ve zamana rastlamaktadır. Pers hükümdarı Dara (MÖ. 522-MÖ. 486) döneminde, geniş topraklara sahip olan Pers ülkesinde vilayet teşkilatı oluşturulmuştu. Bu planlamanın

⁵¹³ Baydur, a.g.e., s. 107.

ardından Kapadokya bölgesi 10. Satraplık olarak kabul edilmişti. Bu şekilde Kapadokya bölgesi satraplık olarak kabul edilmiş ve iki vilayet halinde kalmıştı. Rumlar bu vilayetlerden birisine Büyük Kapadokya diğerine ise Küçük Kapadokya adını vermişti.⁵¹⁴

Kapadokya'da ilk krallık, III. Ariarathes (MÖ. 255-220) tarafından kuruldu. Ülkeyi satrapların yönetmesine son verildi. Diodoros'un Kapadokya satraplarından 'kral' diye söz etmesi, birçok tarihçiyi Kapadokya devletinin kuruluşunu MÖ. 316 yılına, hatta daha da eski bir tarihe götürmüştür. Ancak III. Ariarathes zamanına kadar adı geçen ve III. Ariarathes'in ataları olan kişiler yalnızca satrap olarak kabul edilmektedir. Çünkü III. Ariarathes'ten öncekilere ait sikkelerin hiçbirinin üzerinde 'kral' ünvanına rastlanmamaktadır. Bu bakımdan III. Ariarathes'in Kapadokya'nın ilk ve gerçek kralı olduğu söylenebilir. Ayrıca Kapadokya'da ilk Hellenleşme politikası da III. Ariarathes ile başlamıştır.⁵¹⁵

Kapadokya'daki krallar köle bakımından zengin olsalar da, para anlamında zengin değillerdi.⁵¹⁶ Krallık döneminde Roma ile Kapadokya Krallığı arasındaki ilişkiler iyi idi. Kapadokyalılara karşı Romalılar daima dostane bir şekilde yaklaşmışlardı. Bunun sebebi, Kapadokya krallarının ve halkının Roma ile olan ittifaklarına sadık bir şekilde kalmaları idi.⁵¹⁷

Kapadokya kralları -her ne kadar yaşamaya çok fazla elverişli olmasa da- kendilerine merkez olarak Mazaka'yı seçmiş ve burada yaşamışlardı. Kralların Mazaka'yı seçmesinin nedeni; -ülkedeki diğer yerler ile kıyaslandığında- yapılar için gerek kereste gerekse de taşın burada bulunmasından ve merkeze en yakın yerin burası olmasından kaynaklanmaktaydı.⁵¹⁸

Daima zayıf bir hazineye sahip olan Kapadokya krallarının en büyük eğlencelerinden birisi avlanmaktı. Kapadokya bozkırları her türlü hayvanın avlanması için çok uygun bir yerdi.⁵¹⁹

⁵¹⁴ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 8.

⁵¹⁵ Baydur, **a.g.e.**, s. 93.

⁵¹⁶ Horace, **Satires, Epistles, Ars Poetica**, (Trans.: H. Rushton Fairclough), Cambridge 1926, s. 289.

⁵¹⁷ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 24-25.

⁵¹⁸ Strabon, **a.g.e.**, s. 11.

⁵¹⁹ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 9-10.

3.1.1.2. Kapadokya Bölgesindeki Yerel Yöneticiler

Kapadokya'da ekonominin sınırlı olmasına rağmen bazı kesimler ve aileler, yerel lider ve seçkin kimseler olarak ön plana çıkıp önemli ekonomik kaynaklar biriktirmişlerdi. Zenginliğe ulaşan bu yerel güçler, imparatorluğun yöneticilerine veya kendi krallarına bile rakip haline gelebilmişlerdi.⁵²⁰ Anadolu'nun sosyal sisteminin niteliğini etkili yerel nüfuzlu kimseler belirlemekteydi. Kapadokya ve Galatya gibi bölgelerde de aynı niteliğin daha ilkel şekline rastlanmakta idi. Eyalet aristokrasisinin geliştiği bu bölgelerde bu kimseler; görev, hizmet ve tehlikeli durumlar anlamında bölgedeki sorumluluğu üstlenen kişiler olmuşlardı. Bu durum onların topraklarının ele geçirilmesini açık hale getirmişti.⁵²¹

Köylerde oturan ve köle olarak hayatını sürdüren bir grubun yanı sıra, çok erken dönemlerden başlayarak büyük toprak sahibi olan soylu sınıfı da bölgede bulunmakta idi. Bu soylu sınıfı genelde rahip prenslerden oluşmaktaydı. Daha sonra ülke Pers hakimiyetin altına girdiği zaman, İran'dan göç eden soylular büyük toprak sahibi oldular.⁵²²

Kapadokya'nın bir Roma eyaleti haline gelmesinden önce, bölgedeki yerel güçler çeşitli stratejiler geliştiriyorlardı. Bu yerel güçler, diğer soyluları egemenlik altına almak, ailelerini ve kendilerini korumak amacındaydı. Bu kimseler bölgede hamilik elde etmek amacıyla etkileyici bir şekilde soylarını ön plana çıkarır ve hatta şiddet bile kullanırlardı. Kapadokya'daki diğer ileri gelenler de böyle tekniklere ve yollara başvururlardı.⁵²³

Kapadokya bölgesinde, bölgenin Roma eyaleti olmasından hemen önce kentler ve köylerin büyük bir çoğunluğu doluydu. Buranın hakimi olan Romalılar, bölgede kendi öz dillerini konuşan asker soylusu bir zümre oluşturdu. Bu zümre, kalelerde veya etrafı surlarla çevrilmiş köylerde yaşamaktaydı. Bu kimseler, MÖ. 25'lere gelindiğinde bölgedeki yerli halkla evlenmeye başladı. Bunun sonucu olarak kendilerini yörenin koşullarına alıştırdı. Bu zümrenin bir yandan kendi öz karakterini

⁵²⁰ Van Dam, **a.g.e.**, s. 16.

⁵²¹ Thomas Robert Shannon Broughton, "*Roman Landholding in Asia Minor*", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol. 65, 1934, s. 219.

⁵²² Baydur, **a.g.e.**, s. 117.

⁵²³ Van Dam, **a.g.e.**, s. 17-18.

koruması diğer yandan bölge halkı ile kaynaşması sonucu, ortaya özgün bir toplum çıkmış oldu.⁵²⁴

Kapadokya bölgesinin bir Roma eyaleti haline getirilmesi esnasında, feodal aristokrasi üyeleri arasında Kapadokya'nın son kralı Archelaus'a muhalif bazı kişiler vardı. Ancak Kapadokya'nın bir Roma eyaleti haline getirilmesi Kapadokyalılar ve bu üst sınıf tarafından olumsuz karşılanmamıştı. Çünkü bölgenin eyalet haline getirilmesiyle bu üst sınıf birçok avantaj elde etmişti.⁵²⁵ Gerçekten Kapadokya bölgesindeki soyluların, satrap veya kralların geniş arazileri vardı. Bunun dışında tapınakların sahip oldukları araziler de vardı. Kapadokya bölgesi Roma eyaleti haline geldikten sonra bu önemli arazilerle ilgili düzenlemeler yapılmıştı. Bu arazilerden bir kısmı Roma İmparatorluğunun birer mülkü olmuş ve tapınak arazilerinin bazıları şehirlere eklenmişti. Geri kalan kısım ise özel mülkiyete verilmiş olabilir. Kapadokya'daki toprakların belli bölümü Roma'nın mülkü olsa da özel mülkiyete verilen topraklar sayesinde, Roma kuralları altında yerel güçler ve özellikle büyük toprak sahipleri varlıklarını sürdürmeye devam ettiler. Kısacası, bölgenin eyalet olması yerel güçlerin etkinliğini azaltmadı. Bu güçler, önceden ellerinde olan toprakları, Roma kanunları çerçevesinde yönetmeye devam ettiler. Hatta bazıları soylarını öne sürerek kraliyet ailesinden olduklarını bile iddia ettiler. Bazı soylu kimseler, resmi görevlerde yer alarak bölgedeki güçlerini daha da arttırdılar. Bu güçlü kesimin temel kaynakları; mülkiyetler, çiftlikler, bu çiftliklerdeki hayvanlar ve üretilen mallar idi.⁵²⁶

3.1.1.3. Kapadokya Eyaleti'ni Yöneten Valiler

Pers döneminden itibaren satraplar tarafından yönetilmiş olan Kapadokya, III. Ariarathes (MÖ. 255-220) devrinden itibaren krallar tarafından yönetildi. Bölgeyi valilerin yönetmesi, bölgenin eyalet olmasından sonra başladı. Burası ilk başta atlı rütbeli bir vali tarafından yönetildi. Daha sonra bölgeye atanan valilerin rütbeleri yükseldi. İmparatorluğun Doğu sınırını daima güvende tutmaya çalışan Roma, Kapadokya Eyaleti'ne gönderilen valilere ayrı bir önem veriyordu. Galatya-

⁵²⁴ Lloyd, **a.g.e.**, s. 236.

⁵²⁵ Gwatkin, **a.g.e.**, s.15.

⁵²⁶ Van Dam, **a.g.e.**, s.20-21.

Kapadokya birleşik eyaleti döneminde bu eyaletin valisi, çok geniş bir alanı yönetmek zorundaydı. Bu açıdan bölgeye gönderilecek kişinin, bilgili ve yetenekli olması gerekiyordu.

Kapadokya Eyaleti'ne gönderilecek olan valilerin, sadece idari anlamda bilgili ve yetenekli olması yetmiyordu. Çünkü Kapadokya Eyaleti, bulunduğu konum itibarıyla daima bir askeri eyalet konumundaydı. Bu nedenle bölgeye gönderilecek valilerin askeri anlamda başarılı kimseler olması gerekiyordu. Bölgeye gönderilen valiler arasındaki en iyi örnek, Kapadokya Valisi Flavius Arrianus idi. MS. 131-138 yılları arasında bölgede görev alan Arrianus, çok yetenekli biriydi. Arrianus, askeri anlamdaki yeteneğini -eserimizin önceki bölümünde bahsettiğimiz- MS. 134 yılındaki Alani saldırılarını püskürterek göstermişti. Bu büyük tehlikeyi önleyen Arrianus, hem Kapadokya Eyaleti'nin hem de Anadolu'nun güvenliğini sağlamıştı.

Kapadokya valilerinin askeri anlamda bilgili olmaları gerekirdi. Çünkü bölgede Roma ile Parthlar arasında sürekli bir mücadele yaşanıyordu. Bu mücadeleleri çoğu zaman Kapadokya valileri komuta etmek için görevlendirilirdi. Bu valiler, savaş sırasında Kapadokya Eyaleti'nden ayrıldıklarında bölgenin yönetimini yardımcılarına bırakırlardı.

Kısacası MS. 17 yılında Roma tarafından bir eyalet haline getirilen Kapadokya bölgesinde krallık dönemini sona ermişti ve bölge valilerce yönetilmeye başlanmıştı. Ancak bölgedeki yerel güçlerin etkisi bu dönemde de devam etti. Kapadokya Eyaleti'ndeki valiler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Quintus Veranius (MS. 17)

Sura (MS. 18/19?)

Julius Paelignus (?)

Gnaeus Domitius Corbulo (MS. 54-60)

Lucius Caesennius Paetus (MS. 61-62)

Gnaeus Domitius Corbulo (MS. 63-67)

Cn. Pompeius Collega (MS. 74/75-76/77)

M. Hirrius Fronto (MS. 78/79-79/80)

A. Caessennius Gallus (MS. 80/81-82/83)

P. Valerius Patruinus? (MS. 83/84-86/87)

Tiberius Julius Candidus Marius Celsus? (MS. 90)

L. Antistius Rusticus (MS. 91-93/94)

T. Pomponius Bassus (MS. 95-100)

Q. Orfitasius Aufidius Umber (MS. 100-102)

Publius Calvisius Ruso Julius Frontinus (MS. 104/105/106-107)

Valerius Severus (MS. 109)

C. Julius Quadratus Bassus (MS. 107/108/109-112/113)

Marcus Junius Homullus (MS. 112/113-114)

L. Catilius Severus Julianus (MS. 114/115-117)

C. Bruttius Praesens L. Fulvius Rusticus (MS. 127-128)

T. Prifemius Paetus Rosianus Geminus (MS. 128/129-131)

Flavius Arrianus (MS. 131-137)

L. Burbuleius Optatus Ligarianus (MS. 138)

L. Aemilius Carus (MS. 148-151)

M. Cassius Apollinaris (MS. 151-153)

P. Aelius Severianus (?)

M. Sedatius Severianus (MS. 160?)

Marcus Statius Priscus (MS. 162-164)

P. Martius Verus (MS. 172-175?)

C. Arrius Antoninus (MS. 175)

L. Claudius Herminianus (MS. 180-196?)

Caellus Calvius (MS. 184-185)

C. J. Flaccus Aelianus (MS. 198)

Yukarıda tarih sırasına göre verilen valilerin bazılarının, bölgede valilik yapıp yapmadığı kesin değildir. Ayrıca bazı valilerin vali olma tarihi ve ne kadar süre bölgede valilik yaptığı da kesin değildir. Kapadokya Eyaleti'ndeki valileri bulmak, bu valilerin çeşitli miltaşları veya başka eserler gibi izler bırakmalarıyla daha da kolaylaşmıştır. Ancak bölgede yukarıda adı geçen valilerden başka valilerin de görev yapmış olması olasılığı yüksektir.

3.2. Kapadokya Bölgesinde Sosyal Hayat

3.2.1. Kapadokya Halkı

Kapadokya halkının güzel bir sanat zevki olmadığı, ağaçsız, geniş topraklarda ve sursuz şehirlerde oturdukları söylenmektedir. Kapadokya halkı bereketsiz bir ziraatle uğraşmıştı. Bu halkın vakıf olduğu en iyi iş; hükümdarlarının başlıca servetini oluşturan hayvan yetiştiriciliğiydi. Bu durum, Kapadokyalıları tarihi belgeler olmamasına rağmen Suriyelilere çok yakınlaştırır. Yine Kapadokyalıların eserlerinden yola çıkılacak olunursa Arabistan ve Yukarı Suriye halkı ile aynı soydan geldikleri söylenebilir. Bu duruma kanıt olarak, Kapadokyalıların mezheplerinin doğu müşrikliği ile benzer olması gösterilebilir.⁵²⁷

Appian, Kilikyalıların Suriyelilere yakın olduklarını ve onların komşularının Kapadokyalılar olduğunu ve bu Kapadokyalıların da Armenia ülkesinin bir parçası olan Küçük Armenia diye adlandırıldıklarını söyler. Ayrıca Armenia ile Kapadokyalıların kuzeyde Karadeniz kıyısındaki Pontik uluslara kadar uzandığını belirtir.⁵²⁸

Texier, Kapadokyalılarla ilgili olarak ilk evrede burada yaşayan halkın, bir kısmının volkanik taş ve kayaların vadilerinde yaşayan dağlılar, bir başka kısmının çadırlarda yaşayan göçebeler ve diğerlerinin de önce kovuklara sığınıp sonra bunları oyup mağara haline getiren ve aile nüfusu arttıkça yeni kayalar oyan halk olduğunu

⁵²⁷ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 1-2.

⁵²⁸ Appian, **Roman History**, (Trans.: Horace White), Vol. 1, Cambridge 1972, s. 5.

belirtir. Bölgede kolay oyulabilen taşların olması sebebiyle bölge halkının ölüleri için mezarlar yaptığını belirten Texier, mağaralarda Kapadokyalıların süsleme sanatını pek kullanmadıklarını, Halys Nehri etrafında adeta büyük köyler halini alan mağaraların sarnıç ve ocaklık bacalarının da bulunduğunu, Nazianzus ve Nyssa gibi şehirlerin etrafında binlerce mezar, yerleşim yeri ve kiliselerin olduğunu, burada kiliselerin bulunmasının sebebinin de Hıristiyan Kapadokyalıların taş oymasını terk etmemelerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Yine Texier, hiçbir yerde herhangi bir sanat eserine rastlanmadığını zaten Yunanlılar ve Romalıların Kapadokyalılara bu konularda küçümseyerek baktıklarını, ayrıca Asya'da hiçbir kavmin Kapadokyalılar kadar Yunanlıların ve Romalıların küçümsemelerine maruz kalmadıklarını aktarmıştır.⁵²⁹

Cramer, Kapadokyalıların kökeni hakkında bilgi verirken Kapadokyalıların Anadolu'daki diğer ulusların çoğunun aksine, Frigya'yı ve yarımadanın bütün batı kısmını işgal etmiş olan Trakya orduları ile karışmamış olduklarını ve Kapadokya'da Asya kökenli halkların çoğunlukta olduğunu belirtir. Cramer, bu durumun doğal bir ayırım veya sınır olan ve batıya doğru akan Halys (Kızılırmak) Nehri ile Suriye'yle iletişimi olan Amanos ve Kilikya'nın varlığından kaynaklandığını belirtir.⁵³⁰

Pers döneminde Kapadokya halkının o dönemdeki durumunu, Kroisos Perslere sefere çıkacağı sırada onu uyaran ve böyle bir girişimde bulunmamasını söyleyen Ldyialı Sandalis adında birinden öğreniriz. Sandalis, Kapadokya'daki insanların kıyafetlerinin deriden olduğunu, Kapadokyalıların istedikleri kadar değil buldukları kadar yediklerini, içkilerinin şarap değil su olduğunu, incirlerinin veya başka bir şeylerinin olmadığını ve eğer ki bunlara karşı savaş açılıp kazanılırsa, bu insanların ellerinde olmayan yiyecekleri bu savaş vasıtasıyla tadıp, bir daha da bırakmayacaklarını belirtir.⁵³¹

Kapadokya bölgesinde bir deneyim, eğitim ve disiplin eksikliği göze çarpmaktaydı.⁵³² Bu duruma rağmen Kapadokya sakinleri dayanıklılık ve sertlik anlamında büyük bir üne sahipti. Durumun bu şekilde olup devam etmesinde ise

⁵²⁹ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 10-11.

⁵³⁰ Cramer, **a.g.e.**, Vol. II, s. 105-106.

⁵³¹ Herodotos, **a.g.e.**, s. 41.

⁵³² Diodorus Siculus, **Library of History**, (Trans.: Francis R. Walton), Vol. 11, Cambridge 1967, s. 233.

coğrafyanın ve iklim koşullarının önemli bir katkısı vardı.⁵³³ Kapadokya insanının kaba bir yapıya sahip olduğu, bir yılandan daha tehlikeli olduğu ve bir kaplumbağa gibi akıllıca konuşmaktan mahrum olduğu da söylenmekteydi.⁵³⁴ Bu durum için bir hiciv yazısında, zehirli bir yılanın bir Kapadokyalı kişiyi soktuğu, fakat Kapadokyalı bu kişinin değil de yılanın öldüğü belirtilmişti.⁵³⁵ Kapadokyalılardan bu şekilde olumsuz olarak bahsedilmesi, bu halkın sadece ağır işlerde çalıştığı ve kaba olduğu söylene de bu halkın akıllıca davrandığına dair izler de vardır. Örneğin, Kapadokya bölgesinde hayvancılık yaygın olduğu için yaşadıkları yerleri hayvanlarıyla paylaşmak zorunda kalan Kapadokyalılar, bazı hayvanları izlerdi. Belli dönemlerde koyunlar daha az yerdi ve Kapadokyalılar bunu gözlemleyerek kışın geldiğini anlayabilirdi. Yine kışın kapalı yerlerde duran sığırlar baharın geldiğini hissederlerdi. Kapadokyalılar da baharın geldiğini bu sığırları gözlemleyerek anlayabilirdi. Bunların dışında Kapadokya insanı bir kirpinin davranışını izleyerek rüzgar değişikliklerini tahmin edebilirdi.⁵³⁶

Hellenistik dönemdeki Kapadokya’da, hükümdarlar ve soylular kalelerde yaşayıp buraları güçlendirirken büyük halk kitlesi ise basit köylerde yaşamlarını sürdürmüşlerdi.⁵³⁷ Kapadokya gibi Anadolu’nun göbeğinde bulunan bir bölgede yaşamak, burada yaşayan insanlar için kolay bir iş değildi. Öyle ki, buradaki insanlar onur ve şereflerini korumak ve bölgede hayata tutunabilmek için savaşmak zorunda kalmışlardı. Bu bölge, imparatorluğun yüceliğini oluşturan önemli noktalara pratik anlamda hizmet etmedi. Buradaki insanlar kendi bölgelerinde kölelerle, müttefikleriyle ve halklarıyla beraber mücadelelere girmek zorunda kaldı.⁵³⁸

Kapadokya bölgesi, kent devletlerinin birleşiminden oluşmamıştı. Bölgenin genellikle kırsal kesimde yaşayan halk, on bölgeye ayrılmış bir krallık tarafından yönetiliyordu. Kapadokyalılar, arazi sahibi bir sınıfın veya tapınak rahibinin kendilerini yönetmesine izin vermedi. Bölge, Roma hakimiyeti altında imparatorluğun etki alanı olarak şekillendi. Tiberius ve onun halefleri zamanında bir prens yerine asil bir *procurator* tarafından yönetildi. Ardından bölge bir *legatus*

⁵³³ Van Dam, **a.g.e.**, s. 13.

⁵³⁴ Meredith, **a.g.e.**, s. 2.

⁵³⁵ Baydur, **a.g.e.**, s. 118.

⁵³⁶ Van Dam, **a.g.e.**, s. 16.

⁵³⁷ Gregory, **a.g.e.**, s. 2.

⁵³⁸ Lucius Annaeus Florus, **Epitome of Roman History: Cornelius Nepos**, (Trans.: E. Forster-J. Rolfe), Cambridge 1966, s. 214-215.

tarafından yönetilmeye başlandı. Politik ve sosyal durumlardaki tarihsel değişimler, bölgedeki şehirleşmeyi az da olsa arttırdı.⁵³⁹ Ancak Kapadokya bölgesindeki tüm gelişmelere rağmen Roma'nın doğusundaki eyaletlerin en büyüğü olan Kapadokya Eyaleti'nde asla bir halk hükümetinin etkili olduğu bir durum ve çok gelişmiş bir şehircilik anlayışı göze çarpmamaktadır.⁵⁴⁰

3.2.2. Kapadokya Bölgesindeki Yerleşim Yerleri

Roma öncesi dönemde Anadolu'da çok az şehir vardı. Bu şehirler incelendiğinde, buralarda Grek kültürünün gelişimi açık bir şekilde görülebilirdi.⁵⁴¹ Kapadokya bölgesi, tarih boyunca stratejik bir konumda yer almıştı. Burası Anadolu'nun ortasında geniş bir bölgede yer almaktaydı. Bugünkü Kapadokya kelimesi her ne kadar Kayseri-Aksaray-Niğde üçgenini ifade eden bir terim olsa da eski dönemlerde Kapadokya bölgesinin sınırları çok geniş alanlara yayılmıştı. Öyle ki, İmparator Trajan döneminde Büyük Armenia bölgesi bile Kapadokya Eyaleti'nin sınırları içerisindeydi. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Kapadokya bölgesinde de tarih boyunca önemli yerleşim yerleri görülmüştü.

İlk çağda insanlar bizim höyük diye adlandırdığımız yerlerde ilkel bir hayat sürmekteydi. Bunun dışında mağaralarda da insan yaşamının olduğunu söyleyebiliriz ki, Anadolu'da mağara yerleşimlerinin en yoğun olduğu yerlerden birisi Kapadokya bölgesidir. Bunda bölgenin doğal şartlarının etkisi büyüktür.

Tarih boyunca toplumlar ihtiyaçları doğrultusunda yeni şeyler icat etmeye başladılar. Beraber yaşamaya başlayan insanların zamana göre ihtiyaçları da artmaya başladı. İnsanlar barınmak için evler ve inançları doğrultusunda tapınaklar inşa ettiler. Bunların yanında zaman içerisinde köprüler, tiyatrolar, su kemerleri, havuzlar su kanalları gibi daha birçok yapılar inşa edildi. Tüm bu gelişmeler, insanların ihtiyaçlarını karşılamının yanında, şehirlerin de gelişmesine katkıda bulundu.

⁵³⁹ Cumond, **a.g.e.**, Vol. 11, s. 610.

⁵⁴⁰ Stephen Mitchell, "*Ethnicity, Acculturation and Empire In Roman and Late Roman Asia Minor*", **Ethnicity and Culture In Late Antiquity**, (Ed.: Stephen Mitchell-Geoffrey Greatrex), London 2000, s. 125.

⁵⁴¹ S. R. F. Price, **Ritual and Power the Roman İmperial Cult in Asia Minor**, Cambridge 1984, s. 94.

Kapadokya bölgesinde birçok yerleşim yeri vardır. Belki de bugün gün yüzüne çıkmayan birçok yer de mevcuttur. Bu yerleşim yerlerinden kimileri günümüze kadar ulaşmış kimileri ise kesintiye uğramıştır. Kimi yerleşim yerlerinin ise yakınına yeni yerleşim merkezleri kurulmuştur. Kapadokya bölgesi için ön plana çıkan yerleşim yerleri aşağıda bahsedeceğimiz yerlerdir.

3.2.2.1. Mazaka /Caesarea (Kayseri)

Bugün Kayseri olarak bilinen Mazaka/Caesarea şehri Erciyes Dağı'nın eteklerinde bulunmaktadır.⁵⁴² Bugünkü Kayseri şehrinde bahsederken Kültepe/Kaniş merkezine de değinmek gerekir. Her ne kadar Mazaka/Caesarea şehri ile aynı yerde kurulmuş olmasa da Kültepe/Kaniş kenti Erciyes Dağı ile Kızılırmak arasında stratejik bir alanı kapsamaktaydı. Burası, Mazaka/Caesarea kentinden de çok uzakta değildi. Kültepe/Kaniş kentinin doğusunda ve kent duvarının etrafında neredeyse özerk bir şekilde hareket eden yabancı tüccarların kolonileri bulunmaktaydı. Burası tam bir ticaret merkezi konumundaydı.⁵⁴³ Hititlerin Hattuşa'dan önceki başkentinin Neşa olduğu ve Neşa'nın da Kültepe/Kaniş ile aynı kent olduğu belirtilir.⁵⁴⁴ Burasının ismi Hanisa diye de geçer. Bu yerleşim yeri Roma döneminde eski önemini kaybetmiş ve şehir halini almamıştır.⁵⁴⁵ MÖ. 1975-1750 yılları arasındaki dönem, *Asur Ticaret Kolonileri Çağı* olarak bilinir. Bu dönemde Asurlu tüccarlar, Asur'da imal ettikleri tekstil ürünlerine ilaveten güneydeki Babil şehrinde kumaş ve İran'dan veya Afganistan'dan kalay temin etmişlerdir. Bu malzemeleri Anadolu'ya altın, gümüş ve kıymetli taşlar karşılığında pazarlayan Asurlu tüccarlar, Anadolu halklarıyla yoğun bir ticari faaliyet içine girmişlerdir. Ticari faaliyetler, şehirlerin kenarlarında Asurlu tüccarlar tarafından kurulan alış-veriş merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Anadolu'da çok sayıda koloni kurulmuştur. Bunların merkez noktası Kültepe'dir.⁵⁴⁶

⁵⁴² Pliny, *a.g.e.*, Vol. II, s. 343.

⁵⁴³ Paul Lampl, *Cities and Planning in the Ancient Near East*, New York 1968, s. 42-43.

⁵⁴⁴ Sedat Alp, *Hitit Çağında Anadolu Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, Ankara 2011, s. 49.

⁵⁴⁵ Van Dam, *a.g.e.*, s. 25.

⁵⁴⁶ L. Gürkan Gökçek, "*Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da Kervan Güzergahları ve Taşımacılık*", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 1, 2004, s. 151-152.

Tarih boyunca Anadolu'da ön plana çıkan yerlerden birisi olan Kayseri bölgesi, bulunduğu stratejik konum bakımından merkezi bir yer durumunda idi. Daha önce Tabal krallarının da oturduğu ve merkez olarak belirlediği Mazaka,⁵⁴⁷ krallık döneminde Kapadokya bölgesinin payitahtı konumundaydı. Ancak Mazaka'nın hangi tarihte inşa edildiği açık değildir. Bazı tarihçiler, bu ismin mabude⁵⁴⁸ Kumana mezhebine ait bir kelime olduğunu söylerken bazıları ise bu şehrin Mazah adında bir Ermeni kral tarafından tesis edildiğini belirtir. Yine Ariarat isimindeki Kapadokya kralları Mazaka'yı daima taht merkezi olarak kullanmışlardı.⁵⁴⁹

Kapadokya Krallığı döneminde, bu dönemin krallarından Ariarathes Eusebes, Mazaka'yı yeniden adlandırmış ve bu şehre Eusebia adını vermişti. Bölge, Grek modeline göre yeniden şekillendirilmişti.⁵⁵⁰ Gerçekten de Kapadokya kralları Grek kültürünün hevesli birer patronu gibi Kapadokya'yı yönetti. Kapadokya; yerel güçler, kabile gruplaşmaları ve küçük köyleri ile ön plana çıkıyordu. Mazaka şehri, bölgedeki en önemli yerleşim birimlerinin başında geliyordu. Bu dönemde Kapadokya kralları, Roma liderleri ile iyi ilişkiler kurmuştu. Kapadokya'nın son kralı olan Archelaus, hem Roma İmparatoru Augustus Caesar ile yakın arkadaş olmasından dolayı ve hem de bu imparatoru şerefliendirmek adına Mazaka şehrinin ismini Caesarea olarak değiştirdi.⁵⁵¹

Strabon, -Mazaka, Eusebia ve Caesarea gibi isimlerin dışında- bu kente 'Argaios'un yanında' da denildiğini söylemektedir. Bunun sebebi olarak, bölgenin tepesinde hiçbir zaman kar eksik olmayan Argaios (Erciyes)'un eteklerinde kurulduğunu, buraya tırmananların açık havada hem Pontus'u hem de Issikos Denizi (Akdeniz)'ni görebilmiş olduklarını belirtmiştir. Yine Strabon, bölgede su olmadığı için yerleşime pek de uygun olmayan Mazaka kentinin topraklarının kumlu ve kayalık olduğu için verimli olmadığını, yine bölge yakınında içinde ateş çukurları olan volkanik araziye gelindiğini ve burasının elverişli olsa da tehlikeli olduğunu, özellikle sığırların görünmeyen ateş çukurlarına düşme ihtimallerin olduğunu belirtmiştir.⁵⁵² Mazaka'nın, bahsedildiği üzere Erciyes Dağı'nın eteklerinde

⁵⁴⁷ Lloyd, **a.g.e.**, s. 122.

⁵⁴⁸ Çok tanrılı dinlerde kendisine tapınılan dışı tanrıçadır.

⁵⁴⁹ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 14.

⁵⁵⁰ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 26.

⁵⁵¹ Van Dam, **a.g.e.**, s. 24.

⁵⁵² Strabon, **a.g.e.**, s. 9.

kurulduğu, bu kentin Roma döneminde Caesarea ismiyle dağların eteklerinden daha da aşağılara doğru inerek genişlediği tahmin edilmektedir.

Mazaka kentinde önemli bir ırmak vardır. Sarımsaklı Suyu (Karasu) denilen ve Kızılırmak Nehri'nin de bir kolu olan bu ırmaktan⁵⁵³ Strabon, Melas ismiyle bahseder. Bu ırmağın kaynaklarının şehrin aşağısında bulunduğunu ve bu sebepten dolayı yerli halkın buradan faydalanamadığını belirten Strabon, bu suyun yukarıya doğru düzenli bir şekilde akmadığını, ancak yayılarak bataklık ve göller meydana getirdiğini, yazın kentin etrafındaki havayı bozduğunu ve başka zamanlarda ise kolay olan taş çıkarma işlemini zorlaştırdığını belirtir. Melas'ın dar bir geçitte Euphrates (Fırat)'e bağlandığını da söyleyen Strabon, Kral Ariarathes'in de buraya bir baraj kurduğunu, ancak bu barajın çökmesi sebebiyle Euphrates'in Kapadokya topraklarının birçoğunu silip süpürdüğünü belirtir.⁵⁵⁴

Eski dönemlerde birkaç kez yağma ve tahribe uğrayan kent, eski eserler konusunda çok fazla zengin değildir. Bu şehrin öne çıkan özelliklerinden birisi, en eski dönemlerden beri şehrin çehresinin değişmemiş olması ve dış tehditlere karşı şehrin etrafının surlarla çevrilmiş olmasıydı. Şehrin kurulmasıyla ilgili çeşitli fikirler öne sürülse de birtakım kabilelerin dini merkez etrafında toplanması sonucu ortaya çıktığı da söylenebilir. Tiberius tarafından Kapadokya bölgesi bir eyalet haline getirilince Kayseri'ye de 'sezara' ünvanı verildi. Bölgede mabedlerden başka kemeraltı ve at yarış mahalli gibi birçok yer de bulunmakta idi.⁵⁵⁵

Caesarea kenti, Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti olduktan sonra da önemini korumuştur. İlk başlarda Fırat'tan batıdaki sahil noktalarına ulaşmakta orta derecede önemli bir yer olan Caesarea, ilerleyen süreçlerde Anadolu'nun en gelişmiş ticari bölgelerinden birisi haline gelmişti.⁵⁵⁶

Caesarea kentinin, hem avantajları hem de dezavantajları vardı. Öncelikle bölge, bulunduğu konum olarak hem Roma öncesi dönemde hem de Roma devrinde merkezi bir öneme sahipti. Yine Kapadokya gibi ağaçsız bir yerde, Erciyes Dağı'ndan kereste temin edilmekteydi. Bunun yanında savaşlarda temel güç olan

⁵⁵³ Veli Ünsal, "Eskiçağda Anadolu Su Kaynakları (Orta ve Doğu Anadolu)", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s. 28, Konya 2012, s. 214.

⁵⁵⁴ Strabon, **a.g.e.**, s. 9-10.

⁵⁵⁵ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 77-79.

⁵⁵⁶ Mommsen, **a.g.e.**, s. 360.

atların yetiştirilmesi için bölgedeki çayırlar çok önemli bir yere sahipti. Bölgenin gelişmesinde krallık ve Roma döneminde buranın merkez olarak seçilmesinin de büyük payı vardı. Bölgenin dezavantajlarına bakıldığında ise, öncelikle bölge doğal dezavantajlara sahipti. Su konusunda sıkıntılı olan bölgenin etrafındaki yerler kayalık ve kumlu idi. Bu sebepten dolayı bölge toprakları zirai üretime pek elverişli değildi. Yine bölgenin komşularında da zehir üreten bataklıklar çokça bulunuyordu ve bu da bölge için olumsuz bir durumdu.⁵⁵⁷ Bölgede verimli olarak niteleyebileceğimiz kısım ise sönmüş eski bir yanardağ olan Erciyes Dağı'nın etekleri idi. Bu topraklar en çok bağcılığa elverişliydi.⁵⁵⁸ Bunun yanında; Caesarea kenti ile Tyana arasındaki yol üzerinde büyük bir göl (Sultan Sazlığı) bulunmaktaydı. Bu gölün içine herhangi bir cisim düşer ve gelecek gün suyun yüzüne çıkarsa, o cismin suyun içinde kalan kısmının taşa dönüşeceğine, suyun dışında kalan kısmının ise aynı kalacağına inanılırdı.⁵⁵⁹

Bir ülkenin bağımsızlığını gösteren en önemli unsurlardan birisi sikke darbidir. Roma İmparatorluğunda sikke darbi çoğu kez görülmüştü. İlerleyen dönemlerde Roma'nın Anadolu'da hakim olduğu eyaletlerde de sikke darp edildiği görülmüştür. Bunlara eyalet sikkesi denmekteydi. Kapadokya bölgesinde Caesarea şehri sikke darbeden kentler arasında idi. Ancak sikke darbeden kent, imparator ya da mevcut Roma makamlarından izin almak ve darp vergisi denen vergiyi -Roma sikke darbeden kentin mali durumu düzelsin diye vergiyi o kente bırakmadığı sürece-devletin kasasına yatırmak zorundaydı.⁵⁶⁰

Caesarea kentinde imparatorluk sikkelerinin basılmasının yanında ticaret de çok gelişmişti. Kentin özellikle kuzeyde Amisus (Samsun) ve Sinope (Sinop) ile gelişmiş bir ticari hacmi vardı. Güneyde ise Kilikya Kapıları ve Tyana aracılığıyla ürünler satın alınmaktaydı.⁵⁶¹

Caesarea bahsedilen tüm özellikleriyle Kapadokya bölgesinde ön plana çıkmış olan ve stratejik bir öneme sahip bir kentti. Önemli yolların da kesiştiği bir

⁵⁵⁷ Jones, **a.g.e.**, s. 179.

⁵⁵⁸ Lloyd, **a.g.e.**, s. 7.8.

⁵⁵⁹ Vitruvius, **On Architecture**, (Trans.: Frank Granger), Vol. 2, Cambridge 1962, s. 159.

⁵⁶⁰ Peter Robert Franke, **Roma Döneminde Küçük Asya Sikkelerin Yansımada Yunan Yaşamı**, (Çev.: Nezahat Baydur-Banu Theis Baydur), İstanbul 2007, s. 11-12.

⁵⁶¹ Cumond, **a.g.e.**, Vol. 11, s. 609.

yerde bulunan bu kent aynı zamanda koinon⁵⁶² merkeziydi. Septimius Severus ve ailesinin paraları üzerinde neokoros⁵⁶³ olarak ilk Caesarea kenti karşımıza çıkmaktaydı.⁵⁶⁴

3.2.2.2. Tyana (Kemerhisar)

Tyana, bugün Niğde sınırları içerisinde bulunan Kemerhisar'ın hemen yanında bulunmaktadır. Bu önemli kent, Torosların yolu üzerindeki ve Kilikya Kapıları'ndaki Niğde'nin 19 km. güneybatısındadır.⁵⁶⁵

Strabon, Tyana kentinden bahsederken, bu kenti Kilikya ile Suriye'ye en kolay şekilde geçilebilmesini sağlayan, en çok kullanılan ve Toros'ların altında bulunan Kilikya Kapıları'ndaki Tyanitis'te bulunan Tyana kenti olarak açıklamıştır. Buraya Toros yakınındaki Eusebeia da denildiğini belirten Strabon, Tyana'nın düz ve verimli bir yerde bulunduğunu ve iyi bir şekilde tahkim edilmiş olan Semiramis Tepeleri'nden birinde kurulmuş olduğunu belirtir.⁵⁶⁶

Çok eski bir kent olan Tyana, MÖ. II. bin yılda Anadolu'nun önemli merkezlerinden birisi idi. Bölge Pers hakimiyeti altında da gelişimini sürdürdü. Bölgenin gelişmesinde, buranın etrafını çevreleyen diğer ülkelerin verimli olmasının da büyük katkısı vardı. Bunun dışında kentin Kilikya Kapıları'nda olması da, gelişmesinde büyük bir etkendi.⁵⁶⁷

Asur vesikalarında Tabal memleketi hakkında verilen bilgiler, Kayseri ve etrafında Geç Hitit devrine ait birçok kitabenin bulunmasıyla da desteklenmektedir. Öyle ki, yalnızca Kayseri ile Nevşehir arasında 11 tane Hitit Hiyeroglif yazılı kitabe bulunmuştur. Bunların birkaçı üzerinde "Tuwanuva (Tyana) Kralı Varpalava"nın adı

⁵⁶² İç işlerinde özerk dış işlerinde federatif olan yapıdır.

⁵⁶³ Roma'da tapınak yapılan kente verilen ünvanıdır.

⁵⁶⁴ Barbara Burrell, **Greek Cities and Roman Emperors**, Leiden 2004, s. 246.

⁵⁶⁵ Walkbank, **a.g.e.**, s. 175-176.

⁵⁶⁶ Strabon, **a.g.e.**, s. 8.

⁵⁶⁷ Jones, **a.g.e.**, s. 178-179.

geçmektedir. Bu durum, Hitit imparatorluk devri vesikaları ile tanınan ‘Tuwanuva’ şehrinin bu devirde de öneminin devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁵⁶⁸

Hitit dönemindeki isminin ‘Tuwanuwa’ olduğu araştırmacılar tarafından kabul edilen Tyana kentinden⁵⁶⁹ Ksenophon da kitabında bahsetmektedir. Kitapta, Pers Kralı Kyros’un Kilikya’yı istila etmek için çok zorlu yollardan geçtiği, özellikle geçit noktasının sarp bir yol olduğu ve bu bölgeye gelirken de Kapadokya’dan geçtiği belirtilir. Ayrıca Kapadokya’dan geçilirken buranın önemli bir yerleşimi olan Dana (Tyana) yakınlarında Kyros’un üç gün kaldığı belirtilir. Yine Ksenophon, Roma devrinde Tyana diye adlandırılan Dana’nın Tarsus’un kuzeyinde, Toros dağlarının eteğinde kurulmuş olan bir kent olduğunu ve kentin Kilikya ve Suriye yolu üzerinde bulunduğu için önemli bir merkez ve geçiş noktası olduğunu belirtir. Ksenophon, buradan ‘Tiana’ diye bahseder.⁵⁷⁰

Eski Hitit kralı olan Telipinu’ya ait bir fermanda, Labarna’nın büyük bir kral olduğu, güçlü ordusu ile sefere çıktığı ve ardından oğullarını ele geçirdiği bölgelere bey tayin ettiği belirtilir. Fermanda ‘Tuuanuua’ diye geçen Tyana’ya da bir oğlunu gönderen Labarna’nın bu şehri bu yolla elinde tuttuğu belirtilir.⁵⁷¹

Geç Assur kaynaklarında ‘Tuhana’ diye geçen bu bölge, önemini MÖ. I. binde de korudu. Bu kent, dönemin Anadolu’sunda ve Orta Anadolu’da diğer iskan edilen bölgeler ile kıyaslandığında, en büyük yerleşim birimlerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır. Tyana’nın bu denli ön plana çıkmasının en önemli sebepleri yörenin maden yatakları ve özellikle de gümüş yataklarını kontrol etmesinden gelmekteydi.⁵⁷² Ayrıca bölgenin stratejik konumu göz önüne alındığında, buranın tam bir geçiş noktasında olduğu görülür. Burayı ele geçirenler için güney bölgeler arasında tampon bir bölge görevini görmesi, şehri ön plana çıkaran etkenler arasındadır.

Mazaka/Caesarea gibi Tyana kenti de Kapadokya bölgesinin en önemli kentlerinden birisiydi. Kapadokya bölgesi Roma tarafından ele geçirilmeden önce,

⁵⁶⁸ Füzuran Kınal, **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara 1998, s. 239.

⁵⁶⁹ Alp, **a.g.e.**, s. 50.

⁵⁷⁰ Ksenophon, **a.g.e.**, s. 39.

⁵⁷¹ Yaşar Coşkun, “*Hitit Çivi Yazılı Belgeler Işığında İlk Çağda Tuuanuua*”, **Bellekten**, c.LIII, S.207-208, , Ankara 2000, s. 479.

⁵⁷² Aykut Çınaroğlu, “*Kemerhisar-Ambartepe 1986 Kazısı*”, **IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara 1987, s. 352.

bölgedeki kentler zaten belli kurallara göre yönetiliyorlardı. Ancak Tyana ve Mazaka/Caesarea gibi şehirlerin imtiyazlı durumları, bu şehirlerin üstünlüklerinden veya daha eski olduklarından dolayı değil ticari potansiyellerinin gelişmiş olmasından dolayı idi. Yine Kapadokya bölgesinde sadece Tyana ve Mazaka kentlerinde para basımı yapılmaktaydı.⁵⁷³

Tyana, Kilikya Kapıları'nı aşmak ve Kilikya bölgesine girmek için en uygun yer olarak kabul edilmekteydi. Önemli yolların kavşak noktasında bulunan Tyana ile Caesarea ve Ancyra arasında çok önemli yol bağlantıları bulunmaktaydı.⁵⁷⁴

Tyana antik kentinde Roma döneminde çok önemli yapılar göze çarpmaktadır. Bunlardan birisi Roma Hamamı'dır. Bu hamam, beş geniş odaya sahiptir. Geniş bir alanı kapsayan Roma Hamamı, Tyana'da Romalıların ön plana çıkan yapıları arasındadır ve Tyana şehrine önemli bir zenginlik katmaktadır.

Tyana kentindeki önemli bir yapı Tyana Su Kemerleri'dir. Niğde'nin Bor ilçesindeki Kemerhisar Kasabası'na da adını veren bu su kemerleri devasa boyutlarda olup, bölgenin su ihtiyacının karşılanması için yapılmıştır. Günümüzde yeni yapılaşmalar nedeniyle kimi kısımları alçakta kalan su kemerleri, yine de ihtişamlı yapısından bir şey kaybetmemiştir. Su kemerleri çok sağlam ve dayanıklı yapılardır. Su kemerlerinin birbirine geçirilmiş olan taşların bir araya getirilmesiyle yapılması, bunların sağlamlığını artırmış ve günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Ancak Roma Havuzu'ndan itibaren Kemerhisar Kasabası içlerine kadar olan bölümdeki kemerler toprak altındadır. Kalan bölümler ise, sağlam bir şekilde ören yerine kadar uzanır. Bu bölgenin çoğu, yerleşim yerinin altında kalmış gibi gözükmektedir. Bunun en önemli göstergesi; ören yerinin duvarlarının çok geniş bir alana uzanmasıdır. Bu duvarlar günümüzdeki evlerin sınırları içerisinde kalmıştır. Öyle ki; Tyana ören yerine 50-100 metre mesafedeki bölgelerde uzunca taş yapılar bir duvarı andırırcasına uzanır. Bu durum, Tyana antik kentinin buralara ve hatta daha da öteye kadar uzandığını gösterir. Yine bölgede yeni yapılarda, eski taşların ve yapıların kullanıldığı da göze çarpmaktadır.

⁵⁷³ Jones, **a.g.e.**, s. 179-180.

⁵⁷⁴ Frank Williams, "*Xenophon's Dana and the Passage of Cyrus's Army over the Taurus Mountains*", **Zeitschrift für Alte Geschichte**, Bd. 45, H. 3, 1996, s. 291.

Tyana ören yerinde çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalar, Tyana ören yerinin mevcut görünen kısmından çok daha geniş bir alana yayılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Tyana su kemerlerinin bitiş noktasında yer alan ören yeri, Roma dönemi ile ilgili bilgileri ortaya çıkarmak açısından çok önemli bir yere sahiptir.⁵⁷⁵

Texier, su kemerlerinden bahsederken kalker taşından yapılmış muazzam bir kemer hattının dere kenarındaki kavak ağaçlarından ufka doğru yükseldiğini, bu kemerlerin iki mil (3.2 km.) mesafedeki büyük bir kaynağın sularını şehre akıtmak için yapılmış olduğunu, kemerlerin elli kadarının halen ayakta durduğunu ve tepenin yukarı kısmına büyük bir sarnıç yapılarak bütün mahallelerin sudan faydalanmasının amaçlandığını belirtmiştir.⁵⁷⁶

Roma İmparatorluğunun Anadolu'da en çok yapı bıraktığı yerlerden birisi olan Tyana'daki diğer bir yapı, Roma Havuzu'dur. Niğde'deki Bahçeli Kasabası'nda bulunan Roma Havuzu düzün kesme taşlardan yapılmış olup, antik Tyana kentinin su ihtiyacını karşılayan kaynakta yer almaktadır. Ayrıca havuzun uç kısmındaki kanal sayesinde bugün köylüler bahçelik alanlarını sulayabilmektedir.

Roma İmparatorluğunun Tyana kentine bahsettiğimiz bu önemli yapıları yapması ve özellikle şehrin su ihtiyacını gidermek için büyük bir çaba sarfetmesi, belki de şehrin nüfusunun yoğunluğundan ve bölgenin Roma için stratejik bakımdan önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de çok önemli bir yerde bulunan Tyana kenti, ticari faaliyetler için de önemli bir noktada idi. Tüm bunlar birleşince şehrin önemi de ortaya çıkmaktaydı. Kısacası, Roma'nın bölgeye önem vermesi için birçok sebebi vardı. Roma İmparatorluğu şehre verdiği değeri meydana getirdiği yapılarla ortaya koydu.

⁵⁷⁵ Tyana ören yerinde kazı çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalar, İtalya'nın Padova Üniversitesi Eski Topoğrafya Kürsüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Guido Rosada başkanlığındaki 20 kişilik bir ekip tarafından sürdürülmektedir. Bkz. Guido Rosada-Maria Teresa Lachin, "Excavations At Tyana/Kemerhisar, 2010 Archbishop Patrikios's Church", **33. Kazı Sonuçları Toplantısı**, c. 3, Ankara 2012.

⁵⁷⁶ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 121.

3.2.2.3. Melitene (Eski Malatya/Battalgazi)

Melitene, Semiramis tarafından kurulmuştur. Burası Fırat'tan çok da uzak değildir.⁵⁷⁷ Bu bahsedilen Semiramis, Medes kralının kızıdır ve Kapadokya bölgesinde önemli anıtlar bırakmıştır.⁵⁷⁸

Melitene, bugünkü Malatya'nın yaklaşık olarak 10 kilometre kuzeyinde ve Fırat'ın da yine 10 kilometre güneybatısında bulunmaktadır. Melitene, kuzey-güney sınırında ve doğu-batı güzergahında önemli bir yerde, düzlük ve geniş bir ovada bulunmaktadır. Melitene'ye ilk olarak İmparator Trajan devrinde önemli haklar verilmişti. Burası daha çok bir köy veya kasaba olarak gelişmiş ve varlığını sürdürmüştür.⁵⁷⁹

Strabon, Melitene'nin Kommagene'ye benzediğini ve Kapadokya bölgesinde etrafında meyve ağaçları olan tek yer olduğunu belirtir. Bölgede hem zeytin üretildiğini ve hem de bölgeden şarap elde edildiğini belirten Strabon, Melitene'nin Sophene'nin karşısında kurulmuş bir yer olduğunu ve Fırat Irmağı'nın burayla Kommagene arasından geçerek sınır oluşturduğunu açıklamaktadır.⁵⁸⁰

Kapadokya bölgesinde büyük zenginliklere sahip ve geniş bir ticaret hacmi bulunan bölgeler çok azdı ve Melitene de bunlardan birisiydi. Meyve ağaçlarıyla, zeytinleriyle ve asmalarıyla ön plana çıkan bu bölge, Kapadokya için çok önemli bir yere sahipti.⁵⁸¹

Melitene'nin önemli bir özelliği stratejik konumundan kaynaklanmaktaydı. Öyle ki Melitene, Roma İmparatorluğunun Anadolu'daki yol sisteminde çok önemli bir yere sahipti. Melitene'den Sebastea (Sivas)'ya, Karadeniz'deki Trapezos (Trabzon)'a, Kapadokya Eyaleti'nin merkezi konumundaki Caesarea (Kayseri)'ya, askeri bir öneme sahip olan Satala (Sadak)'ya, yine önemli bir yerde bulunan Samosata (Samsat)'ya ve daha birçok bölgeye önemli yollar bulunmaktaydı.⁵⁸²

⁵⁷⁷ Pliny, **a.g.e.**, Vol. II, s. 343.

⁵⁷⁸ Cramer, **a.g.e.**, Vol. II, s. 106.

⁵⁷⁹ Shelagh Gregory, **Roman Military Architecture on the Eastern Frontier**, Vol.2, Amsterdam 1996, s. 49.

⁵⁸⁰ Strabon, **a.g.e.**, s. 4.

⁵⁸¹ Cumond, **a.g.e.**, Vol. 11, s. 609.

⁵⁸² Vincent W. Yorke, "A Journey in the Valley of the Upper Euphrates", **The Geographical Journal**, Vol. 8, 1896, s. 462-463.

Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti haline getirildikten sonra Melitene'nin de önemi arttı. Melitene özellikle İmparator Vespasian döneminde Roma'nın Doğu sınırında bir hudut bölgesi oldu. Buraya XII Fulminata adındaki Roma lejyonu kalıcı olarak yerleştirildi. İmparator Hadrian'ın bizzat gelip incelediği askeri bir bölge niteliğindeki bu yer, Romalıların Parthlar ile arasında bir sınır bölgesi oldu. Yine Melitene bölgesi, Roma'nın Büyük Armenia bölgesini ele geçirmesi amacıyla çıktığı Doğu seferlerinde, Roma'ya birlikleriyle hizmet etti. Doğu bölgesinde imparatorluğun daha rahat hareket etmesini sağlayan ve Fırat'a da yakın olan bu bölge, ekonomik verimliliğinin yanı sıra askeri kimliği ile de oldukça ön plana çıktı.

3.2.2.4. Nyssa (Nevşehir)

Nyssa için en erken kaynak Ptolemy ve St. Basil'dir. Ancak Nyssa isminin Hellenistik bir koloni adı olma ihtimali de vardır.⁵⁸³ Kapadokya'daki önemli şehirler arasında yer alan ve muhtemelen kökenleri erken döneme dayanan Nyssa, Morimene'de bulunmaktaydı. Basil'in Doara Köyü ile Parnassus ve Nyssa'yı kıyaslaması, MS. 4. yüzyılın ikinci yarısında bölgenin bir şehir olduğunu ispat etmektedir.⁵⁸⁴

İlkçağ'da geniş bir alanı kapsayan Kapadokya bölgesinin en önemli akarsuyu Kızılırmak idi. Bu akarsuyun geçtiği yerlerden birisi de Nyssa idi. Nyssa çevresinde çok sayıda yerleşim yeri bulunmaktaydı.⁵⁸⁵

Bölgeye Nevşehir ismini Türkler vermişlerdir. Rumlar ise Nyssa adını korumuş ve kullanmışlardır. Antik eser izine çok fazla rastlanılmayan bölgede birçok mağara ve bu mağaralarda eser ve abideler bulunmaktadır. Bölge yakınında Nar isminde küçük bir kasaba bulunmaktadır. Nevşehir ile Nar kasabası arasındaki mesafe 3.2 km. kadardır ve hangisinin eski Nyssa mevkiinde olduğu açıklığa kavuşmamıştır.⁵⁸⁶

⁵⁸³ Getzel M. Cohen, **The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor**, Oxford 1995, s. 379.

⁵⁸⁴ Jones, **a.g.e.**, s. 181.

⁵⁸⁵ İlyas Gökhan, "*İslam-Bizans Mücadelesinde Orta Kapodokya Bölgesi (640-962)*", **1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri**, (Ed.: Adem Öger), c. 4, Ankara 2011, s. 257.

⁵⁸⁶ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 105.

Mevcut materyal kalıntılarla ve yazılı kaynaklarla Nyssa'nın yerini belirlemek mümkün olmamıştır ve bugüne kadar yapılan araştırmalar da Nyssa'nın yerini tam olarak ortaya çıkaramamıştır. Bu sebeplerden dolayı, Nyssa ile ilgili bilgi verilirken yalnızca tahminler yoluyla hareket edilmiştir.

Nyssa'nın mevkiî Nyssa Piskoposu Gregory'nin tarif ettiğine göre Halys (Kızılırmak)'in üzerinde olarak tespit edilmiştir. Ramsay, Nyssa'nın, Caesarea'dan Parnassus'a⁵⁸⁷ giden yolun üzerinde olduğunu belirtir ve Nevşehir'den ise 'Soanda' ismiyle bahseder. Ramsay, Nyssa'nın, Halys (Kızılırmak) Nehri'nin güney kıyısında, Kesik Köprü'nün⁵⁸⁸ ise 48.2 km. yukarısında aranması gerektiğini ve bu civarda nehrin kenarındaki kayalara oyulmuş olan bir takım garip şekiller gördüğünü belirtir. Nyssa'nın Caesarea'ya ait olan araziden uzak olduğunu söyleyen Ramsay, buranın Galatya hududundan çok da uzak olmadığını belirtmiştir.⁵⁸⁹ Daha çok geç antik çağıyla belirginleşen Nyssa kenti, Aksaray ilinin Ortaköy ilçesinin Harmandalı Beldesi'ne de yakın bir konumda bulunmaktadır.⁵⁹⁰

3.2.2.5. Satala (Gümüşhane)

Trapezus (Trabzon)'un 100 km. güneyinde ve Fırat'ın da 25 km. kuzeyinde bulunan Satala, önemli ve askeri bir yer olarak karşımıza çıkar. Bölgedeki asıl kalenin, Doğu bölgesindeki eyaletlerin yeniden düzenlenmesinden hemen sonra yani MS. 72 yılı civarında inşa edildiği kabul edilir. Ayrıca Satala, Armenia kralı Parthamasiris tarafından saygı eylemi olarak kendisine sunulan tacı Trajan'ın geri vermeyi reddettiği yerdir. Muhtemelen kale surlarının dışına doğru büyüyen şehir, muhtemelen MS. 2. yüzyılın sonundan 3. Yüzyılın başlarına doğru gelişmiştir.⁵⁹¹

Satala, Anadolu'nun kuzey-doğusunda stratejik bir bölgede, önemli bir yol güzergahında bulunmaktadır. Hemen kalenin altında bulunan ve karla beslenen bir çay olan Sadak Çayı bölgede akar. Doğudan batıya doğru doğal ve tarihsel bir yönde akan Sadak Çayı, kuzey güney yönlü olarak ise, Karadeniz'den Fırat'a ve buradan Suriye'ye ulaşır. Satala bölgesi Armenia savunması için Doğu sınırının korunması

⁵⁸⁷ Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinin Değirmendere Köyü'nde yer almaktadır.

⁵⁸⁸ Bugünkü Kırşehir ilindedir.

⁵⁸⁹ W. M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (Çev.: Mihri Pektaş), İstanbul 1960, s. 317-318.

⁵⁹⁰ Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 246.

⁵⁹¹ Gregory, **a.g.e.**, s. 39-40.

açısından hayati bir öneme sahiptir.⁵⁹² Vespasian döneminde XVI Flavia firma adlı lejyonun konuşlandırıldığı bölge daha da önem kazandı. Ancak bu lejyonun Satala'ya tam olarak hangi tarihte geldiği ve tam olarak nasıl geliştiği konusundaki bilgiler eksiktir. Ancak MS. 70'li yılların ortalarında Satala'da XVI Flavia Firma adlı lejyonun var olduğunu söylemek yanlış olmaz.⁵⁹³ İmparator Trajan döneminde gelindiğinde ise bölgeye, XVI Flavia Firma'nın yerine XV Apollinaris gönderilmiştir.⁵⁹⁴

Satala, Melitene gibi askeri bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Parth savaşları esnasında ve Büyük Armenia bölgesinin ele geçirilmesi amacıyla yapılan mücadelelerde, Satala çok önemli bir rol oynamıştır. Bölgedeki kalıcı garnizon, buranın önemini daha da arttırmıştır. Stratejik bakımdan da ön plana çıkan bölge Karadeniz ile olan iletişim ve Doğu sınırının korunması bakımında hayati bir rol oynar.

3.2.2.6. Kapadokya Bölgesindeki Diğer Önemli Yerleşim Yerleri

Kayseri'nin doğusunda yer alan önemli bir yerleşim merkezi Kumanni'dir. Birçok araştırmacı bu bölgenin klasik dönemde Kapadokya bölgesindeki Komana (Comana) ile aynı yer olduğu fikrinde birleşmektedir.⁵⁹⁵ Kapadokya bölgesinin en büyük ve zengin dini merkezi konumundaki Komana bölgesinde, rahipler bölgede arazi sahibi olmayıp sadece yaşamlarını sürdürmek için gelirleri kullanan kişilerdir. İnanışa göre, her şeyin sahibi Tanrı'dır ve Tanrı'nın insanları da rahiplere itaat etmek zorundadır.⁵⁹⁶

Kapadokya'daki önemli bir yerleşim yeri; Archelais (Aksaray)'tir. Pliny, bu bölge ile ilgili olarak, Roma İmparatoru Claudius tarafından Halys (Kızılırmak) Nehri'nin aktığı Archelais kentinin bir Roma kolonisi haline getirildiğinden

⁵⁹² Mitford 1974, *a.g.m.*, s. 165.

⁵⁹³ Millar, *a.g.e.*, s. 81.

⁵⁹⁴ Gregory, *a.g.e.*, s. 40.

⁵⁹⁵ Alp, *a.g.e.*, s. 49-50.

⁵⁹⁶ W. M. Ramsay, *The Social Basis of Roman Power in Asia Minor*, Aberdeen 1941, s. 102.

bahseder.⁵⁹⁷ Burasının eski dönemlerdeki Garsaura şehri idi. Bu şehir, Garsauritis'te, yani Strabon tarafından aktarılmış olan on *strategia* bölgesinden birindeydi.⁵⁹⁸ Garsaura, Efes'ten Euphrates (Fırat) Nehri'ne doğru gelen yolların geçiş güzergahı üzerinde bulunur ve küçük bir yerleşim yeri olarak karşımıza çıkar.⁵⁹⁹ Bu şekilde Archelais'in önceki hali diye düşünülen Garsaura, Kapadokya Kralı Archelais tarafından yeniden inşa edilmiş ve şehir, adını bu kraldan alarak Archelais olarak adlandırılmaya başlanmıştır.⁶⁰⁰

Kapadokya'da, Strabon'un Mazaka'ya üç yüz stadion uzaklıkta diye bahsettiği Kybistra adında bir yerleşim yeri vardır.⁶⁰¹ Burası, komşusu Tyana gibi çok eski ve büyük bir yerleşim yeri idi. Hitit kaynaklarında da buradan söz edilmekteydi. Yine Kybistra'nın önemi, aynı Tyana gibi bu bölgenin de önemli ve stratejik yolların güzergahı üzerinde olmasından ve Kilikya Kapıları üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktaydı.⁶⁰²

Herodotos, Kapadokya'da Pteria adında bir yerden bahseder ve Lidya Kralı Kroisos'un Sardes Savaşı'na giderken ordusuyla beraber Halys (Kızılırmak)'i Pteria'ya vardığını, Pteria'nın o yörenin en sağlam yeri olduğunu, aşağı yukarı Karadeniz'in tanınmış kentlerinden Sinop yörelerine düştüğünü ve Lidya Kralı Kroisos ile Pers Kralı Kyros'un burada savaşa tutuştuğunu belirtir.⁶⁰³

Kapadokya bölgesi bir Roma eyaleti haline getirildikten sonra Nazianzus,⁶⁰⁴ ilk yüzyılın ortalarında şehir statüsünü kazanmıştır. Yine Hadrian döneminde Faustinospolis de önemli bir statü kazanmıştır. Krallık döneminde önemli bir dini bölge olan Venasa (Avanos) ise Kapadokya Eyaleti döneminde şehir statüsü kazanamamıştır. Bir papaz tarafından yönetilen Venasa geç Roma devrinde yerel Hıristiyan festivallerinin yapıldığı bir yer olsa da, bu durum Venasa'nın bir şehir olduğuna işaret değildir. Genel olarak, Kapadokya bölgesinde şehirleşme çok yavaş bir şekilde ilerlemiştir. Bu dağınık şehirler, yerel aristokratların saygınlık ve otoritelerini tamamlayan bölgeler olmuştur. Bölgedeki her şehir uygarlaşmamıştır.

⁵⁹⁷ Pliny, **a.g.e.**, Vol. II, s. 343.

⁵⁹⁸ Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 207.

⁵⁹⁹ Cramer, **a.g.e.**, Vol. II, s. 112.

⁶⁰⁰ Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 207.

⁶⁰¹ Strabon, **a.g.e.**, s. 11.

⁶⁰² Jones 1937, **a.g.e.**, s. 179.

⁶⁰³ Herodotos, **a.g.e.**, s. 44.

⁶⁰⁴ Bugünkü Aksaray ili Gülağaç ilçesine bağlı Bekarlar Beldesi'dir.

Bu durum uygarlaşmamış olan ve geniş topraklara sahip Kapadokya bölgesinde Grekliliğin bir işareti olmuştur. Bir Grek şehrinin taşıdığı bütün karakteristik özellikler ve yönetim şekli bu şehirlerde de görülmüştür. Şehirlerde yeni yapılan inşa edilmesi de bölgedeki yerel güçlerin varlığı ile mümkün olmuştur. Çünkü şehirlerin kuruluş ve genişlemeleri, bölgedeki etkin kişilerin de cömertliğini ortaya koymaktadır. Bölgedeki duvarlar, hanlar, hamamlar, tiyatrolar, stadyumlar, anıtlar, tapınaklar ve bunların inşaat kaynakları doğrudan zengin ve soylu kesimi ön plana çıkarmaktadır.⁶⁰⁵

Kapadokya bölgesi bulunduğu konum itibarıyla Anadolu'nun doğusu ile batısı ve kuzeyi ile güneyi arasında bir geçiş noktası niteliğindedir. Bölge bu bakımdan stratejik bir öneme sahiptir. Bölgenin başlıca ulaşım yolları; Ancyra (Ankara)-Tyana (Kemerhisar)- Kilikya yolu, -ki bu yoldan Kudüs'e hacılar gittiği için, bu yola Hacı Yolu adı da verilir- Pontus Euxenios-Tavion (Büyük Nefesköy)- Mazaka (Kayseri) yolu, -ki bu yola Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan yoldur- diğer bir önemli yol ise İkonion (Konya)-Garsaura (Aksaray)-Mazaka (Kayseri) yoludur ve bu yol sayesinde de Kapadokya'dan Ege kıyıları ulaşılmaktaydı.⁶⁰⁶

Bahsedilen yollardan başka Kapadokya bölgesinde birçok önemli yol bulunmaktaydı. Tyana'dan Mazaka'ya ve buradan Melitene'ye, yine Melitene'den Karadeniz bölgesine ve Mazaka'dan batıya doğru giden yollar mevcuttu. Bunların dışında Fırat ve Kızılırmak nehirleri de Kapadokya bölgesindeki yol güzergahının belirlenmesinde önemli bir etkendi.

3.2.3. Kapadokya Bölgesinde Konuşulan Dil

Kapadokya insanının konuştuğu dile bakılacak olursa, öncelikle ilk dönemlerden itibaren Kapadokya bölgesine egemen olan ulusların dillerinin bölgede konuşulma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir.⁶⁰⁷

Texier bu konuda, Kapadokya'da konuşulan dilin lehçe bakımından çokluğundan bahseder. Bunun bölgeye birtakım farklı milletlerin geldiğini

⁶⁰⁵ Van Dam, *a.g.e.*, s. 24-26.

⁶⁰⁶ Sevin 1998, *a.g.m.*, s. 44-61.

⁶⁰⁷ Baydur, *a.g.e.*, s. 52-53.

ispatladığını belirtir. Yine Texier, bölgedeki hükümdarların bile bölgenin birçok şivesini bilmediğini belirtir. Kapadokya dilinde binlerce mezar taşı olmasına rağmen bunlarda herhangi bir ize rastlanmadığını ve bu durumun bölgedeki hükümdar ve sanatkarların bölge sakinleri için kitabeyi faydasız görmelerinden kaynaklanmış olabileceğini belirtmiştir.⁶⁰⁸

Hellenistik dönem boyunca Kapadokya'da Arami dili, asillerin edebi dili ve aynı zamanda dinsel iletişim dili olarak varlığını sürdürdü. Toroslardan Armenia'ya kadar insanlar onların Kapadokya lehçesi halini, kaba bir şekilde olsa da konuşmayı sürdürdü.⁶⁰⁹

Roma döneminde Kapadokya bölgesinde konuşulmuş olan dile bakacak olursak Mommsen, Kapadokyalıların Roma devrinde Grekçe konuştuklarının kesin olduğunu belirtir. Yine Mommsen, Kapadokyalıların bu dili kaba bir şekilde konuştukları için, bölgedeki öğrencilerin başka herhangi bir yere gittiklerinde, bu öğrencilerin sahip olduğu bu kaba dilleri ve telaffuzlarındaki sıkıntılardan dolayı katlanmaları gereken çok şey olduğunu ve bu durumun o bölgedeki insanlarla iletişim kurmalarını zorlaştırdığını belirtmiştir.⁶¹⁰

Kapadokya dili üzerine ne antik kaynaklardan, ne de eski dönemlerde konuşulan dillerden arta kalan birkaç kelimedenden dahi bilgi edinmek imkansızdır. Kapadokyalı şahıs adlarının da bilinmemesi, Kapadokya dili ile bilgi edinilmesini zorlaştırmaktadır. Bölgede Grekçe de çok yavaş bir şekilde gelişmiş olup Grekçe bilenlerin aksanları çok kabadır. Nazianzus'lu Gregory ve Caesarea'lı Basıl MS. 4. yüzyılda yaşamış önemli kimselerdendir. Bu kişiler çok düzgün şekilde Grekçe konuşmaktadır. Ancak bunların aktardıkları bilgilere göre MS. 4. yüzyılda bölgede halen Kapadokya dili konuşulmaktaydı. Ancak bunların verdikleri bilgilerden yerli dil konuşanların Grekçe konuşanlara oranı bilinmemektedir.⁶¹¹ Bu durumda Mommsen'in belirttiği Kapadokya bölgesinde Roma döneminde Grekçe konuşulduğu fikrinin yanına bir de Kapadokyalıların yerel bir dil veya Grekçe'nin bir lehçesini konuştukları fikri eklenmelidir. Sonuç olarak Kapadokya dili ile ilgili tam bir kanıya varılamamaktadır.

⁶⁰⁸ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 12.

⁶⁰⁹ Cumond, **a.g.e.**, vol 11, s. 608.

⁶¹⁰ Mommsen, **a.g.e.**, s. 360

⁶¹¹ Baydur, **a.g.e.**, s. 120-121.

3.2.4. Kapadokya Bölgesinde Ekonomik Durum

3.2.4.1. Kapadokya Bölgesinde Tarım, Hayvancılık ve Ticaret

Yüksek bir plato üzerine kurulmuş olan Kapadokya bölgesi, Argaeus (Erciyes) Dağı'nın etekleri altında uzanır. Genel olarak az yağış alan bir bölge olarak karşımıza çıkan Kapadokya bölgesinde, at ve diğer hayvanların yetiştirilebilmesi için geniş otlaklar bulunur.⁶¹²

Kapadokya bölgesi doğal kaynaklar açısından değerli idi. Bölgedeki en verimli kesim Melitene (Malatya) bölgesi idi. Meyveleriyle ünlü olan bu bölgedeki bitkiler Fırat'ın kollarıyla sulanırdı. Burada yetiştirilen ürünler arasında zeytin ve üzüm ön plana çıkmaktaydı ki; bölgede yetiştirilen bu üzümlerden yapılan şarabın yunan şarapları kadar kaliteli olduğu söylenmekteydi. Bunun yanı sıra bölgede tahıl da bolca bulunmaktaydı. Ancak tahıl bölgenin belli yerlerinde ve bereketli kesimlerinde yetişmekteydi. Bölgenin yüksek ve havadar olması sebebiyle, tüm tahıllar bölgedeki yer altı mağaralarında uzun yıllar korunabilmekteydi.⁶¹³

Kapadokya'da en çok at ticareti yapılmış ve atlardan sonra ise en çok köle ticareti yapılmıştı. Bölgedeki sağlam yapılı köylü sınıfı sayesinde, arazi sahipleri Roma ile olan köle ticareti ile bu kişileri köle olarak satmakta ve bunun karşılığında da para kazanmakta idi.⁶¹⁴ Roma İmparatorluğunun köleleri alıp, işgücü anlamında onlardan faydalanması Roma emperyalizminin biri ürünü olarak karşımıza çıkmaktaydı. Anadolu ile önce iletişim kurup sonradan bu bölgede hakimiyetini kuran Roma İmparatorluğu, bu bölgede geniş çapta bir köle ticareti yapmıştı. Özellikle Kapadokya bölgesi köle kaynağı olarak kullanılmıştı.⁶¹⁵

Önemli bir bölge olan ve doğal kaynakları ile ön plana çıkan Kapadokya bölgesinde halkın gelişmişlik düzeyi çok aşağıdaydı. Kapadokya insanı çok çaba gerektiren ağır işlerde çalışıp, bu işin karşılığında çok az bir gelir elde ederlerdi.⁶¹⁶

⁶¹² Cumond, **a.g.e.**, vol 11, s. 606.

⁶¹³ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 492.

⁶¹⁴ Cumond, **a.g.e.**, Vol. 11, s. 610.

⁶¹⁵ Gregory, **a.g.e.**, s. 102.

⁶¹⁶ Van Dam, **a.g.e.**, s. 15-16.

Öyle ki, Anadolu Roma kontrolüne girdiğinde bile Anadolu'nun doğusunda ve Kapadokya bölgesinde bulunan kasabaların ticaret hacmi çok seyrek ve burada yaşayan insanların iş bulma fırsatı da çok azdı.⁶¹⁷

Bölgenin önemli ekonomik zenginlikleri arasında büyükbaş hayvanların bütün çeşitlerinin yetiştirilmesi bulunur. Bunlar modern zamanlarda olduğu gibi, özellikle bölgenin batı kısmında muhtemelen Kızılırmak boyunca yetiştirilmiştir. Ancak burada Mazaka ön plana çıkmaktadır. Çünkü burası volkanik bir bölge olup verimli otlaklar bakımından daha fazla ön plana çıkmaktadır. Hatta Kapadokya krallarının hayvan yetiştiriciliğine olan ilgilerinden dolayı Mazaka'yı kendilerine kraliyet başkenti olarak seçtikleri de söylenmektedir. Gerçekten de Kapadokya bölgesindeki hayvan yetiştiriciliği Pers devrinden bu yana önemli bir yere sahip olmuştur. Miladi tarihin başlarında bölgede koyun yetiştiriciliği azalsa da özellikle Kapadokya atları MS. 3.-4. yüzyılın sonlarına kadar meşhur olmaya ve önemini korumaya devam etmiştir.⁶¹⁸

Kapadokya krallarının Mazaka'yı kendilerine merkez olarak seçmesinin en önemli sebeplerden birisinin ekonomik olduğu açıktır. Sığır yetiştirilen bölgede hayvan yemine çok fazla ihtiyaç olduğu için, Mazaka önemli bir bölgedir. Bunun dışında kralların güvenliği ve onların elindeki tutsakların da korunması için burası uygun bir bölge konumundadır.⁶¹⁹

Pliny, Kapadokya bölgesinde yaygın bir şekilde katır yetiştirildiğini ve Kapadokya katırlarının kendilerine özgü olduklarını belirtir.⁶²⁰ Bunun yanında bölgede koyun da yetiştirilir. Bu hayvanlar bölgedeki geniş mera ve otlaklar sayesinde beslenirler.⁶²¹

Bölgenin en büyük zenginliği mineral kaynaklarıdır. Kırmızı aşı boyası zaten ilgi görmektedir ve Sinop yoluyla ihraç edilmektedir. Kırmızı aşı boyası batı dünyasının Kapadokya bölgesinde üretildiğini bildiği ilk üründür.⁶²² Sahil ekonomisine de önem veren Kapadokyalılar Sinop aracılığıyla ihraç ettikleri aşı boyasının yanında başka ürünler de ihraç ediyorlardı. Kapadokya'dan gelen bu aşı

⁶¹⁷ Gregory, **a.g.e.**, s. 15.

⁶¹⁸ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 492-493.

⁶¹⁹ Strabon, **a.g.e.**, s. 11.

⁶²⁰ Pliny, **a.g.e.**, Vol. III, s. 123.

⁶²¹ Great Britian Admiralty, **A Handbook of Asia Minor**, Vol. 1, 1919.

⁶²² Magie 1950, **a.g.e.**, s. 493.

boyası Sinop'taki en çok satılan ve en iyi ürünler arasındaydı. Bu aşı boyasının yüksek değeri onun taşınmasını sağlıyordu. Sinop'taki önemli ticari faaliyetler de burayı Karadeniz sahil ticaretinde çok önemli bir yere getirmişti.⁶²³

Kapadokya bölgesinde Mazaka ve civarında taş ocakları vardı. Ancak komşularındaki bataklıklar bu taş ocaklarının çalıştırılmasını zorlaştırıyordu. Bunun yanında daha değerli olan kaymaktaşı da bulunmaktaydı. Görünüşe göre bu taş Orta Kızılırmak'ın güneyinde, krallığın da batı kısmında bulunmakta olup, Roma'da bir tapınak yapımı için kullanılan ve bu tapınağın içini ışıl ışıl aydınlatan bir taştır. Ek olarak bölgede mika veya talk tabakaları bulunur ve bunlarda pencere camları yapımında kullanılır. Ancak bölgedeki en önemli zenginlik Toroslar'da Kilikya kapılarının yakınında bulunan zengin gümüş ve kurşun madenleridir ki burası Pompey tarafından Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'e verilmişti. Buradan çıkarılan madenler muhtemelen sikke kaynağı olmuştur.⁶²⁴

Kapadokya bölgesinde bahsedilen ürünlerin dışında, bölge halkı doğal şifalı bitkilerden Selgitic yağı diye adlandırılan ve tendonlar için çok önemli bir yere sahip olan bir yağ türü üretirlerdi.⁶²⁵

Kapadokya bölgesine hafif ve yüksek değerde ürünler düzenli bir şekilde ticari hayatta yerlerini almıştı. Karadeniz'den Kapadokya'ya tuzlanmış-balık ithal edildiğine dair bazı işaretler vardı.⁶²⁶ Kapadokya bölgesinde tuz üretimine de önem verilmişti ve bu tuz üretimi Tuz Gölü'nden yapılmaktaydı.⁶²⁷

Roma İmparatorluğu döneminde Kapadokya bölgesi, imparatorluğun önemli bir eyaleti olarak varlığını sürdürdü. Bu süreçte kimi zaman ekonomik sıkıntılar çıktı. İmparator Tiberius döneminde Roma eyaleti olan Kapadokya bölgesi zaten belli bir oranda Roma'ya vergi veriyordu. Eyalet olunca da bu vergiler yarıya düşürülmüştü. Ancak yine de Anadolu'da Kapadokya'dan elde edilen gelir Roma için önemli bir yer tutmakta idi.

⁶²³ David Braund, "Across The Black Sea: Patterns Of Maritime Exchange On The Periphery Of Roman Asia Minor", **Pattern In The Economy Of Roman Asia Minor**, (Ed.: Stephen Mitchell-Constantina Katsari), Swensea 2005, s. 123-124.

⁶²⁴ Magie 1950, **a.g.e.**, Vol. 1, s. 493.

⁶²⁵ Pliny, **a.g.e.**, Vol. IV, s. 309.

⁶²⁶ Braund, *a.g.m.*, s. 123.

⁶²⁷ Hild-Restle, **a.g.e.**, s. 64.

İmparator Caligula döneminde dış politikada bağımlı krallar sistemine geri dönüldü ve Caligula bu krallıkları restore etme yoluna gitti. Bu durumda bağımlı bir krallık olmayıp eyalet olarak düzenlenmesine devam edilen Kapadokya bölgesi Roma İmparatorluğuna düzenli olarak vergi ödediği için, Roma bu vergilerle elde ettiği geliri yenileme çalışmalarında kullandı. Anadolu’da yol yapım çalışmalarının yanında zaten başka giderler de vardı. Bu giderler Roma hazinesinden karşılandığı için, Roma’yı zor durumda bırakıyordu. Bu süreçte bazı ekonomik zorluklarla da uğraşan Roma’nın, yaklaşan iflası önlemek adına Kapadokya’dan elde gelirlere büyük ölçüde ihtiyacı vardı.⁶²⁸

Anadolu’da Vespasian tarafından yapılan düzenlemeler çok önemli bir yer tutmaktaydı. Çünkü Anadolu Roma için çok önemli bir bölgeydi. Bu bölge, yapılan savaşlar için gerekli olan para sağlama işine yardımcı olmasının yanı sıra iş gücü anlamında da önemli bir yere sahipti. Yalnızca bir eyalet konseyi için izni olsa bile İmparator Otho’nun zaten Kapadokya için planları vardı. Yine Vespasian döneminde, bu imparatorun Galatya-Kapadokya büyük eyaletini oluşturması ve bölgede iki önemli lejyon konuşlandırması; bölgedeki yol sisteminin gelişmesine olanak sağladı. Böylelikle şans eseri batıdan askeri donanım, yiyecek ve giyecek gibi ürünlerin satışının yapıldığı pazarların gelişmesine sebep oldu. Askeri birliklerin burada olması bölgeye büyük ekonomik avantaj sağlarken ayrılmaları bölgede kalıcı zarar ve yıkımlara yol açtı. Ayrıca Anadolu’nun doğusundaki bu gelişmeler, hızlı sosyal ve ekonomik değişimlere sebep oldu. Bu değişimler Vespasian’ın Bithynia-Pontus’un da büyüme gereksinimlerini görmesine engel oldu. Bu problemlerle başa çıkma işi ise Trajan ve Pliny’ye kaldı.⁶²⁹

Galatya ve Kapadokya eyaletleri imparatorluğun erken yıllarında her türlü yiyecek ihtiyaçlarını şüphesiz buldukları bölgelerden sağlardı. Bu bölgeler, hem o dönemde hem de gelecekte eyaletlerin ihtiyaçlarını sağlamak için, yerel nüfusu ayakta tutmak ve tahıllar için yeterli tohumlar buldurmak konusunda kendilerine yetmekteydi. Ayrıca Galatya-Kapadokya birleşik eyaletleri zamanında da bölgedeki garnizonlar ihtiyaçlarını olabildiğince yerel kaynaklardan sağlamaktaydı.⁶³⁰

⁶²⁸ Gwatkin, **a.g.e.**, s. 34.

⁶²⁹ Levick 2003, **a.g.e.**, s. 145-146.

⁶³⁰ Bennett 2013, *a.g.m.*, s. 335-336.

Roma İmparatorluğunun ilk iki yüzyılında Anadolu'da zaman zaman gıda sıkıntısı yaşandı. Anadolu'daki bu sıkıntıların en ciddi ve önemlisi İmparator Domitian dönemine denk geldi. Eyaletlerde bağıcılığı kısmen yasaklayan imparatorun bu kararı, eyaletlerin hoşnutsuzluğuna sebep oldu. Ayrıca MS. 92/93 yılında Anadolu'nun genelini etkileyen bir olay olmuştu ki, bu olayın başında da Kapadokya valisi L. Antistius Rusticus vardı. Bölgede sert geçen kışın ardından halkın elindeki mahsul azalınca, Rusticus herkesin elindeki tahıl miktarını, içinde buldukları yıl ve gelecek yıldaki ihtiyaçlarını açıklamalarını istedi. Tahılın vali tarafından halka dağıtılmasına karar verildi. Anadolu'nun geniş kısımlarını etkileyen bu kıtlık ve bunun sonucunda alınmaya çalışılan önlemler bölgenin içinde bulunduğu ekonomik durumu ortaya koyar. Ayrıca Rusticus vatandaşların stoklarındaki tahılları piyasaya sürerek yüksek fiyatları normal hale döndürmeye çalıştı.⁶³¹ Özellikle fiyat sabitlemesine giderek sıkıntıyı azaltmaya çalışan Rusticus, tüm bu uygulamaları kendi inisiyatifine göre yaptı. Böyle bir kıtlık sürecinde, Rusticus'un mevcut durumu İmparator Domitian'a aktaracak kadar zamanı da yoktu. Ancak Rusticus karar alırken bu kararların imparatorluğun çıkarlarına uygun olması gerektiğinin de farkında idi.⁶³²

İmparator Domitian döneminde ekonomik sıkıntıların yanında, Doğu bölgesindeki eyaletlerde, Vespasian'ın anti-Hellenik inançlarının kısmen bir sonucu olarak, Roma'ya karşı bir nefret vardı. Yine bu dönemde Doğu eyaletlerindeki önemli kabilelerin kendi halkları arasında da problemler vardı. Özellikle buralardaki zenginler ve fakirler arasında güçlü bir muhalefetin olması, bölgelerdeki olası sorunları da beraberinde getirmekte idi. Kısacası İmparator Domitian döneminde Doğudaki eyaletler bir kriz dönemini geçirmekte idi.⁶³³

Askeri bir bölge konumunda bulunan ve MS. 2. yüzyılda da bu önemini koruyan Kapadokya Eyaleti, askeri mücadelelerin sık yaşandığı bir yer olmuştu. İmparator Hadrian'ın denetlediği bu bölgede iki lejyonun bulunması, bu lejyonların ekonomik giderlerinin sıkıntısız bir şekilde karşılanması gerekliliğini de ortaya koydu. Stratejik konumundan dolayı sürekli olarak hazır bir halde olması gereken bu lejyonların, askeri ve insani giderlerinin de düzenli şekilde karşılanması gerekiyordu.

⁶³¹ Ergin, **a.g.e.**, s. 146-147.

⁶³² W. Jones, **a.g.e.**, s. 111-112.

⁶³³ H. W. Pleket, "Domitian, The Senate And The Provinces", **Mnemosyne**, Brill, Vol.14, 1961, s. 299.

Kapadokya Eyaleti'nde ekonomik anlamda en öne çıkan kent, bölgenin de merkezi konumunda olan Caesarea idi. Caesarea, imparatorluk sikkelerinin basıldığı bir yer konumundaydı.

Kapadokya bölgesi genel anlamda doğu-batı ve kuzey-güney yönlü yolların üzerinde bulunan bir bölge idi. Kendi iç ekonomisiyle kendini idare etmeye çalışan Kapadokya bölgesi, bunun dışında ticari faaliyetlerin de olduğu ve belli ürünlerin ihraç ve ithal edildiği stratejik açıdan önemli bir yerde bulunmaktaydı.

Kapadokya'da büyük arazi sahibi olan yerel nüfuzlu kimselerin bulunması, bölgedeki çiftlikler ve köylerin, bu büyük arazi sahiplerinin kontrolünde olduğu fikrinin öne sürülmesine olanak sunar. Bölgede yaşayan halkın da, bu çiftlikler ve köylerde çalışan kişiler olup bu nüfuzlu kimselerin malı gibi köle durumunda çiftçiler olarak çalışmış olmaları muhtemeldir. Hayvancılığın yanında köle ticaretinin de çok olduğu Kapadokya bölgesinde, ticaretin ve tarımın yerel nüfuzlu kimselerin elinde olması da muhtemel bir durumdur.

3.2.5. Kapadokya Bölgesinde Din

Kapadokya'da Mecusilik (ateşe tapma) mezhebi, mabude (Anaitis, çok tanrılı dinlerde dışı tanrıçaya tapma) mezhebi ile beraber yabancı kavimler tarafından bölgeye getirilip yayılmıştı ve bu Roma devrinden çok sonraya kadar devam etmişti. Ancak bütün Kapadokyalıların hürmet ve saygısı, mabedlerinin süsleri ve gösterişi asıl yerli mabudlara (tapınılan varlık) idi. Ayrıca Romalılar tarafından Bellone adı verilen Men ve Ma mabedleri, rahipleri krallardan olan hakiki hükümet merkezleri idi ve bu mabudlardaki Asyatik isimler terk edilip Romalılardan Vesta, Venüs-Urani ve Lunus isimleriyle anılmışlardı.⁶³⁴

MÖ. 550-330 Akamenidler devrinde Kapadokya bölgesi Persli yerleşimcileri cezp etmiş, İranlı arazi sahibi soylular bölgede güçlü kaleler ve su sağlamak için derin tüneller inşa ederek bölgede etkin bir konuma gelmişlerdi. Bu feodal organizasyona bir de dini anlamda egemenlik eklenmiş, eski ulusal mabetlerin

⁶³⁴ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 2.

yüksek dereceli rahipleri bu topraklardaki ekili araziler ve binlerce tapınak kölesi üzerinde otorite sahibi olmuşlardı.⁶³⁵

Anadolu'da tapınaklara sıklıkla rastlanmaktaydı. Bunlar arasında büyük tapınaklar da bulunmaktaydı. Kapadokya'daki Komana çok geniş topraklara sahipti ve buradaki rahip kraliyet ailesinin bir koluna aitti. Ayrıca 6000 *hierodouloi* yani tapınak kölesi vardı Ayrıca Venasa'nın da çok bereketli toprakları vardı ve burada da 3000 tapınak kölesi (*hierodouloi*) bulunmaktaydı. Ayrıca Kapadokya ve Pontos gibi bölgelerde tapınak şehirlerinin varlığının uzun süre devam etmesi, şehir yapılarının ortaya çıkmasını zorlaştırmıştı.⁶³⁶

Komana'da Tanrıça Ma onuruna bir kült oluşturulmuştu. Bölge sakinleri arasında birçok tapınak kölesi bulunmaktaydı ki, bunlar krala tabi olsalar da, tapınak rahiplerine itaat etmekteydi. Ayrıca bu tapınak rahipleri de kraldan sonra ülkedeki en güçlü kişilerden birisi haline gelmişti. Ma tapınağı gerçekten de bölgede çok ünlüydü ve Tanrıça onurunda bir kült olarak özellikle ön plana çıkmaktaydı. Bu mabedin tapınak rahibi binlerce köleye, geniş topraklara ve önemli gelirlere sahipti. Venasa'da Zeus onuruna oluşturulan kült ise yine binlerce tapınak kölesine, verimli topraklara ve çok fazla bir yıllık gelire sahip olan bir tapınak rahibi tarafından kontrol ediliyordu. Ancak zamanla tapınak rahipleri arasında bölge ileri gelenleri de bulunarak bunlar köylüler üzerinde egemen olmuşlardı. Yetiştirilen ürünlerden kendilerine pay çıkarmak yoluyla görevlerini kötüye kullanmışlardı. Bu gelirler, tapınak rahipliği görevini üstlenen yerel yöneticileri krallara potansiyel bir rakip olarak ortaya çıkardı. Ancak Komana'da farklı bir durum da vardı ki, tapınak rahipleri zaten kraliyet ailesinin bir üyesi oldukları için, bu kimselerin kral olmayı iddia etme hakları da bulunmaktaydı.⁶³⁷

Strabon Komana'dan bahsederken, burada halkın 'Ma' diye adlandırdığı Enyo Tapınağı'nın bulunduğunu söyler. Komana'nın önemli bir kent olduğunu belirten Strabon, bu kentin halkını çoğunlukla dindar kişiler ve tapınakta yaşayan hizmetkarların oluşturduğunu, halkın krala tabi olduğu söylene de, aslında çoğunlukla rahibe tabi olduğunu, rahiplerin tapınağın ve hizmetkarlarının ruhani başkanı olduğunu, kendisi orada konuk olduğunda, bunların sayılarının kadın erkek

⁶³⁵ Cumond, **a.g.e.**, Vol. 11, s. 607.

⁶³⁶ Gregory, **a.g.e.**, s. 33-35.

⁶³⁷ Van Dam, **a.g.e.**, s. 18-19.

karişik 6 binden fazla olduğunu ve tapınağın, geliri rahipler tarafından kullanılan önemli bir arazisi olduğunu belirtir. Yine Strabon, Kapadokya'da kraldan sonra rahibin geldiğini ve genellikle de rahibin kralla aynı soydan olduğunu aktarır.⁶³⁸

Kapadokya bölgesinde Komana, Tyana, Mazaka-Caesarea ve Venasa gibi yerler dini anlamda ön planda idi. Antik çağ Kapadokya'sında yaygın olarak tapınılan birçok tanrı vardı. Bunlardan Artemis'in esas kült merkezi Komana idi. Artemis'ten başka Zeus, Apollon, Athena, Tyche ve Helios gibi tanrılar mevcuttu. Ancak Kapadokya ve buranın merkezi konumunda olan Mazaka-Caesarea'nın en büyük tanrısı Argeaos yani Erciyes idi. Erciyes aynı zamanda tüm tanrıların toplanmış olduğu yerdı. Bu dağın kendisi tanrı olduğu için, ayrı bir tapınağı yoktu. Ancak dağın ana doruğunda yapılmış olan mağara tapınak ev bunun üstündeki yapılar ona aitti.⁶³⁹

Kapadokya bölgesi Roma eyaleti olduktan sonra, Germanicus bütün Anadolu eyaletlerinin teşkilatında tam yetkiye sahip olduğu için Kapadokya'ya da atandı. Ancak Germanicus kısa süre sonra vefat edince, Kapadokya bölgesine de vekil sıfatıyla Q. Veranius, Tiberius tarafından gönderildi. Bu durum sonucunda siyasi durumdan çok mali anlamda Kapadokya eyaleti küçük bir memurun eline bırakılıyordu. Bu olayın ardından bölgenin hali gittikçe sefil duruma düştü. İmparatorluğun arazisinde çalışan köylülerin çoğu köle ilan edilerek arazilerle beraber başkalarına satılma korkusu yaşamışlardı. Bölgedeki birlik ve bütünlük sarsılmıştı. Roma meclisi bölgedeki mabedlerin sığınak olarak kullanılmasını yasaklayınca halk iyice zor duruma düşmüştü. Ancak İrani Diana mabedlerinden bazıları bu duruma isyan edip haklarını geri kazanabildiler ve zaten artık bu haklardan bahsolunmuyor ve bu hakların bir önemi de kalmamıştı.⁶⁴⁰

Kapadokya bölgesinde MS. 1. yüzyılda Tyanalı Apollon, Roma İmparatorluğunun önemli bir dini figür olarak ortaya çıkmıştı. Yine bu kişinin İsa olduğunu öne sürenlerden başka, bu kişiyi İsa'nın bir alternatifi olarak öne sürenler de vardı.⁶⁴¹

⁶³⁸ Strabon, **a.g.e.**, s. 5.

⁶³⁹ Oğuz Güler, "*Antik Çağ Kayseri Yapıları*", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Ed.: İlhami Vural), S. 5, Kayseri 1994, s. 261-262.

⁶⁴⁰ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 30.

⁶⁴¹ Warnick Ball, **In the East the Transformation of an Empire**, London 2011, s. 436.

MS. 60 yılında Kapadokya Eyaleti'nde çok yüksek tutulan vergiler yüzünden, bölge halkı iyice sefaletе düşmüştü. Bu durum bölge halkını yeni bir arayış içerisine itmüştü. Kapadokya Eyaleti'ndeki bu karışık durum bir dinin yayılması için de uygun bir yer olabilirdi.⁶⁴²

Bu süreçte Tyanalı Apollon Kapadokya bölgesindeki önemli bir düşünürdü. Bu kişinin hayatı Roma İmparatoru Septimius Severus'un bilge eşi İmparatoriçe Julia Domina tarafından yazdırılmıştı. İmparatorluk arşivindeki yerini alan ve MS. 220'lerde yazılmış olan bu kitap, kilise için 'en tehlikeli kitap' olarak kabul edilmişti. MS. 325 yılında ise Roma İmparatoru I. Konstantin tarafından, bu kitap toplatılmış ve Apollon'un bütün kitaplarının yok edilmesine ve büstlerinin kırılıp mabetlerinin yıkılmasına neden olan kararlar alınmıştı. Ardından Artephius ortaya çıktı ve bu kişi 10 tane kitap yazdı. Bu kitapların her birinde de, "Artephius, Tyanalı Apollonius'un bilgilerini aktarmaktadır." yazıyordu.⁶⁴³

Tyanalı Apollon'dan başka önemi bir kimse de Aziz Pavlus idi. Bu kişi MS. 60 yılında Kapadokya Eyaleti'nde olan buhran esnasında Tarsus'a gelmiş ve Filistin harplerinden dolayı bölgeye gelen çok miktardaki Musevi arasında Hıristiyanlığı yaymaya başlamıştı. Bu süreçte Kapadokya bölgesi gibi önemli bir yerin halkı da Hıristiyanlığa hoşgörü ile bakıyordu. Saint Paul Hıristiyanlığı yaymak için kendisine Kapadokya bölgesini seçmişti. Çünkü Kapadokya halkı sefalet ve felakete terk edilmiş kimselerdi ve Roma esirlerinin de ana merkezi durumundaydı. Bölge halkının dış dünyadan haberi yoktu. Bölge halkı bu şartlarda varlıklarını sürdürüyordu. Bu şekilde yaşayan bir halkın kendilerine vaftiz şerefi sunan ve onları yükselten bir havariye karşı heyecanla yaklaşmaması mümkün değildi. O dönemlerde zaten Kapadokya bölgesi Roma tarafından bir eyalet konumuna getirilmişti ve bölge halkı da kendisine teklif edilen özerk yönetimi reddedip, imparatorluk kanunlarını ülkelerinde uygulamayı kabul etmişlerdi. Ayrıca bölgenin de yeni bir dini kabul etmeye müsait bir durumu vardı. Bu sebeplerle beraber ilk kilise Lystra'da yapıldı. Ardından İkonium (Konya) ve Derbe'de kilise yapımı devam etti ve Anadolu'da Hıristiyanlık dini yayılmaya başladı.⁶⁴⁴

⁶⁴² Texier 1998, **a.g.e.**, s. 31.

⁶⁴³ Aytunç Altındal, **Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius**, İstanbul 2005, s. 20.

⁶⁴⁴ Texier 1998, **a.g.e.**, s. 50-51.

MS. 1. Yüzyıldan itibaren Kapadokya'da yayılmaya başlayan Hıristiyanlık dini, özellikle MS. 3. ve 4. yüzyıllarda daha çok genişleme imkanı bulmuş ve artık bölgenin dini haline gelmiştir. Bu süreci özellikle Caesarea'lı Basil, Nazianzus'lu Gregory ve Nyssa'lı Gregory'den öğrenebiliriz. Bu kişilerin eserleri ve mektupları sayesinde Kapadokya bölgesinin sosyal, ekonomik, siyasal ve dini durumuna da ışık tutulmuş olmaktadır.

SONUÇ

Kapadokya bölgesi, Anadolu'nun en önemli bölgelerinden birisinde yer alır. Bu bölge, Anadolu'nun tam ortasında bulunup merkezi bir yer konumundadır. Kapadokya bölgesinin Anadolu'nun diğer bütün bölgeleriyle iletişimi vardır. Bu durum, Kapadokya bölgesinin coğrafi konum açısından önemini açık bir şekilde ortaya koyar.

Coğrafi konum olarak Anadolu'da hem kuzey-güney hem de doğu-batı yönlü yolların kesişme noktasında yer alan Kapadokya'nın; kuzeyinde Pontus, güneyinde Kilikya Kapıları, doğusunda Fırat (Euphrates) Nehri ve batısında Galatya bulunmaktadır.

Kapadokya'da çok önemli şehirler bulunmaktaydı. Bölgenin merkezi Caesarea (Kayseri) kentidir. Bölgenin diğer önemli merkezleri; Tyana, Melitene, Nyssa ve Satala gibi yerlerdir. Bu merkezlerin hepsi önemli yollar üzerinde bulunmaktaydı. Zaten Kapadokya bölgesi geçiş güzergahı üzerinde bulunuyordu. Bölge, stratejik yolların tam merkezindeydi. Kapadokya'nın merkezi konumunda olan Caesarea'dan güneye, Tyana'dan Kilikya'ya; doğuya, Melitene'ye ve batıya Galatya'ya doğru birçok yol uzanmaktaydı. Bu yollar, ticari açıdan çok önemli roller oynamaktaydı. Bunun dışında Kapadokya bölgesinin kuzey bölgelerle olan ticareti de ön plana çıkmaktaydı. Bölge, özellikle Sinop ve Samsun gibi bölgelerle ticari faaliyetlerde bulunmaktaydı. Kapadokya bölgesinin merkezinin Caesarea olmasının çeşitli sebepleri vardı. Öncelikle bu bölge, Kapadokya bölgesi Roma eyaleti haline getirilmeden önce de, Kapadokya kralları tarafından krallığın merkezi konumunda yer almıştır. Bu durumun oluşmasında, bölgenin stratejik konumunun, Kapadokya'nın güzel atları için bölgede verimli otlaklarının bulunmasının ve bölgeden kereste elde edilmesi gibi daha birçok sebebin önemi vardır.

Prehistorik dönemden beri yerleşimin görüldüğü bir bölge konumunda olan Kapadokya'da, prehistorik dönemden sonra birçok önemli uygarlık bölgeye egemen olmuştu. Asurlular, Hititler, Frigler ve Persler gibi eskiçağın çok önemli uygarlıkları, Kapadokya'nın geçmişini şekillendirmişlerdi. Bu uygarlıkların egemenliğinin ardından, Kapadokya'da krallık yönetimi kurulmuştu. Bu yönetim, MS. 17 yılına

kadar devam etmişti. Kapadokya'daki krallık yönetimi esnasında, Kapadokya krallarının Hellen kültürünün etkisinde kaldığı görülmektedir. Krallık süreci içerisinde, bu kültürün etkilerini Kapadokya bölgesinde görebilmekteyiz.

Roma İmparatorluğu, dünyanın en büyük imparatorluklarından birisidir. Bu ülke, dünyanın birçok bölgesine hakim olmuştur. Roma'nın hakim olmak istediği bölgeler arasında Akdeniz dünyası da yer almaktaydı. Roma İmparatorluğunun Akdeniz hakimiyeti için Anadolu, çok önemli bir konumda bulunmaktaydı. Roma'nın Anadolu'ya hakim olması ve bu bölgeyi bütünlük içerisinde tutması için en bölge, Kapadokya bölgesi idi.

MS. 17 yılında, Roma İmparatoru Tiberius Kapadokya bölgesini bir Roma eyaleti haline getirildi. Bölge, atlı sınıfından bir vali (Quintus Veranius) tarafından yönetilmeye başlandı. Kapadokya Eyaleti oluşturulduktan sonra, bölgenin önemi daha da arttı. Böylelikle Kapadokya Eyaleti, Roma İmparatorluğu'nun önemli bir bölgesi haline getirildi.

Roma İmparatorluğu, bölgeyi eyalet haline getirdikten sonra, Anadolu'da hem stratejik konumu hem de askeri önemi bakımından önemli bir bölgeyi ele geçirmiş oldu. Kapadokya Eyaleti, kısa zamanda Roma İmparatorluğunun Anadolu'daki ana eyaleti haline geldi. Bölgenin stratejik yollar üzerinde bulunması, önemini daha da arttırdı. Başta başkent Caesarea olmak üzere Kapadokya'daki birçok yerleşim yeri, Anadolu'nun en önemli merkezleri arasında idi.

Kapadokya Eyaleti, bölgeye Roma tarafından atanan valilerce yönetildi. Bölgeye gelen valiler, burada belli bir süre görev yaparlardı. Bu valilerin idari görevlerinin yanında, askeri görevleri de bulunurdu. Öyle ki; Kapadokya Eyaleti askeri bir eyalet konumunda idi. Kapadokya Eyaleti'ni yöneten valilerle ilgili en dikkat çekici durum, bu valilerin yol yapım çalışmalarına büyük önem vermeleri idi. Gerçekten de, Kapadokya Eyaleti'nde yol yapım çalışmaları birçok vali döneminde görülmekteydi. Çünkü bölge, hem askeri anlamda hem de ticari ulaşım bakımından önemli bir konumda bulunmaktaydı. Özellikle Romalıların Parthlar ile olan mücadelelerinde, bölgedeki yollar büyük önem taşımaktaydı. Lojistik destek ve asker sevkiyatı, yeni yapılan ve tamir edilen yollar sayesinde daha kolay bir şekilde sağlanabilmekteydi.

İmparator Nero döneminde, Kapadokya Eyaleti'ne askeri açıdan verilen önem artmıştı. Ancak Kapadokya Eyaleti'nin askeri bir eyalet olduğunu tam anlamıyla MS. 70 yılından sonra, İmparator Vespasian döneminde anlayabiliriz. İmparator Vespasian, Kapadokya Eyaleti'ne iki tane lejyon göndermiştir. Bunlardan XII Fulminata Melitene'ye ve XVI Flavia Firma ise Satala'ya konuşlandırılmıştır. Kapadokya Eyaleti'ne bu iki lejyonun konuşlandırılmasıyla bölge çok daha önemli bir yer haline gelmiştir. Bu iki lejyonun bölgede olması, askeri açıdan bölgeyi Anadolu'daki en önemli eyalet durumuna getirmiştir. Bu lejyonların yerleştirilmiş olduğu şehirler stratejik açıdan çok önemlidir. Çünkü, Melitene ve Satala buldukları konum açısından, imparatorluğun Doğu sınırında çok önemli bir noktada bulunmaktaydı. Buradaki lejyonlar sayesinde, olası bir Parth saldırısına daha hızlı bir şekilde cevap verilebiliyordu. Böylelikle, Büyük Armenia bölgesine yapılan saldırılar daha kolay püskürtülebiliyordu.

MS. 72/73 yılında Kapadokya ve Galatya eyaletleri birleştirilmiştir. Bu iki eyaletin birleştirilmesiyle Galatya-Kapadokya Eyaleti oluşturulmuştur. Bu yeni ve büyük eyaletin oluşturulmasıyla, Kapadokya'nın önemi daha da artmıştır. Galatya-Kapadokya Eyaleti'ni askeri açıdan incelediğimizde, daha çok Kapadokya bölgesi ön plana çıkmıştır. Çünkü bölgedeki iki lejyon (XII Fulminata ve XVI Flavia Firma) varlıklarını sürdürmüştür.

Parth ülkesi, imparatorluğun Doğu bölgesinde güçlü bir devlet olarak bulunmaktaydı. Hem Parth imparatorları hem de Roma imparatorları Büyük Armenia bölgesine hakim olma arzusundaydı. Bu sebepten dolayı, iki taraf sürekli olarak bir mücadele içerisindeydi. Büyük Armenia bölgesi, konum olarak Kapadokya Eyaleti'nin doğusunda bulunmaktadır. Bu anlamda Kapadokya Eyaleti, Roma İmparatorluğu'nun Parthlarla olan mücadelelerinde çok önemli roller oynamıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi; bu temel sorun sebebiyle Kapadokya'ya lejyonlar yerleştirilmiştir. Olası bir Parth saldırısına karşı, bu lejyonlar bölgede hazır tutulmuşlardır.

Roma İmparatorluğu, Parthlarla olan mücadelelerinde Kapadokya Eyaleti valilerini görevlendirmiştir. Bu sebeple, Kapadokya Eyaleti valilerinin hem idari ve hemde askeri anlamda yetenekli kimseler olmaları gerekmektedir. Parthlarla olan

mücadelelerde, Kapadokya valileri kimi zaman başarılı kimi zaman da başarısız olmuşlardır.

Anadolu'daki bölgeleri eyalet haline getirip, kendisine bağımlı bir bölge yapma fikri, Roma İmparatorluğunun bölgedeki temel amaçlarından birisidir. Bölgeyi bir bütün halinde elinde tutmak isteyen Romalılar için, bu durum çok önemlidir. Örneğin; Kapadokya ele geçirilip bir eyalet haline getirince, Suriye ile olan iletişim artmıştır. Özellikle İmparator Vespasian; Suriye, Galatya, Kapadokya ve Armenia bölgelerinin bir bütün içerisinde olmasını amaçlamaktaydı. Bu sebeple Vespasian, Galatya-Kapadokya Eyaleti'ni oluşturmuştu. Çünkü Anadolu'da bir bütünlük sağlanınca bölgenin savunulması kolaylaşacaktı. Ayrıca askeri kuvvete ihtiyaç olduğu zaman bölgeler arası asker sevkiyatı da kolaylaşacaktı.

Şehirleşmenin az görüldüğü Kapadokya bölgesinde, halk genellikle ekonomik anlamda sıkıntılı olarak yaşamını sürdürmüştür. Roma, bölgeden sadece askeri anlamda faydalanmamış, aynı zamanda birçok köle almıştır. Kapadokya bölgesi, Roma'nın Anadolu'daki köle alım merkezi olmuştur. Köle sevkiyatının yanında bölge, Roma İmparatorluğuna vergi ödeyen bir yerdir. İmparator Tiberius, Kapadokya'yı bir eyalet haline getirdiğinde buradan alınan vergiyi düşürmüştür. Bu durum, Kapadokya'nın krallık döneminde de Roma'ya vergi verdiğini ortaya koymaktadır.

MS. 112/113 yılında Galatya-Kapadokya Eyaleti ayrılmıştır. Bu ayrılmanın sonunda, Kapadokya Eyaleti sınırları daha da genişlemiştir. Kapadokya Eyaleti'nin askeri önemi, bu süreçten sonra da devam etmiştir. Kapadokya bölgesi, özellikle İmparator Trajan'ın Parth Savaşları esnasında çok önemli roller oynamıştır. İmparator Hadrian dönemine geldiği zaman, Kapadokya Eyaleti'nin askeri ve stratejik önemi açık bir şekilde görülmektedir. MS. 129 yılında Anadolu gezisine çıkan Hadrian, bizzat Kapadokya'daki Melitene bölgesine gelmiş ve bir lejyonu olan (XII Fulminata) bu bölgeyi incelemiştir. MS. 134 yılında Alanilerin saldırdığı Kapadokya'yı, eyalet valisi Arrian çok iyi bir şekilde savunmuştur. Bundan sonraki süreçte Kapadokya Eyaleti, Roma'nın Parthlarla olan mücadelelerinde önemli askeri ve stratejik roller oynamıştır.

Bir bölgeyi ele geçirmek istediği zaman, o bölgeyi ya bağımlı krallık olarak kendisine bağlayan ya da eyalet haline getiren Roma İmparatorluğunun, çeşitli

amaçları vardı. Burada dikkat çeken en önemli nokta, Roma İmparatorluğunun ele geçirmek istediği bölgede yaptığı faaliyetlerdir. Roma, hangi bölgeyi ele geçirdiyse, uyguladığı temel politika “böl ve yönet” politikası olmuştur. Örneğin; Roma İmparatorluğu MS. 72/73 yılında Galatya ve Kapadokya eyaletlerini birleştirmiştir. Roma İmparatorluğu’nun bu birleştirmedeki görünen amacı, bölgeyi Parthlara karşı daha iyi şekilde savunma isteğidir. Ancak Roma İmparatorluğu MS. 112/113 yılına gelindiğinde Galatya-Kapadokya Eyaleti’ni ayırmıştır. Roma’nın bu ayırmayı yapmaktaki görünür sebebi, yine Parthlarla mücadelede bölgeyi çok daha iyi şekilde savunabilmektir. Aslında Roma İmparatorluğu, yalnızca Galatya ve Kapadokya eyaletleri için değil diğer bütün eyaletler için geçerli olan bir sistemi bölgeye yerleştirmiştir. Bu sistem, yukarıda da bahsettiğimiz gibi “böl ve yönet” politikasıdır. Bu politikayı, günümüzde Orta Doğu’yu bölmek isteyen güçler de devam ettirmektedir. Kısacası, günümüzdeki sömürgeci güçler, Roma İmparatorluğunun uyguladığı politikadan çok da farklı bir politika uygulamamışlardır. Roma İmparatorluğu, dönemin şartlarına göre Anadolu’da çeşitli değişiklikler yapmıştır. Örneğin; İmparator Caligula (MS. 37-41) ve Claudius (MS. 41-54) dönemlerinde, Anadolu’da bazı bölgeler geçici olarak bağımlı krallıklar haline getirilirken, bu durum Kapadokya için geçerli olmamış ve Kapadokya Eyaleti varlığını sürdürmüştür. MS. III. ve IV. yüzyıllarda da Kapadokya Eyaleti’ndeki bölünmeler göze çarpmaktadır. Sonuç olarak, Roma İmparatorluğu bir bölgede tam olarak hakimiyet kurma politikası için, dönem dönem değişiklikler yapmıştır. Ayrıca, o bölgelerden vergi veya haraç şeklinde gelirler elde etmişlerdir. Roma İmparatorluğu bu konuda, halkının da desteğini sağlamak adına, ele geçirdiği bölgeleri “Roma halkının çiftlikleri” olarak kabul etmiştir.

Eğitimin çok az gelişmiş olduğu Kapadokya bölgesinde halk, yerel nüfuzlu kimselerin emrinde köle konumunda çalışmıştı. Kapadokya halkı, iş olarak ağır ancak para olarak geliri az işlerde görev almıştı. Kapadokya halkı, kendi içlerinden birisinin ülkeyi yönetmesi fikrine çok sıcak bakmamış olacak ki, bölgeyi yöneten Romalılar ile genellikle iyi geçinmişlerdir. Gerçekten de, Kapadokya bölgesi Roma ile daima barışçıl politikalar izleyen bir bölge olarak göze çarpmaktadır.

Kapadokya bölgesi Roma İmparatorluğu için askeri, stratejik, ekonomik anlamda ve bunların yanında insan gücü bakımından önemlidir. Birçok Roma

eyaletinin bulunduğu Anadolu'da, bu özellikler Kapadokya Eyaleti'ni ön plana çıkarmaktadır.

Yerel nüfuzlu kimseler, bir bölgede etkili olan ve burada ekonomik anlamda güçlü olan kimselerdir. Bu kimseler, bölge siyasetini ve ekonomisini yönlendiren kişiler veya gruplardır. Büyük toprakları, hatta köyleri bulunan bu kesimin topraklarında halk, köle sıfatıyla çalıştırılırdı. Böylelikle yerel nüfuzlu kesim daha da zenginleşerek, güçlerine güç katarlardı.

Satala ve Melitene bölgeleri, askeri anlamda Kapadokya Eyaleti için hayati yere sahip olan bölgelerdi.. Kapadokya Eyaleti'nde Satala ve Melitene'de iki lejyonun konuşlandırılmasından önce de, Roma bölgeden belli miktarda asker alırdı. Bu süreçte, Kapadokya'da sadece yardımcı kuvvetler bulunmaktaydı. XII Fulminata ve XVI Flavia Firma lejyonlarının Melitene ve Satala'ya konuşlandırılmasının ardından bölge, Roma'nın en önemli askeri bölgesi haline geldi. Bu süreçten sonra Kapadokya askeri bir karargah görünümündeydi.

Tyana, Caesarea, Melitene ve Satala gibi bölgelerde Roma İmparatorluğunun izlerini görmek mümkündür. Bu bölgelerden özellikle Tyana'da, Roma'dan günümüze su kemerleri, Roma hamamı ve Roma havuzu gibi şaheser niteliğinde olan eserler kalmıştır. Bu durum, Roma İmparatorluğunun bölgeye ne kadar önem verdiğinin göstergesidir. Ayrıca, kurulduğunda bir procurator tarafından yönetilen Kapadokya Eyaleti, Galatya ile birleşince ex-consul tarafından yönetilmeye başlanmıştı. Bu durum, Kapadokya Eyaleti'nin statüsünün zamanla yükseltildiğini ve Roma'nın bölgeye verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Dini açıdan Kapadokya bölgesini incelediğimizde, Roma eyaleti haline gelmeden önce bölgede bulunan Venasa ve Komana, Anadolu'nun en önemli dini merkezleri konumundaydı. Kapadokya bölgesi Roma eyaleti haline geldikten sonra da, bölgenin dini bakımdan önemi devam etti. Kapadokya Eyaleti'nde bu konuda Tyanalı Apollon ön plana çıkan bir şahsiyet oldu.

MS. I. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlık dini, Kapadokya'da yavaş yavaş etkisini göstermeye başladı. Aziz Pavlus, bu dini yaymak için kendisine Kapadokya bölgesini seçmişti. Ancak Hıristiyanlık dini, MS. III. yüzyıldan itibaren Kapadokya bölgesinin dini olmaya başladı. Kapadokya halkı, sefalet içerisinde bu dini kendisine

bir kurtarıcı olarak gördü. Caesarealı Basil, Nyssalı Gregory ve Nazianzuslu Gregory bölgede Hıristiyanlık dininin yayılmasında en önemli kişiler olarak tarihe adlarını yazdırdı. Hıristiyanlığın bölgede yayılmasını isteyen Caesarealı Basil, Roma imparatorlarıyla bile karşı karşıya geldi. Buradaki önemli bir nokta, Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlık dinini önceleri reddetmesine rağmen, bu dini kabul ettikten sonra Hıristiyanlığın en önemli temsilcisi ve savunucusu haline gelmiş olmasıdır. Bu durum bize göstermektedir ki; bir ülkede siyasi ve dini anlamda köklü değişiklikler yapmak çok zordur. O ülkedeki yöneticiler ve halk yeni sistemi benimseyene kadar, bölgede birçok huzursuzluk çıkması doğaldır. Bu huzursuzluk, Kapadokya bölgesine ekonomik anlamda yansımış ve bölge halkı, ekonomik kriz süreçleri yaşayarak hayatlarını çok zor şartlar altında idame ettirmişlerdir.

Kapadokya bölgesinde ekonomi, genel anlamda tarım ve hayvancılık temelliydi. Bunun yanında, bölgede ticaret de bir dereceye kadar yapılmıştı. Bölgede, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar bolca yetiştirilmekteydi. Bu hayvanlar at, sığır, koyun ve katır gibi hayvanlardır. Bölge toprakları genel olarak tarıma elverişli değildi. Ancak bölgede tarım da yapılmaktaydı. Bu çerçevede içerisinde, Kapadokya insanları kendi kendine yetebilen, genel anlamda dış dünyadan habersiz ve zor şartlar altında hayatlarını sürdüren kimseler olarak karşımıza çıkmaktaydı.

MS. I. ve II. yüzyıllarda Kapadokya bölgesi, Roma İmparatorluğunun bir eyaletiydi. Roma tarafından gönderilen valilerce yönetilen bu eyalet, Anadolu'nun bir bütün halinde savunulması için Roma'nın bölgedeki ana eyaleti konumundaydı. Roma'nın Parthlarla olan mücadelelerinde kilit bir rol üstlenen Kapadokya Eyaleti, Roma'ya hem lojistik destek hem de insan gücü anlamında katkıda bulunmuştu. Kapadokya Eyaleti, askeri bir eyaletti. Roma'nın Anadolu'daki askeri üssü konumundaydı. Bölgeye yerleştirilen lejyonlar bunu açıkça ortaya koymaktadır. Kapadokya Eyaleti, askeri öneminin yanında dini ve ekonomik anlamda da ön plana çıkmış olup, Roma İmparatorluğunun Anadolu'da gücünün korunmasında ve arttırılmasında çok önemli roller oynamıştır. Roma İmparatorluğu Anadolu'da mücadelelere giriştiğinde, Kapadokya Eyaleti Roma'nın en büyük destekçisi ve yardımcısı olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akşit, Oktay. *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 395)*. c. 1-2. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1985.
- Alp, Sedat. *Hitit Çağında Anadolu Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2011.
- Altındal, Aytunç. *Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- Appian. *Roman History*. Trans: Horace White. Vol. 1. Cambridge: Harvard University Press, 1972.
- Arslan, Murat. *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- . "Kolkhis Bölgesinin Tarihi Coğrafyasına İlişkin Bazı Notlar". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 97 (2000): 26-41.
- . "Sulla'nın Küçük Asya Politikası". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 94 (2000): 32-42.
- Atlan, Sabahat. *Roma Tarihinin Ana Hatları I. Kısım Cumhuriyet Devri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970.
- Ball, Warnick. *In the East the Transformation of an Empire*. London: Routledge Press, 2011
- Barrett, Antony A. *Caligula the Corruption of Power*. London: Routledge Press, 1989.
- Baydur, Nezahat. *Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İ. S. 395 Yılına Kadar)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970.
- Baz, Ferit. "Ein neues ehrenmonument für Flavius Arrianus." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 163 (2007):123-127.

Bennett, Julian. "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier." *Anatolian Studies* 56 (2006): 77-93.

----- . "Agricultural Strategies and the Roman Military in Central Anatolia During the Early Imperial Period." *Olba Dergisi* 21 (2013): 315-343.

----- . *Trajan Optimus Princeps A life and Times*. London: Routledge Press, 2005.

Birley, Antony R. *The African Emperor Septimius Severus*, London: B. T. Batsford Ltd, 1988.

----- . *Marcus Aurelius a Biography*. New York: Routledge Press, 2001.

----- . "Caescilius Capella: Persecutor of Christians, Defender of Byzantium." *Greek, Roman and Byzantine Studies* 32 (1991): s. 81-98.

Birley, Eric. "The Enigma of Calvisius Ruso." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 51(1983): 263-269.

Bivar, A. D. H. "The Political History of Iran under the Arsacids", *The Cambridge History of Iran: The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods* 3.1 (2000): 21-100.

Boak, Arthur E. R. *A History of Rome to 565 A.D.* New York: Macmillan Company, 1921.

Boatwright, Mary Taliaferro. *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*. Princeton: Princeton University Press, 2000.

Bosworth, A. B. "Arrian and the Alani", *Harvard Studies in Classical Philology* 81 (1977): 217-255.

----- . *From Arrian to Alexander*. Oxford: Clarendon Press, 1988.

Bowersock, G. W. "Syria under Vespasian." *The Journal Roman Studies* 63 (1973): 133-140.

Braund, David. "Across The Black Sea: Patterns Of Maritime Exchange On The Periphery Of Roman Asia Minor." *Pattern In The Economy Of Roman Asia Minor*. Ed. Stephen Mitchell-Constantina Katsari. Swansea: The Classical Press of Wales, 2005: 115-139.

Broughton, Thomas Robert Shannon. "Roman Landholding in Asia Minor." *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 65 (1934): 207-239.

Burrell, Barbara. *Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden: Koninklijke Brill NV, 2004.

Bury, J. B. *A History of the Roman Empire from Its Foundation to the Death of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.)*. New York: Harper and Brothers Publishers, 1893.

Butcher, Kevin. *Roman Syria and the Near East*. London: The British Museum Press, 2003.

Calder, W. M. "Colonia Caesareia Antiocheia." *The Journal of Roman Studies* 2 (1912): 79-109.

Campbell, Brian. "War and Diplomacy: Rome and Parthia, 31 BC-AD 235." *War and Society in the Roman World*. Ed. John Rich-Graham Shipley. New York: Routledge Press, 1993. 213-241.

Campbell, Duncan B. *Roman Legionary Fortresses 27 BC-AD 378*. New York: Osprey Publishing, 2006.

Cohen, Getzel M. *The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor*. Oxford: University of California Press, 1995.

Collins, Stephen Dando. *Blood of the Caesars: How the Murder of Germanicus Led to the Fall of Rome*. John Wiley And Sons Inc, 2008.

Coşkun, Yaşar. "Hitit Çivi Yazılı Belgeler Işığında İlk Çağda Tuuanuu". *Belleten* 207-208 (2000): 477-485.

Cramer, J. A. *A Geographical and Historical Description of Asia Minor*. Vol. II. Oxford: Oxford University Press, 1832.

Cumond, Franz. "The Frontier Provinces of the East". *The Cambridge Ancient History: The Imperial Peace A.D. 70-192*. XI (1936): 606-648.

Curtius, Quintus. *History of Alexander*. Trans: John C. Rolfe. Vol. 1. Cambridge: Harvard University Press, 1962.

Çınaroğlu, Aykut. "Kemerhisar-Ambartepe 1986 Kazısı". *IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I*. Ankara: 1987. 351-360.

Demircioğlu, Halil. "Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında". *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 5. 8 (1967): 443-459.

Dessau, H. "A Roman Senator under Domitian and Trajan." *The Journal of Roman Studies* 3 (1913): 301-309.

Dio, Cassius. *Roman History*. Trans. Earnest Cary. Vol.VII-VIII-IX. Cambridge: Harvard University Press, 1955.

Edwell, Peter M. *Between Rome and Persia: The Middle Euphrates, Mesopotamia and Palmyra under Roman Control*. New York: Routledge Press, 2008.

Elton, Hugh. *Frontiers of the Roman Empire*, London: Indiana University Press, 1996.

Ergin, Gürkan. *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Esin, Ufuk. "1990 Aşıklı Höyük Kazısı (Kızılkaya Köyü-Aksaray İli)". *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (1992): 131-153.

Facella, Margherita. "Coinage and the Economy of Commagene (First Century BC-First Century AD)." *Pattern in the Economy of Roman Asia Minor*. Ed. Stephen Mitchell-Constantina Katsari. Swensea: The Classical Press of Wales, 2005.

Flinterman, Jaap-Jan. "The Date of Lucian's Visit to Abonuteichos." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 119 (1997): 280-282.

Florus, Lucius Annaeus. *Epitome of Roman History: Cornelius Nepos*. Trans: E. Forster-J. Rolfe. Cambridge: Harward University Press, 1966.

Franke, Peter Robert. *Roma Döneminde Küçük Asya Sikkelerin Yansımada Yunan Yaşamı*. Çev: Nezahat Baydur-Banu Theis Baydur. İstanbul: Ege Yayınları, 2007.

French, David. "Latin İnscriptions from Aksaray (Colonia Archelais in Cappadocia)." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 27 (1977): 247-249.

Gallivan, Paul. "The Fasti for A. D. 70-96." *The Classical Quartely* 31(1981): 186-220.

Goldsworthy, Adrian Keith. *The Roman Army At War 100 BC-AD 200*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Gökçek, L. Gürkan. "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da Kervan Güzergahları ve Taşımacılık". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2004): 151-164.

Gökhan, İlyas. "İslam-Bizans Mücadelesinde Orta Kapodokya Bölgesi (640-962)". *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*. Ed. Adem Öğer. c.4. Ankara: Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 2011. 255-271.

Grainger, John D. *Nerva and the Roman Succession Crisis of AD 96-99*. London: Routledge Press, 2003.

Grant, Michael. *Greek and Roman Historians Information and Misinformation*, London: Routledge Press, 2005.

Grant, Robert M. "Five Apologists and Marcus Aurelius." *Vigiliae Christianae* 42 (1988): 1-17.

Gregory, Andrew Pearce. *Village Society in Hellenistic and Roman Asia Minor*. New York: UMI Company Columbia University, 1997.

Gregory, Shelagh. *Roman Military Architecture on the Eastern Frontier*. Vol.2. Amsterdam: 1996.

Grousset, René. *Başlangıcından 1701'e Ermenilerin Tarihi*. Çev. Sosi Dolanoğlu. İstanbul: Aras Yayıncılık, 2005.

Gülçur, Sevil. "Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1995 Ortak Yüzey Araştırması". *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1997. 401-411.

Güler, Oğuz. "Antik Çağ Kayseri Yapıları". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5 (1994): 259-268.

Grainer, John D. *Nerva and the Roman Succession Crisis of AD 96-99*. New York: Routledge Press, 2004.

Gwatkin, William Emmett. *Cappadocia as a roman Procuratorial Province*. Missouri: The University of Missouri Studies, 1930.

Hardy, E. G. "The Movement of the Roman Legions From Augustus to Severus." *The English Historical Review* 2 (1887): 625-656.

Harrer, G. A. "The Chronology of the Revolt of Pescennius Niger." *The Journal of Roman Studies* 10 (1920): 155-168.

----- . "The Latin Inscription From Antioch." *American Journal of Archaeology* 29 (1925): 429-433.

----- . "Was Arrian Governor of Syria?." *Classical Philology* 11 (1916): 338-339.

Henderson, Bernard William. *Five Roman Emperors: Vespasian, Titus, Domitian, Nerva, Trajan, A.D. 69-117*. Cambridge: Cambridge University Press, 1927.

Herodian of Antioch. *History of the Roman Empire*. Trans. Edward C. Echols. Los Angeles: University of California Press, 1961.

Herodotos. *Tarih*. Çev. Müntekim Ökmen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Hild, Friedrich – Restle, Marcell. *Tabula Imperii Byzantini 2: Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)*. Band 2. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, 1981.

Honigmann, Ernst. *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*. Çev. Fikret Işıltan. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1970.

Horace, Satires, Epistles, Ars Poetica. Trans. H. Rushton Fairclough. Cambridge: Harward University Press, 1926.

İplikçioğlu, Bülent. *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.

Jones, A. H. M. *Cities of the Eastern Roman Province*. New York: Oxford University Press, 1937.

----- . *Augustus*. London: Chatto-Windos Ltd, 1970.

Josephus, Flavius. *The Jewish War*. Vol.2. Trans. Robert Traill. London: Houlston and Stoneman Publishing, 1851.

Kaya, Mehmet Ali. *Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.

----- . “Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 24. 38 (2005): 11-30.

----- . “Roma İmparatoru Septimius Severus Devrinde Anadolu”. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 25. 39 (2006): 27-48.

Keppie, L. J. F. “The Fate of the Ninth Legion a Problem for the Eastern Provinces?.” *The Eastern Frontier of the Roman Empire*. Part 1. Ed. D. H. French-C. S. Lightfoot. Oxford: BAR International Series 553(i) (1989): 247-255.

Konrad, C. F. "Domitius Calvisius in Plutarch." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 103 (1994): 139-146.

Ksenophon,. *Anabasis Onbinlerin Dönüşü*. Çev. Oğuz Yarlığaş. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2011.

Kınal, Füzuran. *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

Kuhrt, Amelie. *Eski Çağ'da Yakınoğu (M.Ö. 3000-3000)*. Çev. Dilek Şendil. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Kurt, Mehmet. "Que Ülkesi ve Yeni Asur Devleti'nin Anadolu Politikası Bakımından Önemi." *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2008): 117-133.

Lafli, Ergun-Bru, Hadrien. "İncesu'dan (Kayseri) Roma Dönemine Ait Bir Mil Taşı." *I. Ulusal İncesu Sempozyumu* (2008): 1284-1296.

Lampl, Paul. *Cities and Planning in the Ancient Near East*. New York: George Braziller Press, 1968.

Lepper, F. A. *Trajan's Parthian War*. London: Oxford University Press, 1948.

Levick, Barbara. *Tiberius The Politician*. London: Routledge, 1999.

----- . *Vespasian*. London: Routledge Press, 2003.

----- . *The Government of the Roman Empire A Sourcebook*. London: Routledge Press, 2001.

----- . *Roman Colonies in Southern Asia Minor*. Oxford: Clarendon Press, 1967.

----- . "Greece and Asia Minor". *The Cambridge Ancient History: The Imperial Peace A. D. 70-192 Cambridge XI* (2008): 604-627.

Lloyd, Seton. *Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*. Çev. Ender Varinlioğlu. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2012.

Longden, R. P. "Notes on the Parthian Campaigns of Trajan." *The Journal of Roman Studies* 21 (1931): 1-35.

M'Elderry, R. Knox. "The Legions of the Euphrates Frontier." *The Classical Quarterly* 3, (1909): 44-53.

Magie, David. *Anadolu'da Romalılar I Attalos'un Vasiyeti*. Çev. Nezih Başgelen-Ömer Çapar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2001.

-----, *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ*. Vol. I-II, Princeton: Princeton University Press, 1950.

McDermott, William. "Homullus and Trajan." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 29. 1 (1980): 114-119.

McLynn, Frank. *Marcus Aurelius A Life*. Cambridge: Da Capo Press, 2009.

Meredith, Antony. *The Cappadocians*, New York: St Vladimir's Seminary Press, 2000.

Millar, Fergus. *The Roman Near East 31 BC-AD 337*, Cambridge: Harvard University Press, 1995.

Millar, Fergus- Berciu,D.- Frye, Richard N.- Kossack, Georg - Rice, Tamara Talbot. *The Roman Empire and Its Neighbours*. London: Morrison and Gibb Ltd., 1970.

Mitchell, Stephen. *Anatolia Land, Men, And Gods In Asia Minor: The Rise Of The Church*. Vol.II. Oxford: Clarendon Press, 1993.

-----, "Ethnicity, Acculturation and Empire In Roman and Late Roman Asia Minor." *Ethnicity and Culture In Late Antiquity*. Ed. Stephen Mitchell-Geoffrey Greatrex. London: Gerald Duckworth and Co. Ltd., 2000.117-151.

-----, "R.E.C.A.M. Notes and Studies No.3: A Latin Inscription from Galatia." *Anatolian Studies* 28 (1978): 93-96.

Mitford, Timoty B. "Cappadocia And Armenia Minor: Historical Setting Of The Limes." *Aufstieg Und Niedergang Der Römischen Welt II*. Berlin: Herausgegeben Von Hildergard Temporini, 1980.

-----, "Some Inscriptions from the Cappadocian Limes." *The Journal of Roman Studies* 64 (1974): 160-175.

Mommsen, Theodor. *The Provinces of the Roman Empire From Caesar to Diocletian*. Trans. William P. Dickson. Vol.1. New York: Charles Scribner's Sons, 1887.

Özsait, Mehmet. "Anadolu'da Roma Egemenliği" *Anadolu Uygarlıkları: Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi 2*. (1982): 380-416.

Parker, S. Thomas. *Romans and Saracens: A History of the Arabian Frontier*. Winona Lake: Eisenbraunds Press, 1986.

Paterculus, Velleius. *Compendium Of Roman History Res Gestae Divi Augusti*. Trans. Frederick W. SHIPLEY. Cambridge: Harward University Press, 1967.

Pelham, H. F. "Arrian as Legate of Cappadocia." *The English Historical Review* 11(1896): 625-640.

Pfeiffer, Stefan. *Die Zeit Der Flavier Vespasian-Titus-Flavier*. Darmstadt: Darmstadt Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2009.

Platnauer, Maurice. "On the Date of the Defeat of C. Prescennius Niger at İssos." *The Journal of Roman Studies* 8 (1918): 146-153.

Pleket, H. W. "Domitian, The Senate And The Provinces." *Mnemosyne* 14 (1961): 296-315.

Pliny. *Natural History*. Ed: H. Rackham. Vol. II-III-IV. Cambridge: Harward University Press, 1961.

Plutarch, Aratus, Artaxerxes, Galba and Otho, Vol.11, Trans:Bernadotte Perrin, Harward University Press, London 1954,

Polybius. *The Histories*. Trans. Robin Waterfield. New York: Oxford University Press, 2010.

Price, S. R. F. *Ritual and Power the Roman İmperial Cult in Asia Minor*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Ptolemy, Claudius. *The Geography*. Trans: Edward Luther Stevenson. Vol. 5. New York: 1932.

Pullu, Selim. Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Tabal Krallığı'nın Siyasal ve Ekonomik Tarihi. Doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, 2006.

Ramsay, W. M. "On the Early Historical Relations between Phrygia and Cappadocia." *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 15 Cambridge (1883): 100-135.

-----, "Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age." *The Journal of Roman Studies* 6 (1916): 83-134.

-----, "Studies in the Roman Province Galatia." *The Journal of Roman Studies* 16 (1926): 102-119.

-----, *The Social Basis of Roman Power in Asia Minor*. Aberdeen: Aberdeen University Press, 1941.

-----, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Çev. Mihri Pektaş. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.

Rosada, Guido-Lachin, Maria Teresa. "Excavations at Tyana/Kemerhisar, 2010 Archbishop Patrikios's Church." 33. Kazı Sonuçları Toplantısı. Haz. Haydar Dönmez-Ömer Ötgün. Malatya: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, (2012): 77-97.

Roth, Jonathan P. *The Logistics of the Roman Army at War (246 B.C.-A.D. 235)*, Brill: Brill Academics Publishers, 1999.

Rüpke, Jörg. *Fasti Sacerdotum A Prosopography of Pagan, Jewish, and Christian Religious Officials in the City of Rome 300 BC to AD 499*. Trans. David Richardson. New York: Oxford University Press, 2008.

Seager, Robin. *Tiberius*. Malden: Blackwell Publishing, 2005.

Sevin, Veli. "Tarihsel Coğrafya". *Kapadokya*. Ed. Metin Sözen. İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları, (1998): 44-61.

Sevin, V. - Derin, Z. "A Fortified Site to the East of Malatya." *The Eastern Frontier of the Roman Empire*. Ed. D. H. French-C. S. Lightfoot. Oxford: BAR International Series 553 (i), (1989): 437-460.

Sherk, Robert K. "A Chronology of the Governors of Galatia: A.D. 112-285." *The American Journal of Philology* 100 (1979): 166-175

-----, "The İnermes Provinciae of Asia Minor." *The American Journal of Philology* 76 (1955): 400-413.

Siculus, Diodorus. *Library of History*. Vol.11. Trans. Francis R. Walton, Cambridge: Harward University Press, 1967.

Silistireli, Uğur. "1988 Köşk Höyük Kazısı". *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990. 91-99.

Smallwood, E. Mary. "Atticus, Legate of Judaea under Trajan." *The Journal of Roman Studies* 52 (1962): 131-133.

Simonetta, Bono. *The Coins Of The Cappadocian Kings*. Fribourg: Office Du Livre, 1977.

Stout, Selatie Edgar. "L. Antistius Rusticus." *Classical Philology* 21.1(1926): 43-51.

Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*. Çev. Adnan Pekman. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012.

Sullivan, Richard D. "The Dynasty of Cappadocia." *Aufstieg und Niedergang Der Römischen Welt II*. Berlin: Herausgegeben Von Hildergand Temporini, 1980.

-----, "Priesthoods Of The Eastern Dynastic Aristocracy." *Etudes Preliminaires Aux Religions Orientales Dans L'Empire Romain*. Leiden: 1978. 922-923.

Syme, Ronald. *Tacitus*. Vol.1-2 Oxford: Clarendon Press, 1958.

-----, "Antistius Rusticus A Consular From Corduba." *Historia:Zeitchrift für Alte Geschichte* 32 (1983): 359-374.

-----, "The Enigmatic Sospes." *The Journal of Roman Studies* 67 (1977): 38-49.

-----, "P. Calvisius Ruso. One Person or Two?." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 56 (1984): 173-192.

-----, "Journeys of Hadrian." *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 73 (1988): 159-170.

-----, "The Career of Arrian." *Harward Studies in Classical Philology* 86 (1982): 181-211.

-----, "Donatus and the Like." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 27 (1978): 588-603.

Tacitus, Cornelius. *Annals*. Trans. Alfred John Church-William Jackson Brodribb. London: The Macmillan Company, 1906.

-----, *Annals*. Book 2. Trans. John Jackson. London: William Heinemann Ltd, 1931.

----- . *The Reign of Nero*. Trans. G. G. Ramsay. London: Folio Society, 1952.

----- . *Histories*. Vol. I-II-III-IV-V Trans. Clifford H. Moore. Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

Tekin, Oğuz. *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012.

----- . *Eski Anadolu ve Trakya Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12.-M.S. 4. Yüzyıllar Arası)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

Texier, Charles. *Kapadokya*. Haz: Faruk Yılmaz. Niğde: yy, 1998.

----- . *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. Çev. Ali Suat. c.3. Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002.

The Scriptoros. *Historiae Augustae*. Trans. David Magie. Vol. 1. Cambridge: Harward University Press, 1967.

Torelli, Mario. "The Cursus Honorum of M. Hirrius Fronto Neratius Pansa." *The Journal of Roman Studies* 58 (1968): 170-175.

Tranquillus, Gaius Suetonius. *On İki Caesar'ın Yaşamı*. Çev. Fafö Telatar-Gül Özaktürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

Tranquillus, Gaius Suetonius. *The Lives Of The Caesars*. Trans. J. C. Rolfe. Vol. 1. Cambridge: Harward University Press, 1979.

Tuncel, Metin, "Oluşum Çağları". *Kapadokya*. Ed. Metin Sözen. İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları, (1998): 16-43.

Ünsal, Veli. "Eskiçağda Anadolu Su Kaynakları (Orta ve Doğu Anadolu)". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28 (2012): 209-224.

Van Dam, Raymond. *Kingdom of Snow Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002.

Vervaeke, Frederick Juliaan. "Domitius Corbulo And The Rise Of The Flavian Dynasty." *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 52. 4 (2003): 436-464.

Vinogradov, Jurij G. "The Goddess 'Ge Meter Olybris' A New Epigraphic Evidence from Armenia, East and West." *Istituto Italiano per l'Oriente (IsIAO)* 42 (1992): 13-26.

Vitale, Von Marco. *Eparchie Und Koinon In Kleinasien Von Der Ausgehenden Republik Bis Ins 3. Jh. N. Chr. Asia Minor Studien 67*, Bonn: Dr Rudolf Habelt GmbH, 2010.

Vitruvius. *On Architecture*. Trans: Frank Granger. Vol. 2. Cambridge: Harvard University Press, 1962.

W. Jones, Brian. *The Emperor Domitian*. London: Routledge Press, 2002.

Walbank, F. W. *A Historical Commentary on Polybius*. Vol. III. Oxford: Clarendon Press, 1979.

Webster, Graham. *Rome Against Caratacus The Roman Campaigns In Britain AD 48-58*. London: B. T. Batsford Ltd., 2003.

------. *Trajan Optimus Princeps A life and Times*. London: Routledge Press, 2005.

------. "Agricultural Strategies and the Roman Military in Central Anatolia During the Early Imperial Period." *Olba Dergisi* 21 (2013): 315-343.

Wheeler, Everett L. "The Army and The Limes in the East." *A Companion to the Roman Army*. Ed. Paul Erdkamp. Malden: Blackwell Publishing, 2007. 235-267.

White, A. N. Sherwin. *Roman Foreign Policy in the East 168 B.C. to A.D. 1*. London: Gerald Duckworth and co. Ltd, 1984.

------. *The Letters of Pliny a History and Social Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 1966.

Wiedemann, T. E. J. "Tiberius to Nero". *The Cambridge Ancient History: The Augustan Empire 43 B.C.-A.D. 69* X (2008): 198-241.

Wilkinson, Sam. *Caligula*. London: Routledge Press, 2005.

Williams, Frank. "Xenophon's Dana and the Passage of Cyrus's Army over the Taurus Mountains", *Zeitschrift für Alte Geschichte*, Franz Steiner Verlag, 45 (1996): 284-314.

Yarrow, Liv Maria. *Historiography at the End of the Republic Provincial Perspectives on Roman Rule*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Yıldırım, Ercüment. "Roma İmparatorluğu'nun Doğu Sınırını Korumak İçin Fırat Nehri Boyunca Kurulan Lejyonlar". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13.4 (2013): 167-182.

Yiğit, Turgut. "Tabal". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 40 (2000): 177-189.

----- . *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ*. Vol.1. Princeton: Princeton University Press, 1950.

Yorke, Vincent W. "A Journey in the Valley of the Upper Euphrates." *The Geographical Journal* 8 (1896): 453-472.

EKLER

Ek-1: Topada Yazıtları: Nevşehir'in Acıgöl ilçesinin Ağıllı köyü'nde bulunur. Geç Hitit krallıklarından Tabal dönemine aittir. (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-2: Topada Yazıtları (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-3: Tyana'daki Roma Hamamı (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-4: Tyana'daki Roma Hamamı (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-5: Tyana Su Kemerleri (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-6: Tyana Su Kemerleri (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-7: Tyana Su Kemerlerinin Üstten Görünümü (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-8: Tyana Ören Yeri (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-9: Tyana Ören Yeri (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

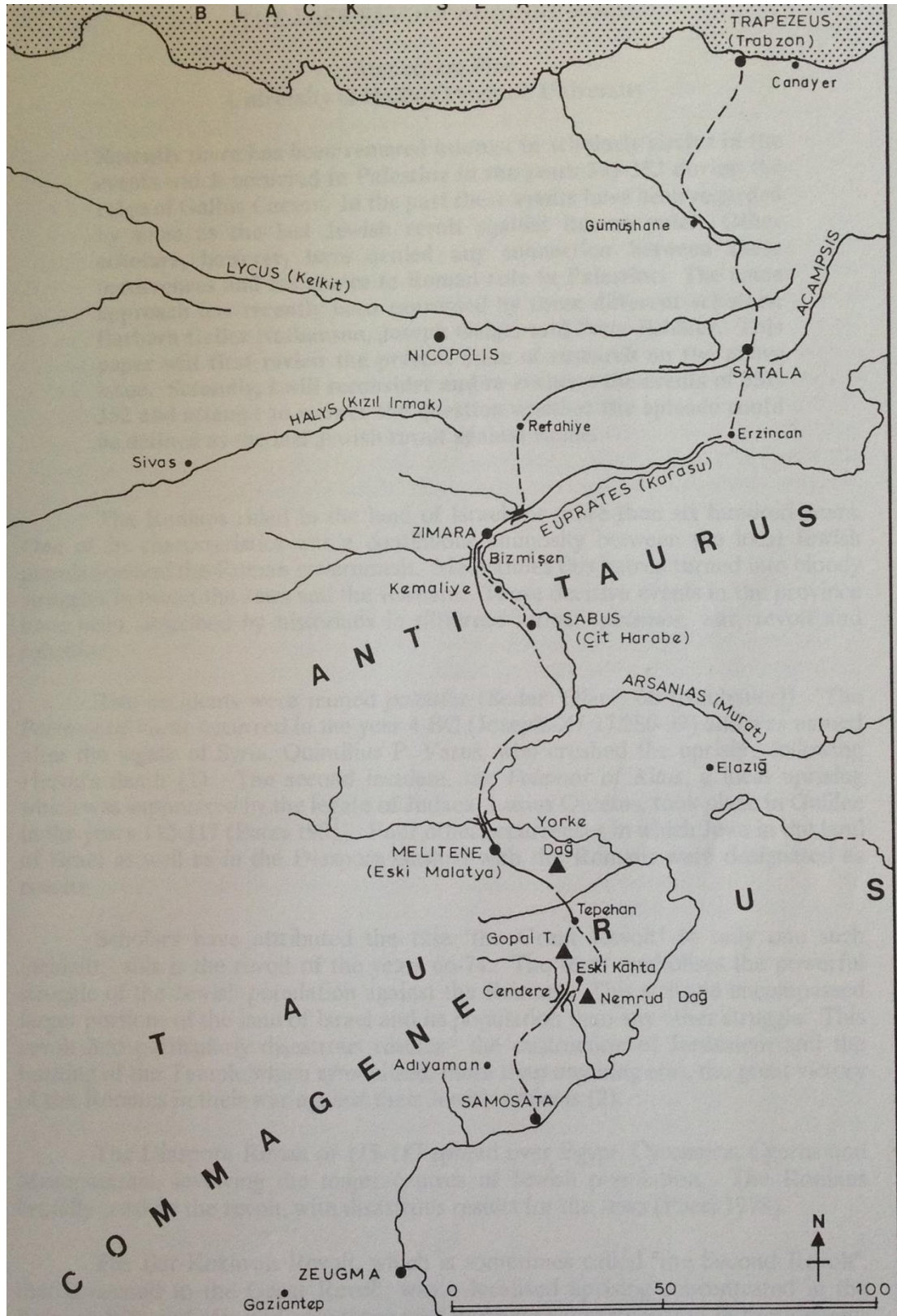
Ek-10: Tyana Ören Yeri (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

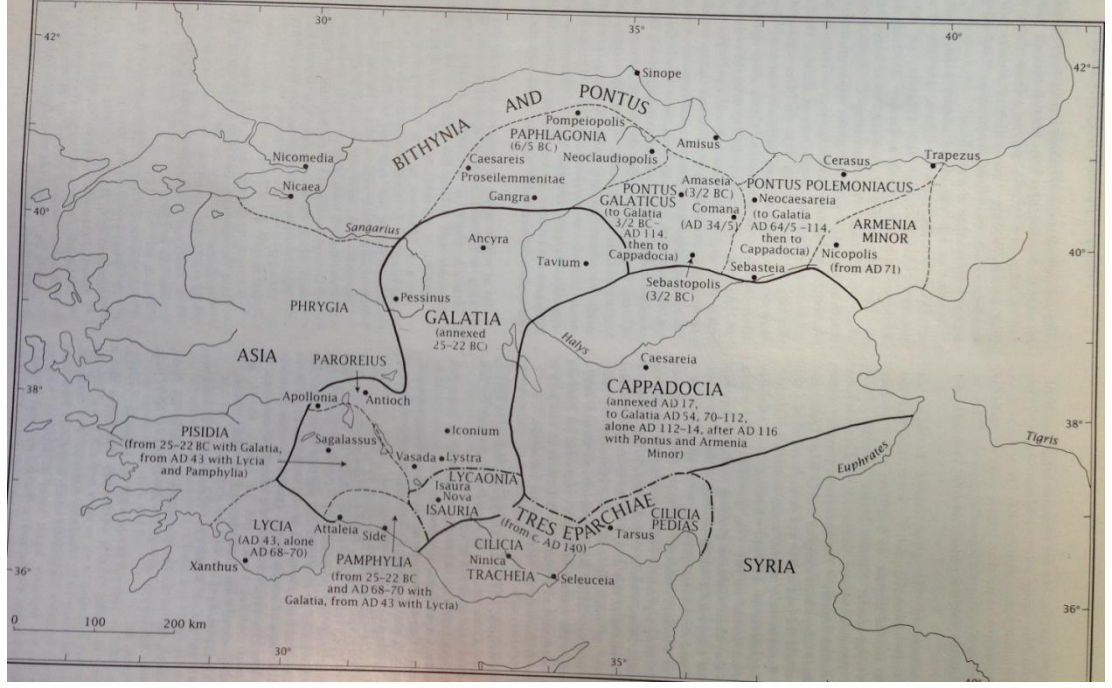
Ek-11: Tyana Roma Hamamı (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-12: Tyana Roma Hamamı (Resim, Hasan TUNCER, 2013)

Ek-13: Kapadokya Eyaleti'nin Doğu Sınırı (M. Mor, "The Events of 351-352 in Palestine-the Last Revolt against Rome?", **The Eastern Frontier of the Roman Empire**, Ed. D. H. French-C.S. Lightfoot, Oxford 1989, s. 333.)

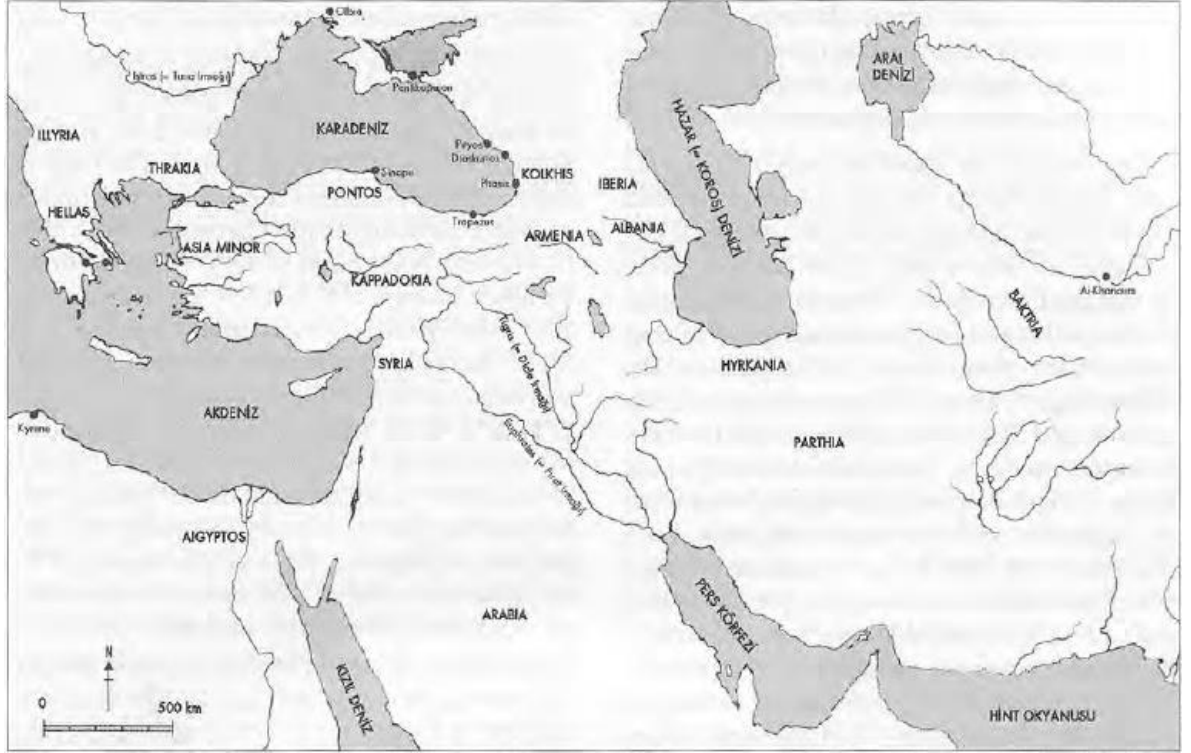

Ek-14: Anadolu'nun Haritası (Stephen Mitchell, **Anatolia Land, Man and Gods İn Asia Minor: The Rise of the Church**, Vol. II, Oxford 1993, s. 162)

MS. 17 yılından MS. 72/73 yılına kadar Kapadokya Eyaleti için haritada Cappadocia yazan kısım bölgenin sınırlarını oluşturmaktadır.

MS. 72/73 yılından MS. 112/113 yılları arasında Galatya-Kapadokya Eyaleti için haritada Cappadocia, Galatia, Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniicus yazan kısım bölgenin sınırlarını oluşturmaktadır.

MS. 112/113 yılından itibaren Kapadokya Eyaleti için haritada Cappadocia, Pontus Galaticus ve Pontus Polemoniicus yazan kısım bölgenin sınırlarını oluşturmaktadır. Ayrıca İmparator Hadrian Küçük Armenia'yı ele geçirip Kapadokya Eyaleti'ne eklemiştir. Bu sebeple haritada Armenia Minor ismiyle gösterilen bölge de Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde.

Ek-15: Parth ülkesi, Büyük Armenia bölgesi, İberia, Albania, Kolkhis ve Kapadokya bölgelerini gösteren bir harita. (Murat Arslan, “*Kolkhis Bölgesinin Tarihi Coğrafyasına İlişkin Bazı Notlar*”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, S. 97, İstanbul 2000, s. 27)

Ek-16: Roma İmparatorluğunun doğu sınırını, Parth ülkesini, Büyük Armenia (Armenia Major)'yı, Küçük Armenia (Armenia Minor)'yı ve Pontus'u gösteren bir harita. (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman-Parthian_War_61-63.svg) (15.08.2014)

Ek-17: Roma dönemine ait bir mil taşı olup, bugün Kayseri'nin İncesu ilçesinde, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kervansarayı'nın ana giriş kapısının önündeki parkta dikilmiş durumdadır. Bkz. Ergun Laflı-Hadrien Bru, “İncesu'dan (Kayseri) Roma Dönemine Ait Bir Mil Taşı”, **I. Ulusal İncesu Sempozyumu**, Kayseri 2010, s. 1287.

ISBN: 978-605-4163-47-2

ROMA İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE KAPADOKYA BÖLGESİ (MS. I. VE II. YÜZYILLAR)

Tarihin en büyük imparatorluklarından birisi olan Roma, birçok kıtaya yayılmıştır. Roma İmparatorluğunun hakim olduğu alanlardan birisi de Anadolu'dur. Anadolu'nun tam kalbinde bulunan Kapadokya, Roma İmparatorluğunun doğuda hakim olduğu stratejik bir bölgedir. Bu eserde, Roma İmparatorluğunun MS. 1. ve 2. yüzyılları ve bu süreç içerisinde Kapadokya bölgesinin durumu ele alınmıştır. Kapadokya bölgesinin siyasi, sosyal, ekonomik, idari ve dini yapısı, Roma İmparatorluğunun bölgedeki hakimiyeti ve diğer bölgelerle mücadelesinde Kapadokya bölgesinin önemi anlatılmaktadır.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ, NEVŞEHİR, 2021.

DR. HASAN TUNCER